ÇEŞİTLİ YÖNLERİYLE

NEYZEN TEVFİK

HAYATI • KİŞİLİĞİ • ŞİİRLERİ

ALPAY KABACALI

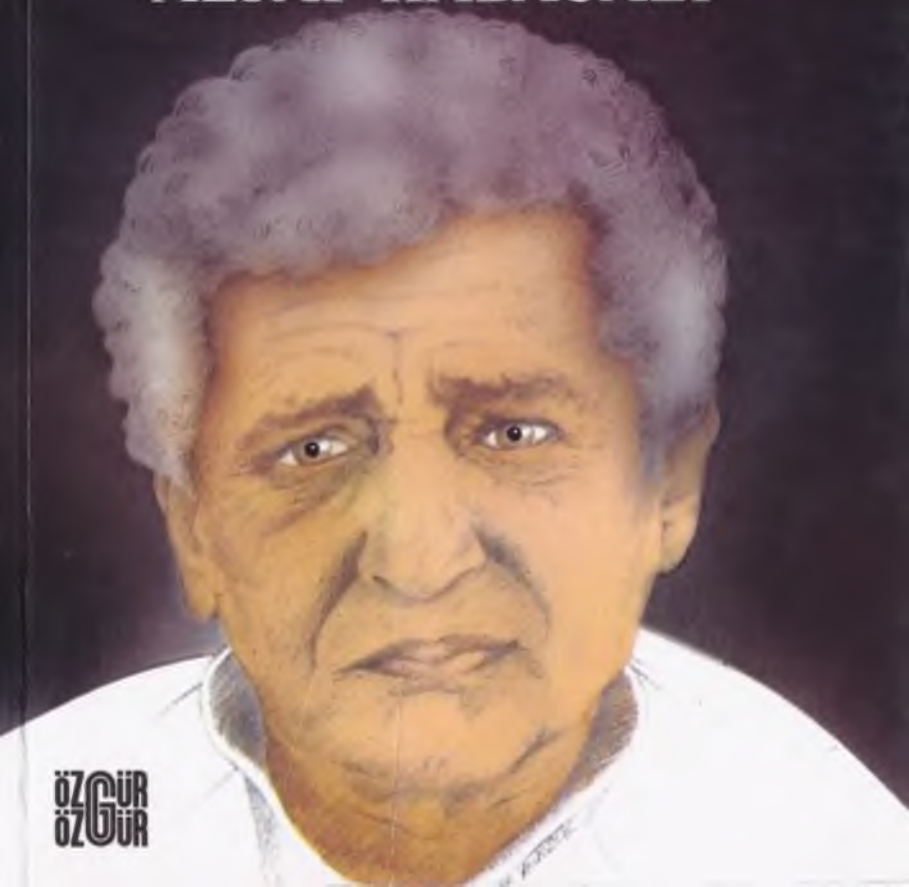

ÖZGÜR ÖZGÜR

ÇEŞİTLİ YÖNLERİYLE NEYZEN TEVFİK

ALPAY KABACALI

Özgür Yayınları Kurucusu: Refik Ulu

Özgür Yayınları: 41

Yayın hakları:
Özgür Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Birinci Basım: Ağustos 1987 - İkinci Basım: Aralık 1990
Üçüncü Basım: Mayıs 1996 - Dördüncü Basım: Ocak 1999
Beşinci Basım: Kasım 2003

Kapak Grafiği: Reha Yalnızcık
Dizgi: Özgün Ajans
Basım: Kurtiş Matbaası
Cilt: Güven Ciltevi

ÖZGÜR YAYINLARI
Ankara Cad. 31/4-5 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: (0212) 528 13 30 - 526 25 13 - 526 35 01
Fax : 527 57 78
www.ozguryayinlari.com
info@ozguryayinlari.com

ALPAY KABACALI

Çeşitli Yönleriyle

NEYZEN TEVFİK

Hayatı • Kişiliği • Şiirleri

özgür
özgür

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 7

NEYZEN TEVFİK'İN HAYATI 9

Ailesi ve Çocukluğu 10
Mevlevîhanede 15
Medrese ve Saraylar, Konaklar 17
Hürriyet Âşıkı 19
Mısır'da Yedi Yıl 21
İstanbul'a Dönüşü 26
1868 Okka Rakı 27
Renkli ve Olaysız 30
Ölümü, Cenazesi 36
Cemaati: Çevresi 37

«İÇKİ» VE «CİNNET» KARŞISINDA NEYZEN TEVFİK 40

Hamam Safası 42
Akıl Hastanesinde 44

KİŞİLİĞİ, GÖRÜŞ VE İNANIŞLARI 50

Bir «Kalenderlik» Anıtı 50
Ney imparatorluğu 53
Tabutta Yatardı 53
Değişik Bir Neyzen Tevfik 55
Bir Düşünce Denizi Gibi 56
Kendi Ruhunun Sesi 57
Barışın Savunucusu 59
Özgür Yaşadı 60

«Karara Ulaşamadığından» 61
«Her Gün Biraz Daha...» 62
Neyzen Tevfik'in Nükteleri 63
Ününün Kaynağı 63
Kişiliğinin Çözümlenmesi 65
Başka Bir Âlemden Gelmiş Gibi 67
Geleneklerin Baskısı 68
Ölçüye Gelir Tarafı Yok 69

NEYZEN TEVFİK'İN NEYİ VE PLAKLARI 71

Geçim Aracı Olarak Ney 74
Plakları 75

NEYZEN TEVFİK'İN ŞİİRLERİ 77

NEYZEN TEVFİK'İN YERGİ ŞİİRLERİ 79

Yergi Geleneği ve Neyzen Tevfik 79
Neyzen Tevfik'in Üstadı Eşref 81
Şair Eşref ve Neyzen Tevfik 84
Hicivlerinin Konuları 87
Genel Değerlendirme 88

NEYZEN TEVFİK'İN NÜKTE VE FIKRALARI 91

ŞİİRLERİ 115

Dörtlükler 117
İkilikler 152
Öteki Şiirler 156

NEYZEN TEVFİK'İN YAZMADIKLARI 328

KİTAPLARA GİRMEYEN İKİ ŞİİRİ 333

SÖZLÜK 337

NEYZEN TEVFİK KAYNAKÇASI 375

ÖNSÖZ

Neyzen Tevfik, genç yaşta edindiği ününü, keskin yergi ve küfürleri, yanından hiç eksik etmediği ney'i, dilden dile dolaşan nükte ve fıkralarıyla birlikte saraylarla tımarhaneler, köşklerle çöplükler arasında akıp giden hayatının, renkli kişiliğinin ardı sıra, yarım yüzyıl boyunca sürükledi.

O, kendisini tanıyanlar için, şiir yergi ve nüktelerinin, ney'inin, kalıplara sığmayan yaşayış biçiminin ve renkli kişiliğinin bir toplamıydı. Hattâ bu toplamın da ilerisinde bir kişilik imajı verdiyordu — dile getirilip açıklanması pek güç bir kişilik...

Bu güçlüğü hemen herkes duymuştur:

O, Hakkı Süha Gezgin'e göre, «...insanlarla tanrılar arasında ayrı bir sınıf kuran sanatkâr» dır.

Sadri Ertem, «Neyzen Tevfik'i ben başka bir dünyadan bizim yaşadığımız âleme gelmiş yabancı bir insan gibi tanıdım ve her zaman bu hissim devam etti,» der.

Burhan Felek'e göre, «Her memlekette böyle arasıra parlayan yıldızlar vardır. Bunlar birer seyyaredir ki, hayatın muntazam burçlarından hiçbirine tâbi olmazlar.»

Hafi Kadri Alpman ise, «Neyzen Tevfik'i aramızda anadan doğma körlerin fil'i tarifi gibi anlamaya çalışacağız,» diye yazar.

Neyzen Tevfik'in ünü, popularite'si günümüze kadar geldi. Toplumumuzun çeşitli kesimleri onu belirli bir yönüyle değil, yukarıda özetlemeye çalıştığımız çeşitli yönleriyle ve bunların bir toplamı olan, hattâ bu toplamın da ilerisine uzanan kimliğiyle tanımak istedi.

Elinizdeki kitap bu gözlemden doğdu. Başka herhangi bir kişi, yazar ya da şair söz konusu olsaydı, «hayatı-sanatı-eserleri» incelenip örnekler verilerek çalışma kolaylıkla tamamlanabilirdi. Ama söz konusu olan, Neyzen Tevfik gibi hiçbir kalıba sığmaz bir kişi, tanıma gelmez bir kişilikti. Bakırköy Akıl Hastanesi'nde yıllar boyu «tedavi»siyle uğraşmış hekimler bile ona «teşhis» koymaktan kaçınmışlardı.

Bu gözlem, kitabın *yöntemini* de belirledi: Bilim ya da edebiyat incelemeleri olguları, olayları «bilimsel anlatım»a dönüştürerek verir, sonuçlar çıkarır. Bu kitabın amacı ise Neyzen Tevfik'i bilimsel yönden incelemek değil; onu yakından tanımak isteyenlere tanıtmak, «gölge etmeden» okurla karşı karşıya getirmek. Bunu sağlayabilmenin en uygun yolu da, Neyzen Tevfik'in hayatını kendi ağzından vermek, çeşitli yönlerini onu yakından tanımış olanların tanıklıklarına başvurarak aktarmak...

Neyzen Tevfik'in hayatını, kişiliğini konu alan bölümler işte bu anlayışla hazırlandı. Kişiliği ile şiirleri arasındaki yakın ilişkiler nedeniyle, şiirleri üzerinde ayrıntılı olarak durmanın bir çeşit «tekrar» olacağı düşünüldü; açıklama notları ve sözlük eklemekle yetinildi.

Haziran 1987

ALPAY KABACALI

NEYZEN TEVFİK'İN HAYATI

Neyzen Tevfik, aşağıya aktaracağımız, kendi ağzından yazıya geçirilen yaşamöyküsünde, 1879'da doğduğunu söyler. «Tercüme-i Halim» şiirinde ise «1296 salinde (yılında)» doğduğunu yazar ki, 1296 Mali yılının karşılığı 1879 değil, 1800/81'dir. Dolayısıyla, 1296'nın —ölçüyü tutturmak için— Hicri yıl olarak (Miladi 1878/79) verildiğini varsaymak doğru olur. Doğum tarihi, birçok yayında 24 Mart 1879 olarak gösterilegelmişse de, bunun hangi kaynağa dayandığı açıklanmamaktadır. Yaşadığı dönemde yayımlanmış bir kaynak* ise doğum tarihini 1 Haziran 1295/13 Haziran 1879 olarak gösterir. Burada, Mali tarih Miladi tarihe çevrilirken bir günlük hata yapılmıştır**. Bu durumda 1879 tarihine kesin gözüyle bakmak; gerçekdışı

(*) «Basın Hayatında 50 Yıl», 1948 Basın Jübilesi dolayısıyla *Vakit-Yeni Gazete*'nin 2 Ekim 1948'de verdiği ek. Buradaki bilgilerin, jübilesi yapılan kişilerin kendilerinden sağlandığı anlaşılıyor.

(**) Aynı hata öteki çevirmelerde ve Neyzen Tevfik'in ilk şiirinin çıktığı tarih 30 Nisan 1314/12 Mayıs 1898 olarak gösterilirken de yapılmıştır. 30 Nisan 1314'ün karşılığı 13 Mayıs 1898'dir. Neyzen'in ilk şiirinin İzmir'de yayımlanan *Muktebes* dergisinin 13 Mayıs 1898 tarihli 18. sayısında yer aldığı *Azâb-ı Mukaddes*'te de belirtilmektedir.

olduğu ortaya konuluncaya kadar da 14 Haziran'da doğduğunu kabul etmek uygun olacaktır.

Neyzen Tevfik, yetmiş dört yıla yaklaşan ilginç yaşam serüveninin ilk kırk yılını «Tercüme-i Halim» adlı uzun mesnevisinde anlatır. Bu döneminin ana çizgilerini emekli başkomiser Muhittin Kutbay'a da anlatmış; yazıp yayımlamasına izin vermiştir. Bu kitapta, hayatını kendi ağzından yansıtmanın uygun olacağı görüşündeyiz. Anlatırken üzerinde durmadığı önemli ve / ya da ilginç noktaları, başka kaynaklardan ilgili bölümlere aktaracağız.

Ailesi ve Çocukluğu

Neyzen Tevfik yaşamöyküsünü şöyle anlatır:

«...Ruhumda topluma karşı zaman zaman parlayan tiksinti ve isyan ne kadar haklı ve köklü olursa olsun, insanlar içinde dürüst olduğuna inandığım ve bu yüzden sevip saydığım kimseler çok olmuştur. Bunların en başında da Bolu'nun Müstahkimler nahiyesinden Abdurrahman kızı Emine Hanımla Bafralı Kolaylı oğullarından Hafız Hasan Fehmi Efendi gelir.

[«Bafra'nın Kolay kasabasında benim bizzat yaptığım incelemelere göre: Neyzen Tevfik'in babası Bafralı Hafız Fehmi'dir. Dedesi de Hafız Mustafa'dır; Kolaylıoğlu Mustafa olarak anılır. Bafra Cami-i Kebir'inde uzun zaman imamlık ve hatiplik yapmıştır. Kolaylıoğlu Mustafa'nın eşi Zübeyde'den Hafız Hasan Fehmi doğar. Hasan Fehmi'nin eşi Emine Hanım'dan üç çocuk dünyaya gelir: Şefik Kolaylı (eşi Hacer), Ayşe Behiyye (eşi Ali Rıza), Neyzen Tevfik (eşi Cemile Hanım). Neyzen Tevfik Kolaylı'nın Kolay'daki akrabaları «İbicoğulları» olarak bilinir. *Kolay Tarihi* yazarı Bafra Kolay Merkez İlkokulu öğretmeni Ali Ak'a

göre: Neyzen Tevfik Kolaylı'nın babası Hafız Hasan Fehmi 1876 yılında Bodrum Orta Okulu'nu açmakla görevlendirilmiştir. İcazetinde «Bafralı Hasan Fehmi Efendi» diye yazılmaktadır. Neyzen Tevfik eşi Cemile Hanım'dan ayrılmıştır. Neyzen Tevfik'in akrabalarının çoğu, «Neyzen Tevfik Okulu», «Neyzen Tevfik Caddesi», Neyzen Tevfik'in baba evi, soyundan gelenlerin şirin köy evleri Kolay'dadır bugün.

Hasan Fehmi Efendi musikiden anlayan, nükteci, sanatsever ve kültürlü bir hocadır. Başında sarıkla saz dinlemeye gittiği için hücumlara uğrar, fakat aldırmaz.» Seyit Kemal Karaalioğlu: *Neyzen Tevfik Hayatı* ve Şiirleri, İst. 1984.]

Ben bu iki aziz yaratığın sulbünden 1879 tarihinde Bodrum'da dünyaya geldiğim zaman, birisi çıkıp da kulağıma yeryüzünde beni bekleyen akibetleri fısıldamış olsaydı, belki hemen dönmeye yeltenir, fakat aynı zamanda iki etki altında bundan vazgeçerdim. Birisi anamın ve babamın güzel yüzlerindeki riyasız, masum insanlık ifadesi, ikincisi de Ege Denizi'nin doğduğum andan başlayarak bütün hayatımda ruhumu kucaklayan nazlı ve fışırtılı yeşil enginliği...»

Yedi yaşında okula gitmeye başlar. Aynı yıl...

«Henüz yedi yaşındaydım. Bir yaz gecesi akşam yemeğinden sonra babamla beraber Tepecik kahvesi denilen ve Bodrum âyanının toplantı yeri olan deniz kenarındaki kır kahvesine gitmiştik. Burası etrafı gemi payandalarıyla çevrilmiş ve kaba hasırlarla döşenmiş bir meydancıktı. Son yüzyılın Osmanlı donanmasında çalışmış denizciler burada buluşur, Ege enginlerinde mehtabın pırıltılarını seyrede ede konuşur gülüşürlerdi.

O gece, deniz ayın gümüşten ışıklarıyla pırıl pırıl parıldadığı bir gece. Bir aralık, oturduğumuz yere yak-

laşan iki gölge —yüzlerinde Tanrı Aşkı parlayan iki garip hayal— hazır bulunanları selamlayarak bir köşeye oturdular. Bunlardan biri biraz sonra uzun bir şey çıkardı ve «ya destur» dedikten sonra üflemeye başladı. Yanındaki arkadaşı da yanık ve güzel sesiyle ara sıra gazeller okuyordu.

Ben babamın dizinin dibinde çocuk ruhumun olanca gücüyle dikkat kesilmiş, bu düdüğü dinliyordum. Dinledikçe de — Tanrı bilir— bir daha aslıma dönmemek üzere kendimden geçmiştim. O gece Ege Denizi'nin ölümsüz dekoru içinde benliğimi saran o tanrısal sestir ki beni bugünkü derbeder, ne aradığı, ne istediği bilinmez, bazan Eflatun'la boy ölçüşecek kadar akıllı, çok kere de tmarhaneye sığınacak kadar aşırı sarhoş Neyzen Tevfik yaptı...»

Muhittin Kutbay, Neyzen Tevfik'in anlattıklarını özetliyor: «O günden sonra Neyzen'de o sesi arayıp bulmak ve yavaş yavaş kendisini bekleyen akibete doğru önce çekingen, sonraları erişilmez adımlarla yürümek bir amaç olmuştu. Önce bahçede kestiği bir kamış parçasına sigara kâğıdı bağlayarak onu üflemeye başladı.

> [Neyzen diyor ki: «Yedi yaşında ya var ya yoktum. Köyümüze saz şairleri gelmişti. Bir gece bunları dinledim. Esasen Kan Kalesi'ni, Kahraman Katil'i, Arzu ile Kamber'i, Tahir ve Zühre'yi, Leylâ ile Mecnun'u dinlemiş, bunlardaki beyitleri ezberlemiştim. İşte şiir söylemek —o zaman böyle derlerdi— hevesi saz şairlerini dinlemek ve bu kitaplardaki beyitleri ezberlemekle başladı.» Münir Süleyman Çapanoğlu: *Neyzen Tevfik*, İst. 1953.]

Yine o sıralarda korkunç bir rastlantı, kendi deyişiyle, akıl tahtalarını bağlayan çivilerden birinin yerinden fırlamasına yol açmış ve bu olay, çok otoriter, tutucu

bir kimse olan babasının baskısını gevşetmesine, anasının da bütün ömrü sonsuz bir şefkatle oğlunu kendi havasına bırakmasına yetmişti. Bu önemli olayı yine ondan dinleyelim:

«Babamın okuyup adam olmam hakkındaki emelleri, benim yeteneksizliğimden çok 'kader' denilen nesnenin daha ben küçükken, önce bilincimin bir burcunu yıkmak, daha sonraları da çeşitli sebep ve etkiler altında ruhuma derbederliği aşılamak yoluyla oynadığı oyunla daha başlangıçta sonuçsuz kalmıştı. Okula yeni başlamıştım, bir akşam paydos olmuş, ben babamla beraber eve gitmek üzere yola düzülmüştüm. Tam çarşı hizalarına geldiğimiz sırada uzaktan gelen davul, zurna sesleriyle durakladık. Ben daha o yaşta bile musikinin tutkunu, çılgınca düşkünüydüm. Babamı elinden çekerek çalgı sesinin geldiği tarafa doğru adeta sürüklüyordum. Nihayet alayın ucu Köşkiçi meydanında göründü. Biraz daha yaklaşınca zurna ve lavtaların ahengine tempo tutan davul tokmakları sanki hep birden kafama inmeye başlamıştı. Yaklaşan kalabalığın ellerinde on, on beş sırık, sırıkların ucunda da kesik insan kafaları vardı. Gözlerim dehşetle yuvalarından fırlamış ve ben çığlığı basmıştım. Şaşıran babam, güya o feci manzarayı bana daha fazla göstermemek için önünde bulunduğumuz demirci dükkânının içine dalıvermişti. Oysa olan olmuş ve çocuk ruhumda müthiş bir kasırga kopmuştu. Eve dinmeyen titremeler içinde getirildim ve birçok korku ilaçlarından geçirildim. Fakat yazık ki bilincimin bir burcu göçmüş, akıl tahtamın bir çivisi demirci dükkânında düşüp kaybolmuştu.»

Yine Muhittin Kutbay araya giriyor:

«Bundan sonra Neyzen'de olağandışı bir durgunluk başlamış ve durum birkaç yıl sonra babasının memurluğunun nakledildiği Urla'da 'sar'a nöbetleri' halinde uzun süre devam etmiştir. Annesi tarafından te-

davi için İstanbul'a getirilmiş, fakat ne doktorlardan, ne de hocalardan yararlanılamamıştır. Kısaca, koca Neyzen çocukluk döneminden gençlik çağına böyle bir ruh durumuyla, hasta olarak girmiştir.

Urla'da tamamen başıboş bir hayat yaşamaktadır. Henüz on üç, on dört yaşlarında dağda, kırda avlanarak vakit geçirmektedir. İşte bu sıralarda Urla çarşısında önünden geçtiği bir berber dükkânından kulağına yansıyan bir ney sesi, onu ilk hocası berber Kâzım Ağa ile karşılaştırmış ve bütün hayatına bir yön veren ilk ciddi adımını —neyzenliğe doğru— Urla'da atmıştır. Disiplinli eğitim ve öğretime karşı ilk ruhi isyanı da bunu izler. Bunu da Neyzen şöyle anlatır:

«Babam son bir umutla beni o zaman yeni açılan İzmir İdadîsine (ortaokul) yatılı olarak yazdırdı. Daha sınıfın kapısından girip bir sürü kalabalıkla karşılaşır karşılaşmaz, kendimi koyun ağılına kapatılmak istenilen bir boğa durumunda görmüştüm. Dört duvar arasında ve kalabalık içinde kapalı kalmak benim, varlığını duyduğum andan beri Ege Denizi'nin enginlerinde, Urla'nın dağ ve kırlarında başıboş, kayıtsız yaşamaya alışmış ruhum için, dayanılmaz bir işkence etkisindeydi. Ben buna katlanmak istesem bile, ruhum isyan edecekti. Nitekim çok sürmedi, 'sar'a nöbeti' şeklinde kendini gösteren bir isyan tekrarlana tekrarlana müdürü de, hocaları da, arkadaşlarımı da bıktırmış ve bir ay içerisinde beni okuldan kapı dışarı ettirmişti. Yine de ben bu başıma gelenden etkilenmemiş değildim. Kolumun altında bir kerecik olsun açmaya vakit bulamadığım kitaplarımla eve döndüğüm zaman, anacığımla birlikte ben de ağlamıştım. Fakat döktüğüm o gözyaşları, okuldan çıkarılmış olmaktan çok, ana ve babacığımın okuyup adam olmam hakkındaki son umutlarını da suya düşürmüş bulunmaktan ileri gelen çok içli bir üzüntü belirtisiydi.»

Muhittin Kutbay, Neyzen Tevfik'in anlattıklarını yazıya geçiyor: «Bundan sonra Neyzen'i, bir sabah, ceketinin altında sakladığı ney ile İzmir Mevlevîhanesi'nin yolunu tutmuş görüyoruz. Bu onun evden kaçarak hayata attığı ilk macera adımıdır. Mevlevîhene'de merdiven ayağına ilişerek Şeyh Nureddin hazretlerinin karşısında korka korka üflediği 'Hicaz peşrevi', sınavı kazanmasına yetmiş ve şeyhin emriyle kardeşi Neyzenbaşı ve üstad Cemal Bey o günden itibaren küçük Neyzen'in hocalığını üzerine almıştır. Şimdi o, İzmir Mevlevîhanesi'nin gönüllü çömezi ve Neyzen Cemal Bey'in çalışkan bir öğrencisidir. O tarihte dergâh, İzmir aydınlarının sürekli bir toplantı yeridir. Tanınmış bütün düşünürler, edebiyatçılar, şairler ve ünlü bilginler her pazar ayinden sonra şeyhin biraderi Cemal Bey'in dairesinde toplanmakta ve dönemin saz ve ses üstadlarının da katılmasıyla benzersiz saz ve eğlence toplulukları kurulmaktadır. Şiir ve edebiyat, bilim ve kültür adamlarından Eşref'ler, Tokadîzade Şekip'ler, Tevfik Nevzad, Abdülhalim Memduh, Hüseyin Ahmed, Bıçakçızade Hakkı, eski Bağdat hakimi —o sırada avukat— Bektaşi şeyhi Ruhî Beyler, Ermenaklı Hasan Rüşdü Hocalar, saz üstadı Santo, —Tanburî Ali Efendi merhumun arkadaşı— meşhur Kemanî Yaşuva, Salomon Elgazi bu tarihî toplulukların başlıca simalarıdır*.

(*) O dönem İzmir'inin kültür hayatı için Ziya Somar'ın *Tevfik Nevzad-İzmir'in İlk Fikir ve Hürriyet Kurbanı* (İzmir 1948) ve *Yakın Çağların Fikir ve Edebiyat Tarihimizde İzmir* (İzmir 1944) adlı kitaplarına, sözü geçen bazı kişiler ve kendi aralarındaki şakalaşmalar için *Şair Eşref* adlı kitabımıza (İst. 1988) bakılabilir.

İşte Neyzen, önce kahve taşımaktan başlayarak yavaş yavaş bu değerlerin arasına sokulmuş ve az zamanda zekâsı ve sevimliliği ile hepsinin ayrı ayrı dikkat ve yakınlığını çekerek kapı arasındaki yerinin iç tarafa aktarılmasını sağlamayı başarmıştır. Bir taraftan edebiyat üzerine söyleşiler, okunan şiirler, istibdat aleyhindeki yergiler belleğine yerleşirken, bir taraftan da başta Hoca Cemal Bey olduğu halde musiki üstadlarının verdiği şölenlerle ruhunu ve kulağını doldurmuş ve üç sene içerisinde kapabildiği her şeyi sanki yutmuştur. Şair Eşref'in hicviyelerini tekrarlaya tekrarlaya da 'Hürriyet âşıklığı - istibdat düşmanlığı' varlığına büsbütün sinmiştir. Fırsat buldukça bu kişilerin hepsinden bir marifet kapmakta, özellikle Ermenaklı Hasan Rüşdü hocadan Türkçe, Arapça ve Farsça dersleri almaktadır. Maddi, manevi erişkinliklerle geçen bu üç yılın sonlarına doğru, tam 'büyüklerin küçük dostu' pâyesine erişmiş, hocası Cemal Bey'le birlikte İzmir yüksek sosyetesine girmeye, Uşşakîzade Muammer ve Yasinzadeler gibi memleket ileri gelenlerinin konaklarında yer almaya başladığı bir sırada babası karşısına dikilerek onu İstanbul'a 'medrese tahsili için' gönderme fikrinde ısrar etmiştir.

Babasını çok sayan ve onu ikna edemeyen Neyzen, nihayet 'sırtında latamsı bir cübbe, başında ince burma bir sarık, öne doğru yan kondurulmuş koyu renkli fesinin kenarına kıvrılmış kıvır kıvır saçları ile 19 yaşında karayağız bir delikanlı' olarak İstanbul rıhtımına ayak basmak zorunda kalmıştır. Yanında bir yığın tavsiye mektubu vardır. Bunların çoğu Mevlevîhane'den verilmiş ve özellikle Şeyh Nureddin hazretleri, İstanbul'da bulunan bütün mevlevîhanelerin şeyhlerine onu 'Değerli bir neyzen-sâdık bir muhib (tarikatın taraflısı)' olarak tanıtmıştır. Fakat o, önce babasının verdiği mektubu 'Fethiye Medresesinde müderris, ulemâ-yı benâmdan (ünlü bilginlerden) fâzıl ü muhte-

rem (erdemli ve sayın) Musa Kâzım Efendi Hazretleri'ne götürmek zorundadır. Nitekim öyle yapmış ve hemen o gün Fethiye Medresesi'ndeki mollalar arasında bir odaya yerleştirilmiştir.

Medrese hayatına, ilk bakışta, asla uyamayacağını anlamış ve ertesi günden itibaren Yenikapı, Galata Mevlevîhanelerinde İzmir'de bıraktığı havayı *teneffüse* koşmuştur. Galata Mevlevîhanesi'nde tanıdığı ve hâlâ 'hayatımda dinlediğim en güzel, en üstad ses' diye nitelediği Bursalı Hafız Emin, ona İstanbul'a ayak bastığının üçüncü günü, bugün tarihe karışmış bulunan Fatih Camii'ne bakan sıra kahvelerde, her akşam üstü 'Ziraat Nezareti umur-ı baytariye (veterinerlik işleri) başkâtibi Akif Bey' diye o zaman 28-30 yaşlarında güzel yüzlü bir zat tanıtmıştır. Bu, İstiklâl Marşımızın ölümsüz şairi Mehmed Akif'tir. Bir iki saatlik konuşma, sonsuz bir sevgi ve dostlukla bağlanmalarına yetmiş ve yeni evli olmasına karşın koca şair, Neyzen'i hemen o akşam evine misafir götürmüştür. (Aradan uzun yıllar geçtikten sonra da Akif, aile topluluğunda, çevresindekilere eşini ve Neyzen'i göstererek, 'Ben bu iki *cezayı* da aynı tarihte tanıdım ve kendime yâr edindim', demekten zevk duyarmış.)

Medrese ve Saraylar, Konaklar

Büyük şair, Neyzen'in İstanbul'daki ilk ününün bayraktarı ve kendi deyişiyle her bakımdan hocası, yol göstericisiydi. Zamanla medreseden 'setre pantolon giyiyor, sarık ve cübbe taşımıyor' diye; Mevlevîhane'den de namaz kılmadığı ve abdest almadan ayine katıldığı iddiasıyla jurnal edilerek güler yüz gösterilmediği hayal kırıcı anlarda Akif'in esirgeyici sevgisinden güç almış ve henüz çok genç olmasına rağmen İstanbul'un kalburüstü büyükleri ve vezirleriyle tanışmasına, dö-

nemin tanınmış edebiyatçı ve şairleriyle, saz ve ses üstadlarıyla görüşmesine, damat ve sultan saraylarına, Valdepaşa'nın saraylarına girip çıkmasına hep Mehmed Akif önderlik etmiştir. Kısa zamanda Hersekli Arif Hikmet'ler, İbnülemin Mahmud Kemal'ler, şair Halil Edib'ler Neyzen'in baş dostları olmuş ve giderek Tevfik Fikret, Uşşakîzade'ler (Halit Ziya Uşaklıgil), Ahmet Rasim'lerle de tanışmış, kısaca İstanbul'un bütün aydınlarıyla buluşup görüşme imkânına kavuşmuştur. Hacı Arif, Tanburi Cemil Beylerle ünlü Kemençeci Vasil, Udî Nevres ve benzerleri de bunlar arasındadır.

Daha ilk günlerde Medrese'den nefret etmiş olmasına rağmen, Musa Kâzım Efendi'nin derslerini bırakmamış ve o zamanın ünlü bilginlerinden Şeyh Vasfi, Mustafa Hayri ve Nasuhîzade gibi kimselere de sokulmayı ihmal etmemiştir.

> [«Bütün medrese derslerini okumaya başladı. Orada Şark ilimlerini okuyor, İmam Gazalî'yi, Muhiddin-i Arabî'yi, Farabî'yi inceliyor, özellikle Molla Câmî'e önem veriyordu.
>
> Neyzen, Medresenin din ve inanışı üzerinde hiçbir etki yapmadığını söyledikten sonra, 'Din ve itikat... Ne tuhaf iki kelime! Allaha inanır mıyım? Yaşım altmışı geçti. Bunun hâlâ farkında değilim' diyor.» M. S. Çapanoğlu: *Neyzen Tevfik*, İst. 1953.]

Çukurçeşme'de, 'Babil Kulesi' adını verdiği Ali Bey Hanı'nda bir odası olmakla beraber, hemen her gece bir davette zamanın en ünlü musikişinaslarıyla bir arada 'ney' üflemektedir. Bebek'te ve Kuruçeşme'deki saraylar, Yıldız civarında, İstanbul tarafındaki birçok konaklar ona kapılarını açmış ve ünü adamakıllı yayılmıştır. Fakat o yukarıda adlarını saydığı-

mız kişilerin özel topluluklarını daha çok tercih etmekte ve Akif'le birlikte en çok buralara gitmektedir. Çünkü orada ruhunun hürriyet aşkı ihtiyacını tatmine, istibdat aleyhinde konuşmaya daha fazla imkân olduğu için memnundur.

[«Neyzen'in gençliğinde, İzmir Mevlevîhanesi'nde, pek kısa bir süreyle de Galata ve Kasımpaşa Mevlevîhanelerinde —ney ve mutrib (çalgı) dolayısıyla— Mevlevîlikle ilgisi olduğunu biliyoruz. Fakat 'teslik' edildiğine (tarikata girdiğine) dair bilgimiz hemen hiç yok gibi. 'İkrârnâme'sinin yazıldığı 1318'de (1902) ise, Sütlüce Bektaşi tekkesi şeyhi merhum Münir Baba'dan nasib aldığı ve 'ikrarlı' (dil ile söyleyen, onaylayan) bir Bektaşi muhibbi (dervişi) (?) olduğu kesin ve açık...» C.S. Revnakoğlu, *En Son Dakika,* 31.1.1953]

[«1903 yılına kadar başında yeşil sarık, arkasında cübbe taşıyan Neyzen'e o zamanlar İzmirli Hafız Tevfik derlerdi. Oysa o hafızlığa çalışmamıştır. Buna rağmen Kur'an'ı hafız denecek kadar ezbere bilirdi. O zamanlar doldurduğu bazı plaklarda 'Neyzen Hafız Tevfik' diye yazılıdır.» Şefik Kolaylı, *Yeni Tanin.*]

«Hürriyet Âşıkı»

İstanbul'a geldikten ve baskı yönetimini yakından gördükten sonra zaptedilmez bir hürriyet âşıkı olmuş, Saltanat idaresine büsbütün düşman kesilmiştir. Şehzadebaşı'ndaki iki çayhane ile Sirkeci'deki Güneş Kıraathanesi de bu sebeple başlıca devam ettiği yerlerdir. Özellikle Güneş Kıraathanesi'nde Tıbbiyeli gençlerden ülkü arkadaşları, Tokadîzade Şekib'in müritleri, Ba-

banzade Naim, Müstecabîzade İsmet, İzmirli Ahmed Cemil, Yunus Nadi, Giresunlu Şair Hamdi, Filibelizade Nizamî, Fehmi ve Yusuf Cevdet gibi değerli ve özgürlüksever dostları vardır. Pervasız konuşmaları, dilinden düşürmediği hicivleriyle daima aranıp sevilmekte, o da buralarda istediği gibi içini dökmektedir. İstibdat aleyhinde atıp tutmaları artık onda alışkanlık halini almış ve sonuçta saraya bağlı çevrelerde de , ağzından fırlayan sözler yüzünden mimlenmiştir. Kendisini sevenlerin, özellikle hocası Akif'in biraz dilini tutması yolundaki uyarı ve ihtarlarına rağmen, —hele kafayı çektiği zamanlar— uluorta konuşmakta devam etmesi sonucunda, bir gün tutuklanmış ve Zaptiye Nezareti'nde hayli sıkıntılı sorgular arasında kapalı günler geçirmiştir.

Bu tutukluluktan kurtulduktan sonra, onu Galata ve Beyoğlu'nun dar ve karanlık sokaklarında derbeder ve esrik dolaşırken görüyoruz. Artık istibdat zabıtası tarafından tanınmış olduğu için aydın dostlarına zararı dokunmasından korkmakta ve onların çevresine sokulmamaktadır. Çok geçmeden bu başıboş dolaşmalardan, bayağı çevrelerden, serserice yaşamaktan da bıkmış sonunda İstanbul'dan kaçmaya karar vermişti. Bunu da yine kendisinden dinleyelim:

«Artık benim için bu şehirde kalmaya imkân ve sebep kalmamıştı. Uzaklaşmak zorunda bırakıldığım şiir ve edebiyat çevrelerinden serseriler âlemine karışmış, fakat orada da rahat edememiştim.

Zaten son zamanlarda benimsediğim o süflî ve derbeder hayat o zaman, kahırla, ıstırap ve elemle içine daldığım hınç ve nefret, aziz arkadaşlarımdan uzak durmak zorunluğu karşısında büsbütün artmış ve beni o çıkmaz yola atmıştı. Ruhumda duyduğum yoksunluk acısı ve isyan hislerinin yöneltmesiyle girdiğim yol, beni hedefime ulaştıramazdı. Ben yaratılışımın eğilimine uygun hür, başıboş, sınırsız bir ufka gerek duyuyor-

dum. Bu ufuksa herhalde Galata ve Beyoğlu'nun dar ve karanlık, kirli sokaklarında karşıma çıkamazdı. Aradığım ışığı olsa olsa Afrika'nın uçsuz bucaksız çöllerinde bulabilirdim. Bunun için İstanbul'dan kaçarak Mısır'a gitmeye karar verdim ve 1319 yılı kânun-ı sanîsinin 13. perşembe günü (27 Ocak 1903) Mesajeri vapurunun güvertesine postumu serdim. İçinde dört yıl geçirdiğim koca İstanbul, o sabah da sise bürünmüş, için için ağlıyor gibiydi. Yahut halime kıs kıs gülüyordu da ben gözlerimi perdeleyen iki damla yaş arasında onu ağlar görüyordum.»

[«Hür düşünceli ve pervasız bir insan olan Neyzen, çok defalar Zaptiye Kapısı denilen yerde hapsedilmiş ve hafiyelerin takibinden kurtulamamıştı.

Onu koruyan Mabeyn kâtiplerinden Evranoszade Sadi Bey de ilgisiz kalınca, 1903 yılında Mısır'a kaçmaya mecbur oldu.

Zamanın Cinayet Mahkemesi reisi Hilmi Bey'in, Hafız Tevfik'in Mısır'dan gelmesine dair olan ilamı *İkdam* gazetesinde çıkmıştı.» Şefik Kolaylı, *Yeni Tanin.*]

Mısır'da Yedi Yıl

Muhittin Kutbay'a anlattığına göre, «Mısır'da yedi yıl maceradan maceraya sürüklenen Neyzen, kâh saraylara girip çıkarak, kâh —kendi anlatımınca— havalanıp en yüksek doruklardan yer altında haşhaş kokulu esrar bodrumlarına yuvarlanarak tamamen başıboş bir hayat yaşıyor. Bazan emrinde köleler, zengin konaklarının kuş tüyü karyolalarında, bazan da İskenderiye'deki eski ve terkedilmiş kalenin bir burcunda, yoksul ölülerinin sarıldığı kaba hasır üstünde yatmak-

tadır. Prens ve prenses saraylarında olduğu kadar, serseriler âleminde de aranır ve meşhur olmuştur. Mısır soylularına eşlik, Kahire'deki aydınlarla, memleketten oraya kaçmış birçok tanınmış özgürlüksever Türkle arkadaşlık ettiği gibi, azılı sabıkalılarla da düşüp kalkmaktadır. Hattâ bir defa hapse girmiş, bir defa da Lübnanlı bir bar yıldızına, büyülenir gibi, âşık olmuştur. Üflediği ney'in sihriyle divaneye dönen Lübnan güzeli, günlerce, haftalarca peşini bırakmamış ve nihayet ikisi de 'bir Arap bacının tütsüsünden geçtikten sonra' ayılıp ayrılmışlardır. Ve işte o zaman Neyzen, İskenderiye'deki terkedilmiş kalenin tepesinde sığındığı bir taş kovuk içinde itikâfa çekilmiş (bir yere kapanıp ibadetle vakit geçirme), kuru bir hasır üstünde günler ve geceler geçirmiştir. Bunu da kendisinden dinleyelim:

«O engin manzaralı kulede, içimde toplanmış ne kadar ıstırap ve ayrılık acısı varsa, ney'imin ucundan Akdeniz'e döktüğüm daha ilk gece, elbiselerimle cenaze hasırının üstüne uzandığım andan itibaren gerçekten 'kalıbı dinlendirmiş' gibi bütün maddî ve manevi yorgunluklardan silkinmiştim. Hayalimde, başucuma dikilen sorgu melaikesine, su katılmamış bir sofu kişi boyun eğişiyle başımdan geçenlerin hesabını vererek, bir daha böyle bir şey yapmayacağıma, niteliği ve sonucu tehlikeli aşk ve esrar âlemine dalmayacağıma söz verdim. Bu sayede, belki istirahate gerçekten kavuşur gibi, daldığım deliksiz uykudan uyandığım zaman bütün günahlarından arındırılmış bir ölümlünün hafifliğiyle yerimden kalktım.

Belleğimde elem verici hatıralardan eser kalmamıştı. Ufukta henüz yükselmeye başlayan güneş, şahane bir çarşaf yahut platin bir tepsi güzelliğiyle önüme uzanan deniz; kısaca gözlerimin üzerinde dolaşan her şey bana gülümsüyor gibiydi. Bu, dünyayı pembe gösteren ruh durumu içinde, o muhteşem manzaralı

kovukta gamsız, kaygısız, hattâ zevkli günler geçirdim.»

Böylece hatır ve hayale gelmez maceralar yaşayan Neyzen, bu arada Camiü'l-Ezher'de ders almayı, Mısır'ın yüksek sazendelerine ders vermeyi de ihmal etmiyor.

[«Mısır'da Özbekiye saz bahçesindeki saz takımına katılarak, gramofonun mumdan yapılmış yuvarlak kovanlarına ney çalarak birdenbire orada üne kavuşmuştur.» Şefik Kolaylı, *Yeni Tanin.*]

[«Mısır'da Eşref'le beraber içip, çalıp, söylerken iki İstanbul'lu ile tanıştı. İsimlerini de söylemişti de şimdi unuttum, bizde cemiyeti hatır kalmadı ki... Birincisini, Tevfik, bir acayib takdirle anlatırdı. Malûmat-ı umumiyesi yüksekti, bilmediği dil yoktu. Sanskrit bile... Şöyle anlatırdı:

— İskenderiye'de bir büyük gazinoda oturuyorduk. Yanımızdaki masaya bir ecnebi kadın geldi, bizim ahbap hemen cebinden bir beşibiryerde altın çıkardı, bir de mühürcü kalemi parmakları arasında göründü, nereden de çıkardı, bilmem... Altının üstündeki yazıları kazıyıverdi. İki üç çizgi ile kadının başının resmini, İngiliz liralarındaki kral başı gibi yapıverdi. Onu hemen ikinci arkadaşımızla kadına gönderdi. Kadın resmini hayran hayran seyretti. Sonra bize doğru döndü, güldü, başıyla teşekkür etti. Bir beşyüzlük banknot gönderdi. Bu adam onun öyle zengin, öyle kibar, cömert olduğunu bir bakışta anlayacak bir ömrü geçirmişti.

Dayanıklı tanbur çalardı. İkinci arkadaşımız tekke ağzıyla karışık garip ilâhiler okurdu. O da bir garip adamdı. Ben bazan mansurla ba-

zan da şahla kendilerine uyardım. Üç kişi, üç kafadar, böylelikle, birçok Mısır prensinin davetlisi olduk.

Bir gün, akıl bu ya, Hind'e gidelim dedik. Çalıp okuyacak olduktan sonra insan nerede rızk-ı maksumunu (kendine ayrılmış rızkı) bulmaz? Hindistan bizim gibi adamları belki görmüştür, fakat biz bizim gibileri görmemişizdir. Karar bu karar, başlarımıza birer külâh, sırtlarımıza birer aba tedarikinde iken üçümüzü de Mısır polisi tevkif etti. Beni bir iki saat sonra koyuverdiler, fakat ikisi oralardan bir daha kurtuldular mı bilmiyorum. Kabahatleri sahtekârlıkmış diye sonradan öğrendim. Sultan Hamid'in menşurlarını, imzasını taklid ederek birer büyük para karşılığı arzu edenlere paşalık unvanı satarlarmış...

Günlerden bir gün yanımda bir uzun boylu, kuru, kupkuru, kocaman elli, koca ayaklı bir adam peyda oldu. Bir Allah selâmı verdi. Cevap verdim. O da benim gibi garip idi.

Güzel bir Kasımpaşa semti dili konuşuyordu. Tersaneli imiş. Omzundaki zembilde avadanlığı vardı, marangozdu. Yâd illerde Kutbu Şimalide (Kuzey Kutbu'nda) alaturka hamam halvetine girmişiz gibi canciğer olduk. Anca beraber kanca beraber deyip cenuba doğru yürüyorduk. Bir gün karşımıza bir türbe çıktı. Penceresinden bakıp yatırın kim olduğunu anlamaya çalışıp fatihaya hazırlanırken Kasımpaşalı marangozun birdenbire keseriyle türbenin kapısını kanırtıp, olmaz bir ustalıkla içeri daldığını gördüm, sandukanın üstendeki altın kılaptan işlemeli örtüyü çekip aldığını, ceketinin altına saklayıp yürüdüğünü gördüm. Etme eyleme dedim, evliya çarpar seni... diye sızlandım. Bana kötü kötü baktı. Birden fakfon tabakasını çıkarıp uzattı:

— Sar bir cigara... dedi. Arkasına döndü, sararmış bir ottan birtakım tohumlar sıyırdı. Cigaramın içine biraz koydu. Terli terli ateşledik. Üç nefes çektim çekmedim: kendimi kaybetmişim.

Üç gün üç gece orada sızıp kalmışım. Sonradan hesap ettiğim zaman anladım.

Kendime geldiğim zaman tersaneli yanımda yoktu. Canı cehenneme... Fakat hayatımda öyle günlerim oldu ki o bir daha rastgelip tanıyamadığım otu aradığım çok oldu. Benim gibisini bile üç gün kendinden geçiren o otu...» Fahri Celâl (Göktulga): "Neyzen Tevfik", *Cumhuriyet,* 12.9. 1954.]

Muhittin Kutbay sürdürüyor:

«Artık Mısır'da yaşamaktan da usanmış, vatan gözlerinde tütmeye başlamıştı. Bu hislerle kabına sığamamaktadır. Kahire'ye dönüyor ve bir kahvede asılı olan Sultan Hamid'in cansız portresinin ağzına bir sigara yerleştiriyor. Hıdiv aleyhinde Eşref'in yazdığı bir hicviyeyi gazetecilere okuyor. Kendisinden istenilen aleyhte bir yazıyı da on Mısır lirası karşılığında yazıp imza ediyor. Şimdi Mısır zabıtası tarafından da yakalanmak üzeredir. Aklına Kahire'ye üç saat uzaklıktaki Kaygısız Sultan Mağarası geliyor. Burada bir Bektaşi tekkesi vardır. Hemen yola çıkıyor. Şeyh Arnavut Lütfi Baba, bu İstanbullu misafiri hoş karşılıyor. Hele akşam demlenirken üflediği ney, saygınlığını hemen ve büsbütün artırıyor. Fakat o tanınıp yakalanmaktan korktuğu için sabah erkenden tekkeden çıkıp akşam suları kararırken dönmektedir.

Neyzen, Kaygısız Sultan Tekkesi'nden Kahire'ye döndükten pek az sonra memlekette 'Hürriyet' ilan edilmiş ve Mısır görülmemiş bir coşku içinde bayram yapmaya başlamıştı.»

Neyzen Tevfik yedi yıl sonra İzmir'e döner, orada yirmi beş gün kalır. «Neyzen, eski dostları arasında 'Yaşasın hürriyet' bağrışlarını dinleyerek neşeyle vakit geçirmekteyken o sırada üstadı Eşref Mısır'dan çıkagelmiş ve ona öngörüsüyle birkaç 'ibret alınacak levha' göstermiştir. Özgürlük şenliklerine önder olanlar arasında karakteri ve geçmişi bozuk, istibdat döneminin 'çakalları' da vardır ve şimdi yakalarında İttihat ve Terakki kokardı taşımaktadırlar.»

İzmir'den vapura binip İstanbul'a gelir. Şunları anlatıyor:

«Devr-i dil-ârâ-yı meşrutiyet'in (gönül okşayan meşrutiyet dönemi) ilanından tam 28 gün sonra (20 Ağustos 1908) Sirkeci rıhtımına ayak bastığım dakikada ciğerlerimi dolduran sıcak hava o kıvılcımı ('vatan ve hürriyet aşkı') bir alev haline sokuverdi.

Sirkeci ve Bâb-ı Âli Caddesi hâlâ asılı duran al bayraklarımızla bir gelincik tarlasına benziyordu.

Sevinç ve mutlulukla kendinden geçmiş kafama ilk akseden ses, Sirkeci'deki sırık hamallarının ortasında gümbürdeyen davul sesi olmuştu. Herbiri çam yarması iriliğinde kırk elli hamal, ortalarına davulu almışlar, o ünlü değişmez ezgilerinin 'Bir ayağında mest var' temposuna ayak uydurarak kan ter içinde zıp zıp sıçrıyorlardı. (...)

Arabada 'Kâbe'den dönen Hacı Ömer' gururuyla etrafımı seyrede seyrede Şehzadebaşı'na giderken, yıllarca özlemini çektiğim dostlarımı, orada gezip dolaşıp kovana giren bal arıları gibi 'Hacı Mustafa'nın çayhanesi'nde bulacağımı düşünüyordum.

Dükkânın önünde arabadan indiğimi gören rahmetli Hacı, bütün ağırbaşlılığına rağmen feryadı basmış, aynı zamanda boynuma sarılarak İstanbul'da ilk defa sarmaş dolaş olma zevkini de böylece tattırmıştı.

— Ayol nereden çıktın Neyzen?

— Vapurdan!

— Ah o vapuru ne kadar gözledik, seni ne kadar özledik bilsen!

Sözünün doğruluğunu ispat etmek ister gibi bir taraftan taze çay demliyor, bir taraftan da haberler sıralıyor, bana sorular soruyordu.

O nefis çaydan ben daha bir yudum almadan etrafım eş dostla sarılıvermişti. İlk dakikalarda gördüğüm sevgi ve ilgi belirtisi, 'Kâbe'den dönen Hacı Ömer' saygınlığının çok üstündeydi. Yavaş yavaş, sürgünden gelen bir hürriyet kahramanı olduğumun farkına varıyordum. Yıldırım hızıyla etrafa yayılan onurlu gelişim haberini duyup koşanlardan biri de hocam Mehmed Akif'ti.

— Vay Neyzen'im! diye çayhaneden içeriye rüzgâr gibi girmiş ve özlemle boynuma sarılmıştı. (...)

Mısır'dan döndüğüm o gün bana ilk candan ilgiyi gösteren yine o olmuş, beni alıp evine götürmek istemişti. Fakat misafirlik kabul etmemekte inadımı görünce, çaycı Hacı ile birlikte çayhanenin üstünde kendi eliyle bana bir oda hazırlamıştı. O gece aynı bina içindeki —Şark Tiyatrosu eklentisindendi— şerefime hazırlanan ziyafet sofrasına otururken kendimi bir rüya âleminde gibi hissediyordum. Çünkü sofranın etrafına sevdiğim, özlediğim dostlar toplanmış, hattâ o zaman okulu yeni bitiren kardeşim Şefik de dönüşümü haber alarak gelmişti. (...) Bulunduğumuz yerin İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Şehzadebaşı merkezi olduğunu sonradan öğrenecektim.»

1868 Okka Rakı...

Neyzen Tevfik, çok geçmeden eski hayatına döner. Bir başka konuşmasında Münir Süleyman Çapanoğlu'na şunları anlatacaktır:

«Umumi harbe (Birinci Dünya Savaşı'na) kadar 1868 okka (2400 kg kadar) rakı içtim, bütün gazeteler de yazdı ya... Ondan sonrasını hesap etmedim. Bir mandalina, bir dilim portakalla bir okka (1283 gr) rakı içtiğim çok olmuştur. Aylarca değil yemek, bir lokma ekmek bile ağzıma koymadım.

Rakıdan başka üç dört ton esrar içtim. Bir o kadar da afyon yuttum. Bu üç azametli hükümdar, kafamın üstünde saltanat kurdular, senelerce kımıldamadılar. Bu üç büyük kuvvetin sayesinde her renge girdim, her boyaya boyandım. Sürttüm, sefil oldum, serserilerle gezdim, parasız kaldım. Sokaklarda, Yeni Cami'in arkasındaki merdivenlerin üstünde köpeklerle koyun koyuna yattım. Taş, soğuk, yağmur bana hiçbir şey yapmadı, sapasağlam gezdim. Fakat bazan tımarhaneyi de boyladığım oldu, hem kaç kere. Mazhar Osman Beyle bunun için aramız çok iyidir. Velhasıl her ne türlü hayat şekli varsa hepsinin üstüne çadır kurup oturdum.

Dostlarım hırsızlar, yankesiciler, esrarkeşlerdi. Yeni Cami'de Arnavut İsa'nın kahvesinde gece işçileri (hırsızlar), dızdızcılar (dolandırıcılar), mantarcılar (düzenbazlar) arasında yattığım zamanlar, hayatımın mutlu zamanlarıydı. Orada efsanevî bir hayat sürdüm. Bir padişah, bir derebeyi gibi yaşadım. Rakımı, mezemi, esrarımı hep bu adamlar sağlıyorlardı. Çalıyorlar, çırpınıyorlar, bana bakıyorlardı. Ya ben onalara ne yapıyordum, hiç... Birkaç taksim, işte o kadar.

Kahvenin bir köşesinde, tavana yakın bir yer yapmışlardı, işte ben burada yatardım. Bazı geceler, şöyle başımı kaldırıp aşağı baktığım zaman, yerde, malta taşları üzerinde bir yığın insan gözüme çarpardı. Bunlar, yattıkları yerin mevkiine, sınıfına göre on kuruştan yüz paraya kadar gecelik yatma ücreti verirlerdi.

Yüz paralık yer taşların üstü idi. Bu yalınayak, yırtık elbisseli insanlardan gördüğüm iyilik ve yardımı hiçbir zaman unutamam. Hâlâ bazan oralara gider, eski dostlarımı arar, konuşurum.

Oralarda yattığım zamanlar, ben de bazan işe çıkardım. Hırsızlığa sanma ha!.. Midemi ispirto ile ıslattıktan sonra, kafama da kuvvet vermek için bir 'çifte telli' (iki sigara kâğıdını birbirine ekleyerek yapılan esrarlı sigara) yapar, sarı kızdan (esrar) bir iki nefes çeker, yola çıkardım. Doğru Sadrazam Talât Paşa'nın kapısına. Kendisine haber yollardım. Dünyalığımı gönderirdi hemen rahmetli!

Yeni Cami'deki kahveyi polisler kontrol altına almışlardı. Artık orada barınılamazdı. Elime beş on arşın boyunda bir bayrak geçmişti. Geceleri buna sarılıp bir sokak köşesinde yatıyordum. Bayrağıma sarınıp yatmak, bu ne güzel, ne korkusuz bir uyku idi. Gene böyle bir geceydi. Tünel'in yanındaki sokakta, duvar dibinde kıvrılıp yatarken yanıma biri yaklaştı. Polis değildi, onlar beni bilirler, tanırlar, bir şey söylemezlerdi. Herhalde tanıdık bir sima idi. Dikkatle baktım, fakat tanıyamadım, şimdi bile hatırlamıyorum kim olduğunu. Galiba Mânizade Hüseyin Efendi yahut Saib Cebbare idi. Beni evine götürdü, elbise, çamaşır verdi, bir oda ayırdı, ceplerimi para ile doldurdu.Fakat kim durur ki. İki gün güç sabrettim, üçüncü günü kaçtım. Rahat beni rahatsız etmişti. Doğru soluğu Galata'da aldım. Meyhanelerden birine daldım, başladım çakmaya... Gece orada yatmışım. Sabahleyin uyandığım zaman cebimde on para kalmamıştı, üstelik elbiseler de gitmişti, sırtımdaki şey yağlı bir makinist tulumuydu. Gece içerken biriyle değişmişim... ...O paralara gelince, şuna buna dağıtmışım.» (M.S. Çapanoğlu: «Neyzen Tevfik'i Dinlerken», *Yedigün,* 13.9.1933.)

Neyzen Tevfik'in bundan sonraki hayatı da içkiyle bilinç ve cinnet, dost çevreleriyle meyhane ve akıl hastanesi, bekâr ya da otel odalarıyla kahvehane ve sokak arasında geçecektir. Renkli, ama olaysız... Yine de, bilinen kimi «olay»lar, sözü edilmesi gereken kimi anlar vardır hayatında.

• Kardeş Şefik Kolaylı, Neyzen Tevfik'in pek kısa süren evliliğini Hilmi Yücebaş'a şöyle anlatmıştır:

«1910 yılında Erenköy Sahrayı Cedit'te sarıklı bir zatın kızı olan Cemile Hanımla, benim ve babamın muhalefetine rağmen, annesinin ısrarı üzerine evlenmiştir. Neyzen'in babası, sarıklı hocaya her ne kadar, 'Neyzen evlenecek adam değildir' dediyse de, hayatında üç defa evlenmiş olan sarıklı hoca, birkaç kere Neyzen'in evine gelerek bu evliliği gerçekleştirmiştir. Neyzen yobaz düşmanı olduğundan sarıklı hoca ile geçinememiş, kızı Leman üç aylıkken hoca kızını kaçırmış ve yalancı şahitlerle şer'î mahkemede Neyzen'den boşanmasını sağlamıştır.» (Hilmi Yücebaş, *Neyzen Tevfik,* İst. 1983, s.14).

• Askerliği üzerine en geniş bilgiyi veren de yine kardeşi Şefik Kolaylı'dır:

«Birinci Dünya Savaşı'nda Askerî Müze'yi açan Muhtar Paşa'nın yanına asker olarak vermişlerdi. Tevfik herhangi bir meseleden Muhtar Paşa ile kavga eder ve çıkar giderdi. İstanbul Merkez Komutanı Albay Cevad Bey, zamanın namlı askerlerinden biriydi. Tevfik'i çok sevdiğinden Muhtar Paşa ile Neyzen'i barıştırırdı. Bu durum sık sık tekrar ederdi. Mehter takımını Paşa ile birlikte kurmuşlardı. Tevfik buraya o zamanın en meşhur zurnacısı Arap Emin'i de almıştı. Arap Emin gibi zurna çalan birinin bir daha dünyaya geleceğini sanmıyorum. 'Zurnada peşrev olmaz' deyi-

mini yalancı çıkartırdı. Tevfik de mehter takımında nısfiyesi ile bir çeşit maestroluk ederdi.

İlk defa kurulan Mehter Takımı, İstanbul'da dilden dile gezen bir çeşit millî orkestra halini almıştı.

Birinci Dünya Savaşı'nda müttefikimiz olan Alman hükümetinin Romanya'yı istilâ eden kuvvetlerinin komutanı Mareşal Van Mackenzen ve kendisine Boğaziçi'ndeki yalısında bir ziyafet veren Başkumandan Vekili Enver Paşa buraya Mehter Takımı'nı da çağırmıştı. Neyzen, Mareşal'in dikkatini çekmiş, Tevfik'teki nısfiyeyi almış, evirmiş çevirmiş, yüzünde beliren bir çeşit merakla iade etmişti.

Bundan haberdar olan Sultan Reşad, Neyzen'i görmek istemiş ve Neyzen de Emniyet Umum Müdürlüğü Siyasi Büro Şefi Tevfik Hadi Beyle birlikte Saray'a gönderilmişti. Sultan Reşad, Neyzen'in neyini dinlemiş ve memnun kalmıştı.» (agy).

• Neyzen Tevfik, Mütareke döneminde Ankara'ya gider. Oradan Eskişehir'e geçer, bir süre kaldıktan sonra İstanbul'a döner. 1919'da *Hiç* adlı kitapçığını yayımlar.

• Birçok şiirinin altındaki tarihler, 1920 sonu ile 1921'in ilk aylarını Haydarpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi'nde geçirdiğini ortaya koymaktadır. Bunların önemli bir toplama ulaşmasına bakarak, en verimli döneminin burada kaldığı aylar olduğunu söyleyebiliriz.

• Piyanoya neyle eşlik etmek üzere Bükreş'e çağrılır. Sözleşme imzalayıp gider. Ama bir süre sonra sıkılır, her şeyi yüzüstü bırakıp İstanbul'a döner. Bu olaya değinen Burhan Felek («Derbeder Deha», *Cumhuriyet* 30.1.1953) tarih vermiyor. Olay Cumhuriyet dönemi öncesinde ya da Cumhuriyet'in ilk yıllarında geçmiş olmalı.

• Mustafa Kemal'le ilk kez Balıkesir'de karşılaşır. Münir Süleyman Çapanoğlu, şunları anlatıyor:

«Balıkesir'de şapka inkılâbının tatbik edildiği günlerdeydi. Atatürk de oraya gelecekti. Ata, Balıkesir milletvekili Süreyya'ya, Neyzen Tevfik'i görmek istediğini söylemiş;

— Mutlaka Neyzen'i getirin! demişti.

Süreyya, Neyzen'in uzun yıllar arkadaşlık, kadehdaşlık ettiği ve çok sevip saydığı şair Eşref'in yeğeniydi. Bundan ötürü onu da çok seviyordu.

Atatürk'ün iltifatı onun kanalıyla gelince sevinci bir kat daha arttı. Hemen —kendi tabiriyle söylüyorum— 'köpeğiyle möpeğiyle yola çıktı', yani tam teçhizat: Ney torbası, sazı, matarası, meşhur köpeği, hep beraber...

Daha evvel, Süreyya, bir şey yazmasını, Atatürk'e vereceğini söyledi. Tevfik, bil-bedahe (düşünmeksizin, birdenbire) «Atatürk İçin» başlıklı kıtayı söyledi. Yazdılar, Atatürk'e sundular.

Ata, ziyaret saatinde askerî mahfile geldi. Tevfik ney üfledi, taksimler yaptı. Türk musikisinin en güzel eserlerini o harikalı üfleyişiyle çaldı. Herkesi coşturdu.

Atatürk, Neyzen'i çağırdı. Milletvekillerinden Hayrettin Karan, Ali Şuuri ve daha birçok zevat yanında bulunuyordu. Atatürk, Neyzen'in elini kalbinin üstüne bastırarak dakikalarca tuttuktan sonra:

— Ne büyük, kuvvetli ruhun var, dedi.

Sonra sordu:

— Neyzen, ne istersin söyle.

— Sayende her şeyim var. Teşekkür ederim.

— Bir şey iste canım!

— Bir nüfus tezkeresi versinler, emrediniz!

Atatürk hayretle:

— Senin nüfus tezkeren yok mu?

— Hayır! Bundan evvel hükümet yoktu ki nüfus tezkerem olsun!» (M.S. Çapanoğlu, *Neyzen Tevfik*, s. 128-129).

Hakkı Süha Gezgin, aynı olayı anlatırken, «Atatürk, Neyzen Tevfik'i dinlemek istemiş. Bana geldiler, sokulduğu 'in'leri bildiğim için arayıp buldum, alıp götürdüm,» diye başlar. («Marifetlerin İçinde Neyzen», *Aydabir*, Mart 1953). Bu cümlelerden, olayın Balıkesir'de değil, İstanbul'da geçtiği sonucu çıkar. Ancak, M.S. Çapanoğlu'nun sözünü ettiği, «Sermedî bir iştialin şûle-i fânisiyim» dizesiyle başlayan dörtlük, *Azâb-ı Mukaddes*'e de aktarılmıştır ve altında «Balıkesir 1926» tarihi bulunmaktadır. Bu bakımdan, M.S. Çapanoğlu'na inanmak durumundayız.

• Soyadı Yasası çıkınca Tapmaz soyadını almışsa da (M.S. Çapanoğlu, agy, s. 261) bu soyadını hiç kullanmamıştır. Kısa bir süre sonra, kardeşi Şefik'le birlikte, babalarının Bafra'nın Kolay kasabasından olması dolayısıyla, Kolaylı soyadını alır.

• Cahit Irgat'ın yazdığına göre, «O, bir filmde* de oynadı. Bir frak giydirmişlerdi ona... Çok yakışmıştı siyahlar, o güzel başa... Bir konser veriyordu anıma göre. Ama pek beceremediğini, sevemediğini söylemişti bu işi... Gönlünce yaşamalıydı o, dörtgenler, çizgiler içine girmeden, dilediği gibi. Hiç kimseye boyun eğmeden...» («Tımarhane Bana Neyzen Tevfik'i Tanıttı», *Akşam*, 7.7.1968).

• Geçim sıkıntısı içinde bulunduğundan, İstanbul Belediye Konservatuvarı kadrosunda gösterilerek 40 lira aylık bağlanır. «Konservatuvara gitse de gitmese de bu aylığı alır. Vali ve Belediye Reisi Muhittin Üstündağ ayrılır, yerine Dr. Lütfi Kırdar Vali ve Belediye Reisi olur.

Neyzen'i çekmeyenler ya da Dr. Kırdar'a yaranmak isteyenler başlarlar jurnala. Dilden dile dolaşan şu dizelerin Neyzen'e ait olduğunu söylerler:

İstanbul'a vali olarak gelenin
Kimi dağdan kimi kırdan geldi

(*) *Onu Affettim*, 1951.

Dr. Kırdar, İstanbul'un havasına henüz girdiği, bir de Neyzen'in yergilerinin hoşgörüyle karşılanması gerektiğini bilmediği için maaşını keser.

Bunu haber alan Neyzen, Vilâyet Özel Kalem Müdürlüğüne gider, valiyle görüşmek istediğini bildirir. Ama, onu valiyle görüştermezler. Neyzen de sigara paketinin arkasına şu dizeleri yazarak bırakır:

Bağrıma bir tekme savurdu vali
Acısından avlu, dere, kır dar geldi
Koşacaktım doğru mahkemeye fakat
Bu teşebbüs yüce milliyetime ar geldi.»

(Recep Bilginer: «Neyzen Tevfik»,
Yazko Edebiyat, Ekim 1982).

• Hakkı Tarık Us'un başında bulunduğu Basın Birliği'nce 2 Ekim 1948'de düzenlenen «Basın Hayatında 50 Yıl» jübilesine Neyzen Tevfik de katılmıştır.

• 1952'de İstanbul Şehir Tiyatroları'nın Komedi Bölümünde (Beyoğlu) «Neyzen Tevfik Jübilesi» düzenlenmiştir. Behçet Kemal Çağlar, bu jübileyi coşku dolu bir üslupla anlatır:

«Şehrin Belediye Reisi (Fahrettin Kerim Gökay), bütün İstanbul hemşehrilerine hiçbir gün o kadar sadakat ve selâhiyetle tercüman olmamıştı diyebilirim. Neyzen'in bir nevi ihtiyarî deliliğini doktorluktan ve dostluktan gelme bir yetki ile ne güzel anlamıştı. Ve Neyzen, sahnede ne kadar muhteşemdi. Diyojen, fenerini yakmak üzere fıçısından çıkmış; Arşimed, 'Evraka'sını haykırmak üzere kurnasından fırlamış gibi idi. İspirtolu fenerî gözlerinde bir Diyojen, velîce sezişi şiirlerinde bir Arşimed... Çatlamış dudaklarına götürdüğü kuru kamış, artık koyun sürülerini değil, duygu sürülerini etrafına çağırıp toplamak içindi. Kıyıdan, yayladan, çoraktan, çayırdan, nereden kopmuş olursa olsun, bütün ruhlar, bu davete uymuşlar ve bu sihirli

çobanın dört bir yanına kuzu kuzu toplanıvermişlerdi. Şehir Tiyatrosu'nun sahnesi, Yunan klasiklerini temsil ettiği günler de dahil, hiçbir zaman eski Yunan'dan gelme tiyatro ananesinin hakkını bu kadar verememiş, filozof ve Epiküryen kadîm Yunan tipini bünyesinde bu kadar canlandıramamıştı. Milletler üstü büyük insanlardan birini, tarih sayfasında değil, roman kahramanı olarak değil, karşımızda yaşıyor ve bize sesleniyor görmekten şaşkına dönmüştük. Mevlânâ'nın neyini üfleyen büyük Tevfik'de, çamurdan halk olunmuş, bedenlere ruh nefh etmeye memur bir eda vardı.

Dinle neyden kim hikâyet kılmada
Ayrılıklardan şikâyet kılmada.

Bu, artık şikâyeti bile unutmuş, dertle haşır neşir olmuş bir neydi. Ayrılıklardan şikâyet etmiyor, çalanın büyük kavuşmaya doğru gittiğini, dünyadan ve mafihâ'dan kopup gitmekte olduğunu belirtiyordu.» («Hicvimizde Neyzen'in Yeri», *Yirminci Asır,* 14.2.1953).

• Neyzen Tevfik, Sultan V. Mehmed Reşad'ın, Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa'nın, sadrazam Said Halim Paşa'nın barınacak bir yer verme önerilerini kabul etmemişti. Hattâ 1923'te, «memleketin *saygıdeğer bir zengini» onu konağına* götürmüş, kendisine mükellef bir daire tahsis etmiş»; «Burada otur, refah ve huzur içinde yaşa,» demişti. Ancak Neyzen burada üç ay bile oturamayıp kaçmış ve Aksaray *yangın yerlerindeki bir* mahzen harabesine sığınmıştı (Selahattin Enis: «Neyzen», *İkdam,* 8.9.1924).

• Son yıllarını, Nuri Demirağ'ın kira almadan barınması için kendisine verdiği «artık yıkılmaya yüz tutmuş» ahşap evde geçirmek zorunda kaldı. Prof. Dr. Aydın Aybay şu bilgiyi veriyor: «Şimdi bulunduğu yer alana katılmış olan Saman İskelesi yanındaki bir bina-

da kalırdı hazret. İskeleye inerken sol tarafa düşerdi bu bina. Oradan çıktığında da pek ortalıkta dolaşmaz, çoklukla 'Ferhan'ın kahvesi'ne gider otururdu. Bu küçücük kahve Sinanpaşa Camisi'nin hemen bitişiğinde idi. 'Ferhan', beli kuşaklı, ayağında yumurta topuklu yemenileri olan ilginç bir tipti. Bu kahveye herkes kabul edilmezdi, ancak Neyzen'le sohbet edecek düzeydeki kişiler girebilirdi.» (Mehmed Kemal'e mektubundan, *Cumhuriyet*, 22.4.1987).

Nuri Demirağ zengin bir sanayiciydi; 1946'da, çok partili rejime geçiş sırasında Milli Kalkınma Partisi'nin kurucuları arasında yer almış ve bir süre partinin başkanlığını yapmıştır. Partinin her türlü toplantılarında kuzular kesildiği, şölenler verildiği için, Milli Kalkanma Partisi «Kuzu partisi» olarak anılagelmiştir.

1951'de Neyzen Tevfik'i bu evde ziyaret eden Kemal Sülker, «Yemek masası, sandalyesi, sobası, yemek pişirdiği pompalı gazocağı oda içinde gelişigüzel duruyordu; birçok kitap, üzerinde bir de gaz lambası bulanan masası defter, bardak ve boş şişelerle doluydu,» demektedir *(Edebiyat 81*, Ocak 1982).

Ölümü, Cenazesi

Neyzen Tevfik, 27* Ocak 1953 günü saat 19.10'da Beşiktaş'taki evinde öldü. Ölüm nedeni, «müzmin bronşit»ti.

«Bir hekimin tedavisi altında bulunan Neyzen'i, son günlerde vaziyetinin ağırlaşmış olması dolayısıyla, hastaneye kaldırmak da mümkün olamamıştı. ...Ölümünden kısa bir zaman önce etrafındakilere:

— Evimden doğruca mezarlığa gitmek istiyorum. Bana otopsi filan yapmasınlar, demiş ve şunları ilave

(*) Bütün kaynaklarda 28 Ocak tarihi verilmektedir. Mezar taşında 27 Ocak yazılıdır. Mezar taşının fotoğrafı: *Cumhuriyet*, 9 Mart 1988.

etmiştir: Cenazeme çelenk göndermek isteyecek olan dostlarım, buna sarfedecekleri parayı hayır müesselerine versinler.

Son söz olarak manevî evlâtlarına hitaben şunları söylemiştir:

— Benim oturduğum yerde oturmaya devam edin. Ölümümden sonra da bu ocağı tüttürün!

Neyzen Tevfik üç aydan beri hasta yatıyordu. Doktorlar hastalığını müzmin bronşit olarak teşhis etmişlerdi. Ölümünden bir ay kadar evvel kendisine felç geldiği için vaziyeti ağırlaşmış ve hayatından kendisi dahi ümidi kesmişti. Üstad, ölümünden birkaç saat evvel yanında bulunanlardan birine:

— Benim kurtulmam için her şey yapıldı, fakat artık ölme zamanının geldiğini hissediyorum, demişti.

Neyzen Tevfik'in başından bir an olsun ayrılmayan manevi oğlu onun son anlarını şöyle anlattı:

— Babam son ana kadar şuurunu kaybetmedi. Bugün saat 13.30'da kendisine bir fenalık geldi ve oturmamı işaret etti. Saat 16'da ise koma haline girdi. Ölmeden bir saat kadar evvel başını kaldırdı ve manâlı manâlı tebessüm ettikten sonra başı düştü. Bundan sonra da ruhunu teslim etti. Babam, son günlerde pek az konuştu. Yalnız vasiyeti vardır. Asrî mezarlığa (Zincirlikuyu) gömülmesini istemiyor. Bir de cenazenin doğrudan doğruya evinden kalkmasını vasiyet etti.

Neyzen Tevfik öbür dünyaya göçmeden birkaç gün evvel yanında bulunan talebelerinden birine şunları söylemişti:

— Biz ölürüz, mezarımızı yapmak için üzerine toprak ve tuğla koyarlar; başkaları ölür, onların mezarlarına tuğla yapmak için bizim mezarlarımızdan toprak alırlar.

Neyzen'in son günlerinde yanından ayrılmayan

ve bütün mihnetini çeken iyiliksever kapı komşusu da:

— Rahmetlinin vasiyeti var, diyor. Cenazesine çiçek sakın göndermesinler. O çiçek paralarının fakirlere ve hayır cemiyetlerine verilmesi için hepimize ayrı ayrı tembihte bulundu. Zaten Neyzen, hayatı boyunca şatafattan kaçınmış bir insandır.» (*Vakit* gazetesinden aktaran: M.S. Çapanoğlu, agy).

Neyzen'in cenazesi Beşiktaş'taki Sinan Paşa Camisi'nden kaldırıldı ve Kartal mezarlığında toprağa verildi. «Defninden sonra Mevlevî şahzadesi Gavsi Baykara 'nısfiye'siyle içli bir taksim etti... Sonra yine o üstad elin, o usta 'ney'in idaresi altında İzmirli Şeyh Mustafa Selâmi'nin emsalsiz bir naat-i şerifi olan

Bir muazzam padişahsın ki kulundur cümle şâh
Kurb-ı ev-ednâ'da kuruldu senin için tahtgâh

teşvihini okuduk. Neyzen'in dağlardan yüksek ruhuna, Neyzen'kârî bir tuhfe (armağan) yolladık. Bunu Yunus'un sabâ üzerine bestelenmiş

Gelin ey âşıklar gelin hû mevlâm hû!..

ilâhisi takip etti.

En sonunda da yine Mevlevî usulüne göre ağır İsm-i Celîl ile başlayıp hızlı ve kısa bir İsm-i Hû ile biten kabir gülbanki çekildi.» (C.S. Revnakoğlu: «Neyzen'in Kabri Başında», *En Son Dakika,* 31.1.1953).

Cemaati: Çevresi

Neyzen Tevfik'in cenazesine katılanlara bir göz atmak, onun hangi çevrede yaşadığını da ortaya koyar:

«Bu kalabalık, onun cemaatidir. Kimler yok ki!.. Başta Vali, hasta döşeğinden kalkıp gelmiş. Muavinler, *daire müdürleri*, kalburüstü memur sınıfı. Sonra, Üniversite kadrosu, profesörleri, talebesiyle orada. Edebiyat ve sanat adamları, isim yapmış büyük şahsiyetler, herbiri kendi yolunda *yeni fetihlere, yeni ganimetlere* ermiş meşhurlar, şairler, romancılar, münekkitler, sahne adamları. Sonra musiki çevremiz, dergâh erenlerinden sokak kemancılarına varıncaya kadar hepsi orada.

Bunlardan başka sarhoşlar, esrarkeşler, ayyaşlar, serseriler... Onlar da derlenmişler, toparlanmışlar, kıyıklarını düzeltmişler, 'Neyzen Baba'nın tabutuna sarılmışlar. 'Tevfik'in cenazesi altında işte bütün bunlar yan yana, omuz omuza birleşmişlerdi.» (Hakkı Süha Gezgin: «Neyzen'in Cemaati», *Vakit,* 2.2.1953).

Görüldüğü gibi, Neyzen Tevfik toplumun hemen her kesimiyle ilişkidedir. Meyhanelerde, izbelerde sarhoşlar, ayyaşlar, serserilerle öpüşüp koklaşır. Kendisine saygı gösteren aydın çevrelerinde de, «filozof» tavırları, şiirleri ve neyiyle ilgi odağıdır. Padişahın (V. Mehmed Reşad) huzuruna da, cumhurbaşkanının (M. Kemal Atatürk) sofrasına da kabul edildiği olmuştur. Kardeşine der ki:

«Ben İstanbul'da herhangi bir evin kapısını çalsam, ya anası, ya babası, ya dayısı, amcası, hulâsa birisi tanıdık çıkar. Bana çorbamı verirler. İcap ederse çamaşırımı yıkarlar. Ben bankadan bile zenginim.» (Şefik Kolaylı, *Yeni Tanin*). Ve, nerede olursa olsun, kendi inancını söylemekten, kişisel görüşünü dile getirmekten kaçınmaz.

«İÇKİ» VE «CİNNET» KARŞISINDA NEYZEN TEVFİK

Neyzen Tevfik'in kişiliğini daha yakından tanıyabilmek için, hayatında büyük bir yeri olan içki karşısındaki tutumunu, «içkiyle ilişkilerini» incelemek gerekiyor.

Bir önceki bölümde görüldüğü üzere, Birinci Dünya Savaşı'na kadar —kendi hesabına göre— 1868 okka (2,4 ton dolayında) rakı ve üç dört ton esrar içmiş, bir o kadar da afyon yutmuştur.

Bir konuşmasında, içki içmesini şu gerekçelere dayandırır:

«Coşkun bir sevda gözünden kalbime saplanmış bir zehirli diken vardır. Bu zehirli diken bana öz dostumun yadigârıdır. Ne zaman onu yâd etmek vazifesinde geciksem, hayali gelir, eliyle o dikeni biraz daha batırır. O acıyı unutmak için bana hiçbir derman elvermez. İşte o vakit irademsöner. Ayaklarım meyhaneye, elim kadehe uzanır.

Ben ömrümde bir gün bile zevk, neşe, haz, keyif duymak için içki içmedim. İnsanların sağır kulaklarına duyuramadığım ıstırabımı teskin için içerim. Bir an gelir ki, o, öz sevgilimin sesi kulaklarımda çınlar:

— Yeter, artık içme! der.

Ve elimden kadeh düşer. Birkaç gün öldürücü bir nedametle başbaşa kalırım. Bu, benim için en büyük

ruhî tesellidir.» (Kandemir: «Neyzen Tevfik Anlatıyor»; M.S. Çapanoğlu, agy, s. 63-64).

Öne sürdüğü bir başka esprili gerekçe de şöyledir: «Ne yapalım be birader, dünya dönüyor, ben de dönüyorum, büyük bir âhenk içinde dönüp duruyoruz. Allah âhengimizi bozmaya...»

Naci Sadullah (Danış), «Tandığım Meşhurlar» dizisinde onun bu yönüne ışık tutar:

«Neyzen'i o mertebe âvâre kılan nedenlerin en başında şüphesiz 'alkol' gelir. Zira, biz Neyzen'e 'Dünyanın en ustaca saz üfleyen sanatkârı' sıfatını verebileceğimiz gibi, onun için: 'Dünyanın en çok içki içmiş insanı' da diyebiliriz. Hiçbir gergedan, Neyzen'in yuttuğu içki kadar su içmemiştir sanırım.

O kadar içkiye, o bedenin 76 sene nasıl dayanabildiğine hâlâ şaşarım!

Secde kıldım sâkîye pîr-i mugan aşkına,
Cân ü dilden kıble yaptım kûşe-i meyhaneyi

demiş olan Neyzen'e, bir yılbaşı gecesinin sabahında Beyoğlu caddesinde rastladım. O:•

— Hayrola? Dünyayı görmeyecek kadar dalıp gitmişsin!.. deyince güldüm ve:

— Dalgınlık değil, mahmurluk hoca, *dedim*. Akşam, gûya yılbaşı şerefine, yine eşşekler gibi içmişiz!..

Fakat benden bu cevabı alınca, Neyzen, âdeta anasına sövülmüş bir insan isyanıyla kaşlarını çattı ve gayet ciddiyetle:

— Yoooo, dedi, durup dururken Allahın fukara eşşeğine iftira etme... Eşşek gibi içmek kim, biz kim? Bir kere eşşek *içkiyi ancak* susadığı zaman içer. Halbuki bizim, içkiye susamadığımız zaman var mı?

Sonra, kendisi su içerken sen ıslık çalarken eşek hoşlanır. Fakat o hayvanın suya olan ihtiyacının bir ölçüsü vardır. Bu ölçüsünü doldurup da suya doyduğu

zaman, sen ıslık değil, zurna çalsan, hayvana bir damla daha içiremezsin!

Halbuki biz öyle miyiz ya?

Bir kere ağzımızı mübareğe bulaştırmaya görelim, ondan sonra, meyhanelerin kapılarını kapasalar, bacalarından gireriz!..

Bu gerçekten zarif nükte, bilhassa kendisi için son derece doğruydu. Zira, şehrin bütün meyhaneleri kapandıktan sonra, caddelerde içki arayarak dolaştığını görenler çok olmuştu.

Fakat biz biçarelerde, ondaki çelik natura ne gezerdi?

Gerçi kendim de oldukça içer tanınmışımdır ama, bu konuda 'Neyzen' denilince bin kere pes eylerim.

Bu işte onunla yarışa kalkmakta, ben değil, Bekri Mustafa bile yaya kalırdı. Zira o rakıyı kadehle, bardakla, şişeyle değil, testiyle içerdi!

Her sefer küp oluşu da galiba bundandı!» (*Akbaba*, 5.2.1969).

Hamam Safâsı

Neyzen Tevfik'in içkiyle ilişkisini yansıtan öykülerden birçoğunu «Nükteleri» bölümünde vereceğiz. Ancak bunlardan biri, Münir Süleyman Çapanoğlu'nun yazdığı «Hamam Safası» öyküsü buraya aktarılmaya değer:

«Bir gün Neyzen, arkadaşı çaycı Hacı ile İbrahim Paşa hamamına gitmişti. İkisi de genç, ikisi de dinç, ikisi de çok içki içen adamdı.

Keyif bu ya, hamamda bir âlem yapmak arzusuna kapıldılar. Yani hamamda rakı içmek, hem de birkaç gün sırtı sıra demlenmek istediler.

İki dost ufak bir damacanaya o devrin çok meşhur rakılarından olan ve Büyükada'daki manastırda bir

papazın çektiği rakıdan —ki o yıllarda buna «papazın düzü» derlerdi— doldurttular. Bardak, kadeh, fincan almak lüzumunu duymadılar. Hamam tasları ne güne duruyor? Rakıyı da kurnalardan birine döktüler, başına geçip taslarla içmeye başladılar.

Neyzen çaldı, Hacı okudu. Hacı okudu, Neyzen çaldı. Böylece günü geçirdiler. Rakı tükenince getirttiler.

Üçüncü gün peştemalları da attılar. Çırılçıplak, ney çalarak, okuyarak, şiir söylerek çakıp durdular. Hamamın sıcaklığı onları bol bol terletiyor ve bu yüzden içki tutmuyor, adamakıllı sarhoş olamıyorlar.

Ne yapmalı? Neyzen hemen kararını verir: Sırtına bir peştemal alarak sokağa fırlar. Direklerarası'ndaki Sokrat eczanesine koşarak büyük bir şişe eter alır.

Hamama dönünce eteri, rakıyı kurnaya döker. Başlarlar içmeye... Taslar çoktan beri kurnanın dibinde, rakının içinde. Kim çıkaracak? Esasen tasa ne hacet var, beygir gibi eğilip içmek dururken... Eğilip lakır lakır içiyorlar.

Ney, mey, şiir, ahenk, keyif ve cezbe!.. Bu cümbüş dört gün sürüyor. Nasıl oluyorsa oluyor, nereden kafalarına esiyorsa esiyor. İki kafadar Adem, Havva, Şeytan ve Cennet hakkında bir bahse, bir münakaşaya takılıyorlar.

İki çıplak, Adem'in cennette nasıl gezdiğini, elbisesi, donu olup olmadığını konuşuyorlar. Ve nihayet Adem'in cennette kendileri gibi çıplak yaşadığına hükmediyorlar.

Mademki Adem babamız çıplak gezerdi, onlar niçin gezmesin? 'Gezerim, gezemezsin' derken Neyzen fırlayarak 'Ben gezerim, işte Şehzadebaşı'na gidiyorum!' diyerek hamamın kapısından sokağa uğruyor.

Neyzen'in çıkamayacağına inanan Hacı, belki dışarda, soğuklukta gizlenmiştir düşüncesiyle Tevfik'in peşinden —kontrol kaygısıyla— çıkıyor. Fakat Ney-

zen'in sokağa çıktığını öğrenince, o da fırlıyor. Neyzen önde, Hacı arkada, ikisi de çırılçıplak, sakallar uzamış, Şehzadebaşı'na kadar geliyorlar.

Nihayet, gerek Neyzen'in gerek Hacı'nın hürmet ettikleri, saydıkları, sevdikleri ve hattâ korktukları bir arkadaşa haber veriyorlar. Ve ancak onun müdahalesi üzerine iki çıplak, hamama dönüyorlar.» (*Kahkaha,* 1949; H. Yücebaş, agy, s. 211-213).

Kendisini Bakırköy Akıl Hastanesi'nde yakından tanımış olan Dr. Rahmi Duman, «Neyzan Tevfik elinde içkiyi biberon gibi bulmuş adamdır. O kadar eskiye dayanır... Onun içişini bilimsel olarak açıklamanın imkânı yoktur...» yargısına varmaktadır. (*Milliyet Sanat Dergisi,* 26.1.1973).

Akıl Hastanesinde

Neyzen Tevfik, her içki komasının ardından, gözünü akıl hastanesinde açar. Abidin Dino der ki:

«Canı isteyince tekkeye döner gibi Bakırköy'ne sığındığını, bir süre ortadan kaybolduğunu biliyordum. Başı derde girdiğinde, esrarı, afyonu, içkiyi, küfürü, taşlamayı, şiiri fazla kaçırdığında, kendiliğinden buraya gelir, dinlenirdi bir iki ay. Neyzen'in yatağı daima hazırdı. Aklın ve çılgınlığın karasuları dışında yüzen bu özgür gemiden, bu sığınaktan, birkaç 'seçkin' daha faydalanıyordu...» (*Fikret Muallâ*, İst. 1980, s. 22).

Yıllar boyunca akıl hastanesi onun için bir dinlenme, bir «kalafat» yeri olmuştur. Bakırköy Akıl Hastanesi, «21. Koğuş»ta ona özel bir yer ayırmıştır. «Odası» o geldiğinde doluysa, ertesi gün hemen boşaltılır; bu gedikli ve saygın «müşteri» yerine buyur edilir. Daha 1942'de «otuzuncu veya bilmem kaçıncı dosyasını» düzenletmek üzere (*Azâb-ı Mukaddes,* s. VII) gittiği Ba-

kırköy'e, ölümüne kadar en az on kez daha gidecektir. Zaman zaman «Burada çok sıkıldım. Her gün canıma okuyor,» diye yakınsa da... Orada «yazmak ve ney çalmak»la vakit geçirir.

Cahit Irgat anlatıyor:

«Hastalar akşam saat altı sularında yataklarına yatırılmıştı. Söz dinleyen uysal hastalar. Kimsesizler, itilip kakılmışlar, hor görülmüşler, çıldırmışlar, yalnızlar.

Gece yarısını çoktan geçmişti zaman...

— Oh!.. Of!..

Sesleri çınladı önce avluda, sonra koğuşta... Bitmez tükenmez 'of'lar, oh'lar ve ah'lar...'

Gelen Neyzen'di.

Zilzurnaydı, yıkılmış haldeydi.

— Üstad geldi!.. dedi hastabakıcılardan biri.

Üstü başı berbattı. Düşe kalka gelmişti, belli...

— Kim getirdi seni üstad buraya? dedi nöbetçi doktor.

— Kim mi getirdi beni? Kendim geldim, tıpış tıpış, ayaklarımla!.. Benim haysiyetimle oynadılar mı, kalkar gelirim buraya!.. Haysiyetli insanlar arasında!.. Burası benim evim!.. Evim burası!.. Evim!..

Üstünü başını temizlediler, yıkadılar, temiz pijama giydirdiler. O hâlâ 'oh!...' çekiyordu.

Koğuşta bölge bölge, sonradan bölünmüş birkaç oda vardı. Bu odaların birinde yanımdaki karyola boştu. Oraya yatırdılar onu. (...)

İğneler, ilaçlar, kusmalar, zor uyuttuk onu o gece.

Sabah erkenden uyanmıştı, durmadan 'of' çekiyordu.

— Fahrettin Kerim gelince gelsin beni görsün, dedi.

Fahrettin Kerim, başhekimiydi hastanenin. Gerçekten de gelip görmüştü vizite'den önce onu. Hatırını,

isteklerini sormuştu.» («Tımarhane Bana Neyzen Tevfik'i Tanıttı», *Akşam*, 7.7.1968).

Onu iki kez Bakırköy Akıl Hastanesi'ne götüren emekli komiser Muhittin Kutbay da buna benzer olaylar anlatmaktadır.

Neyzen Tevfik, akıl hastanesine içki komasına girdiği dönemlerde yatar ya da yatırılır ama, onda doktorların bilimsel olarak açıklayamadıkları, kimi sanatçılara özgü bir tür «cinnet» gözlenir. Onun bu yönünü açımlayan en ilginç yazılardan biri, Nâzım Kemal imzasını taşımaktadır:

«Rahmetli Neyzen Tevfik, tıpkı Alman şairi Hölderlin gibi, en kuvvetli şiirlerini, şuurunun zedelendiği anlarda yazan orijinal bir şairimizdir. Cinnet, onun mahrem derinliğinde gizlenen şiir kaynağını asla kurutamayacaktı. Çünkü Neyzen, imkânsızı kucaklamağa özenirken parçalanıveren bir 'kişi'likten veya bir 'benlik'ten daha çok şiirin özünü avuçlayıp dile getirmeği gaye bilen bir 'biz'lik sayılırdı: O, ne kendi kendini tamamlamayı, ne de aşıvermeyi tasarlıyordu. Gerçekleştirmeğe çalıştığı şey, kendi kaderinden ziyade ölçüsüz bir derbederlikle yaşamayı derd edindiği şiirin kaderiydi.

Bu yüzden Neyzen Tevfik, şiiri, gayri şahsî bir şeffafiyet farzedecek ve 'hiçliğin' her imkâna açık duran öfkesini övecekti. Zira o, hiçliğe, duygunun pürüzsüz hürriyetine bağlanan mukaddes bir ülke gözüyle bakıyordu. Ardından koştuğu ideal, bu ülkede barınarak 'hicranlı sazıyla binbir perde üzerinde' gezinmekti:

Gezindim sâz-ı hicranımla binbir perde üstünde
Şu âheng-i hayatın darbını taksime yeltendim.
Karar ettim adem-âbâd-ı gamda fasl-ı hiçîde,
Şunu derkeyledim ancak ki bârım kendime,
kendim!

Böylece, 'fasl-ı hiçîde' karar kılan Neyzen, dalgınlığa ziyadesiyle benzeyen bomboş bir zamanı noksansızca doldurmağa bakacaktı. Zira niyeti, sonsuzlukla boy ölçüşmekti. O, Hâmid gibi, kendi varlığının derinliğinde tepinen çılgınlığı tahakkümü altına alacak yerde, cinnetin çakan şimşeklerine râm olacaktı. En köklü derdi, gerçekle hayatı bir tutan bir hareketin çıkış noktası kesilivermekti:

Şu yola kırk senedir attım adım,
Daha hâlâ beni ben anlamadım.
Aklımın erdiği bir şey varsa,
Fikrim eb'ad-ı hayâli yarsa
Cezr ü medlerle, ebedle ezele
Varmış olsam o reh-i lem-yezele
Bana rehber olacak şû'le, adem,
Ademin şû'lesi hiçi der isem.
.....
Ve ademden edişim acze rücû,
Saçıyor pişime milyarla tulû'.
Her tulû'un şeb-i bîdarından,
Şu fezâyâ - yı hafâ - barından
Yağıyor bunca serâir güneşi
Yakıyor aczimi hayret ateşi.

Evet Neyzen, aczini hayret ateşinde yakarak, huzursuz bir zamanın telâşını meyhanelerden şifahânelere taşımağa gayret edecek ve bereketli bir derbederliğin bütün acılığını tatmağa heveslenecekti. Zira o, dünün boşluğuyla geleceğin sınırsızlığını sürekli bir 'şimdi'ye aktararak, ezel ile ebed arasında mekik dokumayı arzuluyordu. Başlıca emeli daima değişen avare tabiat ve zaman karşısında kendi aczini ışıltılı bir bolluğa, kendi fukaralığını aşırı bir zenginliğe, kendi mâzisini yarını müjdeleyen geniş bir yalnızlığa çevirmekti:

Döküyor meylerini câm-ı ezel
Ebedin ağzına bin müstakbel,
Mestolur hâli deraguş ederek
Fasl-ı vuslatta solunca bu çiçek
.....
Durmaz avâre tabiat, ezmân.

Bu heyecanla, şairin cinnete kur yapan sarhoş zekâsı, şiirin kıvrımlarında tok bir aksisada halinde uzanıyor, çılgın bir musikinin noktaladığı çoşkun bir akış, bütün nazım şekillerini aksatıyordu. Gerçi Neyzen'in tesadüfî bir ilhamla beslenen düşüncesi, teferruatı ucuca eklemiyordu. Fakat bu aksaklığın altında saklanan şiirin yakıcı muhtevası, göz kamaştırıcı bir renkle daima ışıldayacaktı. Çünkü şair, mantık dışı bir vecd sayesinde aydın zekânın eğilemediği bir derinliğe inebiliyor, ışıklı bir görüşe yaslanarak kâinatı kavrayabiliyordu. Biricik kaygusu, şaşırtıcı bir atılganlıkla gömüldüğü kendi gecesinden geleceğe, hâle ve maziye bakıp ağlamaktı.

Müstakbelim olmuş hebâ,
Hâlim belâ - ender belâ,
Mazideki bî - intihâ,
A'sâra baktım, ağladım.

Bir bîkesim, bîhânumân
Şimdi bana dağlar mekân,
Feryadıma ma'kes olan
Kühsâra baktım, ağladım.

Belli ki kühsâra bakıp ağlayan Neyzen'in en 'mukaddes âzabı' idealite ile realiteyi birleştirerek aktif bir realizme ulaşmaktı. Fakat peşini bir türlü bırakmayan ruhî bir zucret (yürek darlığı), bu sevimli derbederi, cinnetin başdöndürücü uçurumuna doğru sü-

nükleyecekti. Bu sebepten onda şiir, kalbi haşyetle (korkuyla) ürperten tehlikeli bir ışıktan, kendi öz aleviyle kül olan ihtişamlı bir kavruluştan farksızdı.

Şüphesiz ki, Neyzen, kendi şuurunun devamlılığını sağlamak uğrunda büyük bir gayret harcıyordu. Fakat tevarüs ettiği ruhî bir kararsızlık, onu, başıboş bir duygu ile medrese kokan sarsak bir akıl arasında bunaltıkça bunaltıyordu. Bu sıkıntıyla, kendi kendini birteviye (durmaksızın) yıkmağa yelteniyor, bütünlüğe ve kemale sadece bu yoldan gidilebileceğine inanıyordu. Sanki o, daha derinlere dalabilmek için, her lâhza kendi kendisini aşındırmaya mecburdu.

Bu bakımdan Neyzen Tevfik'te hiçbir şey, tabiatta olduğu gibi, sessiz ve organik bir şekilde gelişmiyordu. Adeta onun iç örgüsünde, daha önceki münasebetleri felce uğratan devamlı bir yırtılış vardı. Cinnetten hoşlanan her ateşli şair gibi, yaşlandıkça daha haşin ve daha ihtilâlci bir tavır takınacak, hareket halindeki düşüncesine asla bir durak noktası bulamayacaktı. Dilediği kıvama yaklaştıkça, varlık ve eşyanın yanından süratle geçivermekten başka bir şey düşünemeyecekti. Elektrikli bir hava içinde aktan karaya atlayıvererek 'hitap' ile 'kitap'ı, aksionla fikri, mağrible maşrıkı birbirlerine karıştırarak sadece 'veche'siz ve çılgın bir ömür sürmek iştiyakiyle (özlemiyle) yanacaktı:

Dinleyen her zerreye bir hitabım var benim
Kâinat isminde hiçten bir kitabım var benim.
Ya hitabımdan okursun ya kitabımdan beni,
Yazdığım efsânede on altı bâbım var benim!
Hey'etimde müttefik magrible maşrık, veche yok,
Gayr-i mer'i zerrede bin âftâbım var benim!»

KİŞİLİĞİ, GÖRÜŞ VE İNANIŞLARI

Bundan önceki bölümler, Neyzen Tevfik'in kişiliği, görüş ve inanışları üzerine kimi bilgi kırıntıları vermekteydi. Aşağıya aktardığımız tanıklıklar, günümüz okurunun onu daha yakından tanımasını sağlayacaktır.

Bir «Kalenderlik» Anıtı

Ahmet Rasim, Neyzen Tevfik'in gençliğini şöyle anlatır:

«Hayli zaman oldu, Kırkçeşme civarında, bir evde toplanmıştık. Müteveffa Kemençeci Vasil, merhum Kanunî Hacı Arif, hatırımda kalmamış bir iki üstad hanendelerimiz de beraberdik. Dediler ki:

—İzmir'den bir neyzen gelmiş. O da gelecek.

Gerçekten de biraz sonra geldi. Yine siyah fes üzerinde dildâde (askerlerin başlarına sardıkları renkli mendil) biçim bir sarık, onun altında yağız bir çehre ve bunun üzerinde iki parlak göz, hurma bir burun, karanfil bir bıyık, müzellef (yeni çıkmış) denecek bir sakal, sırtta lâtamsı bir cübbe, koltukta bir ney, ince bir beden, ortadan uzun bir boy, önümüzde belirdi.

Yine dediler ki:

— Neyzen Tevfik Bey!

Birinci fasıldan sonra Vasil'e sordum:

— Nasıl?

— Gelişecek!.. dedi.

Bilmem ne oldu? Zaman geçtikçe sarık çözüldü. Cübbe değişti. Neyzen hakkında türlü söylentiler çıkmaya başladı. Özellikle içkiye aşırı düşkünlüğü söz konusu oluyordu.

Gün oldu ki, kendisine meyhanede, sokakta sarhoş gidişiyle, ney koltukta, içki cepte veya elde, rastladım. Kâh kıvırcık saçları fesinin etrafına tırmanıp bükülmüş, püskül serbest, önde, arkada, yanda veya yok. Yakası açık, esmer teni göğüs kıllarına kadar görünür. Gözler olağandan fazla açık, beyazları kana bürünmüş, bütün bakışları hedefsiz...

Burun kanatları nefes alamıyor; bıyıkları, nadiren yediği lokmanın kalıntılarına bulanmış, dudaklar şiş, dil büyümüş, konuşması tutuk, fakat yine koltukta ney, cepte veya elde mey! Sürekli bir bahis parçasının kendisince karar kıldığı sonuçta yaşayan bir sabit fikirli. Hep aynı nakaratı söylediği halde gözler suskun. Bütün çarşı pazarların tozu omuzlarında, kollarında, üstünde, başında... Toprağa düşmüş bir cevher...

Kâh şarkı söyleme neşesinde... Ağzında bir beyit:

Nâyın ki çıkar zemzeme sûrahlarından
Bülbüller öter sanki gülün şahlarından.

Bir rast, bir acemaşiran, bir nevâ, bir bestenigâr, bir hicaz, bir suzinâk, bir sazkâr, bir sultani yegâh, bir tahir buselik, bir şehnâz, bir evcârâ, yahut ferahnâk, bir sabâ... Lâtif ve kutsal bir eda tanrısal amaçla neyin deliklerinden bir tanrısal güzellik gibi fışkırır, ruhun gücü içinde donar, fakat insanlığın düşüncesini ısındırır.

Kâh o ateşli bilinci müthiş rüyalarla çırpındıktan sonra ansızın bir parıldayışla parlar. Bir şiiri içkinin etkisiyle kavrulmuş dudaklarında dönüp dolaşır, ortaya çıkamaz. O zaman gözler kutsal yaratılışla yere, yahut gazap ve kızgınlıkla gökyüzüne dikilir. Söylemek isterken susar, yahut susmak istedikçe söyler.

İşte bu halinde her hatıra yerinden oynar; her simayı ötelerden beri tanıdığı bir kimseymiş gibi görür. Bu sürekli sarhoş değil, deli değil, akıllı değil, Doğu'nun içki seven rindi ve bu diyarların sanatçısı, terkedilmiş, unutulmuş, çıplak ve perişan, fakat dünyaya aldırışsız bir güzellikler şairidir. Tanır, anlar, bilir, görür, hattâ sezilir bir kalenderliktir.» («Şehir Mektupları»ndan, *Hiç*'te, s. 5-7).

Neyzen Tevfik'i Büyükada'ya gidip gelirken vapurda tanıyan Sadun Galip Savcı yazıyor:

«Kış da olsa daima başı kabak ve ceketsiz dolaşırdı. Vücutça sağlam insandı muhakkak. O zamanlar kırk yaşlarında olduğu için, hayatında devirdiğini son zamanlarda bizzat hesapladığı tonlarca rakının hiç olmazsa yarısını o zamana kadar tüketmiş olması gerekirdi. Başka bir vücut gece gündüz içmeye kolay kolay daha senelerce dayanamazdı sanırım.

O zamanlar boynuna asılı beyaz ve şişkin bir torbayı yanından hiç ayırmazdı. Meşhur ney'ini de bir ucu bıçak gibi beline sokulmuş olarak ceketinin içinde saklardı. Torbasının içinde dağınık bir halde şiirlerini ve hicivlerini taşıdığını çok geçmeden öğrendim. Mesken bilmeyen derbeder sanatçı, bu 'hazine'sini hiçbir yere bırakmazdı. Vapurda(kilerin) veya rastladığı tanıdıklarının ısrarına dayanamaz, kâh şiirlerini ve hicivlerini okur, kâh neyini üflerdi.» (*Vatan,* 30.1.1953).

Ney İmparatorluğu

Neyzen Tevfik'in, hayatında önemli yeri olan kahvehanelerle ilişkisini ortaya koyan bir tanıklık. Reşat Ekrem Koçu yazıyor:

«İstanbul polisi, itlik, bıçkınlık yolunda işlenmiş cinayetlerden veya büyük hırsızlıklardan sonra ilk başvurulacak yerlerden biri olarak İsa'nın kahvehanesini bilirdi. (...)

Bu kahvehaneye zaman zaman düşenlerden biri de büyük sanatkâr Neyzen Tevfik olmuştur. İsa, Neyzen'e karşı derin bir hürmetle bağlıydı, onun için kahvehanenin dış salonunun dip köşesinde merdivenle çıkılır bir şirvan, balkon yaptırmıştı ve şirvana yine onun için bir döşek serilmişti. Buraya Neyzen'den başkası ve geldiği geceler hizmet için yanına bir çocuktan başkası çıkamazdı. Kahvehanenin gece misafirleri arasında üstadın adı 'Baba', 'Neyzen Baba' idi. Neyzen Tevfik, İsa'nın kahvehanesinde geçen günlerini bana şöylece anlatmıştır:

'Orada efsanevî bir hayat sürerdim. Bir imparatordum. Pelâsparelere bürünmüş o yarı çıplak insanlara ney üflediğim zaman, yüreklerini bir mıknatıs gibi çekip kopardığımı duyardım. Şişesi daima isli bir tavan lambasının (gaz lambası) abajuru benim şirvanı esrarengiz bir karanlık içinde bırakırdı. Ney üflerken hizmetime bakan Yakup adındaki bir pırpırı oğlanın gözlerinde o karanlık içinde pırıl pırıl parlayan gözyaşlarını zaman zaman hatırlarım, hatırladıkça da ağlarım...'» (*Yeni Tanin*, 9.6.1966).

Tabutta Yatardı

O yılların bir başka tanığı. Hayri Yenigün yazıyor:

«Yıllar önce bir gün, Çarşıkapı'da gramofon dükkânı bulunan Klarnet Remzi ile Maltepe'de bir gece geçirdikten sonra, ertesi akşam Bâbıâli'den geçerken Büyük Postane arkasında, Tefeyyüz Kütüphanesi karşısındaki İsmail'in koltuk meyhanesine girdik. Orada, Neyzen Tevfik'i iki gümrük hamalı ile bir masada içki içerken gördük, bize iltifat etti. Klarnetle keman yanımızda idi. Biz de karşılarındaki alçak bir mermer masanın arkasız bodur iskemlelerine oturduk. Hamallar bir taraftan da Neyzen'e rakı, şarap, konyak ısmarlıyordı. O da bunları birbirine karıştırıyor, bir tek bardağa boşaltıp içiyordu. Bir aralık içeriye devrin tanınmış muharrirlerinden Mahmut Sadık Bey'le Ahmet Rasim Bey girdiler, tezgâh başına geçtiler. Bir iki tek atıp Neyzen'le hoşbeşten sonra, kendisinden bir ney rica ettiler. Tevfik bir taksimden sonra bize döndü. Bizde Şed-araban saz semaisi olup olmadığını sordu. Biliyoruz, dedik. Remzi klarneti, ben de kemanı kutularından çıkardık. O da neylerinden birinin sesini akordumuza intibak ettirdi. (....)

Biraz sonra Mahmut Sadık Bey'le Ahmet Rasim Bey veda ederek gittiler.Bir ara, bilmem nasıl oldu, gümrük hamalları Neyzen'e ısmarladıkları içkiden dolayı birisi:

— Benim ısmarladığımı içecek, dedi. Diğeri itiraz etti:

— Hayır, benimkini içecek!

Münakaşa aralarında kavgaya intikal etti. Zaten vakit de koltuk meyhanesinin kapanma zamanı idi. Polisler geldi, kavga eden hamalları götürdüler. Bu esnada Neyzen Tevfik ney'lerini torbasına sokmuş ve doldurması için matarasını meyhaneciye uzatıyordu. Neyzen'in matarasına rakı dolduruldu, akşamcılar dağıldı, meyhane kapandı. Neyzen de aşağıya doğru, bilinmeyen bir tarafa uzaklaştı.

Ertesi gün Bâbıâli'den geçiyordum, meyhaneci İsmail'e uğradım:

— Allahaşkına bana söyler misin, dedim, Neyzen Tevfik nerede yatıp kalkıyor?

— Burada, Hocapaşa Camii'nin bir tabutluğu var, oraya gider. Bir tabutun kapağını kaldırır, içine girer, kapağı da üstüne çeker ve rahat rahat uyur.» (*Dünya* 19.6.1966).

Değişik Bir Neyzen Tevfik

İçkiden uzak yaşadığı bir dönemin tanıklarından Osman Cemal Kaygılı yazıyor:

«Bakırköy Hastanesi'ndeki yıllık kızaklanma ve kalafat müddetini bitirmiş, yaz aylarını da orada tam bir perhiz içinde uslu uslu ve efendi efendi! geçirmek için kapağı Bedri Ziya'nın Sakızağacı'ndaki evine atmıştı. Kılığı kıyafeti de o zaman pek düzgündü. Sırtına ekseriyetle yazlık sadakor bir elbise, başına aynı renkte bir panama, ayaklarına da yine aynı renkte İngiliz keteninden iskarpinler giyiyor ve hattâ bazan elinde baston da taşıyordu. Bu kıyafetle pazar günleri at yarışlarına da geliyor, orada en kibar kadınların masalarında yer alıyor ve kendisini tanımayanları kıyafeti, hali, tavrı, konuşma tarzı ile ilgilendiriyordu. Hattâ onu tanımayan birkaç Bakırköylü Rum:

— Bu zat, buraya hava tedbiline gelmiş Mısırlı bir zengin olmalı galiba? diye sormuşlardı.

Kendisini yakından tanıyanlar, o yaz, onu Bedri Ziya Beyle birlikte pazar akşamları Sakızağacı'ndaki gazinolarda, karşılıklı vişne şerbeti, limonata içerken gördükçe şaşırıyor:

— Yoksa bu Tevfik değil mi?

diye birbirlerine soruyorlardı. Hep bu tarzda geçen o yazdan sonra, ona sonbaharla kış arasının yağışlı bir

gününde Sirkeci'deki bakkal Filip'in önünde rastlamıştık ki, aman Allahım, aman Tevfik o gün pek görülecek bir şey olmuştu.»

Bir Düşünce Denizi Gibi...

Abdülbaki Gölpınarlı, daha sonraki yıllarının tanığı. Neyzen Tevfik'i şöyle anlatıyor:

«Orta bir boy, zayıf fakat kuvvetli bir gövde, büyücek bir baş, düzgün bir yüz, güzelim gözlerle mânalanan bir yüzü çerçeveleyen kıvırcık mı kıvırcık, gür mü gür, biraz çividiye kaçan beyaz saçlar... Bu saçlar, bir düşünce denizi gibi türlü kasıntılar geçiren yüzün coşan koprüleriydi sanki. Bu saçlar, o insan düşünceyi temsil eden başa, büyük, eşsiz güzellikte bir taçtı sanki. Neyzen, saçlarından meydana gelen, hiç de yapmacık olmayan gerçek tacını giymiş, san'atkâr avucu, bir san'atkâr parmakları, ancak bu kadar düzgün, bu kadar olgun, bu kadar kalem gibi çekilmiş olabilirdi. Ya sesi? Bu ses, bazı kere gürül gürül akar, coşardı. Bazı kere sonu gelmeyecek sanılan bir kükreyişle dönerdi. Bazı kere uzun bir haykırışla kötülüğü lânetlerdi. Bazı kere de süzgün, yahut yumuk gözlerle, yukarıya ve ileriye çıkmış kollarla, arkaya doğru, fakat ileri ve yukarı şahlanmış başla, birbirini tamamlayan uzun 'Ooooo'larla bir hayranlık timsali kesilirdi.» (*Vatan,* 30.1.1955).

Ve Neyzen Tevfik'in son yılları... K. Feridun (Kandemir), «son demlerinde, en bezgin günlerinde» kapısını çalıyor:

«Duvarları tanburlar ve sazlarla bezenmiş, yatağı darmadağın, küçücük odasında, Boğaz sularına bakan penceresinin önünde, hiçbir şeyi görmemek ister gibi gözleri yumuk, buruşuk yüzünün rengi uçuk, dudakları neyinde kendi kimbilir nerelerde, o kadar vecd

içinde ve başka bir âlemde ki, yanına yaklaştığımızın bile neden sonra farkına varınca, bir an neyinden ayırabildiği dudaklarını kıpırdatarak:

— Bırak beni kendi halime! dedi.» (*İnci*, 22.3.1952).

KENDİ RUHUNUN SESİ...

Neyzen Tevfik'in en önemli özelliği, benzersiz, kendine özgü bir kişiliğe sahip olmasıdır. Bu kişiliği oluşturan ögelerden biri, yukarıya yansıttığımız yaşayış biçimidir. Bu yaşayış biçimi ise onun kişisel görüş ve inanışlarına dayanır.

Görüş ve inanışlarını yansıtan birinci elden kaynaklar, şiirleridir. Bunların büyük bir bölümü bu kitapta verildiği için, çok kısa bir özetle ve kimi tanıklıkları aktarmakla yetineceğiz.

Onda özgürlük tutkusu, bütün değer ve inanışların üstündedir, denilebilir.

Felsefemdir kitab-ı imânım,
Taparım kendi ruhumun sesine.
Secde eyler hakîkatim her ân
Kalbim âteş-i mukaddesine

dörtlüğü, bu yönünü açıkça ortaya koyar.

Bu tutku en ön planda geldiği için, dünyaya, hayata, paraya pula önem vermez. Hattâ, bir şiirinde

Meyde Bektaşî göründüm, ney'de oldum Mevlevî

demekle birlikte, tarikatların yolundan da gitmez. Onun için tek yol, kişisel isteklerinin, yönelimlerinin, eğilimlerinin gösterdiği yoldur. Sonunda acı çekeceğini bilse de, bu yoldan ayrılmaz. Üstelik, «utanma» duygu-

sunu yenecek, «kepazelik» çıkaracak kadar ileri gider. Bu gidiş, onu «hiçi» (yokluk) düşüncesine ulaştırır. Çektiği «azâb-ı mukaddes» (kutsal acı, kutsal işkence), belirli bir düşünsel temele oturmadığı gibi, onu belirli eylemlere de yöneltmez. «Gerek karşı çakırken, gerekse de yandaşlığını ortaya koyarken bir 'yaşam tasarımı' adına konuşmadığı» için, «Neyzen Tevfik'in tutumunun gerisinde yatan herhangi bir dünya görüşü değil, kişiliğidir» yargısına (M. Ergün, agy, s. 146) ulaşılır.

Sonsuz özgürlük tutkusu, onun iyiye, güzele, doğruya, insanlık değerlerine bağlı, sosyal adaletten yana, her türlü dogmaya, haksızlığa, baskıya, ikiyüzlülüğe, vurgunculuğa, siyaset oyunlarına karşı bir kişi olmasını engellememektedir.

Niyazi Ahmet Banoğlu'yla konuşurken «Ben her fikre, her mesleğe, her itikada uyamam. Çünkü hiçbirisine itikad etmem,» diyen Neyzen Tevfik, aynı konuşmasında «hiçlik, yokluk» inanışını şöyle dile getirir:

«Bir şeyin hasretini çekerim. Nasıl söz söylersem, nasıl düşünürsem, öylece, üç beş satır yazmak isterim, olmaz. Hani öldü, zartayı çekti, geberdi, gitmesi yakınlaştı, kuyruğunu titretti, mortoyu çekti, dünyaya gözlerini yumdu, öbür dünyayı boyladı, göçtü, ilah... derler ya... Hepsi bir manâyı, ölüm manâsını ifade eder. Ben, bunların içinde bir tanesine namzedim. Geberdi. Çünkü, her fert hayatında, muhitinde kazanmış olduğu nefret veya teveccühe göre muamele görür. Geberdi kelimesinin bir unvan vergisi olmadığı için, ben ona namzedim. Hayatımda maskeli yaşamaktan başka bir şey olmadım. Maskeleri atamadım yüzümden. Ben başkaları gibi ulviyet (yücelik) sevdasında değilim. Benim cibilliyetimin (yaratılış) çamuru hilkatin (yaratış) imalâthanesinde yoğrulurken Adem'e secde eden me-

leklerle ben de burnumu tıkadım. Çünkü o çamur, fazilet (erdem) lâğımı gibi kokuyordu. (....)

İnsanlık nedir biliyor musun? Maveralarda (öteki dünyalarda) cezaya çarpılanlar, o âlemden buraya gönderiliyorlar. Buradan nereye gidiyorlar, onu da bilmiyorum ya... Fakat zevki de var şu dünyanın hani... Bahar zamanı, Çamlıca'dan Boğaz'ı seyretmek, kaybolmak... Ama dayak yemeden bıçak çekmeye vakit yok ki...» (*Ulus*, 30.3.1947).

Barışın Savunucusu

İhsan Ada, 1952 yılında kendisini ziyarete gittiğinde, onu «Ayasofya'yı tekrar cami haline getirmeye teşebbüs edenler kimlermiş! Bunlar, muhakkak gençliğin kendi arasına sokmadığı kafalardır,» sözleriyle karşılayan Neyzen Tevfik, konuşmasını şöyle sürdürür:

«Ben genci fabrika yaparken görmeliyim, laboratuvarda çalışırken görmeliyim. İlimde, fende, sanatta milletin varlığını ve şerefini duyurmaya çalışırken görmeliyim. Başka milletlerin fikir mahsullerini sadece alıp kullanmak yetmez, onlara bir şey katmak lâzım. (....)

Fert kendini nasıl idrak ediyorsa, bütün insanlara karşı da aynı şefkati göstermelidir. (....) Sulh (barış) de, hürriyet de silahla ve boyundurukla bağdaşamaz. Boğazında tasma bulunan hür olamaz. Bencillik hisleri baki kaldıkça müsavat (eşitlik) olamaz.

Savaşlarla, beşeriyet (insanlık) kendi kendinin yüzünü tırmalıyor. Hâlâ kim kimi yenecek sevdası. Ortada apışmış bir dert var ki, o da bileği bükülmez menfaattir. Şimdilik halk, bu menfaatçilerin odacısı mevkiindedir.

Öyle bir devir gelecek ki, harp darp ortadan kalkacaktır. Dünya büyük ve çok büyük, pek uzun bir barışıklık devresinin arefesindedir. Yeter ki, yobaz ve softa güruhunun kışkırtmalarına kulak asılmasın. Yobazlığı şümullü bir manâda kullanıyorum. İlim ve sanat her şeye vasıta olsun! Görüş dururken rivayete inanılmasın! İnsanın dostunu düşmanından ayıramaması ve ilelebet (sonsuza kadar) kanması için hiçbir sebep yok. Bir sıçan yavrusu bile düşmanını tanıyor.

Sömürgecilere karşı milletlerin ayaklanmasına baksanıza. Fas, Tunus, Hindistan ve diğer yerlerdeki hürriyete susayış. İngilizlerin de, Fransızların da hareketleri baştan başa cehaletin mahsulüdür. Bunlar diğer milletlerin yurdunda, toprağında ne istiyorlar? Fert hayatında ve millet hayatında en ağır vaziyet esarettir, ve iktisaden borçlanmadır. Mamafih Arap memleketlerindeki birçok yerlerin bugünkü hale düşmelerinde bizim de kabahatimiz var. Bu milletleri biz müstemlekecilere (sömürgecilere) eli kolu bağlı olarak teslim ettik. Fakat artık milletler uyanmıştır.

— İnsanlığın doğru yolu bulmasında sanata büyük ehemmiyet verdiniz. Sanat nedir, diye sorabilir miyim?

— Sanat güzele ve asla doğru bir gidiştir, bir aramadır. Güzel de işe yaramalıdır. Bütün cihan ve tabiat sanattan ibarettir. Biz onları aksettirmekle meşgulüz.» *(Vatan,* 6.5.1952).

Özgür Yaşadı...

Hasan Âli Yücel, «Üç Hür Tip» başlıklı yazısında onun kişiliğinin en önemli yönlerini vurgular:

«Merhum Tevfik, neyinden ve şiirinden daha çok hayatıyla önemlidir. Abdülhamid istibdadına rastlayan ilk gençlik çağında baba ocağından fırlayıp kendi-

ni sokağa attığı anda hürriyetini ilan etmişti Neyzen, 1908'i bekleyecek bir yaradılışta değildi. Gözlerini hayata kapadığı dakikaya kadar, hemen üç çeyrek asır, bir saniye bile ruhunda sıkıyönetim hüküm sürmemiştir. Ferdin ve topluluğun üstüne abanan istibdad baskısından hür ruhunu kurtarmak için o devirlerde iki kullanışlı yol vardı; ya işi deliliğe vurup mesul ve mükellef (sorumlu ve yükümlü) olmaktan yakayı sıyırmak, yahut hayatı sarhoşluğa ve serseriliğe dökmek. Neyzen, bu yollardan bazan birine, bazan öbürüne saparak kendini hiçbir kudrete teslim etmemiştir. (....)

Felsefesi iman kitabının muhtevası (içeriği) olan Neyzen, kendi ruhunun sesine kulak verip kalbinin mukaddes ateşine taptı. Mevlânâ sevgisiyle tekkeye girdi, Mevlânâ'yı orada bulamayınca kendini dışarı attı; Mevlânâ'yı aramak için medresede çömez oldu, bulduruçu yolun orada olmadığını anlayınca, gene açıkhavaya çıktı. Hürdü, fakat halinden şikâyet etmemişti. Hiçbir şeye razı olmayan Neyzen, ancak yokluğa ve yoksulluğa boyun eğmişti. Gururunu sefaletiyle besledi. Beyoğlu veya Bâbıâli caddesinden geçerken sırtındaki eski püskü elbiseyi daima bir vezirlik hil'ati gibi taşıdı. Neyzen, hür yaşadı ve hür öldü. Tercemei halinin (yaşam öyküsünün) özü budur.» (*Cumhuriyet,* 13.2.1953).

«Karara Ulaşamadığından»

Dr. Rahmi Duman, Neyzen Tevfik'i şöyle değerlendirir:

«Belli, kristalize bir inancı vardı denemez. İyiliğe, doğruluğa ve Batı uygarlığına düşkünlüğü dışında. Bakıyorsunuz, insanımızın ve tarihimizin çok şey borçlu olduğu İslamiyeti 'Arap açmazı' diye niteliyor, dönü-

yorsunuz ki aynı Neyzen, Ramazan davulunu kınayan yazara veryansın ediyor.

Neyzen'in Tanrı ile konuşması hiç bitmemiştir. Belki de şöyle ya da böyle bir karara ulaşamadığından... Ama öyle bir cana yakınlıkla seslenir ki, başkalarında çirkin görünebilecek sözler onda tatlılaşıverir:

Ey bana kendini büyük tanıtan!
Halime bak da varlığımdan utan!...

Arkadaşlıkları, hattâ kardeşçe yakınlıkları bir yerde karşısındakiler için üzüntü kaynağı olmuştur. Ne zaman ve ne yapacağı belli olmazdı. Onda en yüce ile en bayağı iç içe yaşıyordu. Hiçbir şekilde kendisini disipline almamasından olacak... Gök ve çamurdan yoğrulmuştu diyelim mi? Ona her şeyini verdikten sonra, küfürünü de sineye çekmek zorundaydın.» (*Milliyet Sanat Dergisi,* 26.1.1973).

«Her Gün Biraz Daha...»

Abdülbaki Gölpınarlı'nın değerlendirmesi ise şöyledir:

« Medresede okuyan, tekkede gelişen, hayatta olgunlaşan Neyzen, medresenin dar, tekkenin mistik tefekkürüne, parlak ve ileri bir şuurla daima isyan etmiştir. Hattâ yaşadığı çağda, onun isyan sesinden daha gür bir ses duyulmamıştır dersem sanırım ki ileri gitmiş olmam. O, bu anlayışı; yalnız düşünerek, gözlerini kapayıp içine dalarak, güzele, güzelliğe vurulup sanat sanat içindir hükmüne inanarak kazanamazdı. Neyzen, yeryüzünün insanıydı, gözü açıktı, olayların içindeydi, yurdu, dünyayı görüyordu, iyiyi kötüyü anlıyordu ve daima ileri fikrin, hür düşüncenin, insanî gö-

rüşün, sınırsız gerçeğin yanında yer alıyordu. O, her gün biraz daha olmadaydı. Arapçayı, Farsçayı bilen Neyzen, tercümelerle Batıyı da tanıyordu.» (*Vatan*, 30.1.1955).

NEYZEN TEVFİK'İN NÜKTELERİ

Neyzen Tevfik, eskilerin deyişiyle bir «nüktedan»dır, hem de «nadir bir nüktedan». Onun ağızdan ağıza aktarılan nükteleri, kişiliğini, görüş ve inanışlarını ortaya koymak bakımından önem taşır. Çeşitli kaynaklardan derlediğimiz (derlerken, elden geldiğince kendisine ait olmayıp da ona mal edilenleri ayıklamaya çalıştık) nüktelerini ayrı bir bölümde vereceğiz. Burada değinmekle yetiniyoruz.

Mehmet Ergün, «adına bağlanan fıkralarda kişilik özelliklerinin tümünün» bulunduğunu belirtir (agy, s. 186): «'Paraya, mala, üne boşvermişliğini', 'tutuculuk, bağnazlık ve körinançlara düşmanlığını', 'konumundan ötürü üstünlük taslayanlara duyduğu tepkiyi', 'sözünü esirgemezliğini'... Ama daha çok esrikliği üzerinde durulur Neyzen Tevfik'in.»

ÜNÜNÜN KAYNAĞI

Türkiye'de hiçbir yergi şairi, hiçbir müzik enstrümanı yorumcusu ve —Bekri Mustafa dışında— içkiyle içli dışlı olmuş hiçbir kişi, Neyzen Tevfik ölçüsünde popüler olmamıştır.

Neyzen Tevfik'in pek yaygın bir üne kavuşmasını sağlayan ne şairliği, ne neyzenliği, ne de içkiye düşkünlüğüdür. Onun «popularite»si, kendine özgü bir kişi oluşundan ileri gelir. İlhan Selçuk'un belirttiği üzere «Böyle kişinin toplumda dokunulmazlığı vardır. Hele özgürlüklerin pekişmediği ve geleneklerin bastırdığı yerlerde halk Neyzen tipindekilere evliya gözüyle bakar, saygı duyar. Sıradan insan, kendisinin yapamadığı işi yapan, tutamadığı yaşam biçimi yeğleyen bu tür serdengeçtileri sevgiyle anar. Neyzen Tevfik de İstanbul'da çok sevilir, el üstünde tutulur, saygı görürdü. Her olaya ters yanından yaklaşımı kişiyi çarpar, düşündürürdü.»

Mehmet Ergün de Neyzen Tevfik «söylencesi» üzerinde şu çözümlemeyi yapar: «Kuşkusuz sıradan bir 'lumpen' olsaydı bu kata yükseltilemeyecekti Neyzen Tevfik. Yetenekli, zeki, büyük çoğunlukça önemsenen ne varsa tümünü elde edebilecek bir konumda. Sürdürdüğü 'yaşam biçimi'ne zorlayan da yok onu. İstediği anda bambaşka bir noktaya ulaşabiliyor. Öyleyken yapmıyor bunu. Sunulan olanakları elinin dışıyla itiyor, dahası ezip geçiyor. Bu nedenle de ilginç bulunuyor ve 'söylence kişisi'ne dönüştürülüyor. Bastırılan istek ve özlemlerin karşılanmasında serüvenleriyle avunuluyor. Sıradan bir 'lumpen' olsaydı acımayla bakılan, 'böyleleri de var' biçiminde gizli sevinmelere neden olan bir kişi olurdu.

Neyzen Tevfik'in 'ortalama birey'in gözünde 'söylence kişisi' durumuna gelmesine yol açan bir başka etken daha var: Onun hiçbir zaman yapamayacağını yapması, 'hiçlik'e kucak açması... (...) 'Ortalama birey'in gözünde aşkınlaşmasına yol açan bir niteliktir bu. Hiçbir zaman yapamayacağı, 'gücü'nün çok üstünde, 'kahramanca' bir davranış... 'Söylence kişisi'ne dönüştürülmesinde işlevinin bulunması da bundan!» (M. Ergün, agy, s. 183-184).

Neyzen Tevfik'i kendisine özgü bir kişi kılan, onu benzersiz yaşama biçimine yönelten etkenler nelerdir? Bu soruya yanıt ararken, kişiliğinin çözümlemesini yapmak gerekecektir. Bu çözümleme işleminde başvurulacak birincil kaynak, yine onu yakından tanıyan yazarların görüşleri olacaktır. Akıl hastanesinde kaldığı dönemlerde onunla içli dışlı olmuş hekimler (Fahri Celal Göktulga, Neşet Halil, Fahrettin Kerim Gökay, Rahmi Duman) bile, kişiliğini tıbbi yaklaşımla değil, başka bir yöntemle kavramaya çalışmışlardır. Yani onu, her gün yüzlercesiyle karşılaştıkları sıradan «hasta»larından biri olarak görmemişlerdir.

Neyzen Tevfik'in kişiliği üzerine ilginç çözümlemeler yapmış olan Nâzım Kemal (yazılarından birini «Akıl Hastanesinde» altbaşlığı altında vermiştik), şunları yazmaktadır:

«O, daha İzmir Mevlevihanesinde çile doldurduğu günden beri, benliğinin derinliğinde tarifsiz bir 'hiçlik' duyuyordu. Kalbini burkan çılgın ve 'mukaddes bir azab'ı vardı. Varlık bakımından yoksul kalmayı, hattâ suçlu sayılmayı bile istiyordu. Eşyada inatçı bir kesafet (yoğunluk) ve insanoğlunda kof bir bütünlük seçtiği için de her şeyi ve herkesi hicvediyordu.

İlâhî düzene olduğu kadar beşerî düzene karşı öfkesi sonsuzdu. Hiçbir yabancı bakışın bulandırmasına imkân olmayan kendi iç dünyasının hırçın ve vahşi mahremiyetinde (gizliliğinde) yaşamaktan zevk alıyordu. Bu yüzden o, tesadüfen eline geçen parayı rakıya harcayıp yine tesadüfen bulduğu yemeği yiyerek hayat komedyasında bir aktörden ziyade, bir seyirci olmayı tercih ediyordu. Sanki onda hiçliği varlıktan, kuruntuyu realiteden, gerginliği hazdan üstün tutan tok bir incelik vardı.

Bununla beraber Neyzen, hiçbir zaman boş hulyalara kapılmayı sevmiyor, realiteden tamamıyla silkinip kurtulmayı özlemiyordu. Dilediği şey, sadece realiteyi aşmak, tahayyül edileni (tasarlananı) serbestçe biçimleyip gerçekleştirmekti. O da bu maksatla derbeder bir ömür sürerek bahtsızlıkta karar kılacak ve kendi kendisi için bir felâket kesilecekti. Cemiyetin uysallaştırdığı hayatın tahammülsüzlüğüne bakarak, bizzat tahammülsüzlüğü yaşamaya, kötülüğü ve hicvi müşahhas (somut) bir isyan halinde benimsemeye can atıyordu. (...)

Fakat kırk yıl zarfında darası alına alına her gün biraz daha olgunlaşan Neyzen Tevfik, gariptir ki utanma duygusunun tatlı zaruriliğini azımsayacak kadar pervasızdı. Bu rüsvâlık (onursuzluk) zevkiyle kabalaşmaktan ve kuru mantığı tepmek kaygısıyla da safsatanın ihtişamlı inzivasına (dünya işlerinden vazgeçme) sığınmaktan çekinmiyordu. (...)

'Arza hübut eyleyeli pisliğe basmak' zorunda kalan bu yaman hicviyeci, tıpkı bir plak gibi hızlı döndükçe insana realiteden sıyrılıyor hissini veriyordu. Gerçekle sun'ilik (yapaylık) arasında ikiye bölünerek 'başı ve sonu olmayan bir kitab-ı dehrin' ortasında 'ney'ine söylettiği bir nağme hürriyetiyle dolaşıyor, yokluğa çığlık halinde uzanmayı diliyordu.

Düşünün ki bu sevimli derbeder, cemiyete olduğu kadar, feleğe de meydan okumayı dert ediniyordu. Tarla veya korularda gezindiği zaman kendini 'menfa'ya (sürgüne) atılmış sanıyor; seyreylediği güzel manzaraları yadırgıyordu. Tabiatta sürekli bir adilik görüyordu. Ona göre baştan başa kâinat, eski ve paslı eşya parçalarıyla dolu muazzam bir bit pazarından farksızdı. (...)

Fakat Neyzen küfürlerle de yetinmiyor, isyan mevzuunda daha ileri gitmeyi arzuluyordu. Niyeti, kendi etrafında aşırı bir süratle dönerek kâinatı hiçleş-

tirmekti. O, bu endişeyle rakıya başvuracak ve sayıklatıcı bir düşünce ikliminde derinleşmeyi huy edinecekti. Sarhoşlukta, hem eşyayı, hem de kendi kendini yufkalaştırıp ferahlayabiliyor, maddenin ezici ağırlığından kurtulabiliyordu. Gayesi, her türlü iman ve düşünce disiplinini kapıdışarı ederek beşerî aczi ebedî bir serzeniş şeklinde Tanrı'nın karşısına dikmekti. (...)

Serâzad (başıboş) bir filozof, kayda tâbi olmayan bir dâhi idi. (...) Neyzen, katıksız bir dehşete tutunmak kuşkusuyla her an biraz daha alçalmaya ve ümitsizliğin uzağında sallanan bir ümide ulaşmaya hevesleniyordu. Bütün ışıkların bir bir sönüverdiiği inkâr gecesinin zifirî karanlığından öteye 'hiçlik'e sıçramak ve özlü ümidini bu hiçliğin üstünde kurmak istiyordu. İnsanların koyduğu bütün kanunlara ve kıymet hükümlerine dudak bükmek suretiyle de her türlü tariften ve tasniften âzade kalabileceğini umuyordu.» (*Yeni Sabah,* 29.2.1953).

Başka Bir Âlemden Gelmiş Gibi...

Bütün bunlardan dolayıdır ki, Sadri Ertem, «Neyzen Tevfik'i ben başka bir dünyadan bizim yaşadığımız âleme gelmiş yabancı bir insan gibi tanıdım ve her zaman bu hissim devam etti,» diyecektir.

Münir Süleyman Çapanoğlu, eski dostunun «ruhundaki hayatın güzelliğini» artıranın «uçurum» ve «karanlık» olduğunu yazar:

«Uzun müddet günü gününe yaşadı. Ve nihayet uçurumun kenarına doğru yürüdü. Ve manzara olarak hiçlik ve hüsrandan (düş kırıklığı) başka bir şey bulamamış gibiydi. Fakat bütün bunlara rağmen bütün kuvvetiyle hayattan uzaklaşmaya hiçbir zaman yanaşmadı, böyle bir şeyi hatırına getirmedi. Odasının tavanına bir ip takarak kendini asmayı, zehir içmeyi,

tabancanın hayatla alâkayı kesmek için çok kolay bir vasıta olduğunu düşünmedi.

İçki, neşe, ney ve şiir onun zevk kaynaklarıdır. Bunlara da yaman bir taassupla (bağnazlık) bağlı olduğu içindir ki, intihar şöyle dursun, ölüm korkusu bile duymamış, ebedi yolculuk korkusu, hayatın zevkini de, ıstırabını da yaşarken, Tevfik'i ürkütmemiştir. Hattâ aksine olarak siyah bir kadife, pırlantanın pırıltısını nasıl artırırsa, uçurum ve karanlık da onun ruhundaki hayatın güzelliğini artırmıştır.» (*Kahkaha*, 1949; H. Yücebaş, agy, s. 211).

Geleneklerin Baskısı

Cemil Meriç, onu «Gönülleri bilinmezin ve erişilmezin özlemiyle tutuşan ezelî yenikler» arasına koyar; Meriç'e göre, bu «ezelî yenikler için dünyamız dayanılmaz bir gurbettir.» Meriç'in değerlendirmesi şöyle:

«Ney'inden yıldız yıldız nağmeler, kaleminden şimşek şimşek mısralar dökülen bu coşkun sanat adamı neden edebiyatı fetheden bir şöhret olmadı? Kaderi ipek bir kumaş gibi işleyen büyük aksiyon adamlarının yanında, ruhu ipek bir kumaş gibi örseleniveren faniler (ölümlüler) var. Gönülleri meçhulün ve erişilmezin özlemiyle tutuşan bu ezelî mağlûplar için dünyamız tahammül edilmez bir gurbettir. (...)

Neyzen'in hayatı akliye koğuşlarıyla meyhane masaları, cinnetle dehâ arasında mekik dokumakla geçti. Gelenekler onun serâzat (başıboş, özgür) ruhunu çelik bir korsa gibi sıkıyordu. Hayalinin geniş kanatları, sokaktaki insanlar gibi yürümesine, günahlarıyla zaafları büyük ve bâkir ruhların kanat çarptığı göklere yükselmesine engel oluyordu. Şarklıydı: 'Derisine saman dolduran Mansur'ların hatırası elbette rüyalarını zehirleyecekti. Don Kişot'un azamet ve asaleti, şerri (kö-

tülüğü) kılıç kuvvetiyle yenebileceğine inanmasından gelir. Bu nikbinlik (iyimserlik) yoktu Neyzen'de... Onda ne Fikret'in feragatkâr (özgeci) ruhu, ne Akif'in karakter salâbeti (sağlamlığı), ne de Namık Kemal'in zorlu iradesi vardı. Yani havai fişeklerin fani (geçici) pırıltısı. Lombroso bu hasta zekâları bir hekim soğukkanlılığı ile otopsi masasına yatırır. Neyzen'deki tezatların (karşıtlıkların) psikolojik köklerini merak edenler. *L'Homme de Génie'yi* okusunlar. Biz coşkun zekâsını alkol kadehlerinde boğan bu hasta şairin hatırasını, daima şefkatle ve sevgiyle anmakta devam edeceğiz.» (H. Yücebaş, agy, s. 247).

Ölçüye Gelir Tarafı Yok...

Cahit Tanyol'un değerlendirmesi ise şöyledir:

«O bende, ihatası (tam anlamıyla kavranması) ve hattâ anlaşılması güç, bir muamma tesiri bırakırdı. Deli deseniz deli değil, veli deseniz veli değil. Sürprizlerle yüklü bir insan. Ölçüye gelir tarafı yok. Fakat kül (bütün) halinde bakınca, ondan daha ölçülü, ondan daha çok kendisine sadık olmuş bir ikinci örnek bulmak güç. (...)

Bu bakımdan Neyzen'de önemli olan ne mey, ne ney, ne şiir ve ne de hicivdir. Büyük olan, onun şahsiyetindeki yıkılmazlıktır. Neyzen gibi süflî, serseri, bedmest, küfürbaz bir adamın da şahsiyeti ne ola? demeyiniz. Onun sefil hayatını birçoklarımız zihnen bile yaşamaya tahammül edemeyiz. Şu koskoca kâinat ortasında, cemiyetin bütün kayıtlarını hiçe sayan, Tanrı da dahil olmak üzere h er şeye omuz silken bir insan olmanın güçlüğünü tasavvur ediniz. Böyle bir adam anarşist olabilir, anarşist değil. Adi ve alçak olabilirdi, adi ve alçak değil. Tam tersine, beşerin zaafı olan sah-

teliği, riyakârlığı (ikiyüzlülüğü) bir balçık gibi yüzümüze sıvayıveren bir insan hayata ve insanlara kayıtsız gibi durur. Hakikatte cemiyete onun kadar dikkatle ve ciddiyetle bakan azdır. Onun şahsiyetini ne sadece ney, ne sadece mey, şiir ve hiciv izah edebilir. Bütün bu kabiliyetler Neyzen'in gerçek şahsiyetinin belirtildiğini açığa vuran kırık birtakım aynalardır. Ondan daha güzel ney üfleyen, ondan daha çok mey içen, ondan daha keskin hiciv söyleyen, ondan daha serseri bir hayat yaşayan kimseler her zaman bulunabilir; ama hiçbiri Neyzen olamaz. En küçük bir ikbal, en fani bir servet ihtirası birçoklarımızın şahsiyetini zıvanadan çıkarmak için yeter. Neyzen ise, bunlar için şahsiyetinin bir zerresini feda etmeye razı olamaz. İngiliz edibi Oscar Wilde'ın kendisi hakkında bir sözü var. 'Ben dehamı hayatıma vakfettim, eserlerim istidadımın bir görünüşüdür' der. Doğrusunu söylemek gerekirse bu söz, Oscar Wilde'dan fazla, Neyzen'e yaraşır. Çünkü, Wilde'ın hayatı bir fecir gibi başlar, adileşir, adileşir ve çürür. Neticede en yakın dostlarının bile yanaşamayacağı pis bir çukura yuvarlanır. Onda bir şahsiyet yıkılışı vardır. Halbuki Neyzen, hayatının bir devresinde ne idiyse son merhalesinde o kalmıştır.» (*Cumhuriyet,* 28.1.1995).

NEYZEN TEVFİK'İN NEYİ VE PLAKLARI

Neyzen Tevfik, ünlü bir ney yorumcusudur. Müzisyenler ve müzikten anlayanlar, onun güçlü bir «icracı» olduğu yargısında birleşirler. Müzikten hiç anlamayanlar bile onun neyinden etkilenirler.

Besteci Zeki Arif Ataergin, Neyzen Tevfik'in neyzenliği üzerine şu yargılara varır:

«... Musiki âlemimizde Neyzen Tevfik, neyzenler zümresinin sanat mülkünde muhteşem ve yüce bir taht kurmuş ve bu tahta rüçhan (öncelik) ve müstesna bir imtiyazla câlis olarak (oturarak) hükümran olmuş bir sanat tacdârıdır. Onun neyi ile ibdâ' ettiği ilâhî ve musikâr nağmeleri, demleri vecdâne (kendinden geçercesine) bir hayranlık ve takdirkârlıkla dinleyenler, yerinde olan bu vasfı bile ona az görürler. O, sanat şahikasında (doruğunda) bir harika ve dehâdır.» (İhsan Ada'ya 17.2.1948 tarihli mektubu, *Azâb-ı Mukaddes*, s. 249)

1928'de İstanbul'a gelen Alman bestecisi Kurt Strigler, Neyzen Tevfik'i dinledikten sonra gazetecilere şunları söyler:

«Tevfik cidden çok büyük bir sanatkârdır. Esselât'la Şükranname'yi dinlemiş olmak bir saadettir.

Neyzen Tevfik'ten dinlemiş olmak muzâaf (katmerli) bir saadettir. (...) Neyzen'in neyinde tecelli eyleyen sanatkâr ruhu şayan-ı takdis (kutsanmaya değer) büyüklüktedir. O ruh, daha musaffâ (süzülmüş, rafine) âyinlerde kimbilir nasıl tecelli edebilecekti. Neyzen şimdilik büyük ruhunu, daima berrak olmayan sularda tecelli ettirmekle iktifa eyleyen (yetinen) bir sanatkârdır.» (*Cumhuriyet*, 24.7.1928; *Azâb-ı Mukaddes*, s. 270).

Münir Süleyman Çapanoğlu, «musikiye meraklı bir adam» olduğunu, «biraz da şarkı falan meşk ettiğini», çağının «en büyük, en üstad sazendelerini» dinlediğini belirttikten sonra şunları yazar:

«Neyzen, muhakkak ki ney'de bir merhaledir; ney'de bir devir açan, devir yaratan bir sanatkârdır. O kendisine ney'i râm etmiştir (boyun eğdirmiştir). Ney gibi asî bir sazı yenmek, ona hâkim olmak, ona hükmünü geçirmek, ustalığın erişilmez mertebesidir. Çıkardığı ses başka, demler başka, tizler başkadır. Nağmelerin teşekkülüne (oluşmasına) gelince, ondaki lâhn (melodi) mimarisi, istif sanatkârlığı, üslup asaleti, ne şimdiye kadar görülmüş, ne de bundan sonra görülecektir. (...)

Neyzen'in kulağında ince ve pek keskin bir hassasiyet vardır. Gerçi bu ayardaki insanlar hassas olur. Fakat bu hususiyet (özellik) Neyzen'de şaşılacak derecededir. Tambur gibi, kanun gibi birkaç telden aynı notayı çıkaran sazların akordu içindeki sezilmez ayrılığı hemen duyar. Kendi çıkardığı bemol ve diyezlerde bir piyano sadakati vardır.» (Agy, s. 14-15).

Hakkı Süha Gezgin'in tanıklığı: «Bir gün İstanbul'a Dresden Operası müdürü gelmişti. Neyzen'in şöhretini kimbilir nereden duymuş. Dinlemek istedi. Tevfik ona Dede Efendi'nin Sultani Yegâh bestesini çaldı. (...) Opera müdürü: 'Bu adam yalnız çalmıyor, aynı zamanda besteliyor!' hükmünü verdi.»

Refi Cevat Ulunay, Neyzen Tevfik'i çeşitli dönemlerinde dinlemiştir. Şunları yazar:

«Onunla Meşrutiyet ilanının akabinde (hemen sonrasında) ilk defa Şehzadebaşı'nda Direklerarası'nda Yakup'un çayhanesinde tanıştık. (...) Paltosunun iç cebinden bir 'şah ney' çıkardı. 'Başpâre'ye dudaklarını yaklaştırırken bir mütehakkim (hükmeden), 'gerdan kırışı' vardı ki, onun 'fenâ fi'l-ney' (ney'in varlığı içinde yok olma) derecesine eriştiğini anlatıyor gibiydi. Evvelâ bir 'dem' tuttu, nefesinin sonu gelmiyordu. Bu lâhutî (tanrısal) feryattan sonra taksime girişti. Arada sevimli başının tatlı inhinaları (eğimleri) ile çalıyordu; makamları dolaştı, bir kamış parçasından ibaret zannedilen bu sazı uzun uzun söyletti, inletti, ağlattı. Hepimizi öyle sihirli bir hava sarmıştı ki, karar verdiği zaman takdir bile edecek halimiz kalmamıştı. (...)

Meşrutiyet'in ilanından sonra Adliye Nâzırı Manyasîzade Refik Bey'in himayesi altında Tepebaşı Tiyatrosu'nda bir konser verildi. (...) İstanbul, İstanbul olalı çoktan beri belki böyle bir musiki ziyafeti tatmamıştı. (...)

İlk fasıl mahur idi ve ilk taksimi Hacı Kerami Efendi yaptı; ondan sonra Neyzen Tevfik taksim etti; tiyatro alkışla inledi. Tevfik bu takdir tezahürünü (beğenmenin açığa vurulması) gözleri hayretle açılmış olduğu halde, sanki eli hâlâ ney perdelerinde imiş gibi parmaklarını ayırarak öyle bir selâmladı ki, hâlâ onun bu hayali gözümün önündedir.

Heyhat!

Gazeteciler Cemiyeti'nin ilk konserinde yine aynı binada aynı sahnede yine Neyzen Tevfik'i dinledik! O kıvırcık siyah saç keten gibi olmuş. 'Ney'i çatlatan o kuvvetli nefes nerede? Taksime fasıla verdiği zaman derin bir nefes alışı var ki, nağmelerin hüznünü unutturuyor!» *(Milliyet*, 30.1.1953).

Neyzen Tevfik'in iki bestesi vardır: Şehnazbûselik Saz Semaisi ve Nihavend Saz Semaisi. Bir değerlendirmeye göre* bunlar, «geleneksel sazsemai biçiminde bestelenmesine karşın, Neyzen Tevfik çağının ezgisel koşulları içinde, tümüyle özgün ve dinamik iki eser olarak hemen dikkati çekmektedir.»

Geçim Aracı Olarak Ney

Neyzenlik, Neyzen Tevfik'e gençliğinde bir meslek, bir geçim kapısı olmuştur. Ama o, neyzenliği sürekli para kazanacağı bir uğraş olarak sürdürmemiştir. «Tercüme-i Halim» adlı şiirinde, ney çalarak para kazandığını açıklar:

Pederin yolladığı ayda yetişmezdi heman,
Tutmaya başladı az çok ney elimden o zaman.

•

Adığım para, mukabil hüner ü san'atıma,
Çok mudur yoksa benim kıymet-i mahiyyetime?

Sonradan, «Sazımı hiçbir zaman paraya tâbi kılmadım. Böyle bir vaziyeti beni yaşatan en büyük hayat arkadaşım, sadık ve vefalı ney'ime hakaret telâkki ederim.» (*Azâb-ı Mukaddes,* s. VI) diyecektir.

(*) Geniş değerlendirme ve notaları için bkz. Onur Akdoğu: *Müzik Yönüyle Neyzen Tevfik*, İzmir 1991, s. 66-72.

Şefik Kolaylı, gramofonun İstanbul'a 1900'de girdiğini yazıyor. Yine Şefik Kolaylı'ya göre, Sirkeci'deki Gülistan Plak mağazasının sahibi Hafız Âşir, Avrupa'dan uzmanlar getirterek Neyzen Tevfik'e plak doldurtmuştur. Ancak Neyzen Tevfik kayıt sırasında «körkütük sarhoş» geldiği için, plakların «hakikaten gülünecek kadar falsolu ve saçma» olmasına yol açmıştır. Bu plakları sonradan işportada, «Rakıdan çatlayan Neyzen'in plakları» diye satılmıştır.

Kardeşi Şefik Kolaylı, bir başka yerde, Mısır'da «Özbekiye saz bahçesindeki saz takımına katılarak, gramofonun mumdan yapılmış yuvarlak kovanlarına ney çalarak orada birdenbire üne kavuşmuştur,» der.

«Tercüme-i Halim» adlı şiirinde «*Neyzen'in nâmını ibkaya sebeb olmuştur/Ebedî'dir sesi bir hayli plak doldurmuştur*» dizelerine yer veren Neyzen Tevfik, *Azâb-ı Mukaddes*'in önsözünde ise «doldurduğum yüze yakın plaktan aldığımın yüzüne dahi bakmadım» der.

İncelediğimiz plak kataloglarından*, Neyzen Tevfik'in şu plaklarını saptayabildik:

Odeon plaklarında:

- *Rast Taksim* (nısfiye ile) / *Rast Taksim* (nısfiye ile) (no. 176)
- *Hüseyni Taksim* (nısfiye ile) / *Evcâra Taksim* (nısfiye ile) (no. 177)
- *Uşşak Taksim* (ney ile) / *Ferahnâk Taksim* (ney ile) (no. 178)

(*) İncelediğimiz kataloglar: *Umumî Odeon Katalogu Berlin 1927-1928; Sahibinin Sesi Türkçe Plakları* No. 2 (1928) - No. 8 (1947-48). *Columbia Umumî Katalog* (tarihsiz). Bunlardan yararlanmamızı sağlayan sahaf Sayın İsmail Akçay'a teşekkür borçluyuz.

Sahibinin Sesi plaklarında:

• *Rast Taksim / Ferahnâk Taksim* (no. AX 499)

• *Nihavend Taksim / Sûzinâk Taksim* (no. AX 500)

• *Sabâ Taksim / Hüseynî Taksim* (no. AX 501)

Columbia plaklarında:

• *Rast Taksim* (ney ile) / *Nihavend Taksim* (ney ile) (no. 12301)

• *Mâhur Taksim* (kanun ile) / *Hüseynî Taksim* (ney ile) (no. 12303)

• *Bestenigâr Taksim* (ney ile) / Plağın öteki yüzünde Mevlevîhane Peşrevi (ut, keman, kanun ve kemençe ile) vardır (no. 12299).

• *Segâh Taksim* (?)

• *Hüseynî taksim / Mahur Taksim* (no. 12302)

*BESTELENMİŞ ŞİİRLERİ**

• *Rû-siyâhım, pür-günâhım, yok yüzüm Peygamber'e* / Necdet Tanlak / Hüzzam / İlahi / Devrihindî.

• *Dudağında yangın varmış dediler* / Sadeddin Kaynak / Zâvil / Şarkı / Sofyan; ayrıca: Erdoğan Köroğlu / Muhayyerkürdi / Şarkı / Aksak - Düyek.

• *Istırabın sonu yok sanma, bu âlem de geçer* / Hayri Yenigün / Uşşak / Şarkı / Aksak; ayrıca: Cinuçen Tanrıkorur / Bûselik / Şarkı / Düyek.

• *Dilşikârım, sen esîr ettin dîl-i nâşâdımı* / Cinuçen Tanrıkorur / Sünbüle / Şarkı / Lenkfahte.

• *Düşeli derd-i firâkın ile meye* / Cinuçen Tanrıkorur / Hicaz / Şarkı / Aksak.

• *Yâd-ı hayâl-i yâr ile gülzâra baktım, ağladım* / Ekrem Karadeniz / Acemkürdi / Şarkı / Aksak.

(*) Onur Akdoğu: *Müzik Yönüyle Neyzen Tevfik*, İzmir 1991, s. 64-65.

NEYZEN TEVFİK'İN ŞİİRLERİ

Neyzen Tevfik'in şiirleri, *Azâb-ı Mukaddes*'te beş kümeye ayrılmıştır: İçtimaî, Felsefî, Aşkî, Portreler, Kendim. İçtimaî (toplumsal) ve Portreler başlıkları altında toplananların çoğu yergi şiiri (hicviye) dir. Öteki bölümlerde de yergi şiirleri vardır. Bunlar, daha genel bir ayrım yapılarak, «Hicviyeler» ve «Öteki Şiirler» başlıkları altında iki büyük kümeye ayrılabilir.

Hicviyeleri bundan sonraki bölümde ele alacağımızdan, burada kısaca öteki şiirleri üzerinde duracağız.

Neyzen Tevfik, kimi şiirlerinde «üstad» bellediği Eşref'in, «öyküleme»ye ve «karşılıklı konuşma»ya başvurduğu şiirlerinde dostu Mehmed Akif'in, koşma biçiminde yazdığı birkaç lirik şiirinde ise —birçok yergisinde adını andığı, «Pap» vb. sıfatlar takarak yerdiği— Rıza Tevfik'in etkisi altındadır. Kimi şiirlerinde alttan alta Tanzimat dönemi şairlerinin etkisi bile sezilebilir.

Kendine özgü bir şiir yaratamayan Neyzen Tevfik, hem öz ve biçim, hem kullandığı sözcükler yönünden, yaşadığı çağın gerisinde kalmış bir şiir anlayışının temsilcisi olarak görünür.

Mehmet Ergün, *Neyzen Tevfik ve «Azâb-ı Mukaddes»i* adlı kitabında onun didaktik nitelik taşıyan şiirler yazdığını belirterek şu yargıya ulaşır: «Neyzen Tev-

fik'in hicivleri ile felsefî şiirlerinin *didaktik* nitelik taşıması son derece doğal. Ama lirik şiirlerinin de *didaktik* nitelik taşıması pek doğal değil. İlk iki kümeye giren verimlerde alıcı, yalnızca düşünsel iletişim kurabileceği bir *yargı* ile yüz yüzeyken, son kümeye giren verimlerde duygusal-düşünsel iletişim kurabileceği bir ortamla yüz yüzedir çünkü. Bu nedenle de hicviyeleri ile felsefî şiirlerinin *didaktik* nitelik taşıması doğal değil pek.» (agy, s. 214).

Medreseden yetişen Neyzen Tevfik'in şiirlerinde *tasavvuf* terim vve kavramları geniş yer tutar. Adnan Binyazar'ın deyişiyle, «Yapıtlarının adları *(Hiç, Azâb-ı Mukaddes)* bile insan olarak, varlığının anlamını yansıtıyor. Gerçekten insanın hiçliğine inanır Neyzen Tevfik, ama onun 'kutsal bir acı' çektiğinin de ayrımındadır. Aslında tasavvuf düşüncesi de böyle değil midir? İnsanoğlu hem hiç'tir, hem de yaratım'ın bir parçasıdır.» (*Halkçı,* 12.12.1973).

Tasavvuf terim ve kavramlarına, tasavvuf «söylemi»ne başvurması ve artık kullanılmayan Arapça, Farsça sözlüklere geniş yer vermesi, Neyzen Tevfik'in şiirlerinin anlaşılmasını güçleştirmektedir.

NEYZEN TEVFİK'İN YERGİ ŞİİRLERİ

Yergi Geleneği ve Neyzen Tevfik

Neyzen Tevfik, Osmanlı hiciv (yergi) geleneğinin son halkalarından ve Cumhuriyet dönemindeki başlıca uzantılarından biridir.

Divan edebiyatında, medhiyeler (övgü şiirleri) övülen kişiyi ölçüsüz abartılarla göklere çıkarır; hicviyeler ise yerilen kişiyi kişiliğiyle ilgisi olmayan yakıştırma ve sövgülerle yerin dibine batırır. Divan şairleri, hicviyeleri yüzünden boğdurulan Nefî'nin izinden yürümekten geri durmazlar. Ancak, yergi şiirlerine pek iyi gözle bakılmaz. Sözgelimi, bir edebiyat ders kitabına şu çekince konulur: «Hicviye: ...Birini zemmetmek için yazılan şiire denir ki, edebî olarak söylenmesi caiz olmadığından, edeb gereğince örnek gösterilmesinden çekinildi. Bazı edebiyatçıların görüşüne göre, lâtife tarzında hicviye yazılabilirse de, ancak yaşlılar arasında okunması farz olur ve genç kızların yüzü kızarmazsa o zaman caiz olur denilmişse de, biz buna da razı olanlardan değiliz.»*

(*) Aziz Nesin: «Gülmecenin Neden Edebiyat Dışı Bırakıldığına Değgin», *Cumhuriyet*, 26.7.1975. Nesin, bunları «Manastırlı Mehmet Rifat'ın 1892'de yayımlanmış ve okullarda okutulan *Mecmaü l-Edeb* adlı edebiyat kitabından» aktardığını belirtiyor. Kitap, Seyfettin Özege kataloğunda bu adla yer almamaktadır.

Tanzimat'tan sonra yergi, yalnızca kişilere yönelik olmaktan çıkarak toplumsal bir boyut da kazanır. Ziya Paşa ve Namık Kemal'in bu alandaki verimleri, yerginin toplumsal eleştiri alanına yöneltilmesinin en önemli örnekleridir. Ancak, bu şairlerin de Osmanlı yergi geleneğinin büsbütün dışına çıktıkları öne sürülemez.

Yergi şiirinin en etkin temsilcisi, Şair Eşref'tir. O, keskin yergilerinden kendisinden önceki şairlerin hiçbirinde rastlanmayan söyleyiş ve anlatım etkinliğine ulaşmayı başarmıştır. Eşref, rejimi ve yolsuzlukları eleştirmekle yetinmemiş; Osmanlıların Batı dünyasından geri kalması, doğal kaynakların işletilmemesi gibi konulara değinerek, çağına göre 'ilerici' sayılan görüşlerin de savunucusu olmuştur. (Geniş bilgi için bkz. Alpay Kabacalı: *Şair Eşref,* Özgür Yayınları, İst. 1988).

Eşref'le çağdaş olan tevfik Fikret'in de, çok sayıda yergi şiiri yazmamış olmakla birlikte, bu alandaki verimleri gözardı edilmemelidir. Midhat Cemal Kuntay'ın «kurşunkalemle ve el yazısıyla dosyamdadır» kaydıyla yayımladığı («Tevfik Fikret'in Hicivci Tarafı», *Aydabir,* S. 18, Aralık 1953) şu hicviyesi, Neyzen Tevfik'in işlediği başlıca konulardan birini, din sömürüsünü ilk ele alan verimlerden olması bakımından ilginçtir:

Dinimiz doğrusu lübbü'l-edyân:
Hayr ü şerrinde kerâmetler âyân.
Hükm-i şer nâkısı eyler ikmâl;
Kahrı bir zerresi etmez ihmâl;
Göze göz, parmağa parmak, dişe diş;
Bir adalet ki, muzaffer, müthiş.
Kefe-i adlî kef-i hakka mümâs,
Özge kıstas-ı hakâyık-ihsâs;
Görülür orda, ne yapsan, burda,

Doyum olmaz bu mübarek dine;
Koyunun hakkı verilmez kurda.
Yedirir yestehi yestehleyene.

Bu bağlamda, Tevfik Fikret'in eski şeyülislam Musa Kâzım Efendi ile onun yerine gelen şeyhülislam Nesib Efendi'ye yazdığı hicviyeyi de aktarmak yerinde olur:

Hep uğursuz, Meşihat'ın, şimdi
Lâbis-i ferve-i şeref-pâşı.
*Mısr'a ısmarlayıp getirmişler**
Bu sefer bir pelîd kallâşı.
Öyle mağşûşlar bulunmazsa,
Kim güder yâ bu dinsiz evbâsı,
O da çok, böyle hizb-i menhûsa;
Şu tebeddül, fakat, neden nâşi?
Bundan evvelkinin suçu ne idi?
Farmason gitti, geldi Bektaşi!

Neyzen Tevfik'in Üstadı Eşref

Hayatı anlatılırken belirtildiği gibi, Neyzen Tevfik, Şair Eşref'i «üstad» saymıştır. Bu bakımdan, önce Eşref'in özelliklerini kısaca belirtmek gerekir:

Eşref'in, yetiştiği çağın edebiyatından, okuduğu şairlerin etkisinden büsbütün uzak kalması beklenemezdi. Nitekim o da ölçü ve uyak (vezin ve kafiye) kurallarına bağlıdır; kullanılagelen aruz kalıplarının dışına çıkamaz. O da Divan şiirinin kullandığı «biçim»lerden yararlanır: Kıt'a (dörtlük), gazel, kaside (gazele benzer biçimde, daha çok övgü amacıyla yazı-

(*) Nesib Efendi, Mısır kadısıyken Musa Kâzım Efendi'nin yerine şeyhülislamlığa getirilir.

lan şiir), musammat (dört bölümden oluşan, ikilikleri biribiriyle uyaklı şiir) yazar...

Dil yönünden ise, zaman zaman uzun tamlamalardan ve Arapça, Farsça sözcüklerden kaçınamamakla birlikte, «anlaşılmaktan» yana olduğunu açıkça söylemiştir. Çağdaşlarının yüz vermedikleri halk söyleyişlerini ve deyimlerini de sık sık, yergilerinin hedefine ulaşmasını sağlayacak biçimde tam yerinde kullanır. Divan şairlerinin ve kimi çağdaşlarının yöneldiği söz hünerlerinin, sanat gösterilerinin kendi şiirinin doğrudan etkisini, çarpıcılığını zedeleyeceğinin ayrımındadır: Amaç yergi olduğuna göre, beklenen etki, dikkatleri doğrudan doğruya yergi konusuna yöneltmekle sağlanabilecektir.

Divan edebiyatının hiciv (yergi) şairleri, hicviye'lerinde (yergi şiirlerinde) «müstehcen» sayılan birtakım sözcükleri kullanmaktan ve «küfür» etmekten kaçınmazlar. Bu da yergiden beklenen «çarpıcılık» işlevinin bir gereği olarak görülür: Cinsel organların halk arasında kullanılan adını anmak, cinsel ilişkileri dile getirmek, ana avrat sövmek gibi... Bu eğilim, öteden beri şu ölçüte vurularak değerlendirilmiştir: İçinde bu tür sözcükler yer alan bir yergi şiiri, okuyanda «bayağılık», «iğrençlik» izlenimleri bırakmıyorsa sanat dışı, müstehcen değildir. Bu ölçüt, «çıplak» konulu tablolara uygulanan «müstehcenlik» ölçütüne benzemektedir.

Eşref kimi yergi şiirlerinde yukarıda belirtilen türden sözler kullanmış olmakla birlikte, onun şiirleri, yüz yıla yaklaşık dönem içerisinde, gerek Divan şiirini okuyarak yetişenlerce, gerekse günümüzde, bayağı ve iğrenç bulunmamıştır. Tersine, böylesi sözler Eşref'in yergilerinin tuzu biberi sayılmıştır.

Onun yergileri, öncelikle Meclis'i kapatarak otuz üç yıl süren ve her geçen yıl özgürlükleri biraz daha kısıtlayan, kurduğu jurnal, hafiye düzenekleriyle kafala-

rın içini bile denetim altına almaya çalışan ikinci Abdülhamid'in baskı rejimine yönelir. Bu rejmin yasa ve ahlak dışı, insan haklarını ayaklar altına alan her çeşit işlemi üzerinde durmaktan usanmaz. Ayrıca Padişahın çevresindeki «yüksek rütbeli» ikiyüzlüler, rüşvetçiler, ahlaksızlar ve Sarayın bu gidişine uyarlanan tüm yöneticiler onun yergi oklarının hedefleridir. Kısacası o, her türlü yolsuzluğun, haksızlığın, baskının karşısındadır.

İkinci Meşrutiyet ilan edildikten sonra da, Eşref, yeni rejimin gelmesini sağlayanlar arasında yer almasına karşın, yine her türlü yolsuzluğun ve yasa dışı uygulamaların karşısına çıkmaktan geri kalmamıştır.

Eşref, rejimi ve yolsuzlukları eleştirmekle yetinmemiş; Osmanlıların Batı dünyasından geri kalması, doğal kaynakların işletilmemesi gibi konulara değinerek, çağına göre «ilerici» sayılan görüşlerin de savunucusu olmuştur.

Bunların yanı sıra, Eşref'in belirli kişilere yönelttiği yergi dörtlükleri de vardır. Bu tür dörtlüklerinde kimi zaman yerdiği kişilerin adını belirtirse de, çoğunca ad vermemeyi yeğler. Bunun nedenini, bir dörtlüğünde, «İstenilen her alçaklığa uygulanabilsin; kullanılabilsin herbiri numarasız gözlük gibi» sözleriyle açıklıyor. Kimi yergileri ise çok yakınlarına ve dostlarına yöneltir. Bunlar ya şaka niyetiyle, ya da yergi tutkusundan vazgeçememesinden dolayı kaleme alınmış dörtlüklerdir.

Eşref, Tanzimat dönemi şairlerinden Ziya Paşa ve Namık Kemal'den etkilenmişse de, bu etki, «Tanzimat şiirinin genel etkisi» olarak değerlendirilebilir. Buna karşılık Eşref'ten sonra yergi şiiri yazmak isteyen birçok kimse «etkilenme» düzeyine bile erişememiş, geniş ölçüde Eşref'e benzemekten öteye geçmemiştir. Bu ne-

denle, Eşref, her zaman için edebiyatımızın benzersiz bir şairi olarak anılacaktır. (A. Kabacalı, agy).

Şair Eşref ve Neyzen Tevfik

Yukarıdaki anlatım, Eşref'in, Neyzen Tevfik'ten çok daha üstün ve etkili bir yergi şairi olduğunu ortaya koyuyor.

Bu konudaki değerlendirmeler çeşitlidir. Neyzen Tevfik'i «Eşref çapında, aynı kıratta» (M.S. Çapanoğlu, agy, s. 22) görenlere, hattâ ondan üstün sayanlara rastlandığı gibi, Neyzen Tevfik'in «Eşref'in yanında çok sönük» kaldığını ifade ederek «Ayın güneş karşısında durumu neyse, Neyzen Tevfik'in de Eşref karşısındaki durumu odur» diyenlere (M. Ergün, agy, s. 297) de rastlanmıştır. Bir başka değerlendirmeye göre ise, «Edebiyatımızda Nef'i ve Eşref'ten sonra türün üçüncü büyük ustasıdır.» (K. Ertop, *Milliyet Sanat Dergisi*, 30.1.1978)

Mehmet Ergün'e göre, Neyzen Tevfik, «Cumhuriyet döneminin en önemli hiciv şairi» olmakla birlikte, «işlevsiz bir heccav»dır. «Sözün özgül ağırlığı» kavramını ortaya atan ve «sözün işlevi» ile «özgül ağırlığı» arasında doğru orantılı bir ilişki bulunduğunu ifade eden (agy, s. 300) Ergün, Neyzen Tevfik'in «sözünün özgül ağırlığını» yükseltecek niteliklerden yoksun olduğunu yazar. Ona göre, «Neyzen Tevfik, hiçbir zaman gerektiği anda söylememiştir sözü. Ortam ve koşulları dikkate almadan konuşmamıştır. 'Dengeci' bir tutum takınmıştır her zaman. Olumsuz bulduğu kişi, kurum ve değerleri etkin oldukları dönemde değil, etkinliklerini yitirdikleri dönemde ele almış ve hicvetmiştir. (...) Neyzen Tevfik aşırı içkiciliği ve yolunu sık sık 'tımarhanelere' düşürmesiyle çevresinde esrik ve deli imgesi

yaratmış bir insandır. Bu nedenle de verimleri esriklere, özellikle de delilere tanınan olağan hoşgörünün odağından görülmüş ve değerlendirilmiştir. (...) Bütün bunlar Neyzen Tevfik'in 'sözünün özgül ağırlığı'nı sıfıra düşürüyordu.»

Neyzen Tevfik'i «Eşref çapında, aynı kıratta» bir sanatçı olarak gören Münir Süleyman Çapanoğlu ise, giderek Neyzen Tevfik'te daha üstün özellikler bulmaktan geri kalmaz:

«Eşref, en büyük hiciv şairimizdir. (...) Neyzen de Eşref çapında, aynı kıratta bir sanatkârdır. O da üstadı ve arkadaşı Eşref gibi aktüaliteyi kaçırmaz. Tevfik de küfürün en müstehcenini bulur. Hattâ Eşref'ten daha ileri giderek — deyim yerindeyse— icat eder. Manzumelerinin içine usta bir kuyumcu titizliğiyle işler. Kabalığını düşünmeyerek hayranlık içinde kalırız. Buraya kadar o, Eşref'le aynı saftadır. Fakat Neyzen'in manzumelerinde, kıt'alarında, şiirlerinde başka bir özellik vardır. Ne kadar didaktik kimliği, ne kadar hiciv tarafı varsa, o kadar da düşündürücü bir niteliği vardır. Eserleri, dudaklarda tebessümler yarattığı kadar, kafalarda da düşünceler yaratır. Felsefi, sosyal tarafları hiciv tarafları ile atbaşı yürür.

Tevfik, sanatçı sıfatıyla acımazsızdır. İnsanları, onların kötülüklerini, iktidarın güçsüzlüklerini, ülkenin başına felâket getirenleri, yolsuzlukları —hiçbir merhamete kapılmaksızın— tasvir ettiği zaman daha büyük, daha eşsizdir.

Neyzen Tevfik, hayvan yaratıklara özgü unsura yaklaştıkça psikolojisi, daha doğrusu psiko-fizyolojisi eşsizdir, bir derinlik ve doğruluk kazanır.

Hele realiteyi, özellikle de ilkel insanı tasvir ettiği zaman dili hiçbir heccavın yaratmadığı bir akıcılık ve uyum alır. Onun dili açımlamanın, incelemenin ve bi-

limleşen kafanın ve görüşün dilidir. Tevfik'in elinde ve dilinde şiir, fikir ve açımlamanın dili olmuştur.

Tevfik, tam ayarlı aletler gibi gerçek bir sanatçı olduğu içindir ki, açıktır. Kapalılık içinde kalmış bir insan değildir. Yapısı ateş ve ısı dolu güneştendir. Bundan ötürüdür ki dehası ne büyüme, ne gerileme, ne gelişme bilir; sanatında ne çıraklık, ne olgunluk, ne gerileme dönemleri vardır. Aynı yetkinlik, yarım yüzyıl süreyle aynı güçle sürmüştür. (...)

Dikkat edilirse, Neyzen'in bütün eserlerinde —bazı kıt'aları da dahil— ifade etiiği şey, çağının eğilimi, döneminin ruhu, softaların zihniyeti, kara kuvvetin oynadığı rol, iktidarın anlamsız hareketleri, tehditleri, baskıları ve nihayet zulmü kadar, hiçbir gelişime bağımlı olmayan ilkel ruh, insanın sonsuzluğu önündeki ebedî yalnızlığı ve âcizliğidir.

İşte, Tevfik'i Eşref'ten ayıran bu taraflarıdır. Eşref tek cepheli kalmış, istibdadı, padişahı, zulmü, istibdat paşalarının ve hafiyelerinin rezalet ve ahlaksızlıklarını hırpalamış fakat Neyzen bütün bunlarla beraber sosyal sorunları da ele alarak hicvetmiştir.» (*Kahkaha,* 1949: H. Yücebaş, agy, s. 208-210).

Sadri Ertem de Neyzen Tevfik'in hicivlerini çok güçlü bulur:

«Hiciv, bir toplum içinde bir inanışa göre eleştirinin, bir toplumu yeniden yaratmaya çalışmasıdır. Neyzen Tevfik inzivaya çekilmişe benzeyen ruhu ve egzotik bir dünyada yaşadığı izlenimini veren sanat anlayışıyla da bir heccav olmamak gerekir. Oysa o, bir toplumun kurumlarını ve bu toplumun temsilcisi olan insanları bütün ayrıntılarıyla tanımakta ve onları tahlilde asla aşırılığa düşmemektedir. Bu bakımdan Neyzen Tevfik, toplumun en insafsız eleştirmenidir. Bu eleştiri onun ruhunda sadece bir fikir halinde yaşamamaktadır. Eğer eleştiri ruhu onda sadece bir fikir ha-

linde kalsaydı, o sadece günü gününe söz söyleyen ve akşam olunca kaybolan bir insan olurdu. Oysa o, eleştirdiği toplumun ve insanların ruhunu kendi duyarlılık prizmasından geçirmekte ve ona göre sözünü ayarlamaktadır. Neyzen'in hicivlerine dikkat edilecek olursa, dikkate değer bir özellik derhal göze çarpar:

Toplumun realitesine nüfuz!

Onun sürekli tazeliğinin, yayımlanmasa bile hicivlerinin dilden dile, defterden deftere aktarılmasının sebebi budur. Büyük, toplumsal realiteyi lirik bir hava içinde yaşamaktadır. Sözlü bir şekilde millet saflarında yaşamasının sırrı budur. Kısası, o halis bir şairdir.» (Aktaran: M.S. Çapanoğlu, agy, s. 77-78).

Hicivlerinin Konuları

Neyzen Tevfik'in hicviyeleri, Mehmet Ergün'e göre (agy, s. 241 vd.), temaları (izlekleri) bakımından dört kümede toplanabilir:

«1. Siyasi sorunları / oluşumları konu edindiği hicviyeler,

2. Toplumsal sorunları / oluşumları konu edindiği hicviyeler,

3. Kişileri konu edindiği hicviyeler,

4. 'İnsanlığın durumu'nu konu edindiği hicviyeler.»

İlk kümeye giren verimleri arasında Abdülhamid'in Ağzından Bir Nutk-ı Hümayûn, Zafername-i Meşrutiyet, İstanbul, İskelet, Maşallah, İkinci Arz-ı Hâl, Meşîme-i Ummîd, Çok Şükür, Fânus-ı Hayâl, Bâd-ı Muhalif, Türk'e Birinci Öğüt, Üçüncü Arz-ı Hâl, Türk'e İkinci Öğüt başlıklı şiirleri ile kimi dörtlükleri anılabilir.

Toplumsal sorunları / oluşumları konu edindiği hicviyelerinin başlıcıları Ferdâ-yı Vahdet, Hoca, Vâiz,

Çehre-i Meşîhatın Iskatı, Softa, Yobaz, Seyr-i Sefâin, İstanbul Radyosunda Musiki başlıklılar ve yine birtakım dörtlükleridir.

Kimi kişileri, yukarıdaki iki kümeye giren şiirlerinin değişik bölümlerinde ve kimi dörtlüklerinde yerer. Bu kişilerin başlıcaları, ülkeyi felâkete sürükleyen, çeşitli yolsuzluk ve bozukluklara yol açan İttihatçılar ile onlardan yana kişiler; Rus Çarı Nikola, Alman İmparatoru II. Wilhelm, Hitler, Mussolini gibi devlet adamları; Cumhuriyet döneminin kimi ünlü yöneticileridir.

«İnsanlığın durumu»nu konu edindiği şiirleri arasında birçok dörtlüğü ve Ölçü, Mernuş, Seyrân, Zavallı Zâlim başlıklıları anılabilir.

Genel Değerlendirme

Medreseden yetişmiş olan ve eski edebiyat anlayışına bağlı kalarak çağının gerisinde bir dil kullanan Neyzen Tevfik, birçok şiirini Doğu kültürünün terim, ad ve imgeleri üzerine kurmuştur. Alevi-Bektaşi şiirinde görüldüğü üzere, Tanrı'ya senli-benli bir dille seslenerek dünyada olup bitenlerden yakındığı da olmuştur. Bu yoldaki verimlerinin hepsinde tasavvuf terimleri geniş yer tutar.

Yine de, bütün şiirlerinde ilerici bir bakış açısı gözlenir. Daha önce geniş ölçüde yansıtılan bu bakış açısı özgürlükçü, sosyal adaletçidir.

Daha Bırakışma döneminde din ve siyaset adamlarının her çeşit yolsuzluğunu gözler önüne sererek ilerici eğilimini ortaya koymuş ve «Milliyetçilik» akımının Turancılığa vardırılmasına karşı çıkmış olan Neyzen Tevfik, İkinci Dünya Savaşı'nın —Hitler'ciliğin en umulmadık yerlere tırmandığı— o karanlık günlerinde Hitler ve Mussolini'ye yergi okları yağdırır.

Siyasal koşullar yüzünden yayımlanamayan, ama ağızdan ağıza dolaşan daha nice şiir ve dörtlüğünün günümüze kadar ulaşamadığı (kimisinin ise bellekler-de ya da birer köşede kalmış olabileceği) de gözden uzak bulundurulmamalıdır.

Kimi hicviyeleri, şiirlerine yönelik eleştirilerin kapsamı içine alınabilirse de, dörtlükleri (kıt'aları) ile Osmanlı yergi geleneğinin Cumhuriyet dönemindeki önemli bir uzantısı olarak her zaman anılan ve anılacak bir şairdir Neyzen Tevfik.

NEYZEN TEVFİK'İN NÜKTE VE FIKRALARI

PADİŞAHÇILIK

Abdülhamid döneminde, sarıklıların kahvehanelerde oturmaları yasaklanmış.

Hafız Tevfik Efendi (Neyzen), Feyziye Kıraathanesi'nde başında sarık, nargile içerken içeriye birkaç polis, birkaç komiser, birkaç hafiye girer. Başlarında da Meşîhat (Şeyhülislamlık) müfettişi... Neyzen Tevfik'i karakola götürmek isterlerse de bizimki yerinden kımıldamaz. Bir yandan da o ünlü küfürlerinin hiç gün yüzü görmemişlerini birbiri ardınca sıralamaktadır.

Cadde ana baba gününe döner. Seyre gelen gelene... Başka hafiyeler, polisler de çıkar ortaya; hep birlikte Neyzen Tevfik'in kollarına yapışarak sürüklemeye kalkışırlar.

Neyzen bir ara ellerinden sıyrılıp masanın üzerine fırlar, caddeye dönüp avazı çıktığınca bağırır:

— Padişahım çok yaşa!.. Şevketinle bin yaşa!..

Korku, dağları beklemektedir. Başka bir deyişle, Abdülhamid rejiminin bir ayağı korku üzerine dayalı... Müfettiş, komiserler, polisler çil yavrusu gibi dağılırlar.

Yeşil sarıklı kahramanımız masadan iner, yerine oturup nargilesinden bir duman çektiken sonra kendi kendine:

— Ulaaan, der, amma da enayi şeylermiş ha!..

EDEP

Tanıdığı bir subayı ziyarete, kışlaya gider.

Subayın ricası üzerine askerlere ney çalar. Sonunda aşka gelip zeybek oynamaya durur.

Pantolonunun düğmelerini iliklemeyi unuttuğunu gören erlerden biri, yanına yaklaşarak:

— Efendi amca, der, edep yerin açıkta kalmış.

Neyzen Tevfik oyunu kesip ellerini kaldırarak Tanrı'ya seslenir:

— Çok şükür sana... Nihayet karşıma edebim olduğunu söyleyen bir kulunu çıkardın!..

BÜYÜK KAPININ KÖPEKLERİ...

Bir kahvede yobazlara kızgınlığını dile getirirken kantarın topuzunu kaçırır, küfürlerinin ucu Tanrı'ya kadar varır...

Masada oturan bir sarıklı hoca, konuşma bu noktaya gelince çileden çıkar...

Neyzen Tevfik, fazla ileri gittiğini anlar. İşin sonunu düşünerek hocanın sözünü keser:

— Hocam, biz büyük kapının köpeklerindeniz. Arasıra havlayıp hırlamasak kapının büyük olduğu, bekçili olduğu nasıl anlaşılacak?

DEMİR UÇKURDA...

Neyzen Tevfik, üç ünlü pehlivanla, Gazanfer Bilge, Yaşar Doğu ve Celal Atik'le lokantada... Celal Atik ikinci bir tabak ıspanak daha isteyince sorar:

— Oğul, ıspanakta ne var?

— Demir var, hocam.

Bizimki güler:

— Demir, ıspanakta değil; rahmetli babanın uçkurundaymış!

YANLIŞLIK OLDU!

Gençliğinde Farsça şiirler yazar; bunları Muallim Fevzi'ye gösterir, yanlışlarını düzeltmesini istermiş.

Fevzi Hoca, neredeyse her kelimeyi çizip düzelterek şiirlerinin canına okumaktaymış.

Neyzen Tevfik günün birinde hocaya yeni bir gazel sunmuş. Hoca da her zamanki gibi çizmeye, karalamaya girişmiş. İlk ikilikten sonra bizimki:

— Aman hocam, demiş, yanlışlık oldu! O gazel benim değil, Hafız-ı Şirazî'nindir!

(Hafız-ı Şirazî, Farsçanın en ünlü şairlerindendir...)

KENDİ MALINI YAKACAK

Saf bir Anadolu çocuğu olan Şaban'la yola çıkarlar. Pendik'e yaya gidecekler. Neyzen Tevfik yolda yorulur. Yorulunca da sinirlenir, sövüp saymaya başlar.

Şaban:

— Aman baba, der, ne yapıyorsun? Böyle sövüp sayarsan Allah seni Cehennemde yakar.

Neyzen Tevfik gülümser:

— Ulan deli kerata, yakarsa kendi malını yakacak. Sana ne?

NE DEĞİŞTİ?

Mustafa Ekmekçi, Atatürk'ün şoföründen dinlediklerini yazıyor:

«Bir gün Neyzen Tevfik'i çağırdı. Ona bir soru sordu. Neyzen şu cevabı vermişti:

— Hiçbir şey değişmedi, saz söz aynı, yalnız artistler değişti.

Atatük, Neyzen'e çok kızdı... Bir zaman geçti, yine Neyzen Tevfik'i çağırdı. Bu sefer Neyzen Tevfik çok korkmuştu. Ben koluna girerek yanına çıkardım. Atatürk bu sefer, Neyzen'e aynı soruyu sordu. Neyzen'in cevabı şu oldu:

— Yine öyle, eskiden sormadan asarlardı, şimdi önce soruyorlar, sonra asıyorlar...»

•

Atatürk'ün ölümünden sonra İsmet İnönü cumhurbaşkanlığına gelince, Neyzen Tevfik'in aşağıdaki ikilikle bir «durum değerlendirmesi» yaptığı söylenir:

Türkü yine o türkü, sazlarda tel değişti
Yumruk yine o yumruk, bir varsa el değişti.

HANGİSİNİ İÇER?

Bir Yeşilaycı profesör, «içkinin zararları» konulu konferansını veriyormuş. Konuşmasının bir yerinde dinleyicilere sormuş:

— İki kovadan birine rakı, ötekine su doldursak, bunları bir eşeğin önüne koysak eşek hangisini içer?

Dinleyiciler, hep birden:

— Suyu, demişler.

— Neden suyu içer?

Konferansı dinlemekte olan Neyzen Tevfik atılmış:

— Eşekliğinden!

•

Ahmet Rasim, milletvekilliği döneminde Neyzen'in bu esprisini Atatürk'e anlatmış. Atatürk bunu çok beğenmiş.

Bir akşam çiftliğinde içerken, az ötede dolaşan bir köylü çocuğunu yanına çağırtarak sormuş:

— Biz ne yapıyoruz?

— Rakı içiyorsunuz.

— Söyle bakalım: İki kovadan birine rakı, ötekine su doldursak, bunları bir eşeğin önüne koysak eşek hangisini içer?

— Rakıyı.

Atatürk, yanındakilere:

— Aman, demiş, sebebini sormayalım.

YEYİP İÇMEK İÇİN Mİ?

Neyzen Tevfik, Bakırköy Akıl Hastanesi'nin ünlü uzmanı Mazhar Osman'la karşılaşır. Mazhar Osman sorar:

— İçmeye devam ediyor musun, Neyzen?

— Niçin sordunuz? Beni tedavi mi edeceksiniz, yoksa yemeğe mi çağıracaksınız?

ŞİŞE ÇEKERKEN...

Bel ağrılarından yakınmaktadır. Tanıdık doktorlardan biri:

— En iyisi şişe çekmek, der. Ağırılardan kurtarır seni.

Ertesi gün bir dostu, Neyzen Tevfik'i kaldırıma uzanmış, elindeki rakı şişesini tepesine dikmiş görünce:

— Üstad, der, rakıyı bırakacağını söyleyip duruyordun. Bakıyorum, hiç olmazsa azaltacağına, ölçüyü büsbütün kaçırmışsın...

Neyzen, dostunu yattığı yerden şöyle bir süzer:

— Bu sefer doktor tavsiyesiyle içiyorum. Bel ağrılarından şikâyet ediyordum; doktor «şişe çek» dedi.

KÖMÜR ÇARPMIŞ

Söz, intihar eden birisinden açılır. Sevdiği kız kendisine yüz vermediği için canına kıydığını söylerler.

Neyzen Tevfik sözü edilen kişiyi de, sevdiği çikolata renkli kızı da tanımaktadır. Hemen atılır:

— Desenize kömür çarptı zavallıyı!..

NASIL GÖRÜYOR?

Birinci Dünya Savaşı'nda iki gözünü de yitirmiş bir tanıdığıyla söyleşmektedir.

Tanıdığı sorar:

— Durumu nasıl görüyorsun Tevfik'ciğim?

«Karanlık» diyecekken vazgeçer,

— Sizin gördüğünüz gibi, diye cevap verir.

YOL VERİR...

Meyhanenin tuvaletine giderken, daracık koridorda bir kabadayı ile karşılaşır. Birinden birinin kenara çekilerek yol vermesi gerekmektedir. Neyzen Tevfik:

— Müsaade et, der, geçeyim.

Sarhoş kabadayı:

— Sen kime kafa tutuyorsun babalık, diye aksilenir. Ben senin gibi ciğeri iki para etmezlere yol vermem.

Bizimki hemen kenara çekilir:

— Ben veririm!

HERKESİN BİLDİĞİNİ

Basın çevrelerinde tanınan bir hanım, Neyzen Tevfik'le karşılaşınca:

— Aşkolsun, demiş, benim için «aşifte» filan gibi sözler söylemişsiniz...

Neyzen Tevfik, elini sinek kovar gibi sallamış:

— Hanım, sen beni tanımıyorsun. Ben herkesin bildiği şeyleri söylemem!

BEN SORUYOR MUYUM?

Yolda bir tanıdığıyla karşılaşır. Konuşa konuşa giderlerken, bir berbere uğrayıp traş olmaya karar verirler.

Berber, Neyzen Tevfik'in aylardır yıkanıp taranmamış saçlarını nasıl traş edeceğini bir türlü kestiremez. Bir süre baktıktan sonra sorar:

— Nasıl keseyim saçlarınızı?

Bizimki zaten beklemekten sıkılmıştır. Yerinden sıçrar:

— Be adam, ben ney üflerken kimseye soruyor muyum «nasıl üfleyeyim?» diye...

KİME UYGUNSA...

Canının sıkkın olduğu bir gün, hoşlanmadığı bir adam masasına çöker ve «münasebetsiz» sözlerle canını sıkmaya başlar. Adam bir ara:

— Üstad, bugüne kadar hiçbir yerde neden görev almadınız acaba? diye sorunca, dayanamaz:

— Senin gibi hımbılların yerine geçmemek için!

PİSLİĞE BULAŞMAMAK

Savaş vurgunculardından birinin dedikodusu yapılmaktadır:

— Tonla parası var... Herifin bir eli yağda, bir eli balda... Nereye gitse, hemen yol açıyorlar.

Neyzen Tevfik sorar:

— Gerçekten de kenara çekiliyor mu herkes?

— Çekiliyor.

— Demek cebindeki pisliğe bulaşmak istemiyorlar.

BENZETMEDE HATA OLMAZ

Kafayı iyice bulmuş, yalpayarak giderken bir tanıdığına rastlar.

— Yazık dostum, yazık, der karşısındaki. Canına hiç acımıyorsun. Bu gidişle fazla yaşamazsın...

Neyzen Tevfik adamın yüzüne bakıp gülümser:

— Ömür denilen, içi su dolu fıçıya benzer. İçindeki, azar azar da kullansan, hepsini de boşaltsan, mutlaka biter.

BULUNUR AMA...

Neyzen Tevfik'in bir arkadaşı meyhaneye girer ve garsona sorar:

— Bizim Neyzen burada mı?

— Burada beyim. Sağdan beşinci masa.

O masada Neyzen'i göremeyen adam geri döner:

— Gitmiş...

— Affedersiniz beyim, kabahat bende. Masanın alttına bakın dememişim size...

VERİLMEYENLER...

Hakkı Süha Gezgin yazıyor:

«Bir gün yüksek bir zatın ziyafetine gidiyorduk. Onu da aldık. Vapurda içmek için para istedi.

— Canım, orada her şeyin en nefisi bizi bekliyor. Biraz sabırlı ol, dedik, vermedik.

Küstü, somurttu. Bu sırada vapur da Kadıköy iskelesine yanaşmaya başladı. Ansızın kaynaşan kalabalığın içinde Neyzen'i de kaybettik. Salondan çıkarken kulağımıza ney'inin sesi geldi. Biz ilerledikçe, sesler daha kuvvetleniyordu. İskeleye çıkınca ne görsek beğenirsiniz?

Tevfik, çımaların yanına bağdaş kurmuş, önüne de mendil açmış, çalıp para toplamıyor mu?

Göz göze gelince, ağzını yayarak küfretti ve mendilindeki paraları göstererek:

— İşte bana vermediklerinizi bu kirli mendile doldurdum! dedi ve sonra bağırdı: Yuhâ sizin ziyafetinize!..»

EVİN YOLU...

Aksaray'da bir ev kiralar. Yeni taşındığı sıralar, gece meyhaneden dönerken ara sokak içindeki evini bulmakta güçlük çekmektedir. Bir gece, karşısına çıkan bekçiye:

— Bekçi baba, der, Neyzen Tevfik buralarda bir yerde oturuyor. Sen evini biliyor musun?

Bekçi, «bana kül yutturamazsın» dercesine cevap verir:

— Neyzen Tevfik sensin, a beyim.

— Ben sana Neyzen Tevfik ben miyim diye sormadım ki... Neyzen Tevfik'in evini sordum!

GEREKLİ OLANLAR...

Birinci Dünya Savaşı sırasında Mehterhane'de askerliğini yapmaktadır. Bir gün yolda askerî inzibatlar tarafından izin kâğıdını göstermesi istenir.

Kafayı bulduğu için, cebinde böyle bir kâğıt olup olmadığını anımsamaz; ceplerini döküp aramaya başlar. Bir cebinden rakı şişesi, öteki cebinden ney'i çıkar.

İnzibatların hâlâ başında beklediğini görünce de canı sıkılır:

— Yahu, işte gerekli şeyleri almışım yanıma. Bende başka cep yok ki... Daha ne bekleyip durursunuz?

KURBANLAR

Bir yazar dostunun cenazesinde, Yeşilaycı doktorlardan biri kulağına eğilir:

— Üstad, şerabü'l-leylivennehar'dı (gece gündüz içki içen). İçkinin kurbanı oldu...

Neyzen Tevfik de Yeşilaycı doktorun kulağına eğilir:

— Şu doktorlar pek tuhaf adamlar. Kendi kurbanlarını hep unuturlar...

AĞZINA İÇKİ KOYMAMIŞ...

Naci Sadullah Danış yazıyor:

«Sait Halim Paşa, Neyzen Tevfik'in hem ney'ine, hem şiirine, hem de nüktelerine meftun bir adammış. Bu yüzden, onu sık sık çağırtır, izaz ve ikramda bulunurmuş.

Kendi sofrasında fena halde sarhoş olup sızdığı bir

gecenin sabahında, Neyzen'den bir daha hiç içmeyeceğine dair kesin söz istemiş.

Neyzen de, Sait Halim Paşa'yı son derece saygıyla sevdiği için, istenilen bu sözü ciddiyetle vermek zorunda kalmış.

Bu sözüne göre Neyzen gûya ağzına bir damla rakı koymayacak!

Fakat olacak şey mi bu?

Nitekim, kendisini o sabahtan sonraki çağırışında Neyzen, Paşa'nın karşısına yine zilzurna sarhoş olarak çıkmış...

Paşa onun bu halini görünce esefle sormuş:

— Hani söz vermiştin? Hani ağzına damlasını koymayacaktın?

Fakat Neyzen, yemin ederek ağzına bir damla içki koymadığını söyleyince, Paşa derin bir hayrete düşerek:

— İnanmam, demiş, şöyle yakın gel de bana bir 'hoh' de bakayım!..

Neyzen, iyice sokulup, Paşa'nın burnuna, olanca soluğunu boşaltan bir 'hoh' demiş.

Lâkin hayret... Gerçekten de Neyzen'in ağzı hiç de alkol kokmuyor!

Paşa, şaşkın:

— Bu nasıl iş Neyzen? deyince, Neyzen de onu kahkahadan kırıp geçiren şu cevabı veriyor:

— Sen kokusunu alıp da anlayamayasın diye içkiyi altımdan tenkiye ettirdim. İnsan biraz dişini sıkıp da aldığını çıkarmazsa, işte böyle, tıpkı yukardan içmişcesine mest oluyor Paşam!..»

KIRK YILLIK ÖLÜ

Doktor Fahrettin Kerim Gökay, «İçkinin zararları» konulu konferansını vermektedir. Bir ara:

— Rakının her kadehi, hayatımızı bir saat kısaltır, der.

Dinleyiciler arasında bulunan Neyzen Tevfik yerinden fırlayıp bağırır:

— Eyvah! Yandık!..

— Hayrola?

— Hesap ettim, meğer ben öleli tam kırk yıl olmuş!

KOVMANIN NAZİKÇESİ

Bir arkadaşıyla Beyoğlu'nda gezerken Ubeydullah Efendiyle karşılaşırlar (Ubeydullah Efendi, ünlü Jön Türklerdendir. Son yıllarında Beşiktaş Evlendirme Memuru'ydu). Neyzen Tevfi, Ubeydullah Efendiye sorar:

— Hocam, Hazreti Adem'le Hazreti Havva'nın nikâhlarını hangi imam kıydı?

— Davetliler arasında değildim. Bilmiyorum.

— Peki, Hazreti Adem'le Hazreti Havva cennetten neden kovuldular?

— Bir münasebetsizlik etmişlerdir.

— Ne gibi?

Ubeydullah Efendi dayanamaz:

— Sizin bu akşam yaptığınız münasebetsizlik gibi...

— Peki, acaba nasıl kovuldular?

— Defol! Yoksa sana haddini bildiririm şimdi!..

Neyzen Tevfik, ardından bastonunu sallayarak koşan Ubeydullah Efendi ile arayı açtıktan sonra durup seslenir:

— Böyle nazikçe kovmasını biliyordun da, benimle ne diye bir saat uğraştın üstad?

KENDİNE GÖRE

Hasan Âli Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde açılan Köy Enstitülerinden biri de Hasanoğlan Köy Enstitüsü'ydü. Neyzen Tevfik, açılış haberini işitince şöyle demiş:

— Hasan Âli, adına uygun bir oğlan buldu!

KURTARICILAR...

Arkadaşlarıyla sinemaya gidip yabancı bir film izler. Perdede «Son» yazısı görülüp de ışıklar yanınca yazıklanır:

— Hay Allah...

— Beğenmedim mi hoca?

— Beğendim beğenmesine de, onlarda da böyle oluşuna şaştım.

— Eee, sinema bu. Her yerde aynı.

— Ben filmin sonunu söylüyorum. Delikanlı kızı kurtardı, sonra da becerdi. Ben bu işler yalnız bizde böyle olur sanıyordum.

HANGİ ANAHTAR?

Dinibütün geçinen bir dostu sorar:

— Beni tanırsın... Cennetin anahtarı sende olsa beni oraya almaz mıydın?

Neyzen Tevfik, karşısındakini baştan ayağa şöyle bir süzdükten sonra gülümser:

— Bende cennetin değil de cehhennemin anahtarı olsaydı, senin için daha hayırlı olurdu. Belki seni oradan çıkarırdım!

SÜLÜK

Durak kalabalık. Arkasından duran zat, Neyzen Tevfik'ii durmadan iterek tramvaya binmeye çalışıyor. Yanındaki arkadaşı «üstad»ın kulağına eğiliyor:

— İşe bak... Herif ardını bırakmıyor.

— Bugün hastayım da onun için.

— Nasıl yani?

— Sülük o, sülük... Sülük tutundum!

VAKİTSİZ MEYVE

Neyzen Tevfik, Madam Agavni'nin Beyoğlu'ndaki evinde epeyce demlendikten sonra yola koyulur.

Yolda, gelip geçenlerin durup durup kendisine baktıklarını, kimisinin güldüğünü görünce sinirlenir, ama bir anlam veremez.

Bir ara, geçenlerden biri başındaki şapkayı işaret eder. Çıkarıp da göz atınca, Madam'ın üzerinde yapma meyveler bulunan şapkasını giydiğini anlar. Ama hiç bozuntuya vermez:

— Biz genciz, der, böyle vakitsiz meyve de veririz...

GELİN GİBİ...

Son hızla giden taksinin şoförüne sesleniyor:

— Aman oğlum, n'olur biraz yavaşla.

— Merak etme baba, diyor şoför, biz bu arabayla gelin taşıyoruz.

— Desene biz de düzülecekler arasındayız!..

SADRAZAMLIKTAN İSTİFA

İçkiyi fazla kaçırdığı —belki biraz da esrar çektiği— bir gece, sokaklarda bağırıp çağırmaya, önüne gelene sataşmaya başlar. Kendisini yatıştırmaya gelen polislerle de kapışır. Polisler yaka paça karakola götürürler.

Karakolda komiser epeyce haşlar:

— Utanmıyor musun be adam! Kimsin sen?

Neyzen Tevfik yüksek perdeden konuşur:

— Beni nasıl tanımazsın sen? Ben bu devr-i meşrutiyetin sadrazamıyım!

Komiser iyice kızar:

— Atın şu herifi bodruma!...

Bodrumda sızıp kalan Neyzen Tevfik, sabaha karşı kendine gelir. Tir tir titreyerek buradan kurtulacağı anı bekler.

Komiserin karşısına çıkardıklarında, komiser daha ağzını açmadan:

— Komiser bey, der, ben mevkiimi beğenmedim ve bu sabaha karşı sadrazamlıktan istifa ettim!

MEYHANEYE GİRMEDEN...

Eş dostunun ısrarı karşısında, bir daha meyhaneye gitmeye «tövbe» eder.

Birkaç gün sonra, vakt-i kerahet (demlenme zamanı) gelince dayanamaz. Bir at kiralayıp soluğu Langa'da, Kosti'nin meyhanesinde alır. Attan inmeden, kapıdan seslenip içkisini getirtir. Meyhanedeki tanıdıkları seslenirler:

— Hoca, böyle at üstünde içki içilir mi? Hele atını bağla gel de usulünce içki içip sohbet edelim.

— Yoo, gelemem yanınıza. Meyhaneye girmeye tövbeliyim!

DELİLİK AYRICALIĞI

Sirkeci'de Necdet Rüştü Efe ile karşılaşır. Ayaküstü konuşurlarken Neyzen Tevfik, cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün diktatörlüğünden söz etmeye başlar. Necdet Rüştü, dönemin her taşın altından çıkan polislerinden birinin köşe başında durup kendilerine kulak kabarttığını farkeder ve tedirgin olur. Kısa kesip gitmeye davranır. O sırada polis bıyık altından gülümseyerek yanlarından uzaklaşır.

Olup bitenler Neyzen'in gözünden kaçmamıştır:

— Polisten korktun değil mi? der. Bana bir şey yapamaz, çünkü ben deliyim. Bu yüzden dokunulmazlığım var. Fakat bu delilik imtiyazını kazanıp içimi rahat rahat dökebilmek için neler çektim, bilemezsin.

ADAM YERİNE KOYMUYORLAR...

Hüseyin Şehsuvar yazıyor:

«...Küfürlere başladı. Sonra, başını sola çevirip bana döndü:

— Hüseyin, ben önüme gelene sövüyorum, dedi...

— Söversin, dedim.

— Bana bir şey yapmıyorlar... dedi.

— Ne yapacaklar? dedim.

— Ulan yoksa bunlar beni adam yerine mi koymuyorlar?»

ÇİFTE ATSAYDI...

Aşırı içki yüzünden kendinden geçen bir sarhoş, Neyzen Tevfik'in ensesine bir tokat yapıştırır. Bizimki buna hiç aldırış etmeden içkisini içmeyi sürdürür. Masadaki arkadaşı:

— Tokatı yedin... der. Ne karşılık verdin, ne de sesin çıktı...

— Peki, bir eşek çifte atsaydı sen ne yapardın?

REÇETESİZ DE...

Doktorlardan yakındığı, «Bir hazâkat-zedeyim midemi tıp tepti benim» dizesini yazdığı sıralar... Bir doktor tanıdığı, karşılaştıklarında:

— Hâlâ iyileşemedin mi? der. Muayenehaneye uğra da, bir reçete yazayım.

— Beni azad et, hazret. Ben reçetesiz de ölürüm...

PARASIZ BİLETE KARŞILIK

Kadıköy'deki Opera sinemasında bir hayır kurumu yararına konser verilmektedir. Konsere ara verilince Neyzen Tevfik eline bir şapka alarak sıraları dolaşır, para toplar.

Sahneye çıkar; şapkada toplanan büyük miktardaki parayı oradaki masanın üzerine boşaltır. Dinleyicilere döner:

— Muhterem topluluk... Herbiriniz bu konsere bilet parası ödeyerek geldiniz. Yalnız ben davetliydim, para ödemedim. Şu masanın üstündeki, tarafımdan toplanmış paraları, bana parasız verilen biletin karşılığı olarak hayır kurumuna bırakıyorum...

İKİ KİLO RAKI

Yüksel Baştunç, «bu fıkra ne kadar doğrudur, bilinemiyor» kaydıyla yazıyor:

«Atatürk bir akşam Neyzen'i Florya köşküne çağırtıyor. Bir iddiası vardır:

— Senin çok fazla içki içtiğini söylüyorlar, diyor. Benim kadar içer misin?

Neyzen düşünüyor, içkinin hududu olmaz.

— Ne kadar içersiniz?

— İki tane kiloluk rakı içerim.

Ata kelimelere basa basa şu sözleri söylemiştir. Neyzen'in gözünü korkutmak istemiştir.

— Canım ne isterse; susuz, mezesiz.

Neyzen:

— Ben de iki kilo içerim ama, diyor, öyle içmem.

Neyzen'in arzusu ile ortaya kocaman bir emaye kâse geliyor, iki kiloluk rakıyı Neyzen kâseye boşaltıyor. Başını sokup lâkır lâkır içecek zannediyorlar. Fakat Neyzen'in isteği daha bitmemiştir. Bir somun ekmek ve irice bir kaşık geliyor. Neyzen ekmeği lokma lokma koparıp kâsedeki rakının içine bastırıyor. Lokmalar rakıyı iyice çektikten sonra çalakaşık yanaşıyor bu bâde tiridine.

Yine anlatılanlara göre, Atatürk:

— Pes... pes... diye bağırarak ayağa fırlamış ve elleriyle yüzünü kapamış.»

GERİ GELMEYECEKLERSE...

Birinci Dünya Savaşı yılları... Mahalle bekçilerinin davul çalarak topladığı bir kafile, askerlik şubesine gitmek üzere yola koyuluyor.

Kaldırımlarda biriken halk, gidenleri uğurluyor:

— Allah selâmet versin!

— Allah selâmet versin!

Yemen, Çanakkale, Filistin gibi cephelere gidenlerin bir daha dönmediklerini bilen Neyzen Tevfik de bu yolcu etme törenine katılıyor:

— Allah rahmet eylesin...

— Allah rahmet eylesin...

AZRAİL'DEN MAKBUZ

İstanbul Belediye Konservatuvarı, Vali ve Belediye Başkanı Muhittin Üstündağ'ın buyruğuyla, Neyzen Tevfik'i kadrosunda gösterir. Neyzen Tevfik, ayda bir maaşını almak üzere Konservatuvar'a uğrar. Konservatuvar muhasebecisi, her ay kimlik sorarak, belge isteyerek Neyzen'i bezdirir.

Muhittin Üstündağ'la karşılaştığında:

— Beyefendi, der, ben kılık kıyafetimle, yüzümle, halim tavrımla başka bir kimseye benzer miyim?

— Yooo...

— Ama sizin Konservatuvar'ın muhasebecisi, ne zaman gitsem bana kimliğimi soruyor... Kanıtlamamı istiyor... Kırtasiyeciliğe bu düşkünlüğü onu ölümden kurtaracak gerçi...

— Nasıl?

— Azrail karşısına gelince, önce kimliğini soracak. Sonra da makbuz isteyecek. Azrail de, böyle şeylerden anlamadığı için, çekip gitmek zorunda kalacak.

YÜZ KARASI

Kadıköy'de, Aksaraylı Hamdi'nin gazinosunda bir yandan demlenir, bir yandan ney çalarken bir boyacı çocuk yanıma yaklaşır:

— Amca, boyayalım mı?

Neyzen yerinden kalkar, para çıkarıp çocuğa verdikten sonra yere sırtüstü uzanır:

— Gel, yüzümü boya.

Yüzü boyanınca, Kadıköy'deki başka bir meyhaneye, Papazın Bağı'na gider. Papazın Bağı'nı «mekân tutmuş» olan Ahmet Rasim, onu görünce:

— Ne bu hal Neyzen? der, Kuşdili Tiyatrosu'nda «Arabım İntikamı»nı mı (Othello) mı oynadın?

Neyzen Tevfik güler:

— Merhamet insanın yüzünü bazan kara çıkarır.

Boyacıya acıdığını söyleyip olayı anlattıktan sonra ekler:

— Kâinata bir de bu heybette görüneyim dedim. Allah'a şükür ki böyle bir yüz karam oldu. Ya çıkmazına boyansaydım?

BEN UTANIYOR MUYUM?

Hasan Âli Yücel, maddi sıkıntı içinde yaşayan Neyzen Tevfik'e biraz para yardımı yapmak istiyor ve bunu kendisine söylüyor. Neyzen Tevfik:

— İstemem, diyor, bak mataram ağzına kadar rakı dolu.

Bunun üzerine Hasan Âli bir şeyler söylemek gereğini duyuyor:

— Utandırdın beni, üstad...

Neyzen'in cevabı:

— Utanma hoca, utanma! Utanmayı unut ki, rahat yaşayabilesin. Bak ben kimseden utanıyor muyum?

YERE DÜŞEN

Bir başka dostu, yolda karşılaştıklarında, Neyzen Tevfik'e yardım etmek istiyor. Cebinden büyükçe bir para çıkararak:

— Üstad, diyor, demin mendilinizi cebinizden çıkarırken bu parayı düşürdünüz.

Bir paraya, bir dostunun yüzüne bakan Neyzen Tevfik'in gözleri nemleniyor:

— O yere düşen, sizin altın kalbinizdir.

ŞİMDİDEN BELLİ...

Sadrazam Said Halim Paşa, Neyzen Tevfik'i Yeniköy'deki yalısına davet eder. Yenilip içildikten, Neyzen Tevfik'in coşturucu ney'i dinlendikten sonra Paşa, Neyzen'e pırlanta işlemeli eşsiz bir ney aramağan eder.

Bizimki neyi eline alıp inceler ve Paşa'ya geri verir.

— Hayrola üstad, beğenmedin mi?

— Çok beğendim.

— Peki neden almıyorsun?

— Ben yolsuz kalınca bu neyi satarım, yazık olur. İyisi mi sen bana beş lira ver, bu ney sende dursun.

YÜZÜ GÜLMEZ...

Sert, kavgacı, geçimsiz bir adam olan komşusu Tahsin Beyle karşılaşır. Tahsin Bey:

— Bugün hanımı dişçiye götüreceğim, der. Dün gülerken gördüm, ön dişlerinden ikisi çürümüş.

Neyzen Tevfik inanmaz:

— Yalan söylüyorsun.

— Neden yalan söyleyecekmişim?

— Seninle yaşayan insanın yüzü güler mi hiç!

FASULYEYE BENZİYOR

İkinci Meşrutiyet döneminde nâzırlığa (bakan) getirilen bir zat, çok geçmeden yeğeninin vali atanmasını sağlar.

Karşılaştıklarında, Neyzen Tevfik:

— Maşallah, der, kardeşinizin oğlu tıpkı fasulyeye benziyor.

— Genç yaşta vali oldu... Neden fasulyeye benzetiyorsun?

— İşte onun için benzetiyorum ya. Fasulye de sırığa sarılarak büyür.

ÇALARKEN...

Soruyorlar:

— Neyzen, çalarken mi neşelenirsin, yoksa neşeli olduğun zaman mı çalarsın?

Maliye Bakanı hakkında yolsuzluk dedikodularının dolaştığı bir dönemdir.

Neyzen Tevfik:

— Maliye Vekili değilim ki, diyor, çalarken zevk alayım.

İKİ BEYGİR ACIDI...

Burhan Oğuz yazıyor:

«1937 yılında bizim binicilik ekibi (Cevat Kula, Eyüp Öncü, vb.) Roma'da Mussolini'nin elinden altın kupayı almıştı. O günlerde bizim de bulunduğumuz bir mecliste Neyzen Tevfik bir ara gözlerini kapadı ve:

— Yahu! dedi. Güreşçisi gider rezil olur, futbolcusu gider kepaze olur. Halimize iki beygir acıdı koştu da biraz yüzümüz güldü!..»

ŞİİRLER

- *Dörtlükler*
- *İkilikler*
- *Öteki Şiirler*

Geniş tutalan bu seçmeler bölümünde önce dörtlükler (tarih sırasıyla), sonra ikilikler, ardından öteki şiirler (tarih sırasıyla) verildi. Azâb-ı Mukaddes'*teki (1949) notlar rakamla ([1], [2], vd.), bu baskı için bizim eklediğimiz notlar yıldızla (*) gösterildi.*

DÖRTLÜKLER
(Kıt'alar)

Rûy-ı ikbâl-i felek şimdi Celâl'e döndü,
Yine bin kan akacak dâire-i cevrinde.
Geşt-i devlete mâdâm ki kapudân oldu,
Çok kürekler çeker evlâd-ı vatan, devrinde.

«Abdülhamid zamanında müdde-i umumî Celâl'in Bahriye Nâzırı olması münasebetiyle yazılmıştır.» - N.T.

•

Hakk ü bâtıl âlemin mir'ât-ı vicdânındadır
Hadd-i meşrû'u aceb bilmez mi ehl-i irtikab
Kendi nefsinden hayâ eyler faziletkâr olan
Bir cezadır, âdeta erbâb-ı nâmusa hicâb.

•

Bu gam-âbâdı gördükçe der ü divârı pür-surâh
Yıkılmış rahne-dâr olmuş sakın zannetme,
mihmânım.
Belâ-yı dehre karşı eyleyib temkînimi tahsîn
Dehân-ı hayret açmış şeş cihetten beyt-i
ahzânım.

Hiç'te şu açıklama vardır: «1316 (1900) senesinde Çukurçeşme'de Ali Bey Hanında ikamet etmekte olduğum hücre-i fakîr-ânemin perîşânî ve harâbîsînden şikâyet eden yârân-ı bâ-safâdan birisine hitâben yazılan bir kıt'adır.»

İngiliz palyaçosu, şu kralın hâlini gör,
Yurdun sînesine tohum-ı esâret ekiyor.
Yuları düşman elinde, beşere çifte atar
Bir Mısır eşeğini bak sekiz at zor çekiyor.

«Kral Faruk'un babasının parlamentoya sekiz atın çektiği arabayla gidişi nedeniyle irticalen söylenmiştir.» (Kahire 1905) - R. Usta.

•

Şâhid-i şevk ü safâ etmez teveccüh bizlere,
Yâver-i bahtı ezelde gırtlağından boğmuşuz.
Safha-i mâzi mülevves, hâl bok, âtî kenef,
Mâder-i hürriyetin gûyâ götünden doğmuşuz.

Neyzen, *Hiç*'te ve *Azâb-ı Mukaddes*'te, bu dörtlüğü İkinci Meşrutiyet döneminde, «geleceğin ufkuna çöken kara bulutların etkisiyle» yazdığını belirtir.

•

Gitti amma Çırağan, geldi tedâbir-i harik,
Çıktı eski kovalar, kadroya girdi yeniler.
Öyle bolllaştı ki her dairede şimdi kova.
Gelen erbâb-ı mesâlih bile kullansa yeter.

1910

Neyzen'in *Azâb-ı Mukaddes*'teki notu: «Çırağan Sarayı'nın yanması münasebetiyle yazılmıştır. Tasvir-i Efkâr gazetesinde Ebüzziya Tevfik ve Yunus Nadi ile beraber oturduğumuz sırada yangın haberini merhum Velid getirmişti.»

Kim demiş kanun alınmıştır ayaklar altına,
Böyle bir halin vukuunda hamiyyet çiğnenir.
Devleti yolsuz görenler halt eder bir beldede,
Kaldırım olmazsa kanun-ı hükûmet çiğnenir.

1911

«Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nın kanuna aykırı bir harekette bulunması üzerine Babanzade İsmail Hakkı, 'Kanun çiğnendi, kanun çiğnendi' diye bağırmıştır. Bu kıt'a o vesileyle yazılmıştır.» - N.T.

•

Melâmet mülkünün meczûbuyum ben.
..... bir milletin mensûbuyum ben,
Kapıldım her nasılsa ehl-i aşka,
.....dim her tarîka başka başka.

1912'de *Eşek* gazetesinde yayımlanmıştır.

•

Sorulsun sadrâzamdan, bizim'çün varsa lütfetsin
Hududa tahta perde çekmenin imkân-ı icâdı.
Alır ibret bugün enkaz-ı devletten nazar ehli,
Çıkınca pâdişah tahta, serasker oldu Bağdadî!

Ayasofya 1912

Neyzen'in *Hiç*'teki açıklamasına göre, bu dörtlük, 31 Mart Olayı'ndan Balkan Savaşı ortalarına kadar geçen olaylar dolayısıyla yazılmıştır. Sözü geçen padişah V. Mehmed Reşad, serasker olduğu belirtilen zat ise —sonradan sadrazam olan ve bir suikaste kurban giden— Bağdadlı Mahmud Şevket Paşa'dır.

Câh ü mevki', karı, çok oldu gözümden düşeli,
Bunların hiçliğini ben bilerek öğrendim.
Şimdi de kalmadı nakdin nazarımdan kadri.
Kirli ellerde görünce, paradan iğrendim.

Ayasofya, 1912

•

Kalmadı beyninde ashâb-ı tarîkin ihtilâf,
Ehl-i hakk birbirin toplayıp berkittiler.
Şeyh Bâki rehber oldu bu sefer de hepsine,
İbn-i Süfyân'ı ziyaret'çün ta Şam'a gittiler.

Hiç'te, «Mevlevî ve diğer tarîk-i ilmiye müntesibîninin Cihad-ı Ekber'e iştirakleri ve Şam'dan ileri gidemedikleri nazar-ı ibrete alınarak yazılmış kıt'a» kaydı vardır.

•

Hacc-ı ekberle cihâd-ı ekber etti ittihâd,
Şeş cihetten rû-nümâ oldu Hudâ'nın kâbesi.
Sâf edib kalbin süvâdan gir sufûf-ı askere,
Kıble-i mü'min bugün her ahz-ı asker şû'besi.

Hiç'te, «Rüşvet-i nakdiyeye kudreti yetmeyenlerin rüvet-i kalemiye verdiklerini takliden yazılmıştır» kaydı vardır.

•

Âteş-i zulmü başından burc-ı tahta çıkmada,
Bunca vâhın, nâlenin, derdin, âhın, ofun.
Dübb-i ekber kutbuna baktım tefe'ül eyledim,
Taht-ı çarı tersine dönmüş semâda Moskof'un.

Ortaköy, 1330/1914

Rusya Çarı Nikola için yazılan bu dörtlük, Neyzen'in *Hiç*'teki açıklamasına göre, «Hüsn-i Tefe'ül» (İyiye yorma) başlığı altında *Karagöz* gazetesinde yayımlanmıştır.

•

Kalmadı gizli kapaklı deliği memleketin,
Çok şükür kızlarımız hep anadan doğmaca dul,
Tutarım ben dilimi, kimseye sövmem amma,
Karşısında sıkılıp susmağa bir tek yüz bul!

•

Gaybe imân edeyim derken aklım kaçtı,
En nihâyet gözümüzü Harb-i Umumî açtı.
Topların sesleri kesmiş idi Hakk'ın sesini,
Koparıp attı beşer menzilesinin maskesini.

1914

•

Kimse ta'yib edemez biz kafa, göz yarsak da,
Döğüşe, kavgaya var milletin elbet hakkı.
Yatalı beş senedir sade mısır ekmeğine,
Kalmadı halkımızın hind horozundan farkı!

1915

•

İhtikârın başı beş yerde göründü, hem de
Dişlerinde o gacırtı daha hâlâ duruyor.
Kedinin yavrusuna verdiği bir fare gibi,
Tavcılarla şu ahâliyi soyup boğduruyor.

1916

•

Anlaşıldı hâl ü tavrından Yahudi olduğun!
Vaz'-ı yed ettin cihanın garbına, hem şarkına
Tilki bilmez, bilmiş ol, âlemde dehrin bildiğin,
Pek güvenme Keyser'im Birmark'ına, pis
markına!

Ankara 1332/1916

«Alman İmparatoru Kayser'e hitaben». - N.T.

•

Istırâb-ı azime gibi ebkemdi bütün
Hilkatın gayz-ı nihanındaki tayfûn-ı azâb,
Nûr-ı vahdet saçıyor gölgeleriyle beşere
Bolşevik süngüleriyle açılan ufk-ı hesâb.

1917

«Rus devrimiyle Çar'ın uzaklaştırılması nedeniyle, ulusumuzda beliren sevinç üzerine yazılmıştır.» - R. Usta

•

Evet, târih-i âlem bir tekerrürden ibârettir.
Şu vak'a ehl-i im'anca bugün şâyeste-i tebcil.
Bakın adl-i ilâhinin semâ-yı intikamında,
Ebâbil oldu tayyare, denildi bombaya Siccil.

1917

«Birinci Umumî Harpte düşman tayyarelerinin İstanbul'u bombalamaları münasabetiyle söylenmiştir.» - N.T.

•

Yeşil hayâta işâret, memâta hâkîdir,
Ki, Bolşevikliğe aid şu reng-i istilâ,
Birinci sıhhat ü san'at, ikinci hubb-ı beşer,
Bir fikre mâlik olan halka kul olur Mevlâ.

1917

«Rus devriminin ilk günlerinde Türk düşmanı Çar'ın devrilmesine duyulan sevinç nedeniyle yazılmıştır.» - R. Usta

•

Fikridir Bolşeviğin hikmet-i seyyale gibi
Ordusundan daha önce yedi iklime giren.
Birliğin kuvveti izhâr-ı hakikat edeli,
Asya'ya aksadı mîzan-ı siyâset cebren.

1917

«Rus ihtilâli ve Çar'ın alaşağı edilmesi nedeniyle yazılmıştır.» - R.Usta

•

Bolşevik kuvvetinin bence beyannamesidir,
Şark ü garbı şaşıran bankmotun esrârı.
Pîşidârı sayılır servet-i âzadesinin,
Sahne-i hürriyette izhâr ediyor efkârı.

1917

Bolşevikler'den kaçan Beyaz Rusların yanlarında getirdikleri rublelerin İstanbul'da pek bollaşması üzerine yazılmış olmalı.

•

Fırka, parti diye halkın boğazından sıkarak,
Milletin on senedir olmuş idi mengenesi.
Kazdığı câh-ı belâya yine kendi düştü.
Örsünü, kıskacını .....min Çingene'si.

1918

Halk arasında Çingene olduğu öne sürülen Talât Paşa için yazılmıştır. Talât Paşa, anılarında ailesinin geçmişiyle ilgili bilgi vererek bu iddiayı reddetmektedir.

•

Nasıl olsa binecek üstüme Rum kardaşlar.
Semerimle nalımı enseledi Osmanlı.
Padişahım, yularım bari başımda kalsın,
Beni at zannederek gem takacak Yunanlı!

1918

•

Redâetle şena'at tavr ü şekliyle nümâyândır.
Bu ehl-i sünnet arzın çehresinde kanlı bir tacdır.
Değilse râsıd ü fâcir, Muhammed ümmetinden
sayma,
Yalanla başlamazsa her söze, billâh kâfirdir.

•

Yakışır şekline timsâl-i fezâyih dense,
Bir yıkık eski kenef künküne benzer ense.
Koku aldıkça koşar hırs ile mevtâ peşine,
Benzemiştir yüzü sırtlân derisinden meşine.

«Softa», «Yobaz», «Hoca» gibi şiirlerinde yerdiği tipleri konu alan bir dörtlük.

•

Verdi can işte Alemdar'a yine mîr-i Cevad,
Zulmüne, kahrına rağmen o geçen âfâtın.
Yerini tuttu bugün Tahir'in ehliyyet ile,
Eli bayraklısıdır âlem-i matbu'atın.

«*Alemdar*'ın Tahir'in matbaasında idare tutması münasebetiyle» söylendiği kaydı vardır. Cevad, Refi Cevad (Ulunay)'dır. Tahir ise Abdülhamid'e yakınlığıyla tanınan ve *Malûmat*'ı çıkaran Mehmed Tahir (Baba Tahir)'dir. *Alemdar*, İttihat ve Terakki'ye muhalefet ettiği için birkaç kere kapatılmış; Refi Cevad'ın Sinop'a sürgün edilmesi üzerine de yayınına ara vermişti. Dörtlük, Mütareke döneminde *Alemdar* yeniden yayımlanırken söylenmiştir.

•

Vatanın inkısâmı tarihen
Dehrin âsara bir kitâbesidir.
Avlamak, oltalamak kabîlinden
Yaşayan milletin harâbesidir.

1919

•

Muhabbet reng ü bûyunda, safrasında değildir,
Vâsıl-ı hicrîsinde onu hakkıyle bilmektir.
Hasen bir kıvılcım sıçramış dünyaya Dûzah'dan,
Azâbından emin olmak, güzellerden çekinmektir.

1919

•

Hartada gösterilen rengi hudud-ı düvelin,
Cildi arzı kemiren kangrenin cedvelidir.
Şirk-i milliyet ile parçalanan cism-i beşer,
Kanlı tâca sığınan kellelerin ma'kelidir.

Eskişehir, 1335/1919

•

Kazılan hendek-i zulme dem-i millet doldu,
Böyle gösterdi Mason fırkasının minkalesi.
Taş çıkardı vükelâ Kahkaha Mel'un'a bile,
Oldu kâşâneleri her birinin kan kalesi

Eskişehir, 1335/1919

İttihat ve Terakki'yi ve yöneticilerini hedef alan bir dörtlüktür.

•

Bir çürük kürsî ile etmiştir
Dincilik san'atı ibrâz-ı dehâ.
Kisve-i zühd ü fesad altında
Gözlerinden işer erbâb-ı dehâ.

Mütareke döneminde kurulan Dârü'l-Hikmet-i İslâmiye'yi eleştiren şiirlerinden biri.

•

Kesb-i vüs'at edecek bahs-i necâset yeniden,
Dârü'l-Hikmet bu işte gösterecek ehliyyet,
Bu mesâlih ulemânın ...tünün harcı değil,
Vükelânın b.kuna düşen zimâm-ı devlet!

Dârü'l-Hikmet'i eleştiren bir başka dörtlük.

•

Nasıl zıd olmasın âlemde garbiyyûna şarkiyyûn?
Güneşden hepsi gûya ki nâr ü mâh almıştır.
Ziraat, marifet, san'at, saadet şimdi onlarda;
Cehâlet, meskenet, zillet, rezâlet bizde kalmıştır.

•

Vilson'un lütfuna ömrüm gibi minnettârım.
Beşerin çehre-i hayâtîsini o döndürüyor.
Ölümü sarhoş edip yaptığı ispirto ile
Bize neş'e yerine mevti dahi gönderiyor.

1919

ABD Cumhurbaşkanı Wilson'un Birinci Dünya Savaşı sonundaki tutumu dolayısıyla.

•

Bu gibi fırtınalar Türk'ü deviremez, zirâ
Dîn ü devlet kazığı çerkimizin desteğidir.
Bağlıdır birbirine başdan ayaktan tarafeyn,
Vükelânın ipi bir hergelenin kösteğidir.

1920

•

Elçi olmuş Kehkeşân'dan bir hey'et,
Yalan değil bunlar, hepsi hakîkat.
Yok oldu gitti şu koca millet,
Tûran gibi bir hikâye yüzünden.

1920

•

Hâricen etvârımız bir parça düzgün olsa da
Dahilî ahvâlimiz ateşlenir, bulunmaz sükûn.
Şimdi yek-dest olmalı her unsurun âmilleri,
Yoksa en son hâlimiz «İnnâ ileyhe innâ râciûn»

«Tevfik bu kıt'ayı memlekin felâketli günlerinde, fırka dedikodularının ve iktidar mevkii hırsının alevlendiği sıralarda yazdı.» - M.S. Çapanoğlu

•

Hangi erbâb-ı fesadın gayreti bilmem yine,
Burnunu Dârülfünûn'a soktu Tarih-i Hadîs.
İrticaın kıtlığı varmış vatanda, gençliğin
Canlanır beyninde baştan, kanlı bir rûh-ı habîs.

•

Vatanı kan boğuyor, havzâ-i milletimiz
Devrilen kûh ü nifâkın tepesinden aşıyor.
Bâb-ı Âli, kolunu pençe-i hak bükdükçe,
Bir diyafram gibi daireler darlaşıyor.

1920

•

Sanma ciddiyet ile sarf ederim san'atımı,
Ney elimde suyu durmuş kuru musluk gibidir.
Bezm-i meyde süfehânım saza meftûn oluşu,
Nazarımda su içen eşşeğe ıslık gibidir!

•

Lûtfi Fikri Beyefendi aklınca,
Sözde boş torba ile at tutacak.
Bu tavassut babası uçmak için
Zokayı kendi eliyle yutacak.

1920

Lûtfi Fikri, İttihat ve Terakki'ye sert muhalefeti ile tanınmış gazeteci ve mebuslardandı.

Yılan uyuşur, mukteza-yı hilkatıdır,
Gelince mevsim-i saydı, şikâr için ayılır.
Şu nev'-i âdemin ekmek yolunda sayf ü şitâ
Çalışmayanların zûdemm-i bârıdır sayılır.

1920

•

Mahrem ettim rûhumun esrârına peymâneyi,
Dinlemez gönlüm bu emri nakz eden efsâneyi.
Secde kıldım sâkiye pîr-i muganın aşkına,
Cân ü dilden Kıble yaptım gûşe-i meyhâneyi.

1921

•

Kan taşından eşiği, laht-ı ciğerden temeli
Bâb-ı Âli vatanın bir delinen şiryânıdır.
Âdeta pıhtı gibi kırmızı koltuktakiler,
Dökülen yüzsuyu sanki fukaranın kanıdır.

İstanbul, 1921

•

Kellesi bir koçana bağlı halkımızın.
Medeniyyet pasaportu edecek gönlünü şâd.
Düvel-i Mu'telife geldi kemirdi koçanı,
Kafamız oldu yemlik yularlarından âzâd.

1921

•

Arz bir örs, her bekâ-yı âsumânî bir çekiç,
Rûy-ı siyâh-ı hükûmet, dûd-ı nâr-ı ihtiyac.
Beynine indikçe yumruk, kubbesinden açlığın,
Etme haddin varsa her milletle hüsn-i imtizâc.

1921

Yazılmış alnına her ne ise fi'lin, reddi nâ-kabil,
Hüner şu defter-i a'mâli, ömrü hoşça dürmektir.
Musaddaktır bu da'vâ ta ezelden mühr-i
hikmetle,
Cihâna gelmeden maksat şu tatbîkâtı görmektir.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 9 Mart 1337/1921

•

Jak Yahudi, ha hükümet ha ...imle oynamış,
Farkı yoktur. Onca servet kudret-i ferman gibi.
Kurtuluş yoktur elinden, hiç inleme,
Uykudayken saldırır maliyeci sırtlan gibi.

1922

Üç yıl önce doldurduğu iki plağın vergisinin istenmesi üzerine yazdığı öne sürülmüştür.

•

Pek kolaylık ile olmaz bu işin tesviyesi,
Şekl-i milleti bozmuş tepeden zâviyesi.
Yeni baştan yapınız sahneyi, fikri, piyesi,
Dolmasın bir sürü sırtlanla emel nâhiyesi.

•

Delikli demirin vurmazı olmaz
Ardına geçip de göz uydurmalı.
Şu insanoğlunun kanmazı olmaz,
Özünü bilip de söz uydurmalı.

1925

•

Cebrâil'i, İncil'i, Kur'an'ı
Yaktı attı bir alevin devranı.
Türk oğlunun istiklâl kürsüsünde
Okunuyor Çakır Efe fermanı.

1925

Neyzen, Mustafa Kemal'e «Çakır Efe» dermiş.

•

Takma saç gibi dil de yapılır hem takılır,
Ederim Encümen âzâsı ile istidlâl.
Câhid'in ağzı bu perçinle bozulmaz artık,
Yeni dil taktı ona Mahkeme-i İstiklâl!

Hüseyin Cahit'in (Yalçın) İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanmasının ardından.

•

Gitme mâzîye çıkan izbe o kanlı yoldan.
Bil, muhabbetle karşılayan seni şeytândır.
Aldatır lâfz-ı uhuvvetle, tekin ol, kanma;
Müslümanlıkta nifak an'ane-i imândır!

Balıkesir, 1926

•

Hâl-i fecre düşen beni anlar,
Bi'l-irâde değildir ef'âlim.
İhtirâsâtımın ayak ucuna
Yirmi yıldır gömüldü âmalim.

1926

Mazhar Osman ayıcı, maymunu Ahmet Şükrü
Olacaktı, fakat işler bunu tekzîb etti.
Dolabı tersine çevirdi şu'ûn-ı hikmet,
Bu sefer maymun çingeneyi te'dîb etti.

•

Sermedî bir iştiâlin şû'le-i fânisiyim,
Türk'e aid ülkenin feryâd-ı ruhânîsiyim.
Aldığım kâfi bana Gazi-i Ekber'den nasîb.
Gölgesinde ma'bed-i vicdânımın bânîsiyim!

Balıkesir, 1926

•

Boka basmış gibiyim arza hübût eyleyeli,
Âdem'in sıçtığı balçık daha hâlâ yaştır.
İşimi emr-i İlâhîye me'nût eyleyeli,
İşe bak ki başımı derde sokan kardaştır.

•

Başı yoktur sonu yoktur şu kitâb-ı dehrin,
Ortasından elimizde iki üç yaprak var.
Bir belâdır çekeriz küfr ile din gayretine,
Akıl idrâk edemez hangi cihette hak var!

Toptaşı Tımarhanesi, 1927

•

Arızîdir yaşayan her ne ki var eşyâda,
Âlemi ömr-i muvakkatla görür, derk ederiz.
Aksederken bile fanûs-ı hayâlin ışığı
Görmeden kendimizi zulmete doğru gideriz.

Zeynep Kâmil Hastanesi, 1927

•

Dinimizde edeb, hayâ arama,
Sanma dünyadan arlanıp gideriz.
Serhadd-ı inkılâb-ı mevte kadar
Cehl içinde yuvarlanır gideriz.

Toptaşı Tımarhanesi, 1927

•

... adam, cam adamı yarattı,
Gam adamı düşünmesin boşuna,
Yeni asrın büyük mucizesi,
Ham adamın bile gitti hoşuna.

•

Çille-i cinnet ile oldu tamam,
İ'tikadım daha eksikti benim.
Toptaşı'nda hedef oldum garaza,
Ehl-i imân dinimi ... ti benim.

•

Felsefemdir kitab-ı imânım,
Taparım kendi rûhumun sesine.
Secde eyler hakîkatim her ân,
Kabimin âteş-i mukaddesine.

•

Gezindim sâz-ı hicrânımla binbir perde üstünde,
Şu âheng-i hayâtın darbını taksime yeltendim.
Karar ettim adem-âbâd-ı gamda, fasl-ı hîçîde,
Bunu derk eyledim ancak ki, bârım kendime
kendim

Toptaşı Tımarhanesi, 1927

•

Gözünü aç daha meydan var iken,
Dizginin canbaz elinde Neyzen!
Girmedim ya kapısından baktım,
Cennet'i at pazarı sandım ben.

•

Hâdisâtı oku, her an, o zaman geçti deme,
Habil'i Kabil'i sağ belle, basîretle geçin,
Asl-ı kanun-ı tabiatta tagayyür yoktur.
Vak'a tebdil-i kıyâfetle gelir her gün için.

Toptaşı Tımarhanesi, 1927

•

Arz-ı mecnûn, bir zen-i şehvet-perestin aynıdır,
Her ne varsa canlı, şemsin zâde-i i'câdıdır.
Metn-i divân-ı ademden müntehaptır kâinat,
Hilkatin rûy-i zemin, mecmûâ-i feryâdıdır!

Mısır, 1928

•

Başımızda lâik Cumhuriyet,
Ortada Kürsî-i İlâhiyat.
Felce uğrar içinde ezdâdın
Akl ü hikmet, teceddüdâd-ı hayât!

1929

•

Borç ..tümden akıyor, lûtf ü kerem ağzımdan,
Menbâ ü munsabını anlamayan bir lâğımım.
Bir elim ağzımı tutsa, bir elim kıçımı
Birleşirdi o zaman belki sürûrumla gamım.

Beyoğlu, 1931

•

«Ney»ime âşık oluşu sevk-i tabiî iledir,
Tecrübem gösteriyor duygusunu çok kişinin.
Kamışın tâze çemen devrini ettikçe hayâl,
Çiğnemek zevkini besler arasında dişinin.

•

Sıçdılar ilmin de artık Türkçe tâbirâtına,
Birtakım uydurma sözler sanma ki oldu terim.
Böyle mantıksız buluşlar ilme bir hizmet ise,
Belki yüzlerce terim saçmaktadır gerim!

«Güneş-dil teorisi»nin ortaya atıldığı dönemde söylenmiş.

•

Fabrika yaptı Sümerbank bez için,
Çok muazzam bir eser bu, lâf değil!
Dil işinde «Ehl-i dil» tezden dedi,
S.tı Cafer, bez getirsin Başvekil

1932

Başvekil İsmet İnönü'nün Sümerbank'a ait bir bez fabrikasının açılışına katıldığı günlerde, Dolmabahçe Sarayı'nda Birinci Türk Dil Kurultayı toplanıyor. Dörtlük, Prof. Ahmet Caferoğlu'nun kurultay'daki konuşmasının «resmî» dil teziyle bağdaşmayışını ve bunun yarattığı hoşnutsuzluk havasını konu alıyor.

•

Ser-tabibin bilirim kudret-i ilmiyyesini.
Kimi hakkında şöyle, kimi böyle dedi.
Mîrîden çalma, rüşvet olarak Pendik'ten
Mazhar Osman tam beş araba gübre yedi.

Pendik, 1932

«Mazhar Osman'ın evinin bahçesine, kardeşi Şefik Kolaylı'nın müdürü olduğu Pendik Bakteriyoloji Enstitüsü'nden beş araba gübre gönderilmesinin maliyece teftiş edilmesi olayından sonra yazılmıştır.» - R. Usta

•

Düşeli derd-i firâkın ile sevdâya, neye
Mübtelâyım, deliyim, sınmişim esrâr-ı neye.
Feleğin kahbe başında paralansın parası,
Ben güzel sevmeğe geldim, değil ekmek yemeğe

Beyoğlu, 1933

•

Dersimi aldım musîbetten, nasîhat istemem,
Haddini bilmek cihanda bir vazîfeyse eğer.
Varsa isti'dâdı halkın hakkını idrâk için
Zâlimin her yumruğu binlerce Cebrâil değer.

Beyoğlu, 1933

•

Kalb-i arzı dinliyor vâris gibi kambur felek,
Durduğu anda hemen eşyâya vaz'-ı yed için.
Cismin eczâ-yı anâsırdan eğer ma'dûd ise
Fırsatı fevt etme yoktan yere bir mâ'bed için.

Beyoğlu, 1933

•

Günlümün zâviyesinden dedi bir pîr-i mugan,
Gözünü yum, sağır ol, yut dilini, kes sesini!
Bilenin ağzına önce s.çıyor kahbe felek,
Sonra sille ile patlatıyor ensesini!

Beyoğlu, 1933

•

Kâşifin keşfi değil bu, hakikatın i'cadıdır.
Ey beşer, bu hikmeti görmekte hâlâ ham mısın?
Ben uzakdan sırrını keşf eyledim, yazdım bile,
Doğru söyle Mussolini, canlı yamyam mısın?

1934

•

İhtiyarlık ile gençlik diyerek,
Şu hayâtı ikiye böldürme!
Ey büyükten de büyük Allahım,
Benden evvel ...imi öldürme!

Beyoğlu, 1934

•

Hekimin hikmetine kim karışırsa ezilir,
Sekiz on tek rakı mişvârımı menfûr etti.
Her şey'i görme diye bak, beni ahkâm-ı zaman
Gözümün bir tekini yummağa mecbûr etti!

Bakırköy Tımarhanesi, 1934

«...1934 senesi Haziranında bir gün iki sivil polis komiserinin muhafazası altında Bakırköy müessesesine getirildi. Ayakta duracak halde değildi, burnunun üzeri, eli yaralanmıştı, kan sızıyordu. Sol gözü mosmor bir çürükle çevrilmişti. Göz kapakları şişmiş ve gözünü kapamıştı. Ertesi günü kendisine geldi, bir gün evvel çektirmiş olduğumuz aşağıdaki resminin arkasına ... şu satırları yazıp bana hediye etti. Neyzen o sene aylarca bizde kaldı.» - Dr. Rahmi Duman (*Azâb-ı Mukaddes*'ten).

•

Romulus'la Romus'un süt anası imiş bir kurt.
Türklüğün remzi olan kurda vefâ değmelidir.
Mussolini, Romalı evlâtlarını ikaz eyle,
Her İtalyan bu sütün hakkına baş eğmelidir.

•

Gemi aldı azıya, eski binenler öldü.
Önü boş torba ile hoşça tutardı yârân.
Yine «yem borusu» duydu bizim molla Velid,
Samanı saklayanın karşısına çıktı Zaman.

1934

Gazeteci Velid Ebüzziya (1884-1945), Şeyh Said İsyanı'ndan sonra çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu uyarınca İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanıp beraat etti.Bu sırada, çıkardığı *Tevhid-i Efkâr* gazetesi de kapatıldı. 1934'te *Zaman* gazetesini yayımlayarak yeniden gazeteciliğe başladı. Neyzen'in dostuydu.

•

Mussolini, sana bir masal öğreteyim,
Bu siyah bahtlı şikâra itiniz havlamasın!
Bana bak, gözünü aç, asra kulak sarkıtma,
İngiliz parmağı yüzünden sinek avlamasın!

•

İngiliz devleti gösterdi bütün kudretini,
Şu Habeş meselesi bitti, alındı ardı.
Dönmemiştir Britanya dediğinden, çünkü
İngiliz dostu dokuz ton parayı kurtardı.

İngiltere, İtalya'nın Habeşistan'a (Etyopya) saldırısını önlediği ve İtalya'dan aldığı dokuz ton altını Habeşistan'a verdiği sıralarda söylenmiş.

•

Boka düştü teresin da'vâsı.
Pezevenk bulmuş iken bin şâhit,
Şu kenef mahkemede kanunen
Valinin ağzına ...tı Câhit!

«İstanbul Valisi ile yazar Hüseyin Cahit'in (Yalçın) kalem tartışması nedeniyle mahkemeye düşmesi ve davayı Hüseyin Cahit'in kazanması üzerine yazılmıştır.« - R. Usta

•

Âdem baba yedi yine tekmeyi,
Dinlemedi Tanrı'nın buyruğunu.
Bizden başka haram-zâde olur mu?
Hepimizin çekiver kuyruğunu!

1937

•

Asrın yeni bir umdesi var, hak kapanındır.
Söz haykıranın, mantık ise şarlatanındır.
Geçmez ele bir pâye, kavuk sallamayınca,
Kürsî-i liyakat pezevenk, puşt olanındır!

1940

•

O arkadaşları sormuştu: «Neredeler.» - Ulunay,
«Bunun cevabını Neyzen verir misin?»
— Hay hay!
Hayâ edenleri gurbette, dönmedi yurda,
Utanmayanları döndü ve hepsi de burda!

•

Artık hayât için yetişir bunca infiâl,
Dinlenmek isterim, tebâh-kâr-ı mihnetim.
Artık tehî vücûd, tehî dil, tehî hayâl,
Dünyada şimdi ben dahi bir fazla sıkletim.

1940

Bir taraftan câm-ı aşkın, bir taraftan meyle ney
Kör kütük, zil zurnayım; sâki fitil ettin beni!
Sarhoşum, kör kandilim, yandım o mavi gözlere,
Altmışından sonra canâ bob-stil ettin beni.

Kadıköy, 1941

•

Mevce-i seyyâlede tesbît-i sûret eyledim,
Dertli bir ırmak gibi ummân-ı rûhumdan cihan.
Nayda nâle, ayda hâle olduğum müddetçe ben
Câm-ı aşkımdır güneş, sâkî-i bezmim âsumân.

1941

•

Şu yeni Nazi nizâmınca nasıldır bilmem,
Bizde kıymet adamın servetidir, mangırıdır.
Alman devleti hırsızlığı etmezse kabul,
O zaman bizlere işte bu rejim aykırıdır.

Fatih, 1942

•

Çobanın ismi Führer'dir, kasabın ismi Duçe,
Defter-i zulmünü garbın yed-i kudret dürüyor.
Asgarî on yedi milyon sığırı, bir sığıra,
Rabbimin kudretine bak ki güttürüyor.

Fatih, 1942

•

Harb ile koptu kıyâmet, bu gelen yevm-i hesab.
Emr-i hakla şu vazîfeyle mükellef devrân,
Başka mahşer arama, rûz-ı cezâ işte bugün,
Soracak cürmünü her ferde müsellâh vicdan!

Bakırköy Tımarhanesi, 1942

Er gerektir şîve-i takdîri tahlîl etmeğe,
Güççedir bel bağlamak bence şu'ûn-ı hikmete.
Düşmen-i bidârı sair-fil-menâma sormayın,
O uyanmaz düşmeden gayya-yı mağlûbiyyete.

Bakırköy Tımarhanesi, 1942

•

İşte kanbur feleğin emriyle
Mihver'in çarkını kırdı devrân,
Duçe'dir Akdeniz'in yüz karası,
Topyekûn ağzına ...çtı Yunan.

Pendik, 1942

•

Niyyet-i hilkate bak, terbiyeye aldanma,
Beşeriyyet bozamaz emrini hükm-i kaderin.
İki yüzlü olarak doğmamızın esbâbı?
Şu mülevves pederinle o «Mukaddes» peder'in!

Fatih, 1942

Papa'nın ölümünün ardından, bir yazarın «Mukaddes Peder» başlığıyla yazdığı yazı üzerine söylenmiş.

•

Şu vesikayla sana verdiği zeytinyağını al,
Yine sal kendini râh-ı hayâtın dikine.
Bir kilo zeytinyağıyla geçinmek mümkün mü
iki ay?
Verenin geçmişini ...mek için sür ...tüne.

Fatih, 1942

•

Gazabınla şu harbi kıl da sebeb,
Taş taş üstünde kalmasın yârab!..
Kahrına âlet et de İnönü'nü,
Anlasın ehl-i fesad son gününü!..

•

Bu kavilli döğüşe mahkeme de ortaktır.
Para çıksın da, rezâletle barış olmaz.
Seyredenler Para'yı san'atı anlar sanma,
Koysalar da kafese kargayı, bülbül olmaz.

Bakırköy Tımarhanesi, 1942

Necip Fazıl Kısakürek'in «Para» adlı oyununun Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nda gösterime girmesinden sonra yazılmış.

•

Göründü memleketin iç yüzü, çöktüyse temel.
Şimdilik harice karşı yüzümüz olsa dahi
Yüzümüz yok bakacak kabrine ecdâdımızın.
Tükürür zannederim çehremize, vatanın tarihi

1943

•

Hangi ıslahata başvursan düzelmez memleket.
Bir giderse fışkırır bin mürtekib, bin muhtelis.
Kanlı hendekler kazar devlette millet beynine,
Saltanattan yadigâr-ı mel'anettir her .....

•

Şu doksan milyon Alman, hikmetiyle, ilm ü
fenniyle
Tasavvuf ıstılâhınca fenâfi'l-Hitler olmuştur.
Ferâgat tâcının altında vahdet sırr-ı zâhirdir,
O yerlerde bugün sulhun perîsi asker olmuştur.

•

Sıçdın İstanbul'a K... Lütfî'yi vâli diye,
Bir tüy tak da uçur âleme karşı b.kunu.
Milletin hışmını teskîn edemezsin, teresin
...tüne soksan eğer partinin altı okunu.

Konservatuar'dan aldığı aylığı İstanbul Valisi Lütfî Kırdar'ın kestirdiğini sanarak söylemiş.

•

Kulağı çınlasın âlem-i matbu'atın,
Şaşırır puslasını Molla Velid az günde.
Bu çemenzâr-ı zamanda tutmaz ağzını o,
Saklasın ki zamanı lâzım olur sürgünde.

Velid Ebüzziya'nın başyazarlığını yaptığı *Tasvir-i Efkâr* gazetesi, İkinci Dünya Savaşı sırasında sık sık uygulanan gazete kapatmalardan nasibini alınca yazılmış.

•

Oyuncak oldu iâşe, muhtekirin
Akar bugün kasasına sirişk, kan.
Yazık değil mi bu millet ezilsin, incinsin,
Ahalinin başına günde bin belâ kesilsin.

•

Nerde yurd sevdâsı bizde, nerde şahsî menfaat,
Olsa olsa derdimiz, teşhîr ile izhâr olur.
Muhterisler devleti şaşkınlaşır tüccar olur,
Baştaki parti bunarsa halka âr ü bâr olur.

•

Kuru lâflar ile endîşemi ihlâl etme,
Kulak asmaz davula dinleyen elbette kösü.
Bu mudur ahsen-i takvîm ile medh eylediğin,
Bu mudur insan diye halk ettiğin eşek sürüsü.

Fatih, 1943

•

İsteğimi ne kânun, ne şubat, ne de mart verdi.
Karnelerim nevbetimde beklemeden kirlendi.
El süremem ben artık, tazelere hasretim.
Devlet bize kullanılmış bir kart verdi.

•

Ağralı, verginin tezyîdine kalkmış yeniden.
Doğrusu vergi tahsili yolu eksik gibidir.
Karıştırmasın Allah için şu işleri.
Ele aldıkça büyür vergi, ... gibidir.

Tek parti döneminde yeni bir vergi zammı söz konusu olunca yazılmıştır. Ağralı, Maliye Vekili Sedat Ağralı'dır.

•

Aklı geldi başına, ama iş işten geçti,
Böyle aksak yürüyüşler kabağı patlattı.
Truman, bol keseden, lûtf-ı siyasîsinden
On dakika sadakayla Sadak'ı atlattı.

Tek parti döneminin Hariciye Vekili Necmeddin Sadak'ın ABD'de Başkan Truman tarafından on dakika kabul edilmesi dolayısıyla.

•

Kafayı millete tut, çünkü yutar.
Para etmez ele karşı bu caka.
Bu işe ilm-i siyaset derler.
Yetişir o Sadak'a bu sadaka.

•

Kelime, bilgi, lûgat işlerini düzdü terim,
Kalmadı zerre kadar mârifetin aykırısı.
Bedduâ ettiği gün eski lisâna kanun,
Soktu resmen dilini milletin eşek arısı.

Anayasa dilinin yalınlıştırılması dolayısıyla söylenmiş.

•

Bay Hitler'e yaralandı dediler.
Menhus yıldız çabuk doğar dulunur;
Sen köpeğe kuduz de de geçiver,
Nasıl olsa bir öldüren bulunur.

1945

Azâb-ı Mukaddes'teki açıklamaya göre, «Hitler'e bomba ile yapılan son suikast üzerine yazılmıştır.»

•

Sıkboğaz etti yine halkı susuzluk derdi,
Biliriz yaz ayının şehri bunaltan huyunu.
Boğar İstanbul'u toplarsa eğer Vali'miz,
Belediye karşısında dökülen yüz suyunu!

1945

•

Bana vicdân ile din, hubb-ı beşer şöyle dedi:
Menfaat nerde ise o tarafa yollanırız.
Sen şifâ-bahş olacak sanma bu teşkilâtı,
İlmi biz halkı uyuşturmak için kullanırız.

Fatih, 15 Mart 1948

•

Atılmıştı zavallı Çallı bin türlü hakaretle,
İlâhî intikamın neş'esinden ben de mest oldum.
Maarif nâmına bir çok devâir böyle yandıkça,
İnandım hikmet-i Zerdüşt'e ben âteşperest
oldum!

3 Nisan 1948

«Bu kıt'a Güzel Sanatlar Akademisi'nin 1 Nisan 1948 akşamı yanması üzerine yazılmıştır. — «Neyzen'e yakın dostu İbrahim Çallı'nın Akademi'deki hocalık vazifesinden kanun icabı emekliye ayrıldığını (13 Temmuz 1947) söylediğim zaman: 'Bu nasıl karar? Sanatkâr, bostan kuyusunun dolabını çeviren beygir değil ki, yaş haddi ile ıskartaya çıkarılsın!' demişti.» İhsan Ada'nın *Azâb-ı Mukaddes*'teki notu.

•

Şimdiden aç gözünü, zırlama müstakbele bak,
Çocuğun varsa alıştır dayağa, tahkîre.
Yolu yok kurtaramazsın bu gidişle yurdu,
Bunu takdîr olarak, bil de giriş tedbîre.

Fatih, Haziran 1948

•

Çürüdü memleketin içyüzü çöktükçe temel,
Şimdilik hârice karşı yerimiz olsa dahi,
Yüzümüz yok bakacak kabrine ecdâdımızın.
Tükürür zannederim çehremize tarihi.

Fatih, 20 Temmuz 1948

İntihâbın sonu gelmez, yaşamaktan maksad
Vartasız köprüyü bir zarta ile geçmektir.
Reyini verdiği şahsın soyunu bilmezse,
Kendisi kendisinin düşmenini seçmektir.

Fatih, Temmuz 1948

•

Hangi tedbîre aceb başvurmalı, hayretteyiz.
Hayra yormak güçcedir geldikçe şer şer üstüne.
Beklenilmez âkibetten şüphesiz sulh ü salâh,
Mevki-i ikbâlde bindikçe har har üstüne!

Ağustos 1948

•

Sırr-ı hilkat inkılâbı çekti bak işkenceye.
Altı yüz yıl sonra mevcudiyyet-i fânîsini
Sıska bir sırtlan, mezarından çıkmış parçalar
Yunus'un hâk olmayan enkaz-ı cismanîsini.

•

Bâzı gençler seni taklîd ediyormuş duydum,
Pek fenâ bir çığır açtın Neyzen.
Serserilik denen mahbûbu
Alamaz koynuna her boşta gezen.

•

Edebî bilgini Hayreddin kaptan,
Beş asır önceden biliyor gibi.
Ikına ıkına yazdığın şi're
Barbaros ...ını siliyor gibi.

1948

Yahya Kemal Beyatlı'nın «Süleymaniye'de Bayram Şabahı» şiirindeki «Deniz ufkunda bu top sesleri nerden geliyor?/Barbaros, belki donanmayla seferden geliyor!» dizeleriyle başlayan dörtlüğü Beşiktaş'taki Barbaros Anıtı'nın arka yüzüne yazılınca söylüyor.

•

Kim demiş bizde bir demokratik idare yoktur,
Ne demek, olmasa elbet dışardan alırız!
Sırr edip karne usulüyle o gümrük malını,
Karaborsaya verir, biz bize benzer kalırız.

•

Ney'imin perdelerinden uçuşan şi'r ü hayâl
Görünür san'atımın, aşkımın a'mâkında.
Kamaşır çeşm-i ebed, ma'kes-i ibdâ'ımdan,
Parladıkça eziyetlerin âfâkında.

1949

•

Yağ sürüldü yine Halk Partisi'nin ekmeğine,
Öteki partiler el sürmeyecekmiş seçime.
İşte boş torba ile at tutanın ustalığı,
Halkı kandırmak için böyle getirdi biçime.

•

Sokağa düşmüş olan bir iki parça eserim
Kaybolunca bana gönlüm suratı asmıştır.
Bi't-tesâdüf iki eşek geçiyormuş oradan,
Biri üstüne sıçmış, öteki basmıştır!

•

Hepsi göçdü yoldaşların hiç biri yok,
Sen mi kaldın yalnız kafileden böyle ırak?
Postu sermekse merâmın, yola, serdirmezler,
Haydi gölgen ile berabar silinip gitmene bak.

•

Batum'un benzeri oldu mîdem
Her nefeste boyuna gaz saçıyor.
Tekelin nerde o gümrükçüleri,
Gizlice taşralara mal kaçıyor.

•

Bî-namaz deyip beni Hak'dan uzak gören,
Sığmaz senin hayâline mihrâb ü mübrem.
Sen sade beş vakitte ararsın Allahını,
Ben her zaman onunla emîn ol beraberim.

1952

•

Felsefemde yok ötem, çünkü sırr-ı vâhidim.
Cem-i kesrette yekûnen sıfır-ı mutlak olmuşum.
Yokluğumla âşikârım, ehl-i beyt'e âidim.
Secdemin şeklindeki ism-i Muhammed şâhidim.

1953

•

Çekilmez bir belâdır ihtiyarlık,
Eğer üstünde varsa bir de darlık.
Serîr-i izzetinde ber-karar ol,
Senin olsun ilâhî böyle bir varlık.

•

İstikametle fazilet demode oldu,
Çünkü geçmekte makama şerîr ü hezele.
Bağlıdır bir eli kanunla bütün esnafın,
O..... çekmek için kaldı ..... Tekel'e.

•

Kime sordumsa seni doğru cevap vermediler
Kimi alçak, kimi hırsız, kimi deyyus dediler.
Künyeni almak için partiye ettim telefon,
Bizdeki kayda göre, şimdi o meb'us dediler.

•

Öyle hürriyete âşık ki kadınlar, hattâ
Hiç bir erkek olamaz onlara yol arkadaşı.
Çıkar at çarşafı teklîfine karşı, nitekim
Donu fırlattı ...tünden, açacak yerde başı.

•

Hayliden hayli kalınlaştı yobazlık yeniden,
Softalık zorlu anırtı ile aldı yürüdü.
Kara bir kinle taassub pusudan çıktı yine,
Yurdu şâhâne cehâlet yeni baştan bürüdü.

•

Gözünü aç da ye, iç keyfine bak.
Acırım aklına bedbîn olanın.
Sen eşeklikte devam ettikçe
Gevşetilmez yularınla palanın!

•

Karşında Koraltan duruyor işte paşam bak,
Hâlâ o eğilmez başı dimdiktir efendim!
Bir ses ver Atam, şanlı izinden sana geldim.
Bir ses duyulur kubbede: Hass...tir efendim

•

Türedi-zâde olan yâhû şu kahramanı
Görmüştük bir hayli zaman göğsü ok'la donalı
Halk şimdi demokrat diye alkışlıyor amma
Mâzisini andıkça der: «Geçmişi kınalı».

İKİLİKLER
(Beyitler)

Senin aşkınla gönlüm sütlimanlık yâ Resûl-Allah
Kalın geldi fakîre Müslümanlık yâ Resûl-Allah!

•

Üstüne alma fakat dinle samur kürkçüyü sen,
Nasıl olsa kabahat sahibini terk etmez.

•

Altmışımdan sonra reftârınla coşturdun beni,
Zerreyim ben, güneşlerle konuşturdun beni.

•

Hacc-ı ekberse murâdın kalbi eyle tavâf,
Varsa cürmün, bilmemektir kendini, et i'tiraf.

•

İçinde aç susuz râzı olurdum ölmeğe hattâ,
Hükümdârân-ı asrın kellesinden bir saray olsa.

•

Kâinatı doğuran kahbe bilir iç yüzünü,
Önü zulmet, sonu zulmet, ...yim gündüzünü.

•

Bu ayrılık şirki yakışmaz Türke,
Öz adam olana yeryüzü ülke.

Türkü yine o türkü, sazlarda tel değişti,
Yumruk yine o yumruk, bir varsa el değişti!

•

Ol kadar har koştular ki âsiyâb-ı devlete,
Çiğnemekten birbirin, dolâb-ı devlet dönmüyor.

Ziya Paşa'nın «Âsyâb-ı devleti bir har da olsa döndürür» dizesi üzerine kurulu.

•

Kalmadı, artık nakdin nazarımda kadri,
Kirli ellerde görünce paradan iğrendim.

•

Metelik girdiği anda cebe, ten oldu çelik,
Doğru meyhâneye gittik kafayı tütsüledik.

•

Su-i hazm olsa gerek bilmediği onun,
Midesi iskele sanki odun oğlu odunun.

•

Her ne yap yap becerip izzet-i nefsinle geçin.
Kimseden bekleme yardım, iki el bir baş için.

•

Aldıkça al, daldıkça dal, çaldıkça çal,
İstersen ver yüz arzuhal; ne sorgu var ne sual.

•

Enbiyâ taifesinden denilen şu haşere,
Rabbimin ...masıdır huzur-ı beşere!

Su-i tedbîrimle öyle bozuldu ki işim,
Ağzıma ...tı felek, hem ...ti geçmişim.

•

Nass-ı millî ....in zartasıdır,
İlm ü fen, felsefe bu zartanın ıskartasıdır.

•

Ulu Tanrım ölü müsün diri mi,
İsa gibi yoksa üçün biri mi?

•

Hüve'l Bâki dedim çıktım bu hiçistân-ı âlemde,
Göründü çeşmime nûr-ı tecellî şekl-i âdemde.

«Edebiyatımızın güzîde simalarından muhterem Abdülbâki Gölpınarlı için.» - N.T.

•

Âdile fırsat düşse de kinden istib'âd eder,
Zâlim idbâra düşerken dinden istimdâd eder.

•

Vatan dedikleri gurbette bî-kesim amma,
Perî-i san'ata mâlik fakîr-i hicrânım.

•

Daldan dala seken gönlüm serçe mi,
Yaktı beni Kel Ali'nin perçemi.

•

Cehil kahr ettikçe idrâkinle fenne, ilme tap,
Gitme mâzinin karanlık yollarından, garbe sap.

Kâbe'den maksat varmaktır yâra,
Kör gibi tapınma kuru duvara.

•

Kırk sekiz yıl şu akan gönlüme pâyan aradım,
Köpüren duygulara sâhil-i hicrân aradım.

•

Kahve buhrânı bugün Avrupa'yı mâmûr etti,
Yarın o rütbeyi bulmaz mı saman belli değil.

•

Bin üç yüz yıl esâret çekmiş idrâk istifâ ister.
Cehennem korkusundan kavrulan diller nemâ
ister.

•

Neyzen-i arş-ı âşıkân-ı Hudâ,
Zerre-i kâinât-ı Mevlânâ.

•

Tereddüdsüz teceddüd sahasında bir Süleyman'ım,
Şu var ki tâc ü tahtım yok, fakîrim lâkin
insanım.

GAZEL[1]

Dil-şikârım sen esîr ettin dil-i nâ-şâdımı
Şîvekârım levha-i hüsnün gönül sayyâdı mı

Düştüğün günden beri gafletle hüsnün dâmına
Eyledin eflâke i'lâ âhımı feryâdımı

Hançer-i hicrinde cânâ sînemi çâk eyledin
Âşık incitmek aceb cânânların mûtadı mı

Gözlerin mir'at-ı İskender gibi yaktı beni
Tîg-i cevrin etti vîrân hâne-i âbâdımı

Hak seni Tevfîk'e mazhar eylesin ey bî-vefâ
Eyledi aşkın perîşan fikr-i isti'dâdımı.

---

(1) Bu gazel, şairin ilk yayımlanan şiiri olup, *Muktebes* dergisinin 30 Nisan 1314* tarihli 18. sayısında «Urla Mekteb-i Rüşdiyesi muallim-i evveli Hasan Efendi'nin mahdumu Tevfik» imzasıyla çıkmıştır. Gazelin altında, derginin teşvik edici bazı satırları vardır. - İ.A.

(*) 13 Mayıs 1898.

BAKTIM, AĞLADIM*

Yâd-ı hayâl-i yâr ile
Gülzâra baktım, ağladım.
Andım şemim-i kâkülün,
Ezhâra baktım, ağladım.

Kalbim esîr-i aşk-ı yâr,
Gönlüm hevâ-yı bî-karar,
Eşkim misâl-i cûybâr,
A'sâra baktım, ağladım.

Hicrân ile dil oldu hûn,
Bahtım yaman, tali' zebûn,
İkbali gördüm ser-nigûn
İdbâra baktım, ağladım.

Müstakbelim olmuş hebâ,
Hâlim belâ-ender belâ,
Mâzideki bî-intihâ
A'sâra baktım, ağladım.

Bir bî-kesim, bî-hanumân,
Şimdi bana dağlar mekân,
Feryâdıma ma'kes olan
Kûh-sâra baktım, ağladım.

Kalb-i hazînim ye's-puş,
Hemrâzım oldu hep vuhûş,
Karşımda pür cûş ü hurûş
Enhâra baktım, ağladım.

(*) *Hiç*'te «Yirmi senelik bir hatırânın ihyâsı münasebetiyle: Bir Şiir» başlığıyla yer almıştır.

Firkatle ney feryâd-zen,
Tanbur ise sevdâ-füken,
Mızrâb-ı gamdan inleyen
Evtâra baktım, ağladım.

Sen nerdesin ey nazlı yâr,
Sînemde aşkın pây-dâr,
Kalbimdeki senden yadgâr
Esrâra baktım, ağladım.

İstanbul - Çukurçeşme, 1317/1901

SAHNE-İ ÖMRÜMDEN
NEFS-İ EMMAREYE HİTABIM

Âlemin bağ-zârını ..eyim
Sünbül ü verd ü nârını ..eyim
Andelib-i nizârını ..eyim
Hâsılı nev-baharını ..eyim!

Bana yoktur lüzumu gülşeninin,
Şeb-i tarîk ü rûz-i rûşeninin
Ne gulâmının ne de zenninin
Hepsinin tâ mezarını ..eyim!

Ağlamam ben, ben erkeğim erkek,
Hayli güçtür bana cefâ etmek,
Minnet etmem bu ömre de felek,
Atını al, tımarını ..eyim!

Güççedir bu fakiri aldatmak,
Yüzdürüp sonra kündeden atmak,
Gözünü aç da sen bana bir bak,
Ben senin i'tibarını ..eyim!

Saki-i mâh-rûyına ..ayım,
Gülünün reng ü bûyuna ..ayım,
Mutrîbin hâyâ-hûyuna ..ayım,
Sâgar-ı neşvedârını ..eyim!

Yok sâfâsı hezâr-ı dem-gerinin,
Gül-sitanda şükûfe-i terinin,
Bezm-i sahbâ-yı rûh-perverinin
Neşvesiyle hümârını ..eyim!

Feleğin uğradımsa vartasına,
S..ayım ağzının ta ortasına,
Bunu yazsın cihan da hartasına,
Kıta'at ü bihârını ..eyim!

İstanbul-Çukurçeşme, 1317/1901

İKRARNÂNE

Münir Baba Tekkesi'nden dönerken

Vâdi-i sevdâya düştüm, pür-gamım şahım Ali,
Kimsesiz kaldım karanlık günde güm-râhım Ali,
Doğmuyor mihr-i ümmîdim, çıkmıyor mâhım Ali,
Gelmiyor mu gûşuna bu âh ü eyvâhım Ali?
Merhamet et hâlime her şey'e agâhım Ali,
Var mı senden başka söyle ilticagâhım Ali?

Rû-siyâhım, pür-günâhım, yok yüzüm
Peygamber'e,
İstemem bir türlü gitmek böyle rûz-ı mahşere,
Eylerim belki tesadüf der iken bir rehbere,
Dönmüşüm elsiz ayaksız Âstân-ı Hayder'e,
Merhamet et hâlime her şey'e agâhım Ali,
Var mı senden başka söyle ilticagâhım Ali?

Tuttuğum râh-ı şekavetten hacîl oldum, hacîl,
Çeşm-i im'anım kapandı, bâtınen kaldım alîl,
Halimi hoş görmemek de sence şimdi müstehil,
Nazra-ı affında çünkü «İnnehü şey'ün kalîl»
Merhamet et hâlime her şey'e agâhım Ali,
Var mı senden başka söyle ilticagâhım Ali?

Âdeta çıldırmışım sahbâ-yı lâ'l-i yârdan,
Giymişim bir pîrehen ki nesc olunmuş nârdan
Beldeki zünnâr-ı teslimiyyetimse mârdan.
Çektiğim gamsa sayılmaz yârdan ağyârdan.
Merhamet et hâlime her şey'e agâhım Ali,
Var mı senden başka söyle ilticagâhım Ali?

Çıkmıyor bir an ciğerden derd-i sevdâ hançeri,
Pençe-i aşkın esîri olduğum günden beri.
Tâ süveydâ-yı dilimde hecr–i yârın ahkeri,
Ol kadar yandım, yıkıldım ki unuttum her yeri.
Merhamet et hâlime her şey'e agâhım Ali,
Var mı senden başka söyle ilticagâhım Ali?

Cinnet-i sevdâ ile bir anda yaptım bin günâh,
Pîş-i çeşm-i halkde oldum hacîl ü rû-siyâh.
Taş çıkardım âdetâ, şeytana giydirdim külâh,
Pek yazık oldu bahar-ı ömrüme, ettim tebâh.
Merhamet et hâlime her şey'e agâhım Ali,
Var mı senden başka söyle ilticagâhım Ali?

Çok gönül kırdım, gücendirdim cevân ü pirden
Her nasılsa saptı bir kerre yolum tedbîrden.
Gerçi dönmez muktezâ-yı tali'im takdîrden,
Himmetin halî değil lâkin buna te'sîrden.
Merhamet et hâlime her şey'e agâhım Ali,
Var mı senden başka söyle ilticagâhım Ali?

İktibâs-ı feyz için mihr-i Münîr'inden senin,
İşte ettim âsitân-ı aşkına vaz'-ı cebîn
Dergehinden boş çevirmezsin beni, kalbim emîn.
Daima ağlar, yanar bir bedenim zâr ü hazîn.
Merhamet et hâlime her şey'e agâhım Ali,
Var mı senden başka söyle ilticagâhım Ali?

Pençezed şehbâz-ı husnet gerdenemrâ ez kemîn,
Der dilem perdâşud angeh sadhezar âh ü enîn.
Mondeem bî-hod zi la'l-i yâr-ı sevdâ aferîn
Çün şodem bidâr kez men mîreved imân ü dîn[1]
Merhamet et hâlime her şey'e agâhım Ali,
Var mı senden başka söyle ilticagâhım Ali?

Ahsen-i takvîm-i hilkat levh-i dîdârındadır,
Reng-i rahmet, bûy-ı şefkât varsa gül-zârındadır.
Her hakîkat, ma'rifet, esrâr-ı âsârındadır,
Merhem-i zahm-ı dilim dest-i şifâ-bârındadır.
Merhamet et hâlime her şey'e agâhım Ali,
Var mı senden başka söyle ilticagâhım Ali?

Olmıyanlar kâşif-i esrâr-ı ders-i men aref
Anlamaz can vermeyi uğrunda ey Şâh-ı Necef.
Kâinata nûr-ı şemsindir veren şân ü şeref,
Teşne-i sahbâ-yı affım defter-i isyan be-kef:
Merhamet et hâlime her şey'e agâhım Ali,
Var mı senden başka söyle ilticagâhım Ali?

---

(1) *Azâb-ı Mukaddes*'teki açıklama: «Güzelliğinin şahini boynuma pençe vurdu. O zaman gönlümde yüz binlerce ah ve inilti peydahlandı. Sevgilinin sevdalar yaratan lâ'l dudağı yüzünden kendimden geçmişim. Uyanınca bir de baktım ki benden iman da din de gitmede.»

İşte benden yüz çevirdi âşinâlar büsbütün,
Bir enîsim kalmadı endîşeden başka bugün.
Dest-gîrim, Neyzen-i bî-çâreyi bir dem düşün,
Nûr-ı çeşmin ol İmameyn-i Güzîn bâşı içün
Merhamet et hâlime her şey'e agâhım Ali,
Var mı senden başka böyle ilticagâhım Ali?

İstanbul, Çukurçeşme,
Ali Bey Hanı, 12.12.1318/25.12.1902

ABDÜLHAMİD'İN AĞZINDAN BİR NUTK-I HÜMÂYÛN

Kal'a-i âsâr-ı zulme verdim istihkâm-ı tam
Ettim istibdad ile tarihte ibka'-ı nâm

Öyle tarsîn eyledim olsa cihan zir ü zeber
Attığım üss-i mezâlim haşre dek eyler devam

Ben o cellâdım, vatanda açtığım her yârenin
İltihâbı bir zaman etmez kabul-i iltiyâm

Nerde Cengiz, Engizisyon, nerde Haccac ü Yezîd
Nerde Timur, Hulâgû, nerde ecdâd-ı izâm

Nerdedir Şeddâd ü Nemrûd, nerdedir Ad ü Semûd
Her cihetçe zâlimân-ı dehre ben oldum imâm

Ben ölürsem milk ü millet bitmeden volkan gibi
Ka'r-ı lâhdimden tüter eflâka dûd-ı intikam

Ol kadar ezdim şu miskin milleti ki etmesin
Fasl-ı dâvâ eylemek'çün rûz-ı mahşerde kıyâm.

Kahire, 1321/1905

KOŞMA

Hicrân kucağında tuttuğun sırdaş,
Çağlamış, bulanmış, durulmuş olsun,
Sözüne, sazına güven de yanaş
Kulağı ezelden burulmuş olsun.

Boş kafa gezdiren seyyahlar gibi
Keşkülünün delik çıkmasın dibi,
Ârifden anlasın, seçsin garibi,
Hakîkat yolunda yorulmuş olsun.

Taban tepmiş olan gam kervanında,
Dostunu konuklar tatlı canında,
Koçlar gibi duran pîr meydanında,
Aslanlar yurdunda kurulmuş olsun.

Gel dese de bakma nâ-kes aşına,
Bir fırsat arar da kakar başına,
Dostun nâ-merd dehrin mihenk taşına,
Felâket pazarında vurulmuş olsun.

Duysun aşkın elindeki rebâbı,
Okunsun alnında çille kitabı,
Neyzen gibi günahının hesabı,
Mezara girmeden sorulmuş olsun.

Çemberlitaş, 1908

Bârek-Allâh bu gidiş aynı selâmet gibidir,
Bu tedâbîr-i hikem, bâis-i nusret gibidir,
Sînede hubb-ı vatan nûr-ı saadet gibidir,
Lûtf-ı Hak'la vatanın her yeri cennet gibidir,
Bilmeyenler bunu timsâl-i cehâlet gibidir.

Mantık olmazsa da ef'âl-i kıyasîmizde,
Akl ü hikmet dolu Kanun-ı Esâsîmizde,
Çakıyor berk-i zafer tîg-i hamâsîmizde,
On sene oldu ki âfâk-ı siyâsîmizde[1]
Bu kopan fırtınalar hayra alâmet gibidir.

Doğruyu söyleme, vallâhi kelepçe diline
Vurulur yoksa gidersin yine gurbit eline,
Sen kulak asma sakın Avrupa'nın çengeline,
S..arız diplomatın lihyesinin bam teline,
Bizde erbâb-ı dehâ Âmme'de temmet gibidir.

Hak yolunda yazık oldu çekilen çillelere,
Enseye doğru yol açtı bu yaman sillelere,
Çeşm–i ibret ile bak darbelere, hamlelere,
Çekmiş olsak da yekûn böyle kara cümlelere,
Bu hesabdan payımız hâric–i kısmet gibidir.

---

(1) «Bu manzume Meşrutiyet-i dil-ârâmızın dördüncü senesinde yazılmıştır.* O vakit «Dört sene oldu ki âfâk-ı siyâsimizde» diye okunur idi. Ertesi yıl «beş oldu» dendi. Şimdi «on» diye yazıldı**. Bu gidiş bizde oldukça, Allah devlete zeval vermesin, «kırk sene oldu ki» diye okunacağında şüphe yoktur.» - N.T.

(*) Sonundaki tarih, dördüncü değil, üçüncü yılında yazıldığını gösteriyor.

(**) «On sene» sözü, aynı notla 1919'da yayımlanan *Hiç*'ten olduğu gibi *Azâb-ı Mukaddes*'e aktarılmış.

Toplanır haftada üç kerre gürûh-ı Vükelâ,
Sakın Ashâb-ı Kehef sanma uyurlarsa daha*,
Kimi Mernûş ü Debernûş, kimisi Yemliha*,
İşte bunlar ile bâ-izn-i Cenâb-ı Mevlâ,
Bâb-ı Âli koca bir dâr-ı siyâset gibidir.

Verdiler bezm-i ezelden bize tîg-ı zaferi,
Emr-i Hak'la açarız semt-i âdûya seferi,
Kâfirin kahiridir ordumuzun her neferi,
Bu ne dehşet ki donanmaya verip zîb ü feri,
Çıkmamız Marmara'ya Kutb'a seyyahat gibidir.

Müteveccih vatana lûtf-ı Cenab-ı Feyyâz,
Sû be-sû mülkümüzün her yanı gülzâr-ı riyâz,
Ne kadar var ise satılık gemi, kışla, enkâz,
Yaşasın ordu, hamiyyet, yaşasın istikrâz,
Altı, üstü vatanın menba-ı servet gibidir.

Fi'l-i mâzîdeki gaib er ile müftehiriz.
Her yükün altına girmiş hüveyiz müstetiriz.
Düşmeni hamle-i ûlâda urup titretiriz,
Avn-ı Bârî ile her şeye bugün muktediriz,
Hâlimiz herkes için câlib-i ibret gibidir.

Düşeli vech-i edânî gibi hırsa hevese,
Bende olduk hepimiz mürtekîbe, muhtelîse,
Devr-i sâbık gibi işte yine girdik kafese,
O Selânik ki eğer Kâbe-i hürriyet ise,
Emr-i Tevrât ile mescidde ibâdet gibidir.

(*) Kitabın sonundaki sözlüğe, «Ashâb-ı Kehf»e bakınız.

Ey bana pend ü nasîhat veren ehl-i himmet,
Sözüme kızma sakın, çünkü bu bence müsbet,
Beynimizde bulunan farka edersen dikkat,
Bize nisbet ile ... Âbide-i Hürriyet,
Size nisbetle kenef Bâb-ı Meşîhat gibidir.*

İstanbul-Ayasofya,
18 Haziran 1327/1 Temmuz 1911

(*) Şair Eşref'in de «gibidir» redifli bir kasidesi vardır. (*Deccâl*, İkinci Kitap, Mısır 1907). Bu kaside Abdülhalim Memduh tarafından tahmis edilmiştir.

FELEK

Yamansın her zaman aldattın beni,
Kâh düşürdün kâhi kaldırdın felek!
Mecnun'sun diyerek Leylâ peşinden.
Issız vâdilere saldırdın felek!

Rehbersin dedin ben ise kördüm,
Elimle başıma çok çorap ördüm.
Kendimi bıraktım âlemi gördüm,
Hesapsız günâhlar aldırdın felek!

Şifadır dedin zehir tattırdın,
Gençliğin okunu boşa attırdın,
Körlerin yurdunda ayna sattırdın,
Çıkmaz sokaklara daldırdın felek!

Barışmadı gönlüm merd ile zenle,
Ne bir iş bilenle, ne boş gezenle,
Hicran köşesinde bozuk düzenle,
Neyzen'e her telden çaldırdın felek!

Sahrayıcedid, 1913

Zât-ı sultan-ı beka, ya'ni maanı husrevî
Sâz ve söz âhengin etmiş aşka bürhan-ı kavî,
Ben ezel sermestiyim, meydanım arş-ı müstevî,
Aksedince gönlüme şems-i hakîkat Pertevi,
Meyde Bektaşî göründüm neyde oldum Mevlevî,

Nûr-ı hüsnün, nâr-ı aşkın, şem'ine pervane var,
Ömrümü vakfeyledim, birdir bana mehd ü mezâr,
Varsa kalmış sırr-ı hilkatten yegâne yadigâr,
İşve-i ney, neşve-i mey etti gönlümde karar,
Gûş edince bezm-i vahdette rumûz-ı Bişnevi.

Hubb-ı Haydar bu tarîkın hem sonu hem başıdır,
Câvidân ü Mesnevî misbâh-ı şu'le-pâşıdır,
Sûret-i ma'nâda Hünkâreyn sır kardaşıdır,
Meşrebim Mollâ-yı Rûmî, mezhebim Bektâşîdir,
Tâ ezelden yandı dilde bu çerağ-ı ma'nevî.

Rişte-i ömrüm rebâb-ı cismimin evtârıdır,
Her rek-i cân perde dest-i hecr, bestegârıdır,
Zahm-ı sînem lâledir gözyaşlarım enhârıdır,
Hamse-i Âl-i Abâ esrârının gülzârıdır,
Bu iki nûrun tecellâsı ile gönlümün evi.

Olmadım meftûnu mâlin, rütbenin, sîm ü zerin,
Zevkı, şevki neyle meydir rind-i âzâde-serin,
Dest-i cûdundan çekip kallâviyi Peygamber'in
Mazhar oldun feyzine Neyzen, Cenâb-ı Hayder'in,
Kilk-i irfân-ı beyânın yazdı bu şi'r-i nevi.

1915

CÂNÂN

Sevdalı akşamlar tekin değildir
Pek dolaşma gönül vîrânesinde
Gururlu güneşler boyun eğildir,
Şaka yoktur aşkın efsânesinde.

Çok mutlu yıldızlar çıktı çığırdan,
Farkı yoktur âşıkların sığırdan
Önce dumanları başlar ağırdan,
Bir cezbeyim aşkın pervânesinde.

İhtimal vermezsin, hem inanmazsın,
Ateşler sarmıştır, sen uyanmazsın,
Mestolduktan sonra artık yanmazsın
Gönlüm gibi hikmet peymânesinde.

Taptığın mihraplar çöker bir anda,
Her şey olmuş bitmiş gibi meydanda
Tutuştu çerağlar, sevda devrânda
Yanıyorum sazın terânesinde.

Bir serseriyim ki dur aman bilmem,
Kalbinden başka bir mekân bilmem,
Gök kandil olmuşum, asumân bilmem
Bu mavi gözlerin meyhânesinde.

Karanlık zülfünü bir görmek için,
Gök kanat oldum cin melek için,
Bana yeter artar bûselik için
Hâtıra telleri dil şânesinde.

Gönül rebâbında olamaz düzen,
Aşkım bu yıldızı yüzünden süzen,
Buluşuruz yarın geceye Neyzen
Cânânın kalbinde, gam lânesinde.

İstanbul, 1334/1918

İSTANBUL*

Sen ey muhit-i mülevves sen ey hadîd-i fesâd,
Sen ey nifak ü şikakıyla mel'anet-abâd,

Sen ey yegâne belâsı maârifin, hünerin,
Adüvv-i fahrîsi sensin efâzıl-ı beşerin!

Senin riyâh-ı nesîmin mefâsid-i igvâ,
Çeker felâketini nev-i Âdem ü Havvâ.

Suyun füsûk ü fiten menbâı, soyunda liâm,
Sokaklarında gezen piçlerinde nâz ü hırâm.

Kiminde turra-i zerrîn, kiminde çeşm-i kebûd,
Kiminde gerden-i sîmîn, nigâh-ı aşk-alûd,

İpekli burka'ın altında nefs-i emmâre,
Koşar sevâid ü sîne güşâde ağyâre.

Bir irtiâş-ı harîsâne leblerinde uçar,
Sokak sokak dolaşır her leîme dâmen açar.

Nişanlısı, kocası kan içinde serhadde,
Bunun sahâif-i â'mâli fuhşa müsvedde.

Kulakların uğultu, nasihatı, pendi
Duyar mı hiç, «kadının fendi erkeği yendi!»

(*) Bu şiir ile sonraki sayfalarda yer alan 1919, 1920, 1921 tarihli şiirlerin pek çoğu, uzun süren İttihat ve Terakki (Cemiyeti/Fırkası) iktidarı ile Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke dönemlerinin başlıca olaylarını, yolsuzluklarını, devlet adamlarını ve önemli kişilerini eleştirmekte, yermektedir. Bu şiirleri daha iyi kavramak için sözü geçen döneme ilişkin tarih bilgilerini tazelemekte yarar var.

Bu mahz-ı hikmeti tâ'lim eden haminninesi,
Yılışması, bakışı tıpkı kendi an'ânesi.

Bu yolda hıfzolunurmuş hukuku nisvânın
Açıldı dîde-i idraki yâr-i cânânın.

Serildi hâk-i maârifte dâmen-i nâmus,
Kırıldı leyl-i terakkîde şîşe–i fânus.

Döküldü jâle gibi berk-i gonca-i ikbâl,
Açıldı lâle gibi ümmehât-ı istikbâl.

Göründü dîde-i huffaşa levhâ-i hurşîd,
Büründü leyle-i zalmaya âftâb-ı ümmîd.

Bahâr-ı şehvete serv-i revân olan şıklar,
Hele bıyıklı sakallı şu kahpe kancıklar...

Resim, şi'ir, edebiyyat, musikiyle spor,
Tiyatro, kotra, lisan, herşeyi bilir unutur.

Ocak'lıdır*, asabîdir, uçar gibi görünür,
Bizans'da sanki kanadlı karıncalar sürünür.

Vatan giderse ne varmış, yeter ona futbol,
Geçindirir beyi elbette şanlı İstanbul.

Metâ'ı sûk-ı cehâlet, bu kütle-i meş'um,
Ne fikr-i mâzi ü âti ne hâl-i nâ-ma'lûm.

Akar gider dolu dizgin bu nehr-i fısk ü fücûr,
Köpüklü dalgaları hep birer ukab–ı akur.

(*) Türk Ocakları. Bu söz kimi dizelerde İttihatçı (İttihat ve Terakki Cemiyeti/Fırkası mensubu) anlamında kullanılmıştır.

Çakar sahâib-i ufkunda ra'd-ı izmihlâl,
Döner başında belâ-yı muhâceretle zevâl.

Yine bu hizb-i zelîlin vazifesinde değil,
Bu kavme has bu haslet ki halli pek müşkil.

Sen ey arûse-i fettânı âlemin, kürenin,
Gezer mesîrelerinde hayâli Sent İren'in.

Sufûf-ı tayfı hurâfâta kal'a, her sûrun,
Perî-i hud'aya me'men cibâl-i mağrûrun.

Tahayülât-ı esâtîre bahrin ayîne,
Kapında imparatorlar ki abd-i dirîne.

Tebessümün nîce bin hükümrânı aldattı,
Zehirli sîne-i kahrında çok emel yattı.

Menâzırındaki eşvâka tül olan âfâk,
Saçar mezâhim-i hûnin ile cihana nifak.

Senin o semmli nigâhın, zehirli handelerin.
Sadâkatinle mükellef yeminli bendelerin,

Ayırdı kardaşı kardaştan, oğlunu babadan,
Senin o pençe-i zulmün, gönülleri kanadan.

Nedîme-i hevesâtın ki nefs-i emmâre,
O kahbeye tutulan halka olmamış çâre.

Riyâ ü kizb ile fitne, nifâk ü bî-şermî,
Sefâhate veriyor fuhş ü cehl ile germî.

Cidâr-ı kasr ü sarayın eder bunu ibrâz,
Bütün fecâyie masdar, şenâyie ma'râz.

Fevâhişe yuva oldu kafesli hânelerin,
Alıştı gözleri her şey'e mâderin, pederin.

Birer mezâbih-i iffet devâir-i aklâm,
Erir önünde şenâatle ismet-i eytâm.

Bütün hazine-i devlet erâzile me'kel,
Asar, keser, sürer - onlarca ülke bir maktel.

Bakınca Meclis-i Millî'ye bir de Â'yân'a,
İçinde çifte atanlarla döndü Nallıhan'a.

Oyuncak oldu elinde iâşe muktekîrin,
Akar bugün kasasından sirişk ile kan, irin.

Yazık değil mi bu millet ezilsin, incinsin,
Ahâlinin başına günde bin belâ insin.

Deyen o herze vekîlân ki hırs ile daha dün,
Öperdi bin kapının âstânını gece, gün.

Cerâidin açınız da bakın sahâifine,
O maskeli çetenin hâiniyle hâifine.

Ne oldu anlamadım ben, hemen nasıl döndü,
O nur-ı şevk ü hammiyyet ne çarçabuk söndü?

Vatan deyip sarılanlar zehirli gerdenine,
Şifâ deyip sarılanlar zulüm kokan tenine.

Zamana lâ'net okuttu cihanı incitti,
Muvafakatla teellüf nasıl oldu bitti!

Hakîkate eden isyân yalancı matbû'at,
Bu halka rehber olan şu erâzile, heyhât,

Sırâc'ı nûr-ı saâdet deyip de aldandık,
Ki on birinci yıl oldu, cayır cayır yandık.

Nedir bu sendeki sihr-i füsûn ü izmihlâl,
Bu işlere mütehayyir nigâh-ı rûz ü leyâl.

Cihânı tuttu mutalsam nigâh-ı efsûnun,
Lisân-ı millete vurdu kelepçe kanunun.

Cihâd-ı ekber'i açtı kel onbaşı derhal,
Adûya meydan okundu, yenilmek emr-i muhâl!

Güvendiği dağa karlar yağınca merd Enver,
Cemâl'i Tal'ât'ı aldı bu yerden etti sefer!

Bu kârvân-ı vegaya Topal eşekle giren,
Bulur mu kendine bilmem Çolak'da bir me'men?

Göründü basılı harbın ziyânlı, kanlı sonu,
Prusya'nın harekâtında Kayser'in oyunu.

Dönek o zübbe, ki Enver görünce ikbâli,
Tebeddül eyledi efkârı, kavli, ef'âli.

Makasidi bu harîsin yegâne servetmiş,
Vücûd-ı devlete girmiş muzır bir illetmiş.

Vekîl-i millet olan şu gürûh-ı meb'ûsan,
Dururdu pîş-i hiyânette sâmit ü handan.

Düşün şu zümreyi bir kerre var mı vicdânı?
Hudâ'ya, Kâ'be'ye, Kur'ân'a var mı imânı?

Evet, bu şirzimedir şirket-i cinâiyye,
Ezildi gitti bu elle hukuk-ı milliyye.

Sen ey selâsil-i gafletle bağlanan evlâd,
Halâsına acaba var mı sende isti'dâd?

Tamam bin üç yüz otuz beşte Kâ'be'nin tekrar
Zulümle hedmine kalkıştı Ebrehe[1] küffar.

Musallat oldu Ebâbil o kavmi etti zelil,
Buna delil ile bürhan meal-i Sûre-i Fîl[2].

Medine'ye edilen zulüm için şu söz kâfi,
Asıldı Ravzâ-i pâkin önünde eşrafı.

Tutunca dâmen-i sâdâtı kanlı tırnaklar,
Yetişti seyf-i İlâhî ezildi alçaklar.

Arab o «kavm-ı necîb» oldu cümleden dil-gîr,
Muhibb-i Âl-i Nebî'miş Acem görüldü hakîr.

---

(1) Ebrehe: Zuhûr-ı İslâmdan evvel halkın Beytullah'a karşı olan hürmet ve takdisât-ı diniyyelerini çekemeyerek ve kendi yaptırmış olduğu bir mâbedi âleme kıblegâh kabul ettirmek sevdâ-yı zalimânesinde bulunan bir hükümdârmış. - N.T.

(2) Sahib-i nazar-ı im'ân olan erbâb-ı irfâna âşikârdır ki: «Elemterekeyfe fa'ale Rabbüke bi-ashabü'l-fil» Âyet-i Şerîfesindeki esrâr-ı Kur'an'iyyenin tecelliyet ve âsârını bu Harb-i Umumî'de hikmet-i İlâhiye bizim üzerimizde açıktan açığa göstermiştir. - N.T.

Yürüdü üstüne toplarla Kürd'ün, Arnavud'un,
Ne Rum, ne Ermeni kalmıştır olmadık dilhûn.

Hulâsa cümle anâsır bozuldu ser-tâ-pâ,
Pişirdi Türk Ocağı'nda hamursuzu Mûsâ.

Nifâk ü tefrîka düştükçe beynine millet,
Girişti birbirine kalktı ortadan hürmet.

Bu devletin ki cenâze namazına niyyet
Eden bu zümre-i fâsık, bu kanlı Cem'iyyet,

Mezârını vatanın dişleriyle kazmıştır,
Kitâb-ı mahvını kirli eliyle yazmıştır.

Eskişehir, 12.1.1335/1919

İSKELET

Sen, ey tarih-i millet, ey şehâdetnâme-i ecdâd,
Haber ver böyle günlerde, ederdin kimden
istimdâd?

Uyan bir kerre bak mülke sen ey pür-şân olan
mâzî,
Yıkıldı üstüne hâlin şu kanlı kirli enkâzı.

Şu binlerce zinâ-zâde, vatan bâziçe olmuştur,
Ocak'lardan esâs-ı devlete kundak konulmuştur.

Sunuldu millete zehrâb-ı şer câm-ı cehâletle,
Yed-i İblîs'i bûs etti eşekler hüsn-i niyyetle.

Mülevvestir bugün cümle devâir şeyn ü zilletle,
Yazılmıştır vukûat-ı âhîre hûn-ı milletle.

Nezâretler, irâdetler verildi usta Cavid'e,
O demde başladı aylıkları ehlince tezyîde.

Uyup her dâire kanuna çevrildi fırıldaklar,
Usûl-i darbı tuttu Meclis-i Millî'de yardaklar.

Çıkıp kürsi-i istikrâza keşkûl dest-i devlette,
Beyân-ı nutkeden bir canfedâdır râh-ı millette.

Davul boynunda halkın, parsayı bir kaç şakî
toplar,
Ki onlar da Cemal, Enver ile Tal'ât gibi hoplar.

Kaçarlar, dîdeden olmak nihân, onlarca bir şey
mi?
Vatan uğrunda tebdîl-i mekân onlarca bir şey
mi?

Saded'den çıktım amma hâtıra bir fıkra gelmiştir
Eğer tasdi' edersem de geçilmez, çünkü pek nâdir.

Var imiş çingenede bir ayı, bir de maymun,
Oynatır bunları gündüz, üçü birden memnun

Olarak avdet ederler ahıra her akşam,
Gel, yoğurtsuz durmakmış, acıkırmış bu ağam.

Yolda bir kâse yoğurdu alarak saklarmış,
O çıkınca dışarı maymun onu haklarmış,

Her ne artarsa dibinde ayının çehresine,
Sürerek hem çekilirmiş köşede hücresine.

Kahveden vakti gelince çıkarak çingâne,
Uzanırmış, ahıra doğru, yoğurtla nâne.

Bir bakarmış ki içinde çanağın yeller eser,
Bu işi hangisinin yaptığını aklı keser;

Öyle yâ, işte na maymun, yatıyor başta yular!
Ağzını burnunu durmaz öteki vîra yalar.

Yapışırmış sopaya çingene işte o zaman,
Dayağı yer ayı, maymun köşede hande-günan.

Şu bir fıkra, fakat insan için şâyân-ı ibrettir,
Gülüp de geçme, tetkîk et, tamamen bir
hakîkattir.

Âdem-abâd-ı mâziden gelir bir nefha-i efsûs,
Sımâh-ı millete çarpar, duyulan kim? Mevce-i
kâbûs,

Bu halkın ruhunu, iz'anını boğmuş cehâletle,
Çakal doğmuştur aslandan beşer şeklinde bir
kitle.

Kanında kalmamış, ecdâdının âsâr-ı vicdânı,
Takılmış boynuna tavk-ı esâret, işte bürhânı.

Berâtı acz ü zillet cephesinde hilkaten mestûr,
Necât ü feyz ü hüriyet, zafer indinde hep
menfûr.

Tereddüd gözlerinde bî-kararîye işârettir,
Sözünden tab'-ı bî-rengî nükûle alâmettir.

Koşar ser-der hevâ her bir leîmin mâverâsından,
Nedir maksad sorulsa bî-haberdir mâcerâsından.

Edânînin elinde şerre âlet, hakk–ı mazlûma
Ocak'larda tüner her dem müşâbih bûm-ı
meş'ûma.

Dilinde metn-i fetvâ-yı cinâyet vird-i daîmdir,
Zulümle kan akıtmak sanki dinî bir merâsimdir.

Belâ-yı kahr ü istibdâda teşne şu'lesiz gözler,
O kâbûs-ı girânı vuslat-ı cânân gibi özler.

Ocak'ta and içirmişler bu hûn-lisan-ı ma'lûme,
Hep onlar âşinâ Merkez'deki esrâr-ı mektûme.

Biçer elbette kendi ektiğin herkes bu âlemde,
Beka yok sûr-ı şâdîde ve nâşâdî-i mâtemde.

Fakat kanun-ı hikmette budur ser-nâme-i defter:
Fazîlet muhyi-i şâdî, cehâlet mâteme müncer.

Esâs-ı pâydârî-i vatan, devlet adâlettir,
Maârif, ilm ü fen, san'at, birer bâb-ı saadettir.

Belâ-yı cû' ile endîşe-i ferdâ sokaklardan,
Temessül eylemiş, şekl-i ahâlide geçer her an.

Bütün gün milleti takip eder bir dîv-i nevmidî,
Girer sakf ü cidârından büyûtun tayf-ı tehdidi.

Emeller tîşe-i gamla kazılmış hufrede medfûn,
Gönül küskün, kararmış dîdeler, erbâb-ı hak
mescûn.

Açılmış dest-i eytâm ü erâmil arş-ı Rahmân'a,
Kapanmış perde-i rahmet bu zulmistân-ı hüsrâna.

Şikâyet var, mehâkim yok; maraz çoktur, devâ mefkûd,
Belâ çok, def' eden yoktur, yanar belde, sular mesdûd.

Giden gelmezse serhadde gelen de dönmez elbette,
Firâr etmişse askerden karar eyler şekavette.

Sadakat, hüsn–i hizmet hep mükâfata mukabildir.
Güler yüz, iltifat, ihsân ü eltâfa muadildir.

«Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk ü selâmetten
Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükûmetten»*.

Diyen şu dâhî-i â'zam, rehâ-peymâ-yı millettir,
Açıp tarihi kabristânda say emsâlini bir bir.

Dayak, zından, nefiy, gurbet, mezâlim, katl ü istibdâd,
Hakîkkat ehline tatbîk olunmak bizdedir mu'tâd.

Evet, üç beş denî meydân-ı idlâle atılmıştır,
Hemen beş on beyinsiz bu erâcife takılmıştır.

Cehâlet,perde-pûş-i nazra-i idrâk ü isti'dâd,
Rezîlet, sâlib-i şerm ü hacâlet herçi-bâd-âbâd.

(*) Namık Kemal'in «Murabba»ından.

Atâletten uyuşmuş mâr-ı sermâ-dîdeye benzer,
Hazîz-i meskenetten sem saçar bu mel'anet-
guster.

İnanmaz ilme, takdîre, kulak asmaz tedâbîre,
Pes ü bâlâsını görmek gelir güç çünkü hınzîre.

Şu on yıllık idâre sarstı mülkü tâ esâsından,
Anâsır da vilâyetler gibi ayrılmada her an.

Açıldı saf be-saf harb ü sefer hâriçte, dâhilde,
Kuruldu haymeler merkezde, serhadde,
menâzilde.

Vatan evlâdı önce başlandı mahv ü idâma,
Büründü ser-te-ser her yer sehâb-ı zulm ü
âlâma.

Zuhûra yüz tutunca bizdeki âsâr-ı izmihlâl,
Görüldü başlarında hepsinin sevdâ-yı istiklâl.

Cehaletten serîr-i hâkimiyyet çöktü açıldı.
Hulâsa mülk ü milletten kuru bir iskelet kaldı.

Eskişehir, 5 Şubat 1335/1919

BU DA BULUNSUN

Öpüldükçe bu levs-alûd etekler,
Bükülmez bir zaman hain bilekler,
Dualar, hüsn-i niyetler, dilekler,
Şifâ-bahş olmadı gitti emekler.
Bu milletten beka her kim ki bekler
Güler ahvâline itler, eşekler.

Bakan müstakbele, mâziye, hâle,
Görür mahkûmdur millet zevâle,
Girer zanneylemek mızrak çuvale,
Teşebbüs etmedir emr–i muhale.
Bu milletten beka her kim ki bekler
Güler ahvâline itler köpekler.

(Hiç'ten, 1919)

TERCÜME-İ HÂLİM

Çocukluğum ne zaman gelse yâdıma, derhal
Zavallı rûh-ı garîbim olur garîk-i melâl.
Kalan sahaif-i gam hücre-i hayatımda,
Birer birer açılır pîş-i hâtırâtımda.
Güzâr eder müteselsel bir iştiyâk-ı hazîn,
Olur dumu'-ı teessür müjemde sâye-güzîn.
Bu hâtırât-ı bülendin içinde şâh-eser
Olan nişâne-i mâzi ki âşîyân-ı peder.
Lebinde Bahr-ı Sefîd'in pür-inşirâh-ı huzûr
O sâdegî-i tabiatle bir hadika-i nûr
İçindeki arz-ı lika'-yı sükûnet eylerdi,
O lânenin kapısından şu ma'sivâ derdi
Bulup da yol giremezdi harîm-i hikmetine,
Simât-ı ni'metine, gûşe-i saadetine.
Öperdi nûr-ı şafak dalgalarla dâmenini,
Perî-i subh açardı cenâh-ı revzenini.
Şükûfelerle müzeyyen nihâl-i gûna-gûn
Gusûn ü göncası feyz-i bahâr ile meşhûn.
Fevâkih-i mütenevvi' fusûl-i erba'ada,
Tükenmez hele çeşme dibindeki hurma.
Alır da karşısına mâhitâb-ı şîrini,
Kıyâm eder idi tanzîre serv-i sîmini.
Görür, sever, düşünürdük semâyı, dalgaları,
Nedîm-i rûhum ile o zeki, fakat haşarı.

Zemîni dar buluyordu nigâh-ı fıtratına,
Semâyı tenk görürdü şihâb-ı fikretine.
Durur mu elde avuçta o âteş-i seyyâl?
Kuyûd-ı hükm ile hiç bağlanır mı nûr-ı hayâl?
Kemâl-i hüzn ile ettim meâl-i ömrünü yâd,
Zavallı hemdem-i ömrüm ki ismi «İsti'dâd».

Tamâm bin iki yüz doksan altı sâlinde,
Kademzen oldu şu hâke o rûh-ı nâlende.
Gelir hayâline üç dört yaşındaki hâli,
Uçardı pîş-i ümmîdinde zıll-ı âmâli.
Koşar, güler, düşer, ağlar, peyinde gölgelerin,
Cenâb-ı re'feti altında mâderin pederin.
Kuruldu bahçedeki asmaya salıncaklar,
Çeşid çeşid alınırdı bütün oyuncaklar.
Oyuncak ha dayanır mı fikr-i tetkika?
Kırardı geldiği anda, içinde bir başka
Hüner var. Anlamalı, hem de kırdı öğrendi,
Bu sırrı bildi ya, artık bozar, yapar kendi.
Bu keşfe oldu muvaffak ikincisi gelsin.
Fakat onun yüreğinde yanardı bir sevdâ,
Denizcilik, gemi, yelken, muhabbet-i deryâ.
Gelince mâh-ı Haziran, olursa bir meltem,
Düşerdi gonca-i sevdâya dürre-i şebnem.
Hemen o gün sıvanırdı pür-i'tinâ paçalar,
Ederdi ma'şer-i emvâc içinde geşt ü güzâr,
Elindeki geminin armasında yok noksan.
Direk, dümen, yeke, yelken, filok, seren,
camadan
Gerilsin uskutlar, orsa, boşlayın laçka
Dokunma keyfine gitsin bırak biraz da pupa!
Yavaş yavaş geliyor bak ne başladı imbat,
Açıl şafak gibi ey bâdbân-ı «İsti'dâd».

Nasîb alınca bu yolda perî-i deryâdan,
Olur ya belki de âtide şanlı bir kapdan.
Şu rüzgâr-ı şu'ûnun önünde fülk-i hayât,
Erer mi sâhil-i maksûda kimbilir? Heyhât!
Emel, sebât ü mesâ'î zebûn-ı hükm-i ezel,
Kolayca keşfolunur mu ufk-ı müstakbel?
Mukadderât ü tavâli' meşiyyet-i edvâr,
Şu medd ü cezr-i havâdis, vürûd-ı leyl ü nehâr
Verir nasîbini az çok, önünde ber-mu'tâd
Cenâb-ı Kâdir-i Mutlak ki Rabb-ı İsti'dâd.

Eder havâtırı ihyâ teheyyüc-i ilhâm,
Tefekkürât-ı teellüm, güzâriş-i eyyâm.
Nedir sebeb ki ölen şu hayâl ü ezmândan
Nasîbe çin-i teessür olur, durur insan?
Na işte bak yine mâziye daldı fikr-i melûl,
Yaşar mı ehl-i dil olmazsa gam ile meşgûl?
Bu bir geceydi ki mehtâb-ı vecd-âverden
O nâzenin-i semâdan, nücûm-ı ezherden.
Yağardı mehbit-i ilhâma nûrdan elhân,
Olurdu safha-i deryâda mevceler raksân.
Berây-ı seyr ü tenezzüh pederle İsti'dâd
Çıkıp yola «Tepecik» kahvesinde ber-mu'tâd.
Beş on dakikayı hoşça geçirmek istediler
Denizlerin kıyısında o şeb oğulla peder.
O dem göründü uzaktan iki hayâl-i garîb,
Safâ-yı meclis-i yarânı ettiler tertîb.
Oturdular mütevâzi' kenar–ı sâhilde,
Ayândı aşk-ı Hudâ çehre-i fezâilde.
Çıkınca zîr-i begalden birer uzun torba,
Bizimki gördü ve sordu ne olsa bu acaba?
Sadâ-yı nay-ı beyân gûş-i canda aks-âver
Olunca «anlatırım sonra sus» demişti peder.
Mükevvenât ü avâlim tecellî-i nûra
Büründü neşve-i vahdet saray-ı Mansûra.

O nâvedân-ı zülâl-i serâir-i lâhût,
Nedîm-i mutrib-i uşşâk enîse-i melekût.
Kiyân-pâre ki sahrâ-neverd-i aşk ü cünûn.
Olur havâfil-i ehl-i garâma râhnümûn.
Göründü dîde-i müştâka, çehresi yârın,
Okundu şu gazel-i bî-misâli «Esrâr»ın:
«Ne cevr-i yâre tahammül ne azm-ı râh ederim»,
«Döner döner bakarım küy-i yâre âh ederim.»
Diyor o şâir-i sevdâ-penâh-ı «Mevlâna.»
Garîk-i rahmet-i Mevlâ muhibb-i Âl-i Abâ.
O demde koptu dilinden bir âteşin feryâd,
Uyuştu kaldı yerinde zavallı «İsti'dâd.»

Evet sabaha kadar uyku girmedi gözüne,
Suale başladı akşamki mâcerayı yine.
Cevaba muntazır olmuştu gûş-i can açarak,
Kulak kesildi vücûdu, peder demişti ki: Bak.
O gördüğün iki dervîşin ellerindeki şey
Birer kamıştan ibâret idiyse de adı ney.
Nasıl sedâsını sevdin mi?
— Ah, hiç sorma.
Nasıl yapıldığını bilmem işte gördün ya,
Bırak sen onları şimdi.
— Ama efendi baba,
Bırak sen onları şimdi olur mu? ben sevdim,
Günâh mı çalması yoksa?
— Değil fakat derdim,
Bütün bütün unutursun elindeki dersi,
Kolay değildir o oğlum, işittiğin o sesi
Çıkarması mütevakkıf uzun uzun seneye.
Hem ellerin yetişir mi boyun kadar o ney'e?
Bırak sen onları şimdi, dedim ya, derse çalış,
Unutma Tuhfe-i Vehbî'yi ezber et yaz kış.
Yaşın sekiz dokuz oldu, bugün Gülistân'dan.

Ne belledin, haydi söyle.
— İkinci bâbı.
— Heman
Cevâbı buldun, işin oldu sanma ki bu zaman
Maârif ister a oğlum, tarîk-i dervişân,
Ulûm ü ma'rifetin müntehâsıdır bî-şek
Bu râha sâlik olanda sebât ü ilm gerek.
Yanımda bak duruyor işte Mesnevî-i Şerif
Ki mağz-ı Hazret-i Kur'an, hikem, nikât-ı zarif
İçinde hepsini yazmış Cenâb-ı Mevlânâ,
Kemâl-i ilm ile bak «*Bişnev ez ney*»i başına
Komuş* ki işte dün akşam işittiğin ney'den
Duyub da anlıyasın. O kamı ki bir ot iken
Lisana geldi de bir çok hikâyet anlattı
Değil mi?
— Öyle evet, neymiş anlaşıldı adı.
Hulâsa çok bile geldi bu rütbe izahât,
Bunun netice-i ser-mâyesi nefesle sebât.
Bizimki doğruca indi o anda çardaktan
Kopardı bir kamış indince en münâsib olan
Delikleri açarak buldu derdine çâre,
Takıldı bir makara oldu sanki başpâre,
— «Nevâ-yı sâz-ı muhabbet bozuk düzen
yaraşır»
Devirdi dağlardı Şîrîn yolunda bak Ferhâd,
Hevesle her neyi tutsa bırakmaz «İsti'dâd».

(*) Mevlânâ'nın ünlü *Mesnevî*'si, «Bişnev in ney çun şikâyet mîkuned/Ez Cudâhiyâ hikâyet mîkuned» dizeleriyle başlar. 17. yüzyıl başları şairlerinden Nahifî bunları Türkçeye «Dinle neyden kim hikâyet etmede/Ayrılıklardan şikâyet etmede» şeklinde aktarmıştır. Aktarılan Farsça ikilik *Azâb-ı Mukaddes*'in başına da konulmuştur.

Birer birer sayılım mı elinde san'atini?
Hezâr-fenliğini, kuvvet ü mahâretini?
Demirci, terzi, balıkçı, kalaycı,kunduracı,
Kayıkçı, avcı, marangoz, cilâcı, lostracı,
Fırıncı, oymacı, aşcı, tulumbacı, nakkaş,
Döğüşçü, kavgacı, uysal, inâd, biraz kallâş,
Ufak tefek bulunurdu elinde bir kaç şey,
Bir anda hepsini yaktı kavurdu âteş-i ney.
Olanca mâmeleki varsa şimdi bir sandal,
Alındı Sümbeki'den bir de çaldığı şu kaval.
Nasılsa her üçü birden buluştu ehl-i heva
Ki ney'le leb be-leb oldu deniz safâsı caba.
Bu tavr ü tarz ile geçti beş altı yıl, derken
Göründü İzmir'e doğru sefer bu yerlerden,
Satıldı sandalı yalnız, onu kavalla kader,
Çırak çıkardı, hayâl oldu «âşiyân-ı peder.»

Birinci darbe-i hicrân şu iftirâk-ı vatan,
Dem-i sabâveti, rüşdü, cevâneyi insan
Hayâl-i âfil ü zâil görür, bilir de yine
Gömer merâret-i hicri mezar-ı sînesine.
O köhnemiş dem-i mâzi, o küflü hatıralar,
Birer birer açılır da sehâb-ı hüzn ü keder
Saçar dumû'-ı firâkı o yâd-ı pür-cenge,
Girer şu kalb-i şegaf-dâr rengden renge,
Nedir meâli şu ömrün, hayât-ı pür-zehrin,
Tahavvülât-ı zamanın, şevâib-i dehrin?
Gınâ'ya fakr musallat, hayâta div-i memât,
Firâk vuslata galib, ziyaya da zulumât.
Bükâ', muakkib–i hande, şebabete pîrî;
Marazsa sıhhata hâkim, bu hükm–i takdîri.
Getir de nazra-i im'ân ü ibrete bir bak,
Yekûnu cümle-i ömrün şu bir avuç toprak.
Hulâsa nîk ü bed ef'al-i vâkıa haktır.
Olan biten ne ki varsa bir emr–i mutlaktır.

Sin on beşe geliyordu cihân-ı kevn ü fesâd
İçinde başladı cevlâna cidden «İsti'dâd».

Girid[1] ile Bodrum'dan o yol sekiz günde
Alındı, İzmir'e basdık ayak peder önde.
Kalındı bir iki saat binildi tekraren,
Vapur mu, sal mı? Bilinmez. O tontona bahren,
Görüldü şöyle uzaktan Köroğlu'nun kulesi,
Alındı tam iki saatta Urla iskelesi.
Tutuldu aynı zamanda büyük iki araba,
İniş, yokuş, tepe, düz çekti haylice kasaba.
Değişti Urla'da tarz-ı hayat ü hissi ü muhit:
Birinci derdi deniz yok, ikinci derdi başit.
Girân, sıkıntılı, müz'ic bir ömr-i bî-vâye,
Sarıldı âşık-ı avâre-dîl kederle neye.
Vatan - cüdâ iki ser-geşte aşkı te'sise,
Çalıştılar dil ü candan gelip nefes nefese.
Sin on beşe geliyordu demiştik evvelce,
Değişti kan, asabiyyet, havası tehyîce.
Koyuldu, başladı serde behar-ı fasl-ı şebâb,
Belirdi ufk–ı likâ'sından reng-i ebr-i hicâb;
Uyandı gizlice mizmâr-ı müphemî-i hevesât,
Bulandı fırtınalarla semâ-yı hissiyât.
Ufak ufak halecânlarla ra'şeler peydâ
Olurdu kalb-i rakîkinde, dâimî rü'yâ.
İçinde bir müterreddid cihân-ı esrârın
Dilerdi kâşifi olmak, bu rûh-ı bîmârın.
Dalardı vâdi-i sevdâya infiâlinden,
Şu beyti ben işitirdim lisan-ı hâlinden:
«Diyâr-ı gurbete düştüm, vatandan ayrıldım,
Vatan gözümde değil, ah senden ayrıldım.»

(1) «İdare-i Mahsûsa»nın* bir vapuru — N.T.
(*) Bugünkü Denizyolları İşletmesi.

Rebâb-ı aşk ü şebâbın nühüfte perdeleri,
Okurdu defter-i gamdan neşîde-i seheri.
Doğardı matla'-ı dilden şems-i şevk ü garâm,
Hevâ-yı hâris ü cevânî ile rûh, pür-ilhâm.
Nevâ-yı nây şikâyette, girye-i nagamât,
Teheyyücât-ı hararetle dîdeler mahmûm,
Leyâl-i cevv-i hayâlinde bin tuyûf-ı gumûm.
Humûm ile mütegayyir hüviyet-i ulâ,
Humûl ü hicrle pür-mevc sahil-i sevdâ.
Kelâl-i reyb ile meshûf menbâ-ı hikmet,
Fezâ-yı rûhuna dolmuştu meyl–i ulviyyet.

Nasılsa çarşıda gezer iken bir gün dalgın,
Sımâh-ı kalbine çarpmıştı bir sadâ-yı hazin,
Bir irtiâş ile irkildi, durdu pür-heyecân,
O âşina-yı dil-i zâra doğru koştu heman.
Nedîm-i rûhu olan ney değil mi? Zemzeme - zen
Kemâl-i hayrete müstağrak oldu kalbinden,
O anda duydu, işitti şu emr-i gaybîyi:
Edeble gir içeri bir münâsebetle iyi,
Beyân-ı hâl ederek mâcerayı nakleyle,
Ne geldi, geçti başından birer birer söyle.
Bir iştiyâk-ı tahassürle, girdi, verdi selâm,
Açıldı işte o anda ridâ-yı sahn-ı merâm.
Edeble dinledi, dikkatle baktı perdelere,
Kavuştu şimdi hakîkatle yâr-ı nâle - gere.
Suâle başladı, şöyle ney üfleyen âdem
— Efendi, sende heves var ney'e yanılmazsam.
Yabancı olmadığın belli.
— Yok efendim ben,
İkinci def'a duydum bugün ney'i sizden.
Sekiz yıl oldu sanırsam ki bir gece diyerek
Hikâye-i dem-i mâziyi söyledi tek tek.
O Neyzen'in adı Kâzım'dı, san'atı perûkâr,

Okur yazar, sesi hoş, sinni, ömrü kırk iki var.
Biraz nota bilir, az çok da âşinâ-yı usûl
Ne mutlu ders alabilmek eğer ederse kabûl
Recâ ve minnete hâcet görülmedi aslâ
Yetişti himmet-i lûtf-ı Cenâb-ı Mevlâna.
Birinci ders sadâlar, ikinci ıskalalar,
Zuhûra başladı az çok ufak, kolay havalar.
Yazıldı deftere hayli, işâret ü târîf,
Ederdi perdeler üstünde sesleri tasnîf,
Bu sây ü şevk ile geçti epeyce bir müddet,
Teheyyüc-i asabiyyet, tagayyür-i sıhhat
Zuhûra geldi bütün şiddetile üstünde
Hücûm ederken üç def'a hamle bir günde.
Bayılma nevbet-i sar'a, tevehhümâta dalar.
Tabîbler, hocalar, evliyâlar. irvâ'salar.
Bu ıztıraba olan yoktu çâre - cuy-ı halâs,
Ne edviye, ne etibbâ, ne nüshalar, ne havâss.
Göründü Urla'dan İstanbul'a bu kerre sefer,
Berây-ı emr-i tedâvi, pür-ıztırâb ü keder.
Yanında vâlidesi, kaldı Urla'da pederi,
Zavallı âilenin gamla doldu dîdeleri.
Kolayca bitti bu yol da çıkıldı Sirkeci'ye,
Mürâcaatları hiç sorma doktora, hocaya.
Ayazmalar, Baba Câfer'ler, türbeler, Eyyûb,
Olur ya, belki tesâdüf eder ricâl-i guyûb.
Birer birer dolaşırdı hastaneleri,
Nasılsa çıkmadı gitti bu illetin bir eri.
Duyuldu bir mütehassıs ki ismi Mösyö Pepo,
Bu derde var ise bir çâre mutlaka O'dur, O.
Alıp götürdü ehibbâdan onları bir zat,
Hatırlı, hem o da doktor, mufassal izâhat
Verildi, cümle suâle; alındı ilâc,
Dedikleri tutulursa bu hastalık iz'ac
Ve muztarib edemezmiş, geçer imiş çabucak,
Fakat tedâvî-i lâzımda ihtimâm olacak.
Bu nush ü dikkate vâbeste emr-i tahlîsi.

Bu illetin sebebi imiş teşebbüs-i şahsî.
Görüldü hayli sebebler ki arızî, fıtrî,
Teheyyüc-i asabînin bu şekl-i nev-eseri.
Bir i'tinâ ile sormuştu hastadan doktor:
— Muhabbetin neye vardır deyince, dedi:
Dur, ney.
Eğildi valideye doğru söyledi bir şey.
Kavuştu âşık-ı şeydâ o yâr-ı câne yine;
Şikâyet etmemeli; kim giderse bildiğine,
Azîmetin hemen aynı bu yoldaki avdet,
Cenâb-ı Şâfi-i Mutlak, iâde-i sıhhat
İçin irâde buyurmuş ki Hâlîkü'l-icâd,
Onun elinde hayat ü memât-ı İsti'dâd.

Göründü iskeleden Urla bağları tekrar,
Öpüldü dest-i peder, hem sirîşk-i gam-isâr
Edildi, âile beyninde bir samimiyyet,
Muhabbet-i ebediyye teceddüd etti, evet.
Verildi âşık-ı mansûr'a hayli serbestî,
Kederle aldı sazı bak neler deyip kesti:
Evet, dedi: «Neme lâzım benim şükûfe-i ter?»
Neyim ile «Bana sinemdeki bahar yeter.»
Biraz da bağlama öğrendi, kırdı tel curadan,
Çıkardı bir iki zeybek havası tanburadan.
Geçirdi böylece hayli gün, ay, sene, hafta.
Nasılsa aklına geldi, duvardaki çifte.
Uzandı, aldı ve bastı, hemen tamâm dolu,
Bir âdeme bu da lâzım, dedi ve tuttu yolu.
Açıldı şöyle şehirden bilâ-fütûr ü kusûr,
Tüfek elinde, bıçak belde, çantada mansûr,
Yanaştı bağlara doğru, berây-ı sayd ü şikâr,
Oturdu bir tepenin arkasında etti karar.
Göründü bir sarısma, ateşledi, düştü,
İkincisile, üçüncü de böyle ölmüştü.
Küçük, büyük sekiz on kuşla döndü akşam eve,

Isındı gönlü, alıştı gözü muhît-i neve.
Tüfek, barut, kama, kapsül, bıçak, çakı, kurşun,
Tabanca, bağlama, ney, vay, bizimki oldu tosun,
Bu sürdü hâylice, baktı peder neticesine,
Göründü rû-yı vehâmet ki hepsini o sene
Aşırdı İzmir'e doğru, bir ev de almış idi,
Bizimki başladı tefrika burda nîk ü bedi.
Pek öyle sürmedi çok, zâil oldu haydutluk,
Cihânı dönse dolaşsa sonu kavalla soluk.
Bu anlaşıldı, kaviyyen, tarîk-i muhtasarı
Soruldu ehl-i vukûfa koşub aşâ yukarı;
Bulundu çâre-i vuslat bu kalb–i şeydâya
Edince arz-ı merâm âstân-ı Molla'ya
Teâliyât ü mesâiye mâye, aşk ü nijâd,
Yavaş yavaş ediyor istihâle İsti'dâd.

Huzu'-ı pâkî-i vicdan, hulûs-ı niyyetle,
Huşu'-ı ru'b ü reca şû'le-i muhabbetle.
Kemâl-i acz ü tehâlükle, sîne-çâk-ı ümmîd,
O yâreler ki gönülde olundu hep tecdîd.
Sen ey! Penâh-ı ümem, âstân-ı Mevlânâ,
Melâz-ı kalb-i hazîn sâyebân-ı aşk-ı Hudâ.
Kuşattı gönlümü zucret bulutlarile hümûm.
Açıl bu bî-kese dervâze-i nevâhî-i Rûm.
Zemin fenâ-yı beşerle dehen-güşâ-yı memât
Zeman fusuk-ı mezâlim ile, adüvv-i hayât.
Zalâm-ı zulmet ile şark, leyle-i deycûr
Tahakkümât ü temeddünle garb, pek mağrûr.
Şimâl berfe bürünmüş, cenûb nâ-mekşûf,
Sağımda âfet ü tûfan, solum susuz, meshûf.
Peyimde mâzî-i ekdâr, önümde âtî-i gam,
Şu hale bak, meded ey çaresâz kalb-i elem.
Deyib de elsiz, ayaksız düşünce dergâha,
Göründü pîr-i tarâkat hemen bu güm-râha
O zât, mürşid-i a'zâm ki, Şeyh Nûreddin,

Harîm-i mahfil-i irfânda canîşîn ü metîn.
O anda bertaraf oldu hemen sual ü cevab
Dedi: «Biraderi gör, durma, eyle meşke şitâb.»
Cemâl Efendi ki Şeyh'in biraderi hem de.
Birinci neyzeni dergâh-ı pîrin ol demde.
Kemâl-i vecd ile teblîğ-i emr-i şeyh etti,
Kabule mazhar olup şevk ü gaşy ile bitti.
Sarıldı dâmen-i Üstâd'a öptü ellerini,
Der-i cemâline vakfetti cânını, serini.
Açıldı bâb-ı füyûzu hazine-i hünerin,
Kapandı perde-i alâmı ömr-i derbederin.
Nota ile meşke devam etti şöyle bir kaç mâh,
Semâ'a mutribe girdi ney elde, başta külâh.
Füyûz-ı Hazret-i Pîr'e şu en celî bürhân
Ki, geçmeden sene nazm ü kavâfî ü evzân.
Yakıştı ağzına az çok dilindeki hevese
Ve hem de yazdı gazeller sütûn-ı Muktebes'e.
Tanıştı birçok eâzımla şimdi İzmir'de;
Bulundu hayli zaman meclis-i ekâbirde,
Cenâb-ı Eşref'e, Abdülhalim Memdûh'a,
Şekib'e, Hakkı'ya, Nevzâd'a ah Rûhî Baba*!
Ederdi tekkede hizmet bu ehl-i irfâna,
Karıştı işte bu yolda miyân-ı insâna.
O bir geceydi ki gördü garîb bir rûyâ,
Döküldü destine dendânı cümleten, amma.
Sadef gibiydi letâfette, hepsi de parlak.
Duyulmadı acısı, sonra bir semâ-yı şafak
Açıldı, uçtu fezâya elinde tutuğu ney,
Nedir bu vâkıa, böyle göründü pey-der-pey
Halîl Efendi ânın rehberiydi dergehde,

(*) Tokadîzade Şekib, Bıçakçızade Hakkı, Tevfik Nevzad ve Bektaşi Şeyhi Ruhi Baba İzmir'in tanınmış aydınlarıdır. Ziya Somar'ın «Neyzen Tevfik'in Hayatı» bölümünde adını verdiğimiz kitaplarına bakılabilir.

Hikâye etti bu rû'yayı, şöyle yordu Dede:
Sözün, sazınla yazında fürûg-ı ulviyyet
Ki, şû'le-pâş olacaktır, ilerde bence evet.
Gelirdi haftada bir Urla'dan pederi,
Şaşar kalırdı görünce bu eski derbederi.
Ederdi Hazret-i Şeyh'e niyâz-ı bî-pâyân,
Benim değildir, efendim vakıf kapında bu can.
Bu sâde mekteb-i rüşdiyyede biraz benden,
Okur yazar gibi olmuştu. Çıktı pek erken.
Evân-ı devre-i tahsîli kaldı böyle basît
Müsâid olmadı mâzi, felek, zaman ü muhît.
Olanca gördüğü ma'lûm-ı ârifâneleri,
Bağışladım der-i dergâha sizsiniz pederi.
O yıl da böyle geçmişti, sinni yirmisine
Takarrüb eyledi İstanbul'a hemen o sene
Berây-ı ilm ü hüner tavsiyeyle yolladılar,
Cenâb-ı Fâtihü'l-ebvâb kimbilir ne kılar?

Geçince Fatih'i Fethiyye semti medresesi,
Mekânı oldu, düşündü derince pîş ü pesi.
Oturdu derse o Cami'de Molla Câmi'den,
Ne anladı ve ne öğrendi, bilmedim daha ben.
Bu günkü yirmi yıl oldu, zavallı bak hâlâ,
Bulur cehalet-i mekşûfesinde hakk-ı zekâ.
Ne ilm ü fikr ü maârif, ne servet ü sâmân,
Elinde bir kuru ney kaldı âh ü meyle hemân!
Onun terâcim-i hâli şu yirmi yıllık ömür,
Şu dâstân-ı hayatı ki hîçîye gömülür.
Bıraktım en mühim ezmânı Neyzen'in diline,
Biraz da kendisi yazsın, üşenmesin eline.

Zûr ile konmaz başa, şehbâl-i irfan sâyesi,
«Kabiliyyettir husûl-ı matlabın sermâyesi»
«Elde isti'dâd olunca kâr kendin gösterir.»

Düşmüş olsa nâr-ı sırr-ı hilkata dağlar erir.
Mebde ü a'mâl pîşinde açık; binlerce yol,
«Sun'-ı Hak azâde-i lâv ü niamdır bilmiş ol.»
«Gördüğün noksan senin çeşm-i galat bîmindedir.»[1]
Gâye-i maksûda ermek silki ta'yinindedir.
Nîk ü bed esrâr-ı hilkat, medd ü cezr-i hadisât,
Cilve-i ikbâl ü idbâr ü mevâî vü sebât,
Muktezâ-yı hükm-i kurun-ı ezeldir hey oğul,
İ'tirâza kalkma, emr-i Hak edilmez kontrol!
Merkez-i ârâmın olsun südde-i bâb-ı rıza
Durmasın kalbinde agrâz-ı mezâ vü mâmezâ.
Sa'y ü kûşîş eyle, hem kalma teşebbüsten geri,
Hâsıl ü nâ-hâsıla tatbîk et hayr ü şeri.
Fikrini sâfiyet-i kalbinde mezc et, doğru ol,
Hoş geçin, bâlâ vü pesle, olma hem kel hem fodul.
Fikret ü tedbîrine olsun teennî rehber
Râh-ı isti'câle düşme, sa'yini eyle heder.
Sû-i isti'mâle kalkma, var ise kurnazlığın,
Hâzır olsun dâimâ düşmen için dâmın ağın!
Doğruluktan sap da lâkin öyle ol ki hîlede,
Kurduğun tedbir ile a'dâ' bulunsun kündede.
Böyledir hulk-ı Nebî âdât-ı Rabbe'l-âlemin,
Bir berât-ı hud'adır «Vallahü hayrü'l-mâkîrin».
Hayr-hâhî safhâ-i vechinde olsun âşikâr,
Sosyalistlik levhâ-i kalbinde kalsın pâydâr!
Zevk-yâb ol âdemiyyetten biçersin ekdiğin,
Sû-i fi'lin aksidir, âlemde varsa çektiğin.
Keffe-i mîzan-ı irfânında tartı tecrübe
Olsun amma pek inanma sonra kaynarsın dibe!
Gördüğün her âdemi sırdaş sanıp bel bağlama,
Açtığın surâh-ı râza, derde, kendin ağlama!

(1) Agâh Paşa'nındır.

Nermî vü sahtî nihâdında bulunsun mümtezic,
Etmesin a'sabı hummâ-yı nedâmet muhtelic.
Düşmeni tart önce, bak sonra elinde kuvvete,
Hırboluk etme; dalatma kendini her bir ite!
Yüzde elli varsa kuvvet, yüzünde bin hud'a
gerek,
Menfa'atle sulh et, olmazsın ziyânda müşterek.
Kat'-ı ümmîd ettiğin sezdirme aslâ düşmene.
Bir bülöfle atlatırsın künteden belki yine.
Et tevekkülden tevakkî elde kuvvet var iken,
Parmağın incitme meydanda dururken kerpeten.
Bil ganimet fırsatı; eyle kanaatten hazer,
Haklamazsan verdiği ni'metleri Mevlâ kızar.
Kuvvet-i mevcûdeni cem' et, zaferden ol emîn,
Sonra hakka kıl tevekkül, çünkü etrafın metîn.
Önce ihzâr et, kilidle anbarında tûşeyi,
İhtiyatı koy muhâfız pâs-bân endîşeyi.
Ba'dehû eyle kanaat, bir ziyan gelse bile,
Sabredersin, çâre yokmuş der bu emr–i müşkîle.
Bir hata çıksa elinden olmasın belli eki,
Akl ü irfân bir zaman etmez kabul eşşekliği!
Bir kavî düşmenle hem-meclis olursan evvelâ,
Şüphesiz bir fikri vardır, anla, öğren mutlakâ.
Bilmemezlikten gelüp depret yavaşça derdini,
Ger açarsa göster asâr-ı teessür ki seni
Yâr sansın, zâil olsun ortadan agrâz ü kin,
İntikama hırsı çoktur çünkü nev'-i âdemin.
Sen yine olma emin ha! Dâimâ iskandil et,
Şu'le-i iz'anını fânûs-ı fikre kandil et.
Kurtulursun böylelikle çünkü bünyân-ı hayat,
Hep didişmekle kurulmuş, bu esâs-ı kâinât.
Çok mücerrebdir evet, göz hasmını elbet tanır,
Sen sezer sezmez plân kur, o seni bilmez sanır.
İltifâta dâim ol, şeyn-i taarruzdan berî,
Belki dönmüştür o fikrinden nedâmetle geri.
Âşık-ı dil-dâde kal her dem ulüvv-i haslete,

Müstenid ol cümle ef'âlinde hüsn–i niyyete.
Bir meseldir: Son peşîmanlık halâs etmez seni,
Nâdim ü mâit olan ruhiyle dinle «Neyzen»i.

Medrese bir lâfz-ı pür-ma'nâ ki indimde benim,
Sâyesinde baldıranlık oldu sahn-ı gülşenim.
Tohum-ı isti'dâd-ı hilkat hâk-i feyz-âbâdına,
Düştü, çıktı bir şecer zakkum kendi âdına.
Ba'zı erbâb-ı mezâlim meyvesinden tattılar,
Yer yemez torpillenip gayya–yı kahra battılar.
Bağlıdır şansa bu ni'met herkese olmaz nasîb,
Çâresâz olmaz bunun te'sirine hiçbir tabîb.
Zulm ü gadrin kahr ü cevrin kim olursa sahibi
Görmeden kıvrandırır bir iğne yutmuş it gibi.
Ol kadar te'siri çoktur ki okursa bî-hilâf,
Dehşetinden eyler ıskât-ı cenîn-i i'tirâf,
Nîşe–i semdâr-ı kilkimden olur zîr ü zeber,
Hicvimin her lâfzı yağmur görmemiş zenbûr-ı har.
Bir aded mısrâı kâfidir berây-ı intikâm,
Mel'anetle ettirir tâ haşre dek ibkâ-yı nâm.
Kurtuluş yoktur elinden olmadıkça tövbekâr,
Öyle mübrem bir belâdır ki cehennemden çıkar.
Kâfir-i Tâgut olur Mevlâ yolunda cenk eder.
Nâ-pezîr-i intihâ cevvi hayâle teng eder.
Âteş-i dûzehden önce zâlimi hicvim yakar,
Yıldırımlar yağdırır, şiddetle beyninde çakar.

Fikrime düştükçe böyle hatırat-ı medrese,
Defn olan eyyâmı orda kalb ü rûhum sevmese
Pür-telehhüf bahsedip durmazdım ol virâneden,
Belki vardır kari'înden o gam - âbâdı gören.
Bir harabezâr-ı çille, pür-kasavet, sakfı yok
Dense câizdir, binasından ziyade çok oyuk.

Tahta bir perde ridâ-yı ihtifâsı vechinin,
Setr olunmuş aybıdır sanki Stanbul şehrinin,
Köhneyen yıllar bırakmış iz der ü divârına,
Sormamışlar derdini sûrah-ı pür-esrârına.
Sırtımızda rengi uçmuş bir aba, başda sarık.
Molla Cami elde, ney koltukta gez, her yer açık.
Derse baksan da ne anlarsın ki serbestî-i tam
Eldedir, yok imtihan, râh-ı sefâhatta devâm
Etmiş olsan kim ne der? Hem bak yakın burdan
Balat,
Ref'-i destâr eyle akşam üstü git birkaç tek at.
Def'-i ekdâr, düşünme derd-i ferdâyı bugün,
Gurbet elde gûşe-i meyhânedir seyrân düğün.
İste âsâr-ı Ziyâ: «Sakî getür ol bâdeyi,
Mâye-i candır» demiş, bu dehri sen ondan eyi
Anlamazsın bak Kemâl'e, Hâfız-ı Şirâzî'ye,
Başlamış divânına «Yâ ey-yü-hes-sâkî» diye[1].
İşte eslâf-ı Arab, sermest «Alâ zikrü'l-habîb».
Şark'da her sahib-i irfanda bu sırr-ı acîb[2].

Hem-dem olmuş neyle mey bezm-i ezelde iftirâk,
Bir zaman çektirmedim ben bunlara hiç iştiyâk.
Hayli gün minvâl-i meşrûh üzre oldum dem-
güzâr.

---

(1) Hafız, Divan'ına aslı Yezid'in olan bir mısraı biraz değiştirerek başlamıştır. Bu mısra şudur:
«Elâ yâ ey-yü-hes sâkî edir ke'sen ve nâ-vilhâ».
Mısraın Türkçesi, «Ey sakî, kadehi doldur, herkese sun, sonra da bana ver»dir.

(2) Arap Sofî şairlerinden İbn-i Fârız, «Daha üzüm yaratılmadan önce biz daimî bir surette şarap içmede idik» mealindeki mısra ile başlar:
«Şeribnâ alâ zikrü'l-Habib-i müdâmeten».

Sâyesinde nây'imin az çok kazandım i'tibâr.
Şeyh Vasfî, Mustafa Sabri'yle Hâce Asım'a
İntisâb ettim, oturdum ders-i Mûsâ Kâzım'a.
Dinlemişlerdir fakîrin haylice taksîmini,
İltifâta gördüler şâyân bu âciz Neyzen'i.
Olmuş olsa bende ehliyyet olurdum müstefîd,
Neyleyim ki bende âsâr-ı liyâkat nâ-bedîd.
Bursalı Hâfız Emin isminde bir ehl-i vefâ
Vardı, İzmir'den tanırdım burda çıktık âşinâ.
Bence bu âdemdi mîzân-ı vefânın bir kefî,
O tanıttı âcize şâir Mehemmed Âkif'i.
Hazret-i Âkif ki sâhib-fazl ü üstad-ı güzîn,
Her cihetle hâl-i dervişâneme oldu muîn.
Birçok üstâdan-ı ilm-i mûsikîye intisâb
Eylemiştim sâye-i lûtfunda ki ni'me'l-meâb.
Kendisi bizzât okutmuştur fakîre Bûstan,
Hem Fransızca, Arabca,Fârisî bir çok zaman.
Mevki'imde başkası olsaydı bî-şek dâimâ,
Per açıb cevv-i maârifde ederdi irtikâ.
Âdem etmek-çün beni pek çok yorulmuşdur
bu zat,
Kalmışım ruhumla minetdarı, mâ-dâm-el hayat.

Başlanıldı bezm-i nûşa-nûşa, Âyin-i Cem'e,
Meclis-i sahbâ-yı rindân, püs-safâ pür-zemzeme.
Şevk-i mey, feryâd-ı ney, âheng-i tanbur ü
keman.
Bang-i hey hey, neşve ü işve, hırâm-ı sâkiyan.
Çeşm-i âhû, gamze, ebrû, zülf-i zerrin-i nigâr,
Halka-i giysû, letâfet, gerden-i sîmîn-i yâr,
Ref-i resmiyet, nüvaziş, şîve, bezm-i iltifât,
Güft ü gûlar, hande, girye, âhlar, sarf-ı nükât
Pür-şikâyyettir gönüller yârdan, ağyârdan,
Kalb-i sevdâger tutuşmuş, âh-ı şekvâ-bârdan.
Sine pür-âteş girîban-çâk-ı derd-i iftirâk,

Dil perîşan, dîde pür cûş-i sirişk-i iştiyâk.
Har bir humma-yı hicrânla dudaklar ra'şedâr,
Zıll-ı ümmid ü tahassürle nazarlar bî-karar.
Bûsiş ü müphem hayâl-i hâm-ı yâre âşina.
Râz-ı mazi tahattur lebde perran dâimâ.
Bir gazel, tezyîd-i germiyyet için meclis-medâr,
Âteşin bir nağmegûş-i canda her dem pâyidâr.
Girye-rîzân-ı teessür şem'â hengâm-ı tarâb,
Bezm-i ferdâyâ muallak şeb, şafakla leb be-leb.
Leyl-i hulyâ subh-i hîçîde pezîrâ-yı hitâm,
Oldu mey rizân, gönüller kaldı meşhûn-ı garâm.

Geçdi üç beş sene bu tarz ile eyyâm-ı hayât,
Kaldı yüz üstüne tahsil-i maârif heyhât!
Himmet-i Hazret-i Âkif ile aklımda kalan,
Sekiz on beyt-i perîşân, bir iki fıkra heman.
Kûşe-i medresede geçmiş olana ömr-i sefîl,
Rûhûmu, kalbimi yoksuzluk ile etti alîl.
Pederin yolladığı ayda yetişmezdi heman,
Tutmağa başladı az çok ney elimden o zaman,
Ederek zâde-i tab'ım ile etrafa temâs,
Oldu bâdi-i maîşet nefehât ü enfâs.
Tekyede medresede, evde, otelde, handa,
Çarşıda, meygedede mastaba-i rindanda,
Dağda, sahrâda, gülistanda, reh-i gurbette,
Künc-i mahbesde, felâketde, dem-i mihnette,
Beni terkeylemiyen nây-ı vefâdarımdır,
Sâyimin mefhârı ser-deste-i asârımdır.
Dest-i aczimdeki bu tuhfe-i Mevlâna'dır,
Tercümân-ı niket-i elsine-i ma'nâdır.
Tesliyet sâz-ı dilimdir dem-i zucrette benim,
Hemdem-i meclisim eyyâm-ı meserrette benim.
Neyzen'in nâmını ibkâya sebeb olmuştur,
Ebedîdir sesi bir hayli, plak doldurmuştur.
İşte İstanbul'u ben böylece, bildim tanıdım,

Ney'imin nağmesidir, varsa kolumla kanadım.
Sabredip medresede kalmış idim dört beş yıl,
Sonra bir handa oda tutmağa hükmetti akıl.
Nakledince hana az çok döşemiştik odayı,
Yan gelüb kaynatarak bolca semâverle çayı.
Postu serdik köşeye, sazları astık duvara;
Haydi tahsîle gelen haytada sen mantık ara!
Musikîye burada hayli emek sarfettim,
Oldum erbâbına kalbimle, canımla hâdim.
Toplanırdık bütün ihvân ile meşkhâne gibi,
Geçilirdi orada parçaların müntehibi.
Nerede olsa çıkar erbâbı-ı dile bir engel,
İşte bir mısra-ı Sâ'di'de bu hikmet mücmel:
«Genc ü mâr ü gül ü har ü güm ü şâdî
behemend.»[1]
Burda da kahbe felek vurdu mesâimize bend.
Bu tecemmü' sayılırmış, olamazmış aslâ,
Görmesinlermiş o âdemleri hem bir daha ha!
Bu emir beynime bir ok gibi çarptı deldi,
Hancının vasıtasiyle karakoldan geldi.
Bir gece serkomiser kendisi etti tenbîh,
Pek ağır geldi benim ruhuma bu emr-i kerîh.
Bir taraftan vatanın hâl-i felâket gîrî,
Bir taraftan rakının sâika-i te'sîri,
Etti gönlümde yanan şem'a-i sâyi itfâ,
Meslek-i Neyzen'in aynı bu hükümette, kafa.
İstemem ki açayım safha-i istibdâdı,
Üzmeyim hâtırasile dil-i gam mu'tadı;
Vardı tenbelliğe, avâreliğe, çünkü heves
Neresinden kopacaksa orasından tut kes.
Diyerek vurdum o anda yine baştan karaya,
Çıkarıldı o mesâ'î o emekler daraya.
Başladık Sirkeci, Langa, Galata, Beyoğlu

(1) Define ile yılan, gülle diken, gamla neş'e beraberdir.

Mezeler hoş, kafadar var, şişeler hepsi dolu.
— Haydi yâhû içelim.
— Dur be birâder!
— Garson!
— Amesos!
— Baksana, şurdan iki üç dane limon
Al da gel, bak, iyi olsun.
— Meze yetmez mi?
— Yeter.
Maksadım başka efendim, elime tâze lüfer,
Geçti de ızkara yapsın diye verdim büfeye.
— Ne kadar?
— Haylice var.
— Öyle ise İstafo'ya
Söyle de hepsini yaptırma, bayatlar sonra
Şimdi artık içelim, o gele dursun avara.
Duranı sevmezmiş kulları da, Allâh da.
— Öyle olsun, şerefe bey!
— Haydi bir dane daha!
— Bak beyim, üçlemeli boşlamalı kaidesi,
Doğrudur, red olunur mu? Bu erenler nefesi!.
— Eder artık ub işi neşve efendi icrâ,
Sorma artık sonunu sen *«ve helümme cerrâ»*[1]
Hâtırında kalan ilk önce oturdukları bu,
Koca meyhâne ile karşıdaki eski depo.
Oradan kalkdılar amma, nereye uğradılar?
Mi'desi taş gibi, hem her tarafında acılar,
Öksürükler, göz açılmaz, kafada derd-i humar.
— Kalk be yâhu!
— Bırak Allah'ı seversen kafadar!
— Acaba biz otele hangi saatte geldik?
— Kim bilir?

---

(1) «Bu böyle devam ededursun, gırla gitsin» manâsına gelen Arapça bir sözdür.

— Hem de cebimde hani bir tek metelik
Kalmamış?..
— Dur soralım garsona. Sen şu zile bas,
Başımı, mi'demi sorma! Ya dilem? Baksana!
— Pas!
— İşte garson geliyor baksana oğlum bize sen,
İki çay söyle, emânetleri al gel. Erken
Açılır mı acaba karşıdaki meyhâne?
Şayed açmış ise sen bize bir kaç tane,
Limon al, bir şişe su, bir de yarımlık doldur.
— Alırız şimdi beyim.
— Kalk da biraz doğrul, otur.
O emânet ne idi, istediğin şey para mı?
— Öyle ya! Çünkü çıkarken yukarı kunduramı
Sildiler. Bir şeyin eksik mi diye sordu herif.
Yoksa düşdü mü aceb?
— Sus edemem ben târif
Ne ise şimdi gelir de çakarız bir kaç tek,
Hoş kaçar şimdi limonlu. Bana bak varsa çilek,
Garsona söyle de alsın. Daha dönmekte kafam,
«Pîr-i mahmûrun olur çâresi encâmde câm!»
Açılırsın iki üç dane limonlu atsan.
Bunlar etmekte iken böyle yatakta çan çan.
Arz-ı dîdar eder artık becerikli garson.
Çanta, palto, şişe, üç tane kadeh cebde limon.
— Atalım mı kafadar?
— Böyle şeyi sormak ayıb!
Çantaya baksana.
— Baktım.
— Acaba var mı gayıb?
— Kim bilir kim düşünür bunları şimdi mirim?
Yetecek var ya bugünlük, yarına tedbîrim
Başka türlü. Niyyetim Heybeli'ye, Çamlimanı,
— Bana kalsa gidelim Beykoz'a bülbül zamanı.
— Bülbülün varsa birader ocağı Akbaba'dır.
Çıkarız Yûşâ'ya doğru, bu safa da cabadır.

— Öyle olsun, atalım mı?
— Atalım ya, hay hay,
Bir ganîmet ise fırsat o zamanı buna say!

Nerde olsam baş ucumda asılı ney'le girift
Hele dâvûd ile şâh nısfiyesi var bir çift,
Bulunur şey değil âlede,
— Biraz yoklasana!
Bir sabâ, bestenigâr aç, dügâhı tut da nevâ
Besteyi bir okusak.
— Kaydı mı yoksa acaba,
— Haydi bir yoklayalım, kaymış ise burda nota.
Beste, kâr, şarkı, semâ'î, iki taksim ve gazel,
Böyle bir gün bu muhabbet koca bir ömre bedel.
«Var ise aklın eğer anma gam-ı ferdâyı,
«Sana ısmarladılar mı bu yalan dünyayı?»
«Sanki geldin de ne buldun bu harâb - abâde,
«Bezm-i gamda bana hûn-ı ciğer oldu bâde!»
Bazı da'vetlere, eğlentiye icab-ı zaman
Gidilir de buluşurduk bütün ihvân, yâran.
Gitgide söndü bu, tazyik-i hükûmet, şiddet
Gösterip kalmadı bir yerde muhabbet sohbet.
Başlamışlardı fakîr'in izini ta'kibe,
Bu ilerlerse eğer kaynarız elbette dibe.
Düşdü efkârıma endişe-i habs ü menfâ,
Az zama sonra zuhûr eyledi, çok sürmedi ya!
Bâb-ı Zaptiyye'de bir haylice müddet yattım,
Lûtf-ı Yezdan'la başımdan bunu da atlattım.
Çıktım amma tanıdıklar bana vermezdi selâm,
Nerde olsam iki câsus-ı lâîn subh ile şam.
Reh-i ta'kîb ü tecessüste güderdi izimi,
Ben de ihvânı görünce çevirirdim yüzümü.
Anladım ki yaşamak burda benim-çün müşkîl
Olacaktır, sonu zindanda zarûretle sefîl
Bir ölüm, başka çıkar yol olamaz terk-i vatan.

Ederim be, ne olur? şimdi de efkâra plân
Bulmanın çâresi, ya'nî vapura binmek içün,
İzmir'e tezkire, sonra? Onu da yolda düşün.
Hasbihâl eyleyerek gönlüm ile derdleştim,
İki ay sonra hulâsâ vapura yerleştim.
Bir haber göndererek vâlideye İzmir'de
İstedim gelmesini yok ise korku, bir de
Açmasın kimseye aslâ şu benim gittiğimi.
Vâlidem geldi görüştük, geceye doğru gemi
Demir aldı, Beyrut'u Kıbrıs'ı İskenderiye'yi
Tuttu, çıktık, karaya bastık ayak. Ben de neyi
Yağlayıp pullayarak kendimi attım Mısır'a,
Şevk-i hürriyet ile sırtımı verdim hasıra.
Bir sabah Kahire'ye çıkmış idim erkenden,
Aramıştım oralarda iyi bir Türkçe bilen,
Biri çıktı, dedi: Çoktur burada Türk oteli,
Koyduk eşyâları bir faytona bindik, bedeli
Ne kadardır gecede, bilmeli, öğrenmeliyim.
Cümle-i mâmelekim yirmi kuruş, bir de ney'im.
Bir fırankmış, ne ise bir oda tuttum derhal,
Parasızlıkla bu yerde yaşamak emr-i muhal
Olduğu zihnime saplandı, düşünmekte iken
Birisi sordu:

— Birâder yeni mi geldin sen?

— Şimdi.

— Fikrin burada çokça mı kalmak?

— Bakalım.

— San'atın var mı?

— Var az çok.

— Ne yaparsın?

— Kavalım.

Koltuğumdaydı çıkardım, bir iki nağme ile
Bir gezinti yaparak kestim. O âdem acele
Ellerimden tutarak kalk dedi, hem yalvararak,
Vardı halinde asâlet, dedi:

— Yâhu, bana bak!

Ben deminden seni tetkîk ile meşgul oldum,
Keşfimin hepsini zatında tamamen buldum.
Sen kaçaksın, bura gurbet sayılır gerçi, fakat
San'atın kıymet-i hakkı seni pür şevk ü neşât
Nerde olsan yaşatır, bak şu bina yok mu? Dolaş,
Karşıki dükkâna gir, sâhibi Artin Karakaş
İyi âdemdir o, git, gör, ona ney üfle biraz;
Seni hem mangırda müstağrak eder, hem i'zâz.
— Necidir, söyle
— Fotoğrafçı, saatçı, tüccar.
Haydi, hiç durma, o âdem bu ney'i çoktan arar.
Kalktım artık, köşeyi saptığım anda dükkân
Karşıma geldi, göründü: Kocaman bir câmekân.
İçeri girdim, o esnâda suâl eylediler,
Ben de anlattım işin olmuşunu ser - tâ ser.
Hâsılı dinledi takdir ile, iş verdi heman.
Hakladım beş lirayı, akşam olunca oradan
Beni irşâd eden ehl–i dili buldum derhal.
Dedim eltâfını gösterdi Cenâb-ı Müteâl.
Metelik girdiği anda cebe ten oldu çelik,
Doğru meyhâneye gittik, kafayı tütsüledik.
Kardaş olduk, yedik içtik, gece döndüm otele,
Dalmışım uykuya, şükr eyleyerek Lem Yezel'e.

İki üç sözle Mısır'da o geçen beş seneyi
Kapamak istiyorum, çünkü bu eyyâmı iyi
Bir zamana bırakıb yazmalıyım dikkatle,
Ömrümün kısm-ı mühimmi sayılır bence hele..
Fikrimin orda zuhûr eyledi istiklâli
Ki, bütün tarz-ı hayatım buna bürhan-ı celî.
Olmadım kimseye bende, bana da yok kul olan,
Yaşadım san'atımın zıll-ı maâşında hemân
Aldığım para, mukabil hüner ü san'atıma,
Çok mudur yoksa benim kıymet-i mâhiyyetime?
Görmedim bir gece endişe-i ferdâsız ben

Geçmedi bir günüm âzâde-i endûh ü hazen.
Kulak astırmadı yoksa bana deryâ - dillik,
Vermedim kahrına, eltâfına dehrin metelik.
Bakınız, durmak için işte huzur - Ullâh'a
Bir temiz don bulamazsın ayağımda ki daha!
Şimdi şu kırk seneye baliğ olan sinnimde
Eski püskü görülen elbiseler eğnimde
Ya hazırdır, ya hediyye. Bugün ısmarlamadan
Yapılan beş katı geçmez, buna vallâhi inan!
Sinema, hayli fonoğraf ile yüzlerce plâk,
Şâhid-i ma'rifetimdir benim. Üç beş avanak
İle bir makbereye döndürülen hâk-i vatan
Beni takdîr ederek besliyemez. Çünkü zaman.
Hani yazmıştım a «Manzûme-i İstanbul»da,
Hüner ü ma'rifetin düşmenidir her yolda.
Bunu burda keselim, çünkü Mısır'dan bıktım;
Yazdığımdan iki ay sonra şu na'tı çıktım:

Fakîri sen halâs eyle Mısır'dan yâ Rasûl-Allah,
Meded kıl, sırtımı kurtar hasırdan yâ Rasûl-
Allah!
Çamurla imtizaç etti papuçlar altı yıl amma,
Çorablar iştika eyler nasırdan yâ Rasûl-Allah!
Belâ tâ'kîb eder kaçtıkça, hikmet ben nedir
bilmem,
Başım kurtulmuyor eşşekçe hırdan yâ Rasûl-
Allah!
Züğürtlükten beni dilsiz sanırken çarşıda aşçı,
Eşek ekmekçidir evde bağırtan yâ Rasûl-Allah!
Gelip de hâneme hergün gürültü etmede dâim,
Ne ister ben gibi bir tamtakırdan yâ Rasûl-Allah!
Züğürtlükten fakîrim öyle bin yıllık cenâbet
kim
Dayak yer girse hammama natırdan yâ
Rasûl-Allah!
Bu dünyada neler çektim bilirsin, lûtfedip bâri

Çıkarma rûz-ı mahşerde hatırdan yâ
Rasûl-Allah!
Gümüş, altın gibi mâ'denlere çoktan darılmıştır,
Bulunmaz sikke Neyzen'de bakırdan yâ
Rasûl-Allah!

İzmir oldu vatana avdetin ilk iskelesi,
Sâz-ı hürriyetin ahengi bozukcaydı, sesi
Uymamıştı daha kanuna nizâmat-ı usûl,
Telleri karma karış, hepsi de çangıl çungul!
Bu akordu yapacak ehl-i hüner elbette
Bulunur sanmış idik dâire-i millette.
Bir gün Eşref ile bir yerde oturmakta idim,
Karşıdan görmüş idi Hazret-i Doktor Nâzım
Gülerek geldi, oturdu, dedi ki Eşref ona:
Gelecek şimdi Prens, baksana Kordonboyu'na!
Bu kadar halk birikmiş onu istikbâle;
Bakın insâf ederek ortadaki ahvâle.
Yakışan şimdi size terk ile hırsı, kini,
Alınız dâire-i sâ'ye Sabahattin'i.
Dedi Nâzım:
«— Bana bak Bey Baba, sen bil ki şunu,
Dediğin farzedelim olsa da, bizlerce sonu
Bir riyâziye-i kat'iyye ile müsbettir
Ki Prens haşre kadar düşmen-i Cem'iyettir.»
O vakit gördüm içinde vatanın hırs ile kîn.
Bunu kim olsa ederdi o zamandan ta'yîn.
Atladım bir vapura, ertesi gün İzmir'den,
Çıktım İstanbul'a, bir cuma günüydü erken.

Geçti eyyâm-ı belâ, geldi safânın sırası,
Mahfel-i zümre-i yârandı Direklerarası,
Ne kadar var ise erbâb-ı sühan ihvândan
Toplanıp sohbet ederlerdi gönülden, candan.
O muhabbet yine bâki diye pür şevk ü visâl
Geldim amma hani ihvân, hani o feyz ü kemâl?

Sahib-i fikret olanlarda taanüdle gurûr,
Hepsi bir hiss-i tahakkümle safâ-yâb-ı sürûr.
Bezm-i yarânı güneşlendiren envâr-ı kulûb,
İhtirasât ile olmuştu tamamen mahcûb.
Şımarıklıkta eşeklik bütün etvârından
Sezilir, hissolunur, hepsinin efkârından.
Yolda, çayhânede hayvancasına fiskoslar,
Arkasından bakarak herkesi tenkîde dalar.
Hangi telkîn ile sâfiyyet-i vicdan değişir?
Na'l, yular, bir de semer uğruna har olmaz a şîr!
Yâd-ı mâzi ile az çok görüşürdük yine biz,
Oldu bir vak'a sebep ayrılığa, dinleyiniz:
Ki, bir geceydi o günler. Sabah-ı Hürriyet,
Ferah'da oynanacakmış duyunca bir niyyet
Edip biletleri aldım, gelince vakt–i dühûl,
Tiyatronun kapısında polisle süngülü kol!
«Yasak!» demişti bir asker, sebep nedir, sordum,
Bilen yok ortada, hayli zaman da ben durdum.
Dedim «Biletleri versek de pâreyi alsak,
Yakıştı doğrusu hürriyet aşkına bu yasak!»
Duyan kim? İşte o esnâda koptu bir heyecân:
Yapış, bırak, şunu tut, dur, tokat, koşanla kaçan
Arar mısın? Karakollarda süngülü asker
Yetişti ayrıca, oldu sokakta bir mahşer.
Nutuk, patırdı, rezâlet, sedâ-yı hürriyet,
Döğüş, münakaşa, dâvâ, ricâl-i Cem'iyyet!
Bu sürmüş altı saat, ben makama ermiştim,
O kanlı mâhbes-i mâziye postu sermiştim.

1335/1919

KIT'A

Şu otuz yıllık ömür terceme-i hâlimdir.
Şimdi kırkındayım, on yıl arada kaldı nihân.
Âhiretten dönüşümde o ölen Neyzen için
Karşıma çıktı şu sûret ile «Eşkâl-i zaman».

1335/1919

MAŞALLAH

Mevsimi geldi, vatan pür-şeref ü şân olacak!
Seyreden satvet–i millîyeyi hayrân olacak!
Ordumuz arz ü semâlarda hükümrân olacak!
Saf-be-saf ins ü melek bende-i Tûrân olacak!

Yakacak Avrupa'yı nâîre-i savletimiz,
Yıkacak yumruk ile şeş ciheti milletimiz,
Tutacak enfüs ü âfâkı bütün şöhretimiz,
Nice ma'mûrelerin halkı perîşân olacak!

Yapacak yeryüzüne gayretimiz bir heykel,
Tapacak diktiğimiz heykele akvâm ü düvel,
Ser-fürû eyleyecek bizlere ahkâm-ı ezel,
En küçük bir kulumuz Nemse ve Alman olacak!

Alacak Rusya'da Petersburg'u askerimiz,
Dalacak Kutb-ı Şimalî'ye yaman leşkerimiz,
Olacak Eskimolar bende-i fermân-berimiz,
Şerrimizden nice zî-rûh herâsân olacak!

Yıkacak bir elimiz vâdi-i Hindistan'ı,
Sıkacak tâ boğazından Japon'u, Efgan'ı,
Tıkacak bir kümese Bulgar ile Yunan'ı,
Sırb'dan evvel kulumuz Çin'le İtalyan olacak!

Yanacak İngiliz'in kuvvet-i bahr ü berri,
Sanacak Leh'le Fransız bizi dehrin pederi,
Kanacak bir yalan atsak da eğer cinn ü peri,
Bu işe ilk şaşıran hâsılı şeytan olacak!

Yeryüzü hep bizim oldu gelelim şu sadede,
Bütün akvâm-ı cihan düştü amanla mededе,
Bir kişi kalmadı artık karışan nîk ü bede,
Rub'u meskûn yeniden sahâ-i ümrân olacak!

Nâfiâ emredecek şimdi mühendis Agob'a,
Bir tünel açmak için şöyle Kutub'dan Kutub'a,
Köprü inşâsı için lâzım olan hayli duba,
Vükelâ Meclisi'nin boş kafasından olacak!

Dolacak şanlı eserlerle maârif sepedi,
Bir risale kalacak nisbeten ansiklopedi,
Şişecek hikmet ile kilyesi, kalbi, kebedi,
En küçük bir talebe dâhî-i devrân olacak!

Yazacak ismini yanlışsız o dem Meb'usan,
Kalacak hayret içinde bu işe hep Âyan,
Vükelâ karşılarında olacaklar lerzân,
Bunların bilmediği din ile îmân olacak!

İşte bu zümre hukuk-ı vatanın müktesibi,
Bir düşün ki ne olur her birinin müntehibi,
Ötecekler bir ağaçta tüneyen karga gibi,
Bu sadâdan nice har, vâkıf-ı elhân olacak!

Derk ü fehm eyleyemez bizdeki fikri Sokrat,
Bu ne tefrit-i tecâhül, ne ilimde ifrât,
Marta karşı çalacak zil borusu mâh-ı şubat,
Bütçemiz Vezne-i Mâliye'de raksân olacak!

5 Şubat 1336/1920

SEYR–İ SEFÂİN

Zâhirinden kapı, girsek içine in gibidir,
Levhasında yazılan Seyr-i Sefâin gibidir.
Rûh-ı Nuh anlayamaz daire mi, naire mi,
Bir dolaptır akıl ermez çeviren cin gibidir.

Dosyası Tosya pirinci gibi çok su götürür,
Kaydının hepsi de iptal ile terkîn gibidir.
Bahseder bâzı cerâid karasından yüzünün,
Kömüre atfeder o, kendine tahsîn gibidir.

Gişede beş kaladan sonra sakın görme hesab,
İsteyenler paranın üstünü hâin gibidir.
Serti ters anlamayın, halkı eğer terslerse
Âdetâ müşterisi vâdeli dâyin gibidir.

1920

İKİNCİ ARZ-I HAL

Araz mı, Bâb-ı Âli mi, sıfat mı yâ Rasûl-Allah?
Hükûmet mi, esâs-ı meskenet mi yâ Rasûl-Allâh?
Belânın ismi yoksa ma'delet mi yâ Rasûl-Allâh?
Devâir hep mezâr-ı ma'rifet mi yâ Rasûl-Allâh?
Diyâr-ı eşkiyâ mı, memleket mi yâ Rasûl-Allâh?

Vücûdumda garîbim, şu ricâmı lûtfen is'âf et,
Umûr-ı Bâb-ı Âlî'yi füyûzâtın ile sâf et,
Ser-i kâra geçen kimse, karîn-i bezm-i eşrâf et,
Unuttuk hüsn–i tedbîri, fakat sen bâri insâf et,
Rezâlet de berâ-yı maslahat mı yâ Rasûl-Allâh?

Cehâlet fikr-i sem'iyyetle her beyne çakılmıştır.
Şeref, nâmus-ı milliyet Ocak'larda yakılmıştır,
Tutuştukça memâlik, zevk ü handeyle
bakılmıştır,
Girîbânında halkın bir belâ, resmen takılmıştır.
Yed-i pür-hûn'-ı devlet mi, rozet mi
yâ Rasûl-Allâh?

Bu cahâ çullananlarda eser var istikametten,
Dönüp etrâfa bakmazlar, ne var haktan,
hıyânetten,
Çekerler garına Ashâb-ı Kehf'in tel siyâsetten,
Ne farkı var imâretten veya Bâb-ı Meşîhat'ten,
Sadaret Nallımescîd'de cihet mi yâ Rasûl-Allâh?

Vatan mı, top atan mı kimse bilmez, şu
muhakkaktır,
Bunun medlûlü varsa meclîs-i millîde lâklaktır,
Demiş ki Feylesof,* bence ya altındır ya gırtlaktır,
Vatan lâfzı bizim'çün hak gibi meçhûl-i
mutlaktır,
Aceb kabl-el beşer bu bir lûgat mı
yâ Rasûl-Allâh?

Bütün Bâb-ı Meşihât'tır** bu mülke meskenet-
fiken,
Bu Dârü'n- Nedve'dir*** her feyze mâni bî-aman
düşmen,
Misâl-i Akreme her bir münâfık, dîn için rehzen,
Utanmazlar Buhârî'yi zafer evradı etmekten,
Riyâ onlarca arz-ı meskenet mi yâ Rasûl-Allâh?

(*) Rıza Tevfik (Bölükbaşı).
(**) Şeyhülislâmlık kapısı, şeyhülislâmlık makamı.
(***) Kitabın sonundaki sözlüğe bkz.

Meşîhât bence gayyâ-yı cehil, yekpâre bir tâbût,
Bu nebbaşân-ı eytâma cehennemler olur mebhût,
Eder lâ'net bu halka sâkinân-ı âlem-i lâhût,
Boğazlar kardaşı kardaş, sebep bu zümre-i Tâgût,
Fazahat devri rûz-ı mes'âdet mi yâ Râsul-Allâh?

Ederler imtihan önce lefif-i gayr-i makrundan,
Alırlar altı gün sonra kovarlar bâb-ı madûndan,
Müdîrin farkı yok kerhânede bir eski patrondan,
Muallim beylerin haysiyyeti, az şimdi garsondan,
Bu Dârü'l-Hikme* dâm-ı mel'anet mi
yâ Rasûl-Allâh?

Zavallı Hafız İsmâil'in emri, azli bir çıktı,
Esâretten gelince cübbesi, şalvarı yırtıktı,
Dikiş tutturmadı bir yerde tâli', kendi de bıktı,
Gürûh-ı fırka beyninde bu çıngar partiyi yıktı,
Evâil bahsi zikr-i menkıbet mi yâ Rasûl-Allâh?

Bu zatın farkı yokmuş tatlı sert bir köhne
câhilden,
Sorulsun Dahiliyye Nâzırı şu esbak Âdil'den,
Eğerçi kendisi mahcûb olur bir hatt-ı mâilden,
Niçin yüz vermesinler, almasınlar söz bu
kâmilden,
Bunun merkezde kârı hep evet mi
yâ Rasûl-Allâh?

Sarıklıydı bu önce, imtihanda çok kızarmıştır,
Kuva-yı cehl ile vâdi-i ilmi hayli yarmıştır,
Tasavvuftan ururken dem kabardıkça
kabarmıştır,
Libâs-ı fahrı pek çok kerre giymiştir, çıkarmıştır,
Palâs-ı râh-ı dervîşân ceket mi yâ Rasûl-Allâh?

(*) Mütareke döneminde açılan felsefe okulu, fakültesi. Neyzen Tevfik'in bu dönem şiirlerinde sık sık eleştirdiği, yerdiği bir kurumdur.

Yamandır hâli İslâm'ın şu vâdi-i dalâlette,
Sebeb şakk-ı asâ-yı millet oldu bâb-ı vahdette,
Umûr-ı devleti tedvîre er lâzım siyâsette
Fazâyih irtikâb etmek için râh-ı şerîatte
Meşîhat'da bulunmak mâ'zeret mi
yâ Rasûl-Allâh?

Tıp Fakültesi Hastanesi
Haydarpaşa, 10.10.1920

FERDÂ-YI VAHDET

Sen ey gurûr-ı beşer, ey tahakküm-i gaddâr,
Sen ey siyâset-i masrûadan doğan efkâr!

Sen ey hurâfe-i edyân ü şirk-i milliyet,
Dîmağ ü kalb-i beşerde onulmayan illet!

Sen ey fesâne-i emmâre, münzelât-ı zunûn,
Akaid-i mütecennîn, sahâif-i pür-hûn!

Sen ey fezâ-yı garazdan inen kevâkib-i şer,
Pıranga-bend-i dalâlin olan şu tevk-ı beşer!

Evet, rivâyeti zu'munca altı bin senedir,
Demir düğümlerin altında zâr ü gürsinedir.

Maâbidin gibi dârü's-sınâa-i ifsâd,
Dem-i cinâyeti Hâbil'le Kabil'e isnâd

Eden ve hakk-ı verâset güden şu insanlar
Ki gayz ü kînine şâhit minâreler, çanlar.

Birinde bang-ı Muhmmed, birinde savt-ı Yesû',
Belâ-yı kizb ü cehâletle kubbeler meşbû'.

Uçar ukab-ı menâhî fezâ-yı kizbinde,
Ne hacleler satılır, bû durulmıyan dinde.

Haham, papaz, hoca cürmün birer nigeh-bânıdır,
Erâzilin bu maâbid gedikli dükkânıdır.

Kiminde turfa belâsı, kiminde nâr-ı harâm,
Zavallı mu'terifinse geçirdiği âlâm,

Diyânetin bu koğuklarda gümrüğü alınır,
Yalanla safvet-i aşka ne darbeler çalınır.

Girer perî-i zekâ bû karanlığın içine,
Görür bekâret-i Meryem, güler iken piçine.

Çocuk anayla semâvi bir aşk-ı müstetire
Delil olursa pederlik de hâle-i bedre

Kalır ki mantığa, fenne temâsı kaldırsak
Sızar huveyne-i Yûsuf şu resmi bir sıksak.

Değil mi ismet-i Meryem Yesû'a bir ideâl,
Olur bu hikmet-i Teslîse en celî timsâl.

Gel ey zekâ-yı beşer sen şu şi'r-i aşka sokul,
Bu nûr-ı sicn-i bekâret, fakat bugün bir dul.

Damarlarında seyâhat eden hayâl-i garâm,
Samîm-i kalbine bir gonca eylemiş ikrâm,

Masalcı bir karı varmış bekâret isminde,
O sırdaşı imiş aşkın hadâset-i sinde.

Ziyâ-yı ra'şe-i vahdet o burca dikmiş tuğ,
Terennüm etmiş o demde heman rebâb-ı bülûğ.

Netice Yûsuf-ı Neccâr Meryem'e dayamış
Bu şi're din demiş, İsâ hayâl ile boyamış!

Fakat bu din, bu görünmez sihirli istihkâm
Ki her sefeste bir işkence âletiyle zalâm,

Saçar, bulandırır aşkın meâl-i nükhetini
Kırar kebûter-i aşkın per-i meveddetini.

Şikeste-per dolaşan şu benât-ı Havvâ'dan
Sorun mecelle-i aşkın meâlini bir an.

Sorun ki lîr'inin evtârı inlesin bir dem,
Terennüm eylesin uşşâka sîne-i Meryem!

Kadın, bu genc-i serâir, hazâin-i melekût,
Bu nûr-ı mâye-i şefkat, bedîa-i lâhût,

Mukaddes addedilen enbiyânın annesidir,
Rebâb aşka gerilmiş telin terânesidir.

Kitâb-ı hilkatın uzvî şerefli matbaası,
Mehâsin-i beşerinse meâli, şa'şaası.

O *cennetin* kapısından koğulma bühtânı,
Bu iftirâ-yı musanna', bu Cidde destânı,

Dehâ-yı hâzıra karşı bu iftirâ lekedir,
Bu ilm-i hâl-i fazâyih, şebâba tehlikedir.

Hücûma erkek olanlar düşünmeden girmiş,
Kadınlığı siper-i intikama indirmiş.

Esîr olunca kadınlık nikâha bağlanmış,
Müzeyyenâta da bakmış, tel örgüdür sanmış.

Değil mi ya? İpek, altın saâdetin temeli?
Kadınlığın bu kelepçe içinde kalmış eli.

Kadın elindeki kirmiş bir erkeğin dince,
Bu kir çıkarmış elinden boşarsa fikrince.

Muhakkar olduğunu dinden eyliyor ta'lîm,
Şu âyete bakınız: «İnne keydekünne azîm.»

Şu altı bin senedir izdivâcı tanzîme,
Muvaffak olmıyan ezhan değer mi ta'zîme?

Peki, bu halde kadın kim olur tefekkür edin:
Benim evimde karım şu, esîre bir hâin!

Bir izdivâc-ı musanna'la def'-i şehvet için,
Şu zen muhayyer alınmış senin elinde geçin,

Hakaret et, boşa, döğ, söğ, elindedir dizgin;
Bu kısrağın damarında fakat siyah bir kin,

Gezer, durur, uyumaz ha, bütün gece dolaşır.
Bu intikamı kadınlık damarlarında taşır.

Sebep şu, Âdem'i cennette aldatan Havvâ;
Senin karın, sana burda ne işlemez acaba?

Netice şu: Karı ba'de'n-nikâh ölünciye dek
Sever, sevilmeyi ister tabîaten bî-şek.

Nikâh, onun nazarında berâ-yı ref'-i günah
Muvâzaa gibi bir şey, ...iş kucakta penah.

Değil midir şu netice hakikatin güneşi,
Sevişmenin tarafeyni görür, bulur bu işi.

Evet, o gayz ü cehâlet ocaklarında zekâ,
Muhâkeme eritilmiş mükerreren, hâlâ

O din belâsı taassup, şu şirk-i milliyyet,
Döküldüğü kalıbın an'anâtını elbet

Eder muhâfaza çünkü fazâili tahnît
Eden maâbid-i muzlîm, sefîl, kanlı muhît.

Mecelleler, avukatlar, yalancı şâhitler,
Bugün, yarın sonu gelmez üzüntü gel gitler.

Koğulmalarla hakaret, pırangalar, mahbes,
«Ya sus, ya öldürürüm ha!» Bilinmiyen bir ses.

Cezâ-yı hükm-i tagallüp döğer de ağlatmaz,
Büyüklerin sözü, darb-ı meseldir â! batmaz.

Karın güzelse başında belâ-yı mübremdir,
İmam, hocâ, iki şâhit, görünme mahremdir.

Emir verildi, şerîat bu, lâf değil, bana bak,
Karım deyip de sokulma, uzak dur ondan, uzak!

«Zavallı kız kurumuş be» deyince birden imâm,
Hücûm-ı ra'şe-i teflîc, sar'avî evhâm

Sarar dimâğını bî-çâre bî-haber, bî-kes
Donar kalır, «İmam haklı» meâlini her ses,

Derin kanâat ü imanla, aşk ü vicdanla,
Bu cümle hep bir ağızdan çıkar, düşün, anla!

İkinci günde talâk-ı selâse dalgaları,
Kulakların dolaşır sâhilinde, karı

Muhâkeme edemez, bir hacâlet-i dînî
İçinde kalmış o âciz, şu seng-i tel'înî

Kimin vücuduna atsın, ne semte fırlatsın?
Tanınmıyan bir adamla, evet, nasıl yatsın?

Evet, bu emr–i şerîat, bu hulle olmak için
Şakırtısında da vâzıh hukuk arar bir din.

Gelince rüşvete, kizbe kılıncı keskindir,
Meşîhatin kapısından berâ-yı hak bir gir!

Hudâ düşürmesin erbâb-ı iffeti oraya,
O yerde hakkını almaz güvenmiyen paraya!

Cahîm-i zîllete düşmüş olan şu çifte şebâb,
Per-i meveddeti kırmak şerîaten icâb

Ederse aşk ü muhabbet bu yerde âciz mi?
Değil, fakat para lâzım, bu rûhu hâiz mi?

Esâs aşk ü muhabbet güzel, fakat din var,
Bütün betâat-i hulle, bu hangi kalbe sığar?

Yutulmaz â, bunu biz bir yoliyle sordursak,
Perî-i aşkı kadınla buluşturup da uzak

Durup da seyre koyulsak, hayâle resm-i geçit
Vazîfesi düşecek olsa intihâbı bâit

Olan ufukların altından önce kalbinde
Arar da hulle'yi fikren sevimli bir zinde

Ateşli kolların âguş-ı vuslatında bulur,
Mukaddesât-ı maâbit yanar, düşer, kül olur.

Mükevvenâta muhabbet, beşerle yek-rengî
İnan, bu birliğe terket fazâyih-i şirki.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 1 Ocak 1921

TERÂNE-İ GURÛR

Menâhic-i Sühâ'nın titreyen ayaklarını
Birer kavâid-i acz ü kederle rabt ettim.
Ezel, ebed iki pervânedir hüviyyetime
Hayâli, rişte-i im'ânla kayd ü zabt ettim.

Cemâli, nazra-i irfânla bağladım hisse
Visâli kabza–i hayretle kalbe reddettim.
Şeb-i celâlimi hicrânla eyledim tenvîr,
Mezâhirimle hafâyâ-yı aşkı seddettim.

Dehâyı eyledim ufk-ı bedâyi'e sayyâd,
Zekâyı fikr-i taharrî için delîl ettim.
İrâde, dest-i teşebbüste ser-şîkeste-i gam,
Ümîde rûh-ı tecessüs için delîl ettim.

Fesâne-i şübehâtım, zunûn-ı muhtelifin
Başında leyl-i elemidir ki lâ-taayyünden
Doğan zılâl-i hurûşan, fezâ-yı idrâke
Serâirimdir akar, sedd-i hayret üstünden.

Amâ-yı mutlakı deycûr-ı iltifâtımla,
O nûr-ı vahdete ettim serâçe-i fânus,
Ezel, ebed iki kaptır kitâb-ı aşkım için,
Kevâkibim kelimâtı, fezâlarım kamûs.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 3 Ocak 1337/1921

NOKTA

Şu yolda kırk senedir attım adım,
Daha hâlâ beni ben anlamadım.

Aklımın erdiği bir şey varsa,
Fikrim eb'ad-ı hayâli yarsa.

Cezr ü medlerle, ebedle ezele
Varmış olsam o reh-i lem-yezele.

Bana rehber olacak şû'le, adem,
Ademin şû'lesi hiçî der isem

Bunca varlık ki benim meşhûdum
Nûr-ı aşkınla bütün mescûdum.

Ve ademden edişim acze rücû',
Saçıyor pîşime milyarla tulû'.

Her tulû'un şeb-i bidârından,
Şu fezâya-yı hafa-bârından.

Yağıyor bunca serâir güneşi,
Yakıyor aczimi hayret ateşi.

Aczimin de buna âciz kalışı,
Der demez meselenin geldi başı:

Halleder noktayı aklen, hissen,
Bunu tekrar okuyup dikkat eden.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 7.1.1337/1921

PERÎ-İ SAN'AT

Muhalledât-ı hayâtın içinde en parlak
Güneş, şu kubbenin altında şû'le-i ahlâk

Saçan bedâyi'-i san'at ki ma'bed-i hissin
Birer eizzesidir her nigâh-i taksîdin.

O âbidât-ı sevânih önünde pür-heyecân
Kalışlarında geçen her dakîka-i im'ân.

Birer asır doğurur, incizâb-ı aşkından
Bulur bu nûr ile râh-ı hakîkati vicdân.

Fakat bu hâhiş-i sa'yin önünde nevmîdi,
Serâb-ı hâsiresi, bir ukâb-ı tehdîdî.

Dikenli bir uçurumdan kederle fırlatarak
Yanan o şû'le-i eşvâkı söndürür mutlak.

Bu intifâ'-yı küdûret bu zıll-ı vehm ü kelâl,
Kaçar eizze-i san'atten orda sen derhal

Muhalledât-ı hayâtın içinde üç yaprak
Çevir, «Rübâb-ı Şîkeste»* terânesinden ufak,

Büyük, derin yazılardan o nuru istihsâl
Edersin artık o anda söner leyâl-i melâl,

«Söner leyâl-i melâl» i nasılsa ağzımdan
Kaçırdım amma melâlin karanlığı her an

Değil midir beşerin sînesinde bir deycûr,
Değil midir beşeriyyet melâl ile mestûr?

Ölüm, şu hiss-i tefânî, bu nûr-ı endîşe,
Uyûn-ı kibr ü gurûru kederle tahrîşe

Temâyül etmemiş olsaydı, san'at-ı ibdâ',
Bu rütbe parlayamazdı; hakikatı ismâ'

İrâe etmeğe bir sahne-i dehâ lâzım,
Zekâ o sahneden olsun bu hikmete âzim,

Deyip de başlamış erbab-ı san'atın kalemi
Kâğıtta, taşta diriltilmiş bu hiss-i muhteremi.

Ağaçta taşta belâgat, bedâyi' ü ihsâs,
Terâne, girye, tedâî, kaziyyelerle kıyâs

Ki cezr ü meddile cûşa gelir de bî-hareket,
Önünde bâde-i ibretle mest olur hayret.

Hayâli ayn-ı hakîkat eder, hakîkati hiç,
Belâyı saltanat eyler, cevâhiri kerpiç,

(*) Kırık saz; Tevfik Fikret'in aynı adı taşıyan kitabı.

Tuyûf-ı tâiri, hükm-i kader kadar sâbit,
Sufûf-ı ceng ü cidâli ebed gibi sâkit.

Ölen dûhûr-ı esâtîr içinde ervâhın
Dolaştığı görülür; canlanıb da eşbâhın

Hayat-ı muzlimin altında hep hurâfâta
Mümessil olduğu meşhûd olur, hayâlâta

Bu his, bu rûh ü zekâ hep teessürât-ı elîm,
İçer bu bâde-i şi'r ü füsûnu zevk-i samîm,

Bu bâde, bâde-i mu'ciz, bu hazz-ı rûhânî
İlelebet kalacaktır, bütün cihan fânî

Olur, fakat bu bedâyi' kitâb-ı hikmettir,
Bu neşve-i ebediyyet şu şekl-i san'attir.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 8.1.1337/1921

SÖZÜMONA EFENDİM SENSİN

Memleketi altüst edip yıktılar,
Bir takım pangodoz,* efendim sensin!
Taşındılar, kaşındılar, on üç yıl[1]
Başı, kıçı, uyuz efendim sensin!

(*) Argo sözcükler: **Pangodoz**: Sünepe, **Handavallı**: Aptal, saf, vurdumduymaz, **Çakal**: Kurnaz, düzenbaz, yalancı. **Zırtapoz**: Zıpır, hayta. **Kokoz**: Parasız, cebi delik. **Kaparoz**: Kötüye kullanma yoluyla havadan gelen mal ya da para. **Orsa etmek**: Duruma göre tutum, söz değiştirmek.

(1) 1908-1921. - N.T.

Âlim, câhil, handavallı, külhânî,
Sözüm buradan öte, Malta yârânı.
Hepsi de birbirinden yabânî,
Domuz oğlu domuz efendim sen sin!

..... dedikleri boyalı
Bir çakalmış, ilmi Tûran masalı.
Gelmemiştir cihan cihan olalı
Böyle bir zırtapoz efendim sensin!

Fikret, Cemil gitti, kim ne diyecek?
Bu da san'at, bence hani yiyecek?
Donumuz yok götümüze giyecek
Alayımız kokoz efendim sensin!

Kemiği ölçmeden doru tıkar mı,
Zâloğlu Rüstem'i çocuk yıkar mı,
Şâhinle dünyada başa çıkar mı,
Bu hımbılca horoz? Efendim sensin!

O son imzâ bu lekeyi kapamaz,
Çingeneye filozofluk tapamaz.
Siyâset sırrını turşu yapamaz
Bu çatlak kavanoz, efendim sensin.

Vardır ki kerâmet pîr sillesinde,
Dervişlik taslarmış boş kellesinde,
Satılır mı İslâm mahallesinde
Sümüklü salyangoz? Efendim sensin!

Sıçradıkça sen bu daldan o dala,
Seni gören sanmaz saf bir budala.
Senin içindeki kin değil, hava,
Bir şişecik gazoz, efendim sensin!

Ankara'nı cini seni çarpamaz,
Bir kemikle it ağzını kapamaz.
Korkma sen yaz hiçbir şeycik yapamaz,
Dinsizi aforoz efendim sensin!

Madam Miloviç'e bir doya doya
Sulanmışsın gördüm, yüz değil kaya.
Hıyarlık etme, hiç doğranır mı ya,
Kaymağa maydonoz? Efendim sensin!

On üç yıl aç kaldım süründüm fakir,
Hiç bir cem'iyyete olmadım esîr,
Cebinde iken etti nâmını tahkîr,
Aldığım kaparoz efendim sensin!

Neyzen-i bî-zenim çok etme orsa,
Kaptansın civanım, belinde korsa.
Erler meydanında eksiğin varsa
Başında bir hotoz efendim sensin!

Tıp Fakültesi Hastanesi
Haydarpaşa, 9.1.1337/1921

ÇOK ŞÜKÜR

Deli gönül, neyi özler durursun?
Acınacak dostun, cânânın mı var?
Dünya yansa yorganın yok içinde,
Harab olmuş evin, dükkânın mı var?

Hatır, gönül bulamazsın birinde,
Dama dedi dişisinde, erinde,
Vatan dedikleri yangın yerinde,
İnsanlığa hâlâ imânın mı var?

Nene yetmez senin şu kuru kaval?
Pîr aşkına sıkıldıkça durma çal.
Malta'daki kurnazlardan ibret al,
Paran mı var, bağın bostanın mı var?

Sana giren çıkan nedir, be dürzü?
Be Allah'ın nümûnelik öküzü!
Ben mi yuttum on dört bin okka düzü,
Bekri Mustafa'dan fermanın mı var?

Ne uymazsın zamaneye be domuz?
Kırk senedir ...ne verdin omuz.
Nâzır olmuş desem sana istakoz,
Reddedecek kılıç, kalkanın mı var?

Çünkü neden? Dalyanın yok, ağın yok,
Bir tek hamsi kızartacak yağın yok.
Ocağın yok, dalın yok, budağın yok.
Yoksa Gökalp gibi Tûran'ın mı var?

Uyanmadın gitti, daldın uykudan,
Sana ne be âlemdeki kaygudan?
Dem vurursun siyasetten duygudan,
Beynelmilel bir bir imtihanın mı var?

Feylesof'um dedi herif, pap çıktı,
Nâzır oldu, saman sattı sap çıktı.
Reçetede şurup yazdı, hap çıktı,
Yutmayacak yoksa, âyânın mı var?

İspermeçet-zâde[1], Kirpi[2], Pehlivan[3]
Yanaşması, o bayraklı kahraman.
Sadrâzamlar içinde en düztaban[4]
İmzacılar* başı Mervan'ın ** mı var?

Çal nayını, ferahnâkte ver karar,
...n nâzır, ...ların müşteşar,
Kumda oyna çöp batmasın âşikâr
Düşünecek senin zamanın mı var?

Kendi cihanında bak sen keyfine,
Kulak asma halkın hayfa–hayfine,
Tanburuna, kemanına, define
Sen de katıl, neyde noksanın mı var?

Şu kırk yıldır senin daran alındı,
Suratına yüz bin kara çalındı,
Nasıl olsa şu bokluğa dalındı
Neyzen'den de büyük isyânın mı var?

Tıp Fakültesi Hastanesi
Haydarpaşa, 9 Ocak 1337/1921

---

(1) Ali Kemal, (2) Refik Halid Karay, (3) Kadri, (4) Damat Ferid Paşa. - N.T.

(*) Sevr Antlaşmasını imzalayanlar.

(**) Yezid'in oğludur (623-684). Çocukluğundan başlayarak birçok kanlı olaya karışmıştır. Bektaşi şairleri, kendilerinden olmayanlara, özellikle kendilerine karşıt olanlara «Yezid» ya da «Mervan» derler.

KAVAL AŞKI

Efendiler, bakınız şu elimdeki kavalın
Serâir-i nefehâtında ince, orta, kalın

Sadâları bulabilmem, hemen otuz sene ki,
Olur sebâtıma san'atta şâhidim belki.

Nasıl mi geçti otuz yıl, bakın bu âteşe ben,
Bilip de düşmedim aslâ; nasılsa dinlerken

Çocukça kendi hayâl-i melâlime dalmış
İdim, fakat bu sihirli kalem, füsunlu kamış

Mukadderâtımı yazmış ezelde defterime;
Şu dâstân-ı hayât-ı garîbimi serime.

O daldığım yarım uyku içinde kendimden
Ayırdılar gibi oldum, uyandım amma ben.

İkinci uykuya düştüm, hakîkati orada
Bırakmışım gibi gördüm, hayâli de burada.

Gerek hakîkat ü rûyâ, gerek hayâl olsun,
Benim şu hem- dem-i rûhumdan oluşum
memnun.

Bütün hayâtımın âfâk-ı girye-bârından,
Doğan leyâl-i teselli içinde pür-hüsran.

Ve serseri dolaşan kehkeşân-ı san'attan,
Bedâyii doğuran mâverâ-yı fikretten.

Sımâh-ı rûhuma bir ses gelir, sağır bir ses,
Ve der ki: Her neyi bildinse radd ü acz ile kes!

Şiirlerin ötesinde kalan serâir-i ney,
Duyup da anlatabilmek muhâl olan bir şey.

Ridâ-yı aşk ü hafâyâdır, aczde hayret,
Eğer ki gösterebildinse ordadır san'at.

Tıp Fakültesi Hastanesi
Haydarpaşa, 9 Ocak 1337/1921

MÜNÂCÂT

Ey bana kendini büyük tanıtan,
Hâlime bak da varlığından utan!

Sen kerîm ü ganî vü mutlaktın
Sâhibü'l-cûd ü zül-kerem'di adın.

Hani nerde o şanlı saltanatın?
Benden olsun sıkılmıyor suratın.

Tam otuz beş yıl oldu yârabbi
Çıkmadı bu tevekkülün de dibi

Va'd-i ferdâyı başka kullarına
Çırak et de benim işim yarına

Kalmasın, çünkü yüz yüze bakacak
Çâre varsa budur bu gün ancak.

Ben senin bir çerâğ-ı vahdetinim,
Daha kestirmesi hakîkatinim.

Bana öyle gelir ki zâtinle
Şu kelâmı adam gibi dinle:

İkimiz bir mahallede büyüdük,
Yüz göz olduk, hem arkadaş, hem Türk

Dâmeye söz bırakmamak lâzım,
Arz-ı hâle yakışmıyor ağzım.

Beni sen başkasıyla etme kıyâs,
Ben kalender ve sen de Rabbü'n-nâs.

Bende varsa eğer o kalb-i selîm,
Arş-ı a'lâna kör kütük gelirim.

Kim ne der? Enbiyâ mı yan bakacak?
Beni hangi cehennemin yakacak?

Hiç'i onlar da eylesin idrâk,
Abd-i evlâd-ı husrev-i Levlâk

Hacı Bektaş, cenâb-ı Mevlâna
Neyle meyden kanat takınca bana

Oldu lânem cihânı şi'r ü hayâl
Rûhuma yağdı nağme-i âzâl

Mürg-i aşkın olur mu hiç konağı
Ebediyyet önünde «yem» çanağı?

Sânihâtım semâ-yı marziyeden
Armağanlar nisâr eylerken

Taparım kendi rûhumun sesine
Kalbimin âteş-i mukaddesine.

Beste-i erganûn-ı ilhâmım
Oluyor sanki mehd-i ârâmım.

Gayb olup kendi kâinâtında
Bin bir isminle her sıfâtında

Görünen şekl ü pertev ü elvan,
Nûr ü zulmet, bedâyî' ü elhân,

Şiddet-i hub, tereddüdât-ı rücû'
Bin tazarrû, eyâdî-i merfû'

Kime kimden? Zavallı insanlar!
Pür adâvet, yalancı bürhanlar!

Altı bin yıllık emr–i teşkilât
Yıkılır mı kolay kolay? Heyhât!

Fitne-i inhisâr-ı edyândan
Var mı kalb-i selîme mâlik olan?

Önce sevdâ, kadın ve şevk-ı naîm,
Zeni âğûş-ı âdeme teslim,

Sonra şehvet edince tende tulû
İlk sözün, tatma meyve-i memnû.

Şahlanan ... bu nehyi dinler mi?
O melekler mi, yoksa cinler mi?

Nûr-ı şehvet, o hâlık-i akdes,
Ser-çerâğ-ı hayât ü rûh ü nefes

Emr-i tahdîde zor gelir yârab,
O iken her muhit-i nûra sebeb

Bunu vicdan bilir ki: Nev'-i beşer
Künh-i aşkı ...le fehmeyler.

Mihnet-i aşk-ı evvelini çeken,
Rûh-ı asrı tefekkür eylerken

Bin telehhüfle âh ü vâh ederek
Şunu vird-i zeban eder bî-şek:

Üss-i ...sün hutût-ı hey'etini,
Bâbı aşkın müsellesiyetini

Aşk-ı asrîme eylerim mihrâb,
Şi'r ü aşkın terânesi bu kitâb.

Şu iki beyti ben de bi'l-inşâd,
Ömrüm oldukça eylerim feryâd:

Nasıl olmam zebûnı kahr-ı gamın,
Hâtırımdan silindi şekli ...m.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
10 Ocak 1921

SEYRÂN

Ölmüşlerle uğraşılmaz demişler,
Hikmetini bize soran olmadı.
Bu bir rû'yâ altı bin yıl görüldü,
Uyanıp da daha yoran olmadı.

Bilirsin ya Âdem nasıl koğuldu?
Hem ilk oğlu katlolundu, boğuldu.
Sanki çille çekmek için doğuldu,
Bu belâya karşı duran olmadı.

Âdem öldü, İdris gitti, Nuh geldi.
Lût'un işi başka, Yusuf güzeldi.
Hangi dinle bu kârhane düzeldi,
Hangi şâhın mülkü vîran olmadı?

Hangi kanun, nizâm kaldı temelli?
Dinli, dinsiz, feylesof, kelli felli,
Güvenip de bilgisine besbelli,
Alt tarafı karıştıran olmadı.

Bir mecliste toplanmıştı enbiyâ,
Hep erenler ulularu, evliyâ,
Önde Bektâş ile pîrim Mevlânâ,
Ben de gizli girdim, duyan olmadı.

Her nebîye bir velî sordu sual,
Uzamadı dedikodu, kîl ü kal,
Zannedersem dinliyordu Zül-Celâl,
İçlerinde kadı yoran olmadı.

Mûsâ Tûr'a, İsâ hûra büründü,
Eyyûb hasta, Ya'kûb yasta göründü.
Hepsine de hicran eli süründü,
Halil gibi bir put kıran olmadı.

Yûsuf yapmış, Mısır'dayken saatı,
Saplı, sapsız, işler hâlâ san'atı,
Sordu Züleyhâ'ya nedir hikmeti,
Dedi: Senden sonra kuran olmadı.

Akıl dedikleri bu yırtık yelken,
Hava bekler, kim bu rüzgârı çeken?
Sabahcılık, akşamcılık der iken
Ayrılmağa vakit, zaman kalmadı.

Hak'kın birliğinde yoktur şekkimiz,
Bize hazır her noktadan tekimiz.
Bekri Mustafa'yla kaldık ikimiz,
Çünkü bizden namlı mihmân kalmadı.

Nûh gemiden vapura dedi peki,
Duman tüttü, attı yelken, küreği.
Hacı Bektaş bulut gibi dedi ki:
Hangimizin işi duman olmadı?

Ali deyip bir noktaya gittiler,
Mevlânâ'nın Neyzen'ine yettiler,
Hepsi birden kalkıp semâ' ettiler,
Dediler ki: Böyle devrân olmadı.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa. 11 Ocak 1337/1921

Deli gönül kara, deniz dinlemez,
Adam olur, balık olur, kuş olur.
Yerde, gökte, suda arar rızkını,
Serseri'nin dağarcığı boş olur.

Kedi olur, köpek olur, at olur,
Kızılırmak, Sakarya, Fırat olur,
Amazon'da, Nil'de bazan yat olur,
Sandal olur, vapur olur, muş olur.

Kanad açmış Mevlânâ'nın neyine,
Dalmış çıkmış Bektâşî'nin meyine,
Âşık mıdır cihânın her şey'ine,
Her mevsimde bir sevdaya duş olur.

Uryan girer matbu'atın yurduna,
Masal okur kuzusuna kurduna.
Tel kırmadan rebâbın akorduna
Ahenk eder şebabı bîhuş olur.

Dua etsin muharrirler sansüre,
Bonkör olan muavine müdüre,
Mikrohlar da taş çıkarır Pastör'e,
Âvellerin başına baykuş olur.

İspermeçet-zâde* oldu garibe,
Yazıları İspanyol'a gıribe
Tutulmuştur, Durgun Eşek, Şekib'e,
Hikmetini okutursa hoş olur.

(*) İspermeçet-zâde, Mumcu-zâde: O dönemin gazetecilerinden Ali Kemal'i anıştırıyor. Pehlivan: O dönemin gazetecilerinden, *Alemdar*'ı çıkaran Mehmed Kadri. Kirpi: Refik Halid (Karay). Feylesof: Rıza Tevfik (Bölükbaşı).

Mumcu-zâde çimdik atmış eşeğe,
Pehlivan da katır almış yedeğe,
Yeni sahne o hırlayan köpeğe
Kemik atsa çocukça oş oş olur.

Şu Kirpi'nin kürkü batsın gözüne,
Sinek üştü o bal gibi sözüne,
Mide bulandırdım desem yüzüne
Durgun'lara deh demeden çüş olur.

Feylesof'u çağırmışlar konaktan,
Pap'ım çıkmak istemezmiş yataktan,
Madam Miloviç'i şöyle uzaktan
Göstersem de aport dersem koş olur.

Küçük beyler köçek gibi gezmezse,
Akıbeti gençliğinde sezmezse,
Çarhın binbir çenberinden geçmezse
Başlarında duyguları loş olur.

Üç beş defa ayrılmıştım rû'yâda,
Gönlüm yine güzellerle sahbâda.
Ezberimde kalan şu söz dünyâda:
Çok vermeyin Neyzen'e sarhoş olur.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 12 Ocak 1337/1921

HOCA

Değil mi ya bu sütûn-ı cehil dînin direği?
Oyuklarında baykuş fecîa köstebeği.

Verir başında da emvât-ı muzlîme telkîn,
Mezâr-ı kahr ü elemden harâc alır bu lâîn.

Peder açıkta kalır, ya filâne vâlidenin
Niçin muzâf ederek ismini sorar ve derin

Düşünceler doğuran bu, bu bilmece, bil ki
Saçar bütün safahâtıyle aşk-ı müştereki.

Bu râz-ı mübhemi tahlîle hâme-i Neyzen,
Çalıştı şöylece «Ferdâ-yı Vahdet» izlerken.

Ölen ki mâder-i ma'lûma müstenid lâkin,
Peder gelince zekâ irkilir, zekâ bu derin

Karanlığa adım atmak için biraz düşünür.
Olur ya, şübhe değil mi? Bu zanla his döğüşür.

Bu perde, perde-i evvel, serâir-i nisvân
Kolayca halledilir sandı bir takım iz'ân.

Muhakkak addedilirse bu felsefe yetişir,
Bu şüphe şeyn-i asâletle galiben didişir.

Yeter bu iğne tevârüsle müftehîr herife,
Muîn olur bu şırınga zunîn-ı muhtelîfe.

Hoca,
Evet, bu şer'-i şerîfin yosunlu engereği,
Zulumla, gamla kazılmış mezarların küreği

Mesâbesindeki kanlı diliyle kizb-i sarîh,
Döker damarlara kubh-ı nifak, eder telkîh.

Bunun elinde nikâh, akd-i içtimâiyyât,
Vatanda işte bu elde bütün hayât ü memât.

Bu el, o el ki bütün irtibât-ı nesviyyet
Bununla zâr ü perîşân edilmiş, ulviyyet.

Kadınlığın o zavallı olan samîminde,
Yatar, fakat ne yapar ki girîve-i dinde.

On üç yaşında olan bir kızı nikâh ederek
Alır ve kendisi altmış yaşındadır, bu eşek.

İmam değil mi ya? Bunlar şerîat îcabı,
Mahallede ileri kim gelirse ahbâbı.

Düğün filân gibi şeyler o anda tayyolunur,
Mesârifin kapısında zebâniler bulunur.

Vatıy: Bu lâfz-ı fazâhat-şikâf-ı istifrâş,
Sübûtı emr-i tahakkuk ve cebr tâ-be-tirâş.

Tılâ: Makâsıt-ı tahrîk-i cezbe-i şehvet
Duhûl-i gul ile lerzîş-i nümâ-yı zevciyyet.

Zinâ: Kebûter-i aşkın kanatlarındaki rûh,
Samîm-i hâlede bir çift gönül, fakat mecrûh.

Zinâta: Zevce olursa livâta-i suğra,
Tasarrufunda beis yokmuş olmasaydı ezâ.

Livâta bahsine ait kurûn-ı ûlâdan
Bu âne dek yazılan her kitâb-ı hazz-efşân

Yatakların baş ucunda durur, edille olur,
Fazâyihi iyi tatbik için mecelle olur.

O kız, bu cîfe-i mat'unenin soluklarını
Yutar, bu cîfe de yırtar bekârat zarını.

...er, ...er ve doyunca bıkar, boşar, yeniden,
İkinci bir kız alır, çünkü bunca hicret eden

Garîb ü bîkes ü avâre, serserî dolaşan
Zavallı aileler var, hükûmetin bir an

Muhacirîni düşünmek için zamanı mı var?
Elinde bunları iskân için mekânı mı var?

Aziz ü mümtekînin siz bakın ki hikmetine,
Bütün emâkin-i mîriyye yandı haşyetine.

Aceb birinci, ikinci, beşinci, yirminci,
Bu kızların bütün ahlâk ü rûhuna müncî

Olan imamla bu kumpanya halkına sorsak,
Desek ki: Şer'-i şerîfin evâmiri ile yasak,

Harâm olan şu zinâ-hâneler ki şimdi açık,
Bu sâhibât-ı şeref içlerinde kalbi kırık,

Zavallı, barkı dağılmış olanların birine
Sorun, imam eli değmiş mi çille defterine?

Zeker be-dest-i salâbet, vuzûh-ı şer'-i şerîf,
Geğirtilerle ...er, din yolunda eşşek herif.

Cebindeki mühürün her basıldığı evrak,
Eder o hâneyi ma'nen zevâl ile ihrâk.

Domuz yanında onun bir İmâm Birgivî'dir,
Bütün şu âlem-i İslâm için belâ dîvidir.

Domuz yutunca götünden yutar dökülse boku
Günah olur diye toplar, bütün tıkar bucuku.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 12.1.1337/1921

HAVÂLE

Hakkı Süha'ya

Düzelmiyen şu âlemin işini
Ulu Tanrı'm olan nûra bıraktım,
Sabreyledim, kırk yıl sıktım dişimi,
Gün görmeyi Nefh-i Sûra bıraktım.

Avrupa'yı, siyâseti, plânı,
Devletlerce uydurulan yalanı,
İngiliz'i, Fransız'ı, Yunan'ı,
Felek denen şu kambura bıraktım.

Enver'ini[1], Topal'ını[2],.Şaşı'yı,
Sakallı'yı[3], bizim Çeribaşı'yı*
Malta'daki tavşanlara** aşıyı
Vurmak için bir doktora bıraktım.

(1) Enver Paşa. (2) Levazım Dairesi Reisi İsmail Hakkı Paşa. (3) Bahriye Nâzırı Cemal Paşa. (*) Sadrazam Talât Paşa. Talât Paşa, *Anılar*'ında Çingene asıllı olduğu yolundaki iddiaları yalanlamaktadır. (**) İngilizler tarafından Malta'ya sürülen İttihatçılar.

Tetkik ettim her mesleği, her dini,
Bulamadım gamsız bir tek ferdini,
Anlatmak için Siyonist'e derdimi,
Marko Paşa ile Tûr'a bıraktım.

Binbir asrı doğururken bir gece,
Güvenilmez bu feleğe zerrece
Bak tarihe saltanatlı bir nice
Süleyman tahtını mûra bıraktım.

Çok krala çalkayınca eleği,
Hâkim ettim kazma ile küreği,
Milyarlarca mahpâreyi, meleği
Mezâr gibi bir çukura bıraktım.

Görsün cihan serserîler pîrini,
Allah'a da vermem Türk'ün yerini.
Müselleste olan üçün birini,
Kostantin'le Anzavur'a bıraktım.

Kulak asmam gürültüye, sese ben.
Baktım kalbim ile pîşe, pese ben.
Yeri göğü yapan mühendise ben
İrfân adlı bir mezura bıraktım.

Feylesof'a* kaptan etsem Papi'yi,
Göremezler fırtınayı tipiyi,
İspermeçet-zâde** ile Kirpi'yi***
Mihrân**** ile Hacador'a bıraktım.

(*) Rıza Tevfik. (**) Ali Kemal. (***) Refik Halid (Karay). (****) *Peyam-ı Sabah* gazetesi sahibi. Ali Kemal'in yönetimi ve başyazarlığında çıkan gazete, Anadolu'daki ulusal kurtuluş hareketini yeren yayınlar yapıyordu.

Dilencilik yetmez gibi eline
Dârü'l-Hikme çıktı hakkın halline.
İstibrâyı sürsün frenk eline,
Mes'eleyi bir kubura bıraktım.

Yeni sahne zannetme ki bozuktur.
Piyesine hırlıyanlar bucuktur.
İnci midir sancı mıdır ne boktur.
Kemiğini direktöre bıraktım.

Deli Neyzen al mansûru destine.
Terâneyle selâm yolla dostuna.
Matbuatın masasının üstüne
Seyyâh iken kırık billûr bıraktım.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 12.1.1337/1921

MEŞÎME-İ ÜMMÎD

Deli gönül, daldın yine engine,
Hâtırından neler geçiyor?
Şarktan garba, garbdan şarka uçuşan
Bulutlardan haber gelip geçiyor.

Sevir'deki muâhede, siyaset,
Çoktan çöktü, bunu bilmek mahâret.
Kerâmete kıç attıran ferâset
Postası her sefer gelip geçiyor.

Baktım harbin yıldızına, şebine:
Emperyalist kaynayacak dibine.
Derin duyan her devletin kalbine
Yırtıcı bir hatar gelip geçiyor.

Bu siyâset, bu saltanat, bu nişan,
Avlanan vîcdâna bir kanlı kapan.
Altı bin yıl bu, lâf değil, çarpışan
Kılıçlardan beşer gelip geçiyor.

Görüyorum kamerde gök bir bayrak,
Güneş saçan yıldızının adı: Hak.
Resm-i tâ'zim ile geçit yaparak,
Kalemimden kader gelip geçiyor.

Bu bayrağın mızrağının ucunda
Bir el gördüm, küre var avucunda.
Kehanetin Türk'e ait burcunda,
Yeni bir şâheser gelip geçiyor.

Mebdeine kadar baktım hilkatin,
Göz gezdirdim düstûruna vahdetin,
Milletine yâr olmayan devletin
Kapısından zafer gelip geçiyor.

Neyzen! İnsanların her bir katında
Gönül gözü az, gencinde kartında.
Üniforma sandığımız sırtında
Pıhtıdan bir semer, gelip geçiyor.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 13 Ocak 1337/1921

GEÇERİM

Geçen gençlik günlerine yanmayan
Yok gibidir, bense bakar geçerim.
Yoku vara, varı hiçe gömerek
Her solukta bir gam yakar geçerim.

Durulmadı gitti belirsiz başım,
Kardaşımdan başka herkes kardaşım.
Kader, zaman, keder, hicrân yoldaşım,
Dertli ırmak oldum, akar geçerim.

Devrin siyâseti pek saçma sapan,
Pişirdiği pazarlıklar çok yavan,
Matbu'atın ocağında kaynayan
Kazanlara bir kulp takar geçerim.

Araştırdım hakikat notlarında,
Yok bir ma'nâ dehrin vur tutlarında,
Şi'rimdeki duygu bulutlarında
Bir şimşeğim, hicrân çakar geçerim.

Göz kapamam hiç bir Tûr'un nûruna,
Perde açtım İsrâfil'in sûruna,
Kalbimdeki yanan aşkın uğruna
Cehennemi yakar yıkar geçerim.

Anladın mı beni yakan o pîri?
Neyle mey bak ne yaptı fakîri[1]
Ebedleri kucaklayan esîri
Ma'nâ gibi deler, çıkar geçerim.

---

(1) Bu beyit şöyle de olabilir:
Barıştırdım feragatla takdîri
Yâr edindim tecellîyi tedbîri. - N.T.

Bulamazsın cevherimi bir kânda,
Gömülüyüm bir mukaddes nihânda,
Gönlümdeki ışığımla bir ânda
Yüz bin Leylâ sever bıkar geçerim.

Neyzen gibi serserînin fakîrin,
Mihrâbıyım içindeki zamîrin
Men-Rabbüke diyen Münkir, Nekir'in*
Defterini dürer, tıkar geçerim.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
13 Ocak 1337/1921

HAYATIMDA

Ne başım var ne kıçım var, be felek
Tıpkı ...lerine çevirdin beni!
Kurtulmadım gitti anha minhâdan,
Şu son siyâsete çevirdin beni!

Sağlıkta mihnetle haşr ü neşr oldum,
Ölen umudlara teneşir oldum,
Mezar taşlarıyla derdleşir oldum,
A'yân'da hey'ete çevirdin beni!

Mezhebimde haham, papas, hocalar
Orsa pupa yalpalayıp bocalar,
Her gören bir âletini kurcalar
Pîrsiz bir san'ata çevirdim beni!

(*) İslam inanışına göre Münkir ve Nekir adlarında iki melek, ölenlere önce «Men Rabbüke/Tanrın kimdir?» diye soracaklar, ardından dinini, kitabını, kıblesini soracaklar. İman edenler cevap verecek; kötüler, dinsizler, kâfirler cevap veremeyecekler.

Aşkın perîsine attım sazdan ok,
Ta kalbime düştü, yalvardı pek çok.
Benden başka yarasını saran yok,
Sevdâlı gurbete çevirdin beni.

Şahika mı hiç bulut yürümez.
Kalemim de her nükteyi sürümez,
Hürmet eder kerkes, lâkin el sürmez,
Kâ'be'den sirkate çevirdin beni!

Kimim, neyim? Yok sırrımı bir bilen.
İster yaşa, ister öl, ister dilen.
Avrat pazarında yanlış işleyen
Akrepsiz saate çevirdin beni!

Züğürtlükten her tarafım kanadı,
İflâs etti ...im, dibe kaynadı.
Başım başka kıçım başka oynadı.
...ksız şehvete çevirdin beni!

Ne tutan var, ne çatan, ne karışan,
O meyhâne, bu kerhâne Pötişan,
Erenlerin kapısında dolaşan
Neyzen adlı ite çevirdin beni!

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 15 Ocak 1337/1921

ANLADIN MI?

Hicran destanını kendinden oku,
Mecnun'dan duyup da rivâyet etme.
Aşkın Leylâ'sını gördünse söyle,
Söz temsili bulup hikâyet etme.

Yüz bin Leylâ doğar âlemde her gün,
Senin aradığın zevk, safâ, düğün.
Tutacağın işi önceden düşün,
Daha ilk adımda nedâmet etme.

Sevdânın oduna pek güvenilmez,
Tutuşursan eğer kolay sönülmez.
Bu yolun hükmüdür, geri dönülmez,
Canına kıymazsan seyahat etme.

İyi bak kabına, olmasın delik,
Boşuna taşırsın, gider gündelik.
Ânında olmalı ettiğin iyilik,
Âlem duysun diye inâyet etme.

Kâ'be'den maksadın varmaktır yâra,
Kör gibi tapınma kara duvara,
Hızır'ı istersen kendinde ara,
Bulamadım gibi rezâlet etme.

Muhabbet herkesin aklını çelmez,
Gönül vîrânesi kolay düzelmez,
Âlemden çekinme bir zarar gelmez,
Sen kendi kendine hıyânet etme.

Şen şâtır gönlüne hicran dolmasın,
Gençliğin gülşeni gamla dolmasın,
Neyzen gibi aklın yârda olmasın,
Özründen çok büyük kabahat etme

Tıp Fakültesi Hastanesi,
25 Ocak 1337/1921

NEVEY

Nevey-i vâhideyle sırr-ı vücûd,
Kendine kılmış âdemi bürhân.
Cismi rûha nikâb-ı râz etmiş,
Bu nikâbın içinde kalb-i nihân.

Bu tekâmül beşerde bi't-tedric
Saçıyor kalbe bir fürug-ı behîc.
Rûhu vicdânla eylemiş tetvîc,
Neremizde bu merkez-i vicdân?

Hani benlikteki hüviyyetimiz?
O hüviyyet midir bu sûretimiz?
Ten mi âyine-i hakîkatimiz?
Hangi noktada dîde-i im'ân?

Hiss ü idrâki maddeten, ma'nen
Bir bilen var dimağımızda gezen.
Bî-haberdir o şey de kendinden,
O da buhrân içindedir her ân.

Aşkı tevlîd eden nedir tende?
Yerde, gökte, denizde, gülşende,
Aşka olmuş ezel, ebed bende;
Taht-ı hükmünde vuslat ü hicrân.

Bu mahabbetle rûh-ı sevdâ-keş,
Hüsne düşmüş ki hüsn ise âteş.
Sıçramış bir kıvılcımı, şu güneş,
Dönüyor cezbesiyle çerh-i cehân.

Âsumânı dimağa sığdırmış,
Mübhemâtı fünûna kırdırmış,
İlim arttıkça cehli yağdırmış,
Setr ü ifşâ bu hikmete hayrân.

Sahili yok bu ka'r-ı nâ-bu'dun,
Bizi örten şu cism-i mahdûdun.
Sen, senin olmadıkça meşhûdun,
Neyi bilsin bu zerre-i iz'ân?

Yaktı, yıktı bu Neyzen'i haşyet,
Beni aczim ve aczimi hayret.
Aşk ü hicrânla ettim ünsiyyet,
Kendini bilmemek imiş irfân.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 3.2.1337 / 1921

ZAVALLI ZÂLİM

Taaddüd-i safahâtı zuhûr-ı eşyânın,
Teceddüd-i derecâtı sıfât ü esmânın,
Tagayyür-i harekâtı şu pest ü balânın,
Tebeddül-i kelimâtı cihân-ı ma'nânın,
Bu, hep o dest-i kaderden geçen nukûş, elvan
Hayâl-i leyl-i elemdir, nedir, nedir insan?

Bu hâb-ı yek-şebe-i his içinde ömr-i zelîl,
Neler geçirmez acab? Cezb ü redle rûh-ı alîl,
Düşünse kendini bir ân için, hayât-ı sefîl
Ölümle çille-i ma'dûde olmadan tekmîl
Bulur tefekküre fırsat nedîmidir hicrân,
Rebâb-ı meclis-i gamdır, nedir, nedir insan?

Beşer, zavallı mugaffel, zavallı merd-i garîb,
Hep aldatılmış olan şu nişâne-i tahrîb,
Ki hem bilinmemiş el'an nedir bu sırr-ı acîb,
Bu kendi hüsnüne, kendi mühibb ü rakib
Vücûd-ı mer'iye karşı fenâ-yı mutlaktan
Bir iftirâ-yı ademdir, nedir, nedir insan?

Sarây-ı dildeki bin bir derîçe vü revzen
Mükevvenâta açılmış uyûn-ı hikmet ü fen,
Ziyâ-yı vahdeti bin sun' ile münakkâş eden
Nüfüs-ı câmianın bir meşîmesi ki bu ten,
Bu ıztırâb ile titrer, arar teselli-i can,
Habâb-ı bâde-i Cem'dir, nedir, nedir insan?

Bilinmiyen nice şahsiyyetin nişânesiyiz,
Sevâb ü seyyienin mecma'-ı fesânesiyiz,
Hadid-i zillete düşmüş hurâfe lânesiyiz,
Rebâb-ı hîçîde bir giryenin terânesiyiz,
Bu girye-i adem-âlûd, vehm-i haz-efşân,
Tuyûf-ı leyl-i sitemdir, nedir, nedir insan?

Şu benliğimdeki ef'âl içinde bunca tezâd,
Zuhûr eder ki sayılmaz, bu câmiü'l-ezdâd
Olan hüviyyetim ayn-ı cihân-ı kevn ü fesâd,
Mücehhezim nice bin hisle ki ilelâbâd
Yaşar bu benliğim ammâ şu şart ile her an
Fenâya ism–i âlemdir, budur, budur insan.

Evet benim diyorum, şu düşünceler, hisler,
Terâne, girye, hakîkat, yalan, desâyisler.
Peki, bugün yok olan saltanatlı hârisler
Ki herbiri nice âsâr içinde can besler
Ve çarpmıyor mu sımâh-ı dille şu bang-i nihân,
Cisimde zıll-ı kıdemdir, budur, budur insan.

O destgâh-ı kaderde duran o süzgeci bil.
Şu'ûn-ı hikmeti, dehri odur eden tebdil.
Ölüm yapar bu hafâyâ-yı sûreti tahlîl,
Budur Kelâm-ı Kadîm'in meâli, Rabb-ı Celîl.
Maânî-i ezeliyyet içinde ketm ü beyân.
Çakan bir ebr-i keremdir, budur, budur insan.

Beşer için şu kelepçe, belâ-yı mübremdir,
Ölüm deyince sanır ki o ayrı âlemdir.
Taallûk-ı eneiyyet, bütün cehennemdir,
Bu i'tikad ile nefs gayre akdemdir,
Bu his, bu şübhe-i müz'ic, bu duygudur nîrân,
Yed-i kaderde kalemdir, budur, budur, insan.

Yed-i kaderde kalemdir, hayât-ı müzmînini
Yazar bozar, safahât-ı akâid ü dînini.
Mezâra fırlatıp atmakla kurtulur, tenini
Bilir misin ki nedir şu fakîr Neyzen'ini?
Rebâb-ı hîçîde tannân bir ihtizâz ü figan,
Temevvücât-ı negâmdır, budur, budur insan.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 6.2.1337/1921

VÂİZ

Bıyık kesik, iki canîpten uçları sarkık,
Yanaklar etlice, solgun, dudak kalın ve çıkık.

Ağızda öfke köpürmüş, bir ihtirâs ile şiş,
Açılmadan da kokar ya, içinde bir kaç diş.

Sakal şakakların altından uçları sivri,
İner ta göğse kadar, bu, şiâr-ı din eseri.

Baş usturayla kazınmış, keleş, benekli, siyah
Yazılmış enseye katmerli «fî amânillâh»!

Bu ense hayli kalındır o boş olan kafadan,
İçinde beynini bilmem, öter durur tan tan!

Kaş enli, hem de mukavves, fakat biraz kısaca,
Sırayla gözlere geldik ki işte burda hoca.

Gözün çukurları gayet derin, kapak buruşuk,
Nazarlarında soğukluk yılan, fakat uyuşuk.

Dökülmüş ağlamadan va'z-ı dinle kirpikler,
Bir eski kavgaya şâhit burunda kertikler,

Göbek fıkıh ile taşmış, mesâil-i nesci
O rütbe halle koyulmuş ki bok kokar nefesi!

Geniş bir elfiye tâ mîdenin hizâsında,
Huruf-ı cerle çekilmiş ki maadasında

Kalan divitle düğümlü bir ince yünlü kuşak,
Kulakları küçücüktür, aşağısı ...le t...

Bu cüssenin tepesinde duran sarıklı şu fes,
Genişçe kollu şu cübbe, ayakta kundura, mes.

Gurûru, cehl-i muannidle eylemiş iksâ,
Eder bu kitle derûnundan ilmini ifşâ.

Durun biraz, çıkıyor işte kürsî-i dîne,
Na başladı alır almaz zamanı tel'îne.

Bir iştiyâk ile açtı şerâit-i gusli,
Diyor ki gusl için: Emr-i tahâretin temeli.

«Şu hanginiz içinizden bulundu bir dağda,
«Bayırda, tarlada, köyde, ahırda yâ bağda.

«Önünde merkebi gördün, nefis gabardı niden?
«Olur ya şeytana uymak, o merkebe bi giden.

«Evet giden, giden emmâ, zinâyı şindi bırak,
«Gusuldü mes'ele çünkü, gulak ve, sen bana bak

«Oğul gusul, sana lâzım, eşek sabî gibidir.
«Soyun hemen oracıkta usulca ırmağa gir!

«Zinâ için de cehenden, sen ağla, sığla, döğün,
«Şerîatın bu hüküm: El-hımaru ma'sûmüm!»

Vaız bitince duaya şu tavı ile başlar,
Alışkın idmana, sun'î gözündeki yaşlar:

«Cenâb-ı Hak ulemâyı sevindiren kulunu
«Cehenneminden esirger, kapar nefis yolunu!»

Eşek ...en biri varmış, o gün cemaatte,
Hocayla hüsn-i tesadüf, obir ziyâfette

Buluşmuş, ortaya gelmiş soğanlı yahni, imam
Kapınca yutmuş uzunca bir bez amma yağlı;
hocam

Hiç aldırış bile etmeksizin bakar işine.
Börek, mahallebi uyguncur ağzına, dişine.

Meğer eşek ...enin parmağındaki dolama
Çözülmüş orda, o bez denasip imiş imama!

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 14 Şubat 1337/1921

Yaş elli beş, boy uzunca imiş, biraz kanbûr
Demek ayıb değil amma edepte hayli kusûr.

Bir inhinâ ki sevimli şu devr-i pîr'de,
Fenâ-yı mutlak içinde bir ölmeyen zinde

Başında bir keçeden takke amma, sivri ucu,
Pek öyle dikkat edilmez, şi'ârı göz yorucu.

İner o takkenin altından omza dek saçlar,
Kıvırcık uçları, pek çok değilse de ak var.

Kulakların küpesinden yukarsını perçem
Kapatmış, ondaki ma'nâ, bir uzlet-i mübhem.

Alın açık gibi amma görünmüyor o kadar,
Ve takye haylice inmiş ki nâsiye pek dâr.

Hutût-ı cephe mukavvesce ince, sık ve derin
Kaşında bir iki ak var, çatık değil de yakîn.

Sakal da nîm kıvırcık, uzunca, kır düşmüş,
Dururdu sol kulağında bir ince halka, gümüş.

Bıyıklar ağzını örtmüş, bu bir sükût-ı beliğ,
Firâk-ı Şems'i eder sabr ü aşk ile tebliğ,

Ten esmerimsi, yanaklarda sâye-i sufret,
Bu gölge zıll-ı ledünden hâyâl-i mahviyyet.

Kaş uçları kapamış, göz kapakları mestûr,
Bu gölgelikteki kirpiklerin zılâli, fütûr.

Nazarlarında tahakküm var amma nâ-mahsûs,
Akardı her nigehinden nice cihân-ı şumûs.

Bakışlarında maânî akar, coşar, köpürür,
Bir ân-ı lemhada kalbi ebedlere götürür.

Yeşil, pamukları çıkmış solukça hırkası var,
O vardı sâdece sırtında bir de bir şalvar.

Zemîni yerden epeyce yukarda bir taş oda,
İçinde musluk, ocak var, tavan, taban tahta.

Bu enli pencere şark-ı şimâlîye nâzır,
Bina da Devre-i Selçuk'a aid, anlaşılır.

Basit içindeki eşya, pek azdı mefrûşât,
Bu hücreden çok uzaktı gam-ı hayât ü memât.

Girince pencerenin karşısındaki köşeyi
Tutan bir pîr idi, peşinde vardı neyle meyi.

Önünde râhleye benzer ve oyma bir kürsî.
Derûn-ı hücre bütün bir mehâbet-i kudsî.

Bu akdesiyyeti i'lâ ederdi Mevlânâ,
Yazan serâiri işte bu nûr-ı arz ü semâ.

Fakat bilir misiniz, bu huzûr-ı izzette,
Bu kûşede ve bu ayn-el-yakîn hakikatte

Dikilmiş arşa kadar bir sütûn-ı itminân,
Bu nûr, nûr-ı Alî'dir emânet-i Kur'an.

Ulûm-ı zâhire burda güneşte bir yarasa,
Fezâ-yı lâyetenâhiyyet acizden de kısa.

Uyûn-ı felsefe a'mâ, vukûf-ı fen kötürüm.
Bu yerde ben şunu bildim demek cahîm, uçurum

Serîr-i saltanatı fakr, ihtişamı dehâ
Şehi bir aşk-ı müebbed ki hep firak ü bükâ.

Semâsi hîçî-i mutlak, şihâb-ı sâkıbı gam,
Terâneler ile mülhem, yağar hayâl-i elem.

Mesîl-i hâme-i ma'nâ nedir? Kelâm-ı sübût,
Lâfızda yer tutabilsin serâir-i lâhût.

Bu dinde dûzah ü cennet, azâblar yanıyor,
Bırak hayâtı, ölüm, ra'şelerle kıvranıyor.

Mezârı hufre-i vuslat, taşı hayâl-i emel,
Harâbe-i şubehâtın içinde yok meş'al.

Bu yerde yok olabilmek kadar bir emr-i asîr
Tahayyül eyliyemem ben ki eyleyim tasvîr.

Dehâ-yı hârikanın bu, hârîm-i hikmetidir,
Kader bu hikmete bigânedir, maiyyetidir.

Fakat bu hikmete sermâyedir vücûd-ı adem,
Heman bu yokluğa karşı bütün sücûd-ı kıdem

Bir izdiham-ı müebbed değil, bu sırr-ı vücûd,
Bu sırda oldu nümâyân hakâyık-ı mevcûd.

Demek ki kendini bilmekte vâr imiş hikmet,
Muhabbet ehli olan, kendini bilir elbet.

Bilirse al neyi vakt-i terânedir Neyzen,
Hayât bir dem-i sıhhat, kaçırma fırsatı sen!

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, Cuma Sabahı, 16.2.1337/1921

DEĞİL Mİ?

Ulu Tanrı'm, akıl ermez sırrına,
Bin bir ismi hakda pinhân edersin.
İçirirsin sabrın peymânesini,
Hikmetini sonra âyân edersin.

Gizlenirsin bir nüvenin içinde,
Âdemin de şeytanın da cinin de,
Her milletin ayrı ayrı dilinde;
Şirke, küfre reybi bürhân edersin.

Aşk olursun, gönlümüzü yakarsın,
Leylâ olur karşımıza çıkarsın,
Rakîb olur canımız sıkarsın,
Vuslatını bize hicrân edersin.

Bozuktur düzenin, olmazsın akort,
Tavşana kaç dersin, tazıya aport,
Haham, papas, hoca ettikçe zart zurt,
Alay eder, güler, isyân edersin.

Sen indirdin yere şu dört kitâbı,
Ayrı ayrı her birinin hisâbı,
Her bir dînin sensin putu, mihrâbı,
Yalanına kendin îm'ân edersin.

Zerdüşt olmuş görünmüşsün ateşte,
Brahmen'in Vişno'susun güneşte,
Bir parlayış parladın ki Kureyş'te
Mahbûbunu zâtına şân edersin.

Hem goncasın, hem bülbülsün, hem diken,
Hem cânânsın, hem de çileyi çeken,
Hikmetine defîneler açıkken
Seyyâh derviş olur selmân edersin.

Yok olmadan var olmanın yolu yok,
Kendin gibi seni arayan pek çok,
Hiç şaşırmaz kaderden attığın ok,
Sevdiğini aşka nişân edersin.

Çiftçi olur, öküzünü haylarsın,
Ağa olur, hizmetkârı paylarsın,
Yersin, göksün, yıllar, günler, aylarsın,
Asırları toplar bir ân edersin.

Görünürsün her velîde, delide,
Mustafa'da Avram'da Pandeli'de,
Bir maymuncuk gibi her bir kilide
Hem uyarsın hem de bühtân edersin.

Neşve olur, gizlenirsin şarabda,
Helâl, haram yazılırsın kitabda,
Sevdâlarla şu inleyen rebâbda,
Sensin, âşıkları nâlân edersin.

Zincir olur mecnûnları bağlarsın,
Görür, acır, karşısında ağlarsın,
Irmak olur, dere tepe çağlarsın,
Tûfân olur, dehri vîrân edersin.

Bir ot idin, kamış oldun, ney oldun,
Feryâdına karşılık hey hey oldun,
Su, kök, filiz, asma, üzüm, mey oldun,
Her katreni bana ummân edersin.

Çıban olur, enselerde çıkarsın,
Yanar canın yine kendin sıkarsın.
Kendin yapar, kendin yakar, yıkarsın,
Sigortadan ne kâr, ziyân edersin?

Bir irâden adam yapar eşeği,
Azlolurken batar ona döşeği,
Gazabındır şu felâket şimşeği,
Her nereye çaksan sûzân edersin.

Çıkmayan bir candan umut kesilmez,
Rahmetinden zerre bile eksilmez,
Gözümüzü senden başkası silmez,
Güldürmeden önce giryân edersin.

Şımartırsın bir sonradan görmeyi,
Öğretirsin halka çorap örmeyi,
O çalarken tam gözünden sürmeyi,
Yakalarsın, hapse fermân edersin.

Zengin olur kasaları kitlersin,
Fakir düşer garib başın bitlersin,
Deri, kemik, beden bizi ciltlersin,
Hicrânlara canlı divân edersin.

Lâ'netin mi şu Şeyn-İslâm kapısı,
Yedi cehenneme bedel yapısı,
Zebânilerde mi bunun tapısı?
Bu çeteyi sen perîşân edersin.

Dârü'n-Nedve midir şu Dârü'l-Hikme?
Savurdular birbirine çok tekme.
Kuyruğu sakattır, pek hızla çekme,
Eşeklerle bizi handân edersin.

Kudururlar arpalıkla, tiridle,
Girişirler kafa göz, yüz, dividle;
Geğirirler, anırırlar tecvîdle,
Harf-ı meddi yular, kolan edersin!

Fitne için yeter İzmirli Cüce,
Yelken takar devedeki hörgüce,
Kürek çeker akıntıya her gece,
Boklu dereye mi kaptan edersin?

Nerde olsa başındadır belâsı,
Hased, fitne, o Fir'avn'ın Mûsâ'sı,
Cehil, gurûr ve sâire cabası,
Sakla domuzlara çoban edersin.

Sana giren çıkan nedir be dürzü?
Dersin ban ey Allah'ın öküzü!
İçirirsin on dört bin okka düzü,
Beni bulutlarda mihmân edersin!

Serserînim, düştüm aşkınla meye,
Nasl girdin elimdeki şu neye?
Hem seversin beni Neyzen'im deye,
Hem de sarhoş diye destân edersin!

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 17.2.1337/1921

OLUR YA!

Farzediniz ki üç bin sene evvel ben
Geldim gittim dehre, bir insan idim.
Fakat beş bin sene önce yok iken
O sûrete bir sîrette kân idim.

Sîretim ki bir esîrî ihtîzâz,
Ezelîdir, yoktan sûret olamaz.
Sevdâ oldum gezdim dillerde biraz,
Son demlerde pederde mihmân idim.

Gönüllerden güzelliğe akardım,
Kimde olsam gamla yakar yıkardım.
Bir güzele bend olamaz, bıkardım,
Bu hikmete kendim de hayrân idim.

Sırr-ı vahdet çerağını söndürdü,
İlâhî bir râ'şe rahme gönderdi,
Bir neveyden bak nelere dönderdi,
O âlemde bile kahraman idim.

Milyonlarla emsâlimin içinde
Hak kazandım o ummânın dibinde,
Bin plânla bir beyzânın ininde
Muhîtime karşı hükümrân idim.

Müddet geldi şu âleme fırladım,
Gençlik coştu, bir aşk ile parladım.
Duydum, bildim, yazdım, çizdim, zırladım,
Hindistan'da Buda, Bırahman idim.

Benden evvel gelenleri düşündüm,
Bir din vardı, önce taptım, öğündüm.
Zan, tereddüt, bir çok göklerde döndüm,
Makbulüme ben kendim bürhân idim.

Bürhânım şu: Ben var mıyım, yok muyum?
Evet varım, insanım, Hind'li soyum
Ve kendimde son bulduğum Vişno'yum,
Bu suretle taptığım Yezdân idim.

Tapılmasam ben tapmazdım burada,
Çünkü sırran farkımız yok arada.
Yerde, gökte, denizlerde, karada,
O seyyâhın teninde ben can idim.

Dinim Buda kalbim buna mutmaîn,
Dedi mi, o işte sana yeni din.
Bu fikrime bir put diker ve demin
Anlattığım bu dine imân idim.

Put değildir, fikir burda dikilen,
İşte ma'bed, secde, duran, eğilen,
Bu da öldü gitti bunca çekilen
Çilelerde ibâdet, isyân idim.

İşte sana vahdet ile teslîsin
İkisi bir olduğuna berâhin.
Hangi dini karıştırsan bu zemîn,
Bu hikmeti anlayana şân idim.

Şimdi sağ mı, ölü mü burda Buda?
Sağ ki işte kendisi yazıyor ya!
Düşünüyor ne söylesem ki daha
O esnâda üstünde yorgan idim.

Şu yediği incirdeki çekirdek,
Düşündüğü hayâle, fikre felek!
Ben Neyzen'im diyen o koca eşek
Ben idim be, hem iyi rahvân idim!

Sâhibimi göremezdim binince,
Anlaşırdık yularımı çekince,
Kanat taktı Refref oldum dinînce,
Tâ Sidre'de onu bırakan idim.

Cebrâil'miş Buda'nın diktiği put,
Sen bu fikri burada terket, unut!
Peygamberler buradan etti hübût,
Bundan ötesine ben sultan idim.

Burasını ben söylerim, yazamam.
Felsefemi kalemimle bozamam.
Görüşürüz yarın akşam, uzamam,
Senin aradığın o cânân idim!

Yatıp daldıktan sonra uyku içindeki sayıklama ki yazmadan hatırımda kalan parçaları:

Neyzen Tevfik, ne haltettin yine sen?
İşin gücün hokkabazlıkla düzen.
Seni sevenlere çok selâm bizden,
Baş ucunda duran ben Kur'ân idim!

Bana yapış, oku kalb-i selîmi,
İbâdettir, zikret Rabb-ı Kerîm'i.
Ey Azâb-ı Mukaddes'in nedîmi,
Elindeki kalemde pinhân idim!

İlmi, fenni, mantıkı, felsefesi,
Buralarda yoktur ki çıksın sesi!
Sırtlarında birer tavuk kafesi
Gezdirirken ben yine irfân idim.

Feylesof Rıza'nın yediği herze
Saman olsun Hügo gibi öküze!
Balta lâzım beynindeki pürüze,
Şekispîr'i uyandıran çan idim.

Başka söz yok, şu yazdığım şeyleri
Bir san'attır desem, cinnet eseri!
Tolostoy* da bir hiçliğin pederi,
Ben varlıkla ona tercüman idim.

(*) Tolstoy. Ölçü zorunluğu ile bir «o» daha eklenmiş.

Hem yerdeyim, hem gökte, hem pusuda,
Yıldızlarda, ateşte, tende, suda,
Temiz bir kalb ile Jan Jak Ruso'da
Pek samimi görünen vicdan idim.

Akacak kan durmaz imiş damarda,
Demek her ne vaki ise hak orda.
Kasap, çoban benim, pençeyim kurda,
Koçta candım, kan idim, kurban idim.

Bir lokmada yüz bin şahsiyyetim var,
Kenz-i mahfî lâ-taayyün bu esrar,
Bir neveyde nasıl etmiştim karar,
Bilirsin ya katrede ummân idim!

Sîretteki ruhum, tenim sûrette,
Neyzen oldum vatan adlı gurbette,
Bir «Azâb-ı Mukaddes»tim niyyette,
Terâneler içinde giryân idim.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 18.2.1337/1921

ÇEHRE-İ MEŞÎHÂTIN ISKATI

Kabiltü, hebtü, kabiltü ve hebtü[1], oldu tamam!
Ne kizb ü zulm ü cinâyet, ne girye-i eytâm!

(1) Iskat: «Düşürme» demektir. Dinde olmadığı halde sonradan uydurulan bir hükme göre, ölenin kılmadığı namaz, oruç ve sair dinî vecibelerin, hocalara para verilerek boynundan kaldırılması. Aralarından birini kaybeden aile yas içinde iken bir taraftan da ölünün baş ucunda ıskat yapılır. Bir çıkının içindeki parayı diğerine atan hoca, «hebtü» (bağışladım), alan hoca da «kabiltü» (kabul ettim) der ve böylece paylaşma devam eder. - N.T.

Ucuzca hem de ne âlâ seyahat-ı Arafât,
Ziyaret et, anadan doğma ol sabî gibi yat!

Çalışma, gez, bu kadar altın, elmas, evler, akar...
Yeter bu, yüz sene bitmez, çalışmadan ne çıkar?

Cenâb-ı Hak sana vermiş, hayâtı fırsat bil!
Bu servetin Hac'efendi, tükenmesi müşkil.

Hakîkaten Hacı zengin, üç evlidir, lâkin
On üç karı boşamış keyf için, müsâid e din!

İmam gelince muhabbet temelli başkalaşır,
Hocam bu meclise zâten şerîaten yaraşır.

Kelâmı Bâb-ı Meşîhatte dinlenir zirâ,
İmamla hayli uyuşmuş Meşîhat-ı Ulyâ!

Oturduğu oda pek saltanatlıdır Hacı'nın,
Sadâlarıyla müzeyyen beliyye kırbacının.

Elinde bir kuka tesbîh, önünde tabla, tütün;
Bir de münâfık-ı sâdık, ne sıdkı Hakk bütün!

Nazarlarında hıyanetle hîle-i şer'î,
Parıldadıkça güler her fazâhıtın nev'i.

Yalan dedin mi yeter, bir nazar kıyâfetine,
Düşündüğü kuyular hep Muhammed ümmetine.

Düşenlere yetişir, hem parayla bilfâiz,
İmamla ortak o, fetvâ-yı mel'anet-engiz.

Yeter o genç çocuğun ırz ü mal ü şöhretine,
Büluğa rüştünü isbat için selâbetine!

...er diye yemin etmek değil mi şâhitlik,
.....sa da ne çıkar! Din yolunda âbitlik!

O, bâliğin zekerinde birer huveyne gibi,
İmamla bu Hac'efendi, bu Hafız-ı Halebî!

Çocuk güzelce, muhabbet o akşam ince uzar,
Kadın mebâhisi onlarca çünkü mîde bozar.

Hacım riyayı temellûkle almış uhdesine,
Hocam livatayı gömmüş ilimle mîdesine.

Hacımda mel'anetin hiç açılmamışları var,
Hocamda mefsedet eyler yeminle kavl ü karâr.

Hacımda âr ü hayâdan eser sakalla sarık,
Hocamda sûre-i Lût'a nişan: Kulak kabarık!

Hacım fazilete karşı eder seni tekfîr,
İmam, şu ilm ü haberler önünde bi-t-tasdîr

«Kılındı»nın kıçını günde elli kerre yalar,
Mühürlerin iri şangırtasıyla halk oyalar.

Olur ya, kız, kadın, oğlan imam evinde kalır,
Girenler o hâneye ölmez, fakat beşer, azalır!

İmam çıkınca evinden «susun»la istikbâl
Eden şu kitle: Muhâcir, bu dalga, zıll-i zevâl.

Enîn, âmanla açılmış ağızların nefesi,
Buhar-ı cû' ile tavlar bu zırtapoz teresi!

Kazâ-yı hacet için her kaziyyeyi tahlîl
Eder, evinde kuzâtı kılar bokuyla hacîl.

Bu akşam ıskatı icra eder iken kassâm,
Elindeki çıkına karşı bin salât ü selâm

Getirmesinde şerîatça devr ederdi günâh,
Muhammed'e değil Allâh'a karşıdır bu külâh!

Şu softavata mübellâğ olan bu cîfe-i din,
Dudaklarında birer vecd-i ra'şe-i tel'in!

Bu cife hun-ı mezâlimle gaslolunmuştur,
Bir âh-ı serd ile sanki beliyye donmuştur.

Muhassenâtına aid olan menâkibini
Hayırla yâd için önce karıştırır cebini!

Meâliyata tebeddül eder cinâyetler,
Yağar likâ-yı şerîatle türlü âyetler.

Elinde hazret-i Kur'ân, Delâil-i Hayrât
Eder adâ-yı şehâdetle affını isbât.

Bulur hisabını Kur'an'la yaygarayla katır,
Gören sanır ki zimem defteriyle bakkaldır!

— Kabiltü, heptü, kabiltü ve hebtü, oldu tamam;
Ne kizb ü zulm ü cinâyet, ne girye-i eytam!

Ucuzca, hem de ne âlâ seyahat-i Arafat,
Ziyaret et, anadan doğma bir sabî gibi yat!

Bakın şu âlem-i İslâm içinde ki zillet,
Meşîhatın şu likası, şu levhâ-i ibret.

Mezâlimi doğuran şu mefâsid-i ahlâk
Senet değil mi elinde erâzilin bir bak!

Bu şer-i din ile hubb-ı vatan nasıl uyanır?
Beşer, bu zillete resmen hurafe der, dayanır.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 19.2.1337/1921

SOFTA

Sevimli yüz, yaş on altı, uzunca, toplu beden.
Gözünde âteş-i hasret, yanar cudâ köyden.

Bu ayrılık iki aydır, pederle mâderden,
O sevdiği, ninesinden ve üç birâderden.

Omuzda bir halı heybe, ki, yengesi dokumuş.
İçinde tarhana bulgur, zavallı anne komuş!

Başında püskülü kopmuş fes, ince bir tülbend
Dolanmış öyle, ilerde, sarıklığa namzed!

Solukça bir kara cübbe, ayakta bir yemeni,
Bir iştiyâk-ı fazîlet yakardı sînesini.

Köyün yanındaki kaynak kadar beyaz berrak,
Bu kalb-i pâk-i vatanda yanan ışıklı firâk.

Nazarlar ufk-ı emelde bir azm ile merkûz,
Tasavvur ettiği ulviyyet, aşk-ı bâsıra sûz.

Bu aşk Türk'ün özünde şu niyyet-i ulvî
Ki hilkatın bize bahşettiği murad-ı kavî

Tevârüsen geliyor, yâdigârı ecdâdın!
Fakat ne çare? Gıdası şu cehl-i bîdadın!

Elinde Emsile koynunda Mushaf ü Tecvîd,
Dilinde fi'il-i taaccüb, binası belde divîd.

Hayâl-i nâsır-ı mansûr içinde gâib eri,
Tefekkür ettiği demlerde zanneder pederi!

Bu Emsile, iki milyon lûgatı tasrîfe
Medâr olan bu muamma gelir mi tarîfe?

Bu felsefe, bu cihân o dimağ-ı ma'sûmu,
Harab eder, yaşatır bûm-ı cehl-i meş'ûmu.

Cehl: Bu lânede perverde-i şerîâttır,
Bu lâne ki yeni bir hücre-i meşihâttır!

Düşer şu mel'anet-i abada bu zavallı kuzu
Başında raî-yi müşfik olur yaban domuzu.

Emer zemâim-i ahlâkı, ilm-i din diyerek
Bu istâhale üç ayda biter, olur bir eşek!

Bina, Avâmil ü İzhar içinde tekme atar!
Maârife o zamandan kızar, söğer ve çatar...

Fıkıhla bahs-i necâset, zekât ü cer, ıskat
Bilindi mi buyurun işte oldu Molla Sırat!

Bu medrese denilen kabr-i aşk-ı isti'dâd,
Zebâniler doğurur ki, maârife cellâd.

Şu din-i devlete karşı bu Roksolan kazığı,
Zavallı millete girmiş bu hanedan kazığı!..

Nasıl sokulduğu geldikçe hatıra yanarım,
Bu ıztırab ile hissen vatan olur kanarım!...

Gelir hayâlime şeklen, büyük, yaman Turgud!
Ayaklarında pıranga, kürek çeker, mes'ud

Bir emr-i hârika-peymâ, eder onu tebşîr,
Güler o fırsata karşı, zekâ içinde bu şîr!

Demiş ki: «Ey Dıragota! Nasılısın?» Adriya,
Cevabı şu, kısa söz: «Senle ben kader deryâ.»

Sen ey! Bu millete şanlar kazandıran Amiral,
Sen ey! Semâları meşhûn-ı aşk olan, ikbal.

Şafaklar açtı, başımda, o şevket-i mâzi,
Perî-i hande-i deryâ unuttu şimdi bizi!

Bugün, vatan dediğim, şu «Mefâhir-i giryan»
Ve zıll-ı zâil-i tarih içinde şu, uryan

Gezen fecâyi'i görmek, nazar değil bu ateş,
Sokaklara dökülen ırz-ı halka bâri yetiş.

Harâb olan köyümüz bir nümûnesi vatanın!
Hesabı yok ölenin, kahr ü gamla aç yatanın.

Hükûmet öyle ısırmış ki; milletin canı yok.
Ve hırs ile dişi kitli Meşîhatın kanı çok!

Bütün bu milleti giryân eden Meşîhat'tır,
Bu bâb-ı fitne-i fetva cahîm-i zillettir.

Bunun vücudu bulundukça, Türk'ü sayma adam,
Ne doğruluk, ne zafer, ne huzûr-ı dil, âram!

Siz ey mefâhir-i giryân içindeki ecdât,
Aman vatan yanıyor Allâh aşkına imdât.

Yetiş şu çıplak ayaklarla, aç gezen çocuğa!
Muhaceretle, fezahât gören şu yavrucuğa!

Alıştı hepsi de her bir hakarete eyvâh!
Sebeb mi yoksa buna: «Lâ ilâhe illallâh?»

Sebeb nedir ki; ilâhi bu emr-i lâ-yüs'el
Başımda kışladı, gûyâ sehâb-ı kahr ü ecel!

Muhammed'inse şerîat, na işte nedve-i dîn!
Nümûnesi duruyor, işte mehbet-i tel'în!

Bütün fezahatı gördük ulûm şeklinde
Baharı, bayramı seçtik, gumûm şeklinde.

Yeter! Bu Roksolan'ın kurduğu bu kanlı tuzak
Namazlı, hacı, oruçlu, bozuk imanlı tuzak.

Gönüller anladı hakkın vatanda olduğunu!
Bugün bu fikr ile verdi şu varını yoğunu!

Lüzumu yok bana artık, na işte eski dinin!
Yeter, «Azâb-ı Mukaddes» içindeki telkin.

Yukarda cerre giden softaya, verin kalemi,
Bir aşk-ı şevk ile yazsın bu hiss-i muhteremi.

Olur bu softaya sermâye âdemiyetten
Vatan o gün uyanır, işte hâb-ı gafletten.

Huzûr-ı Neyzen'e girdikçe böyle Molla Sırât
Elindeki şu kavalla, öter durur, cart cart.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 20.2.1337 / 1921

BİR HİKÂYET

Başım, başım, aman Allah; ne el, ayak, ne kafa,
Vücûd ateşler içinde; otelde yok ki hava.

Gözüm açılmaz a, el yordamıyle bir bakayım,
Ne var şu matrada, şöyle beş on yudum çakayım!

Şu bir... Şu, bir daha; öf be! İlâhi sen kurtar,
Cezalarım da mı ispirtonun içinde yanar?

Elimdeki yarım okka değilse de gibidir,
Yeter mi? Kestiremezsin ki! Her yanım tir tir!

Şafak sökeydi bilirdim kefenklerin sesini!
Kaçıncı def'a akordum, gürültü perdesini.

Tütün, kadeh olacaktı, na, işte çıktı fakat
Cebimde başka ne vardı? Limon bu; şu kravat!

Üçüncü hamlede: Ser-şâr olan bu kallâvi;
Bu itikad-ı kavî, lâmekânları hâvî.

Ufuktaki şafağın sıçmışım serâirine,
Küfürle ağzımı açtırma şimdi tan yerine.

Açarsa hâcib-i gam iltifât perdesini,
Gözüm gönülde görür kâinat perdesini.

Yavaşça kalkarım ammâ epeyce sendelerim,
Temâs ü hiss arasında karanlığı delerim!

Otelci lâmba komuştur ya! İstemez gönlüm,
Mumum yanımda. Bu, bence hayât içinde ölüm.

Çıkar semâlara dûdu, semâ eder dönerek,
Ziyâsı kalb-i vatandan nişânedir titrek.

Bir îtiyâd-ı musammemle pek yarım yamalak,
Yıkanmanın sebebi pîre hürmeten olacak.

Bu duygu kontrolümdür, zevâhirim sezmez,
Bu hissi boş bulunursa serâirîm sezmez.

Fakat benim üzerimde bu âteşîn tesîr,
O rütbe ince yayılmış ki, bir azâb-ı esîr.

Düşünmek istemem esbâbını; bu, çünkü küçük
Bir âdet oldu fakire ki yanmalı günlük.

Dışardaki şafağı ben, cihâna bahşettim,
Benim şafaklarım açtı, huzûra dek gittim.

Alır, öper, basarım sineme bu gamlı neyi,
Niyâz eder çekerim çillelerle câm-ı meyi.

Gelir ve diz çökerim kalktığım o pis yatağa,
Derin derin kabalardan sabâ gelir kulağa!

Bunun da hikmeti bence bilinmedi hâlâ,
Bu demde bestenigâr'la doğar perî-i sabâ.

Bu iltifâta ki ben mazharım erenlerden;
Bahâr-ı dilde çekilmez mi dest-i dilberden?

Birinci perde bu: Resmî, ikincisi gelecek,
Boşalt şu matrayı sen, olmasın .....de felek!

Boşaltırım yine kallâviyi, tevekkülüme
Cevâb olur bu kadeh her ne olsa müşkülüme.

Beşinci, sonra yedinci dedim mi on ikide
Karâr için çekerim şu elimdeki teki de.

İkinci perdede meyhânedir mekân ü karâr!
Çeker o ka'r-ı harabâta, canlanır esrâr.

Şafak dışarda belirmiş, fakat sokak sisli,
Sokak mı belli değil, bin belâ ile isli.

Bu, sanki üstü yıkılmış uzunca bir dehliz!
Cinâyetin ocağı işte hep bu kanlı güriz.

Tüter dumanları fuhşun, serâir-i beşerin,
Bu yer, boğuştuğu yerdir ölümle hayr ü şerin.

Bu yerde hiss-i fazîlet, riyâ-yı insânî,
Tavattun eyliyemez Kabil olsa sükkânî.

Tabanca, muşta, bıçaklarla sustalı çakılar,
Kumar, mukâtele,esrâr-ı gam, kadeh, rakılar!

Şövalyeler, Yeni-çerler, tuyûf-ı havf olarak
Gezer bu izbe mahallerde, kanlıdır el ayak.

Yavaş yavaş yürürüm ney elimde, mey cepde,
Bir intibâ ile Küplü dil-i muâtebde.

Huzû' ile «kalimeyra» denir, kadeh de dolar,
Hayali, hâtırı burda çocuk gibi oyalar.

Birer birer düşer erbâb-ı gam küdûretle,
Cezâya müstahak olmuş bir emr–i hikmetle!

Gözümde şekli durur mânevî prangaların,
Sürükleriz bunu, şangırtılar ağır ve kalın!

Riyâ, yalan giremez şimdi, çünkü erkendir,
Bu semte uğramaz onlar, kalemli reh-zendir.

Üçüncü bâde de tekmîl olur ayakta heman,
Asıl yerim daha başka ki ordayım mihmân.

Asıl yuvam ki bu meyhane, sâhibi: Yakomi,
Bu yerde anlıyabildim vücûd ile ademi!

Bu yerdir işte benim âstân-ı tahsîlim,
Bu yerde oldu hayâtı ölümle tahlîlim.

Şu işte: Sağdaki tezgâh, başında kanlı Taşo!
Bu arkadaş, Kazak Osman, avantası haraşo.

Huzûruna giderim, hikmetiyle ibrettir,
Gecikmez o... bunun ismî Şeref, müfettiştir.

Ne var, ne yok, arar, insanların maâyibini,
Hükûmetin, vükelânın karıştırır dibini.

Tatar Çavuş, oturan pîr-i gam-zede köşede,
Geçirdiği sene doksan beş; ömr, emel şişede.

Akan nigâh-ı dilinden cihâna hep tevbîh,
Bunun vücûd-ı asîlinde canlanır târîh.

Tatarca, Türkçe gazeller, kaîdeler yazmış,
Sekiz lisan biliyor şîvesiyle, dil-bazmış.

Huzûruna giderim, hikmetiyle ibrettir,
Ve mâcerâ-yı hayâtı bütün hakîkattir.

Benim yerim şurası, cebhesinde tezgâhın,
Memerridir burası her belâ-yı nâ-gâhın.

Bu yerde canlanır ef'âl-i seyyie şeklen:
Dayak yiyen, vurulan, sirkat, iftirâ, döğülen.

Bu yerde künh-i siyâsettir iltifât-ı kader,
Eğer ki sevdirebildinse kendini, bu yeter.

Parayla, akl ile kuvvet, belâyı câlibdir,
Cesâretin var ise bil ki mevti tâlibdir.

Nasıl benim köşe? Feyz-i bahâr-ı dilberden:
Oturmadan geliyor iltifat erenlerden!

Bu yerde on sene ben eyledim hicirle karâr,
Bütün şebâbımı yuttu firak ile bu mezâr!

Mezâr-ı kahr ü elemdir bu gamlı meyhâne!
Hayât burda yalan, hande, girye, efsâne!

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 21.2.1337/1921

BİR HÂTIRA-İ MAZİ

Bir iftirâk ile düştüm esîr-i hicrânım,
Hayâl-i fikr-i muhâle serîr-i hicrânım,
Nedîm-i bâde-i aşkım, zemîr-i hicrânım,
Visâl-i redd için emr–i asîr-i hicrânım,
Sımâh-ı rûhta çınlar safîr-i hicrânım.

Cihânı bir bilirim hilkaten al-el-ıtlak,
Bu yerde ehline râci' bütün nifâk ü şikak,
Bu bezm-i meyde muhabbetle cûş eder eşvak,
Gezer terâne-i neyle perî-i aşk-ı firak,
Bu künc ü nâlede ben destgîr-i hicrânım.

Gönülde zıll-ı saadet, kederle nâ-mahsûs,
Emel dedikleri fettan mezâr ile mahrûs,
Derin, ağır gecelerle hayâl-i dil me'nus,
Çerağ-ı şû'le-i hîçîye olmuşum fânûs,
Yanar «Azâb-ı Mukaddes»le pîr-i hicrânım.

Neyim, meyim ile Bektâş, Cenâb-ı Mevlânâ,
Zahir-i saltanatımdır Muhammed, Âl-i Abâ,
Bu Neyzen'e göre yoktur o mâsivâ vü sivâ,
Vatan dedikleri gurbette bî-kesim ammâ,
Perî-i san'ata mâlik fakîr-i hicrânım.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 21 Şubat 1337/1921

BÂD-I MUHALİF

Kadın namazda osurmuş ve bozmamış aslâ,
Huzûr-ı kalb ile etmiş salâtı hüsn-i edâ.

Duyar, bakar kocası, bu namaza hayret eder.
Bu üç adet osuruk her fesâdı dâvet eder.

Sorar ve der ki:
«— Be hâtun, namazda üç kerre sen
Osurdun aldırış etmeksizin, sesinden ben

Utandım Allâh'a karşı huzûr-ı izzette,
Bu zartadan ki: Hususan dem-i ibâdette.»

Kadın tebessüm eder, der ki:
«— Kalbim Allah'a
Hulûs ile müteveccih olursa dergâha,

Salât-ı mü'mini hiç ettirir mi zarta sukut,
Götüm kıyamete dek cehren etse de cart curt.»

Hikâye bu, gelelim şimdi, emr-i tetkîka:
Huzûr-ı hakta osurmak olur mu böyle şaka?

Hafîsi, cehrîsi, Bâb-ı Meşîhat'a aid,
Fakat huzû' ile amden, hem erkeği şâhid...

Kadın da haklı bakınca, delîli kalb-i selîm,
Bu kalbe karşı ne eyler şerâit-i tahrîm?

Bu vak'a hayli mühimdir, edilmeli ta'mîk,
Bu hâdisedir ki, bu levhâ; vatanda bi-t-tatbîk.

Herif hükûmet olursa, kadın da devlettir,
Namaz vazifedir, osruk «Sada-yı Millet»dir![1]

Sadâlar imdi vücûh-ı selâseye mebnî
Olur ki ilm ile halleyler içtihâd-ı zenî.

Birinci âh-ı derûndan nişânedir sessiz,
Bu iştikâ'-yı hafîdir ki, zulm-i kahrengîz.

İkinci cehren olur ki: Şu hâl-i matbû'at,
Kazâ-yı hâceti kanuna uydurur, heyhat!

Üçüncü: Amden o, işte hayatı Ankara'nın,
Vazifeyi tanımaktır esâsı yaygaranın.

Gürültü, top, tüfek, isyân nedir vazife için?
Vazife çünkü: Mukaddes vatan, hayat ile din.

Bu yolda kalbini Allah'a rabt eden korkmaz,
Bozulmaz öyle patırtıyla kıldığı o namaz.

Sadâ-ı milleti i'lân eden kadın. Bu herif
Eşek gibi bakar ancak, mukaddesât-ı Şerîf.

Ne olduğu size zâhir değil mi? İşte vatan,
Sadâ-yı millete karşı ağız açarsın, utan.

---

(1) Meşrutiyet'ten sonra çıkan bu gazetenin muhtelif devrelerde imtiyaz sahipliğini Kozmidis ve Mehmet Fazıl Reşit: başmuharrirliğini Ahmet Samim ve Yorgaki Melâhirinos; mes'ul müdürlüğünü de Yordanaki Haralambidi ve Teoloğos yapmıştır. - İhsan Ada.

Bu cehren oldu evet, gel, seninki ya imzâ?[1]
Çıkar mı o leke bilmem ki; yıkasa deryâ?

Demek o bâd-ı muhâlif, eser iki devletten
Habîr eder vükelâyı reh-i hükûmetten.

Uyandırır kara yelle müsebbibü'l-esbâb
O kaptanı ki olurken gemi zulûmle harâb,

O nâ-hudâ-yı cehâlet penâh-ı bî-iz'ân
O yolculardan utanmaz mı? İşte hâl-i vatan.

Hayır utanmaz o, onda utanmak olsa eğer,
Öperdi südde-i şehvet-penâhı mihr-i zafer.

Şerâitin başı halkın vazîfesinde huzûr
Huzûr-ı hakda vazîfe kabul eder mi kusûr?

Bu yerde devlet ü millet idare gerdişidir,
Hatâyı kontrol ancak hükûmetin işidir.

Hükûmetin ise timsâli hey'et-i Â'yân
Mezarlığı vükelâ, servi, zıllı Meb'usan.

Bu işte sâye-i şevket-penâh-ı devlettir,
Bu kabre fâtiha, artık sadâ-yı millettir.

Misâl için size ben bir hikâye arzedeyim,
Bu fıkra dikkate şâyân hakîkati mülhim:

Büyükçe bir adam ölmüş necîb, hem zengin,
Gasil ve sâire neyse merâsim-i tekfin

---

(1) Sevr muâhedesinin imzası. - İ. Ada.

Olur iken teneşirde yavaşça doğrulmuş,
İmam ve ordakiler cümleten hacîl olmuş.

İmam demiş ki:
«— Efendim, vücûdunuz kirli
İmiş de bir yıkamak istedik değil mi iyi?»

Evet, demiş
«— Güzel amma götümdeki pamuğa,
Cevabı kim verecek? Sor başındaki kavuğa.»

Meğerse sekteden ârız imiş bu hâl-i garîb
Sıcak su da dökülünce çıkar hatâ-yı tabîb.

Bu işte ba's-ı vatandır ki biz ba'de'l-mevt;
Sıcak su göz yaşıdır, hak, bu sersîce evet.

Fakat bilir misiniz ki; yazar iken bunu ben,
Fakülte'de gece saat yarım, soğuk birden

Tipiyle, karla hücûm etti, yok odun yakacak
Ya şu zavallı ahaliye hangi göz bakacak?

Mezahrefât-ı hükûmet taşar devâirden
Ricâl-i an'ane dönmez bu fikr-i kahirden.

Bütün vesâik-i zillet şu sözle dolmuştur;
Bu doğrusu ise de her nasılsa olmuştur.

Hukuk-ı halk ise de her nasılsa zulm-ı sarîh
Budur ki lâ'nete şâyân, değil hata-yı kabîh.

Benimsiyen adam ancak, maâş için, vatanı,
Kızarmıyor o surat hiç, sıvansa elle, kanı!

Muhabbet-i vatan ancak geçinme âlemidir.
Dilinde dâvet-i düşmen ki vird-i mahremîdir;

Temerküz etmemiş aslâ o dilde hubb-ı vatan
Sorulsa ceddi de mutlak vezir-i âlîşan!

Nasıl temerküz eder ki o şîve-i sun'i,
Kalemde kopye edilmiş rîyâların nev'i.

Bu bî-hayâ, Beyefendi bileydi kendisini
Akord ederdi «Rübâb-ı Şîkeste» ye sesini.*

Bu Fikret'e yanar âlem, fakîr ise kızarım,
Muhîti anlamamıştır, o bî-kese kızarım.

Vefâtına sebebiyyet veren şu hâl-i vatan.
Fakat bu hâli tedâviye yeltenir insan.

Bu inkıhare de çâre budur ki merd-i metîn,
Ederdi fikrini bir yolla millete telkîn.

Dehâyı, fikri el altından oynatır ehli,
Budur siyâset-i şahsiyyenin asıl temeli.

Bu hizmeti yapamazdı, kalın gelirdi ona,
O Âşiyân'ı fedâ güçcedir vatan yoluna.

O benden önce bilirdi Tolostoy oğlumuzu,
Öğürdü, kustu, çıkardı, o nûr gibi domuzu.

Onun vekârını öldürdü gayz-ı Emrullâh,**
Gömüldü kendi de ardınca sad hezâr eyvâh!

(*) Rübâb-ı Şikeste (kırık saz) şairi Tevfik Fikret ve onun İttihatçılarla ilişkisi üzerinde duruluyor.

(**) Maarif Nazırlığı yapan Emrullah Efendi.

Onun vefatına vallâhi ağlıyanları ben,
Güler de benzetirim nam ü rûhuna reh-zen.

Hayat-ı aşka kıyılmaz irâde-i har için,
Şîkeste olduğu ande Rübâb'ı sustu Tanin.

Elimde bak koca pîrin ... gibi kamışı;
Yapar eşekleri insan, terânedir bu aşı.

Girer huzûr ile kerhâneye, harabâta,
Çıkar sürûr ile ta sidre-i semâvata!

O noktada biraz inler küşâd olur deycûr,
Gelir ayağına hîçî, elinde bâde-i nûr!

Bir istifa-yı müebbed içinde vahdetle,
Kalır nedîme-i ruhu perî-i san'atle.

Bedâyiin görülür bestekâr-ı ilhâmı,
Şi'irle rakseder aşkın perî-i âlâmı.

Dehâya aid o âlemde, emr-i teşrîfât;
Nedir bu ka'r-ı serâir, nedir bu umk-ı hayât?

Vücûd, hâk-i mezellette, dil semâlarda,
Pür-inşirâh seyâhat eder fezâlarda.

Sen ey «Azâb-ı Mukaddes», hayâl-i Mevlânâ,
Senin mi söyle, senin mi bu kişver-i ma'nâ?

Bu iltifât-ı kadîmin nigâh-ı hayrettir;
Vücûd-ı mâ'rifetin, kıblegâh-ı vahdettir.

Serâir-i azâmetle dolan şu köhne serim,
Ne var içinde ki arşı, zemin-i fikr ederim?

Urûcu velyeden efkâr içinde kavs-ı nüzûl,
Bu sânihâtı saçar, ben de kayd ile meşgûl.

Hulâsa: Ben değilim o cihân-ı râzı gezen,
Nühüfte perde-i nâyın içindeki Neyzen!

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Gece Saat 1,30, 23.21337/1921

AKIN

Esselâm ey ulucan, ibn-i Süreyyâ Kör Ali,
Bâb-ı Haydar'da tevârüsle müheyyâ Kör Ali,
Nâm-ı zâtın Ali İhsan da olur mu ya Kör Ali,
Künyeni böylece yazmaktaki ma'nâ, Kör Ali,
Her muhatab nazar-ı dilde serâpâ Kör Ali,

Künyeniz ailece: Eski Kızılbaşoğlu,
Kökünüzden başınız Bâb-ı Âli'ye bağlu,
Bilirim ki yüreğin derd-i vatanla ağulu,
Gerçi devlet ile hemsin, bu siyâset, bu gulu,
Bence tarihi de bıktırdı bu da'vâ Kör Ali!

Pek kolaylık ile olmaz bu işin tesviyesi,
Şekl–i milliyeti bozmuş, tepeden zâviyesi,
Yeni baştan yapınız sahneyi, fikri, piyesi;
Dolmasın bir sürü sırtlanla emel nâhiyesi,
Bir iken tecrübeniz oldu dü-bâlâ Kör Ali.

Her taraftan yine cûşan oluyor, ehl-i hulûl,
Semtimiz olmada çok alçağa mersâ-yı vusûl.
Bulmazsın fikri edânî vü fiten cây-ı husûl,
Çevirin ters yüzüne bunları ettirme kabûl,
Oluyor hemdeminiz bir sürü ednâ Kör Ali.

Açmazsın hurdesi ma'lûm ya, dışarıdan görünür,
Rûh-ı maksat bilenin fikrine her an görünür.
Tecrübe ehline âyine-i devrân görünür,
Hall-i esrâr-ı muamma sana rahşân görünür,
Münkeşiftir sana bu ka'r-ı muamma Kör Ali.

Rehberin şû'le-i tarih-i mükerrer olsun,
Maksadın hikmet-i azminle mukadder olsun,
Tarh ü zâidle bu iş vahdete müncer olsun.
Geçen âsâr-ı vakayi' sana ezber olsun,
Ortadan kalkar adamla bu belâ yâ Kör Ali.

İhtiyaç artmalı takdîs ile ehl-i hünere,
Nazar-ı gâye uzandıkça, huzûr-ı beşere,
Verme yüz san'ata bîgâne olan derbedere,
Olmalı hisle mücehhez yazılan bu sefere,
Etmeyin soysuzu ikdâr ile bâlâ Kör Ali.

Almayın mahfel-i fikre edevât-ı kenefi,
Seçin eşhâs-ı hıyânet ile el.l-i şerefi,
Çıkmasın ahd-ı karîbin yine şerrü'l-halefi,
Size atfen, kokuyor bir nice amâl-i hafî,
Hakka karşı ürüyor eski heyûlâ Kör Ali.

Fikr-i icâd-ı hayât-ı nev olursa hidemât,
Yok değildir, bu cihetçe, elinizde alât,
Sıçılan bokları tathîre gerek tensîkat,
Ediniz ehl-i fezâille bu sa'yi isbât,
Olmasın sahn-ı vatan alçağa me'vâ Kör Ali.

Herkesin lokması bir cevher olursa işine,
Uyar edvâr-ı siyâset feleğin gerdîşine,
Takmayın her it'i bu mevkib-i sa'yin peşine,
Bu demir leblebidir, gelmez esâfil dişine,
Ehl-i Hak belli olur lâhzada ra'nâ Kör Ali.

Beslenir rûy-ı melâhat diye bin şahs–ı kabîh,
Bunların varlığıdır millet için zulm-ı sarîh.
Sîne-i devleti tarih ile ettik teşrîh,
Âşikâr oldu maraz, geçti nezâket, telmîh,
İş bu merkezde diyor cümle etibba Kör Ali.

Halâdan geldi a sor aklıma ey merd-i metîn,
Gösteriş âkıbeti her vakit eyler ta'yin,
Istıfâ'ya o kadar teşne ki bu fikr ü zemîn,
İşinizde hak erenler ola himmetle mu'în,
Doğruya yardım eder Hazret-i Mevlâ, Kör Ali.

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 7.2.1337/1921
pazar sabahı

HAK VERE*

Serseriyiz, ne yaparız kadere?
Bizde üst baş, mangır mekân Hak vere
Utanmadan kızayım mı pedere
Tâ ezelden başda iz'an Hak vere!...

Adam olan belli olur işinden,
Yuva yapar, arttırırdı dişinden.
Gece gündüz deli gönlün peşinden,
Koştum amma şimdi derman Hak vere!

Ne yaparım kırk yaşından sonra ben?
Bir kaç kerre öldüm, caydım nâdimen.
Mezarıma gömmeden çoktur seven
Demesinler kefen, kazan Hak vere!

* İlk kez R. Usta tarafından yayımlandı.

Değil mi ya? Ben onlara ney çaldım,
Âlem yedi içti ben hava aldım.
Mahşerde şübhesiz ben yaya kaldım,
Çünkü; işin boku, iman Hak vere!..

Dün gece seyrana çıkardım dili
Baktım Cehennem'in sönmüş kandili,
Kapısında nevbetçiymiş «Fuzûlî»,
Gördü, dedi: Âteş duman Hâk vere!..

Vay ağzına ...dığımın Ahiret'i!..
Dedim, döndüm bir dolaştım Cennet'i
Hûrilerden gelmesin mi, a. biti?
Kaşın babam kaşın, Lokman Hak vere!..

Ordan yavaş yavaş çıktım Kevser'e
Bir aşk olsun çaktım şâhım Hayder'e
Kallâviye baktım tam bana göre,
Bir yutkundum, dedi: Ülen Hak vere!..

Be İmanım bize de mi lu lu lu?
Der demez dayadı bir müphem dolu,
Bir bir daha der iken baktım bir sulu
Düştü öldü bize meydan Hak vere!..

Şâh'a kimdir diye sordum, bu sultan
Cemşîd imiş, arkasından bir kervan
Söktü kondu çadırları pür-niâm
Anladım ki, yurda hüsrân Hak vere!..

İbn-i Fâriz, Anter, Buda, Şekispir
Hâfız, Sa'di, Ruso, bir kaç cihângîr,
Ziyâ Paşa, Sokrat, Tanbûrî-i şehîr
Oturmuşlar gamdan nişân Hak vere!..

Der iken Yavuz Selim geldi oturdu
Muhabbetin âhengini o kurdu
Etrafına baktı yerini sordu
Dediler ki: Öyle mihmân Hak vere!..

Aradılar, yok. Duzâh'a baktılar,
İçersine bir kör kandil yaktılar
Kapıya da şu levhayı taktılar:
Arayanlar bilir, el'an Hak vere!..

Merak ettim, acep bu kim olacak,
Onunla mı yoksa Âhiret dolacak.
Biri geldi defter attı bir kucak,
Okudular, gufran mufran Hak vere!..

Çağırdılar Münkir ile Nekir'i
Dediler ki gelmemiş böyle biri
Bir yanlışlık olmasın dönün geri
Malûmdur ya, burda yalan Hak vere!..

Münkir böyle kat'i söze şaşırdı
Hele Nekir hep yüzünü kaşırdı
Dediler ki: Sizi de mi aşırdı
Zâten onda nâmus ferman Hak vere!..

Azrâil'in sicillini yoklama
Ettiler ve dediler: Saklama
Var mı yok mu kendini saklama
Güldü, dedi: Böyle câm Hak vere!..

Yürüdüler Kevser'deki meclise
Dünyâ, ukba kesilmişti vesvese
Derin bir düşünce geldi herkese
Nasıl olur? Bunda isyân Hak vere!..

Bir ses geldi bir aralık içerden
Ne denizden, ne semâdan, ne yerden
Sa'di sordu nîyâz ile Hayder'den,
Dedi: Şâhım, öyle insan Hak vere!..

Bir kamış var Hak sırrına âşina
«Nûr-ı Muhammed»le ağlar dâima.
Neyzen gibi serseriye Mevlânâ
Vermiş fakat onda mekân Hak vere!..

Tıp Fakültesi Hastanesi,
Haydarpaşa, 1921

MUTASAVVIFÂNE

Öz tenim değil mi bu toprak benim,
Tanrı kitabında her yaprak benim,
Gökten indiğime nişan istersen,
Yıldızı karalı al bayrak benim.

Bir gelincik gibi sûrun üstüne,
Dikilmişim her gurûrun üstüne,
Türk'ün içindeki nûrun üstüne,
Titreyen sevdâlı her şafak benim.

Erenler bezminde kanla yıkanmış,
Deryâ-yı vahdete girmiş çalkanmış,
Güneş ülkesinde ay yıldız kanmış,
Canıma tak dedi iftirâk benim.

Bu ayrılık şirki yakışmaz Türk'e,
Öz adam olana yeryüzü ülke,
Süleyman tahtıdır havada gölge,
Muhabbet sahbâsı iştiyâk benim.

Hüsnüne şeyn verir vuslat şerabı.
Giryân-ı terânenin gamlı rebâbı,
Niçinlerin bulunmuyor hesâbı,
Devirden devire iltihak benim.

Devrandan devrana akan şû'leyim,
Görülmez tutulmaz yakan şû'leyim,
Gönülden gönüle çakan şû'leyim,
Vuslatın sevdiği her firâk benim.

Uçarken havada gaflete daldım,
Fenâ sûretinden bir bûse aldım,
Süleyman tahtının altında kaldım,
Cibrîl'i şaşırtan o Burak benim.

Felek allem, kader kallem eyledi,
Hind'de Buda, Tûr'da Mûsâ eyledi,
Beni bana herkes nasıl söyledi,
Dillerde destanda bir merak benim.

Serserî bir kıdemliyim ocakta,
Kaynamışım nice kabda kacakta,
Buz kesildim sinirimden sıcakta,
Aşkın güneşinde her mihrak benim.

İstanbul, 1337/1921

BİLİR

Hakikat çıkmazı şu kahpe dünyâ,
Bu yoldan zararla dönenler bilir.
Bu yolun sırrıdır fırsatla sevdâ,
Tutuşup, parlayıp sönenler bilir.

Aldana aldana ...ildi dînim,
Kalmadı düşmana, feleğe kînim,
Doğruyu söylersem çarpar yemînim,
Bu cengi pusuya sinenler bilir.

Durma sor hâlini hastanın sağın,
Tabiî solacak gülleri bağın,
Hayatın içini kara toprağın,
Üstünden altına inenler bilir.

Geniştir ölçülmez hayâlin çölü,
Karşımda her diri söylenen ölü,
Çok güçtür geçmesi bu sakar gölü,
Dümensiz gemiye binenler bilir.

Bolu, 1921

DİNLE

Tam otuz yıldır bu görünmez, bu bilinmez emelin,
Yanmışım kahrına bu mübheme-i muhteremin.
Gizlenip sînesine leyl–i rebâb-ı âdemin
Bir ömür inlemişim fecr-i gamında nagemin,
Serserî neşveleri gönlüne, sahbâ-yı Cem'in
Rûh-ı ithâfı gelirdi ezelî bir kalemin!

Âşinâlık aradım duyguda, bilmem kelimât,
Lâubâli perîler sinesi mir'ât-ı hayât,
Ruh-ı esrâr-ı esâtîre karıştıkça memât,
Handeler haykırarak aşkıma, derdi, heyhât,
Duymalıydın bunu sen etmeden önce isbât,
İşte gördün ya ölüm şû'lesi fânus-ı gamın!

Bak terennüm ediyor cevvini âsâr-ı hayâl,
Serpiyor her güneşin kalbime bin reng-i melâl,
Gönlümün bâde-i hicrânı gibi rûh-ı leyâl,
Gezer ıssızlığımı hislerimin bî-perr ü bâl,
Kendini bilmeyerek bir yere eyler isâl,
İşte gönlüm, orası ma'kesidir her sitemin!

Serserîlik yaşatır sevdiğini hâtırada,
Yerde, gökte, balo, eğlence, denizde, karada
Sırr-ı sevdâyı şikâf etmek için bir arada
Atmışız kendimizi arza efendim, burada
İş ne da'vâda, ne kavgada, ne de yaygarada;
Bir irâdet bize fermân-ı nukuşı kıdemin!

Niyyet-i hilkati düstûr-ı tabiât bilelim,
Aşka iman ederek fırsatı cennet bilelim,
Ne şerîat, ne tarîkat, ne hakîkat; bilelim,
Mâ'rifet, kendimizi maksad-ı vahdet bilelim,
Kurb-ı memnu'ası yoktur bu nihâl-i İrem'in.

Altı bin yıldır efendim, bu terâne bu geviş,
Şâh-râh-ı dili tâ'kib edelim, ordadır iş.
Râz-ı sevdâ-yı nihân hiç olunur mu teftiş?
Edelim hikmet–i ibdâ'ını aşkın derpîş,
Ayrılık hâilesi etmeden önce tedhîş;
Bir düşün gâyesini ömr-i şebâbın, hıremin.

Şehzadebaşı, 1337/1921

TÜRK'E BİRİNCİ ÖĞÜD

Şimdi geldin az buçuk aslındaki imâna Türk,
Çekmek isterdim seni çoktan beri dîvana Türk,
Sînede mihrâb-ı beytullâhı bul, vîrâne Türk,
Bî-tekellüf gir harîm-i Hazret-i Yezdân'a Türk
Bastığın yerlerde şan ver cinsine, vicdâna Türk!

Dizginin canbâz elinde olmasın bak dikkat et,
Çektiğin âlâm-ı istibdadı vird-i ibret et.
Davran artık, nefsini öğrenmeğe son gayret et,
Kalbini aşk-ı vatanla mâbed-i milliyet et,
Âteş-i hicrânla ver su hançer-i giryâna Türk!

Arş-ı âlâya asılda hüccet-i milliyyetin,
Kendi nefsinde görülsün halka, hakka hizmetin,
Ehl-i zulme kulluk etmekle onulmaz illetin,
Madrabaz kumpanyasından farkı kalmaz devletin
Zorla anlat bunları âzâ-yı Meb'ûsâna Türk!

Himmet-i pîri zamanla tayy-ı eb'âd eyledin,
Hâk olan ecdâdını ihyâ edüb şâd eyledin,
Ölmeyen tarihini dünyaya inşâd eyledin,
Sâyesinde dibciğin bir varlık icâd eyledin,
Dehre eyvâllâh dedirttin yazdığın fermâna Türk!

Cevher-i hilkat senin askerliğinle müftehîr,
Mâbed-i milliyyetinde oldu mâ'bûdun demir.
Arş-ı mevcudiyetinde âlem-i imkân nedir?
Yaptığın şu inkılâbı ölçemez hikmet, cebir
Gıbta eyler sahâ-i icâdına efsâne Türk!

Bir belâsın İtilâf'ın kuvvet-i mağrûruna,
Bir kırık kağnıyle çıktın fenn-i harbin tûruna,
Bunca devlet oldu mağlûb âkıbet mahsûruna,
...tın amden ilm ü fennin hikmet-i düstûruna,
Doğrusu açlık pes etti sendeki idmâna Türk!

Hikmet-i hilkat seni kılmış temeddünden muâf,
Bir beis yok etsen âsar-ı asırdan inhirâf,
Hacc-ı Ekber'se murâdın, kalbini eyle tavâf,
Varsa cürmün, bilmemektir kendini, et i'tirâf,
Kendin attın kendini her zillete, hüsrâna Türk!

İşte Mekke, Müslümanlık inhisâr altındadır,
Hacc'a niyyet eyleyen katl ü hasâr altındadır,
Bak vatan baştan başa bin iftikar altındadır,
Yuttuğun bir lokma, hâlâ ihtikâr altındadır,
Bir nazâr kıl bunca yıldır verdiğin kurbana Türk!

Bir cezâ çektin ki on beş yıl sebebden bî-habîr,
Üç buçuk mülhid rezîlin keyfine oldun esîr,
Pâdişah alçak, kumandan fâhişe, hâin vezîr,
Sû-i idrâkinle Azrâil'i zannettin sefir,
Böyle girdin sûretâ âyine-i devrâna Türk!

Kendi yurdunda, evinde kaç asır kaldın garîb,
Başına oldu musallat bin heyûlâ-yı acîb,
Medrese, tekke, mekâtib, hepsi de millet-firîb,
Aldığın kâfi sana Gazi-i Ekber'den nasîb,
Kalma esrâr-ı hudâya bir zaman bîgâne Türk!

Sıdk ile askerliğin kâfi rızâ-ullah için,
Üzme artık kendini bir şeyh için, dergâh için,
Eğme başın sûret-i İblis'e eyvâllâh için,
Çektiğin çille yekûnen bil ki, illâllah için,
Kanma âyin-i ceme, irşada, bir meydana Türk!

Varsa aslı bunların âlemde .....ler beni,
Aşikâr etmiş sana eşyâyı Hallâk-ı ganî,
Beklenen esmâ-i Hak'dan bil ki mangır ma'deni,
Dervişi bağlar yularsız tekkeye şeyh-i denî,
Olma artık bir kenef kandiline pervâne Türk!

Âl-i Osman'da Hasan, yahud Hüseyin, yahud Ali,
Var mıdır böyle isim bak? Bu hakîkat pek celî.
Hepsi de baştan kıça zulm ü tasallût mahmeli,
Tam bin üç yüz yıl bu fitne, oldu halkın engeli!
Sen bıraktın hakkı, taptın zâlime, sultana Türk!

Kurduğun tak-ı siyâset âsmâna gıbta-res
Aylı yıldızlı şu bayrak Kehkeşân'a gıpta-res
Yazdığın fermân-ı milliyet cihâna gıbta-res,
Ahd ü mîsâkındaki kudret-zamana gıbta-res,
Aferinler içtiğin peymâne-i peymâna Türk!

Sulhu imza eyledin mahbûb-ı âlemsin bugün,
Çınlıyor ufk-ı siyâsette kemâlâtın bütün,
En muazzam inkılâbı sen ki yaptın işte dün,
Bir değil bin yâr sevsen az bile gönlün içün,
Top gibi sağlam ... âşk ulu cebhâne Türk!

Aşk ile fasl-ı ..... şimdi germiyyet verin,
Menzil-i îmâna şeklen rûh-i milliyyet verin,
Şâha kalkan her ..... tâbiş-i ziynet verin,
Baştan atma yapmayın, bu hizmete kıymet verin,
Neslimiz azlaştı, hoş bak, hizmet et nisvâna
Türk!

Öyle ..... ki .....er nişânı kalmasın,
Güft ü gûya avretin asla zamanı kalmasın,
Başka sevdâ çekmeğe tâb ü tüvânı kalmasın,
Meclis-i nisvânda erkek imtihanı kalmasın,
Sen isim bulmakla meşgul ol doğan oğlana, Türk!

Kızları ta'yin edin resmî umûr-ı devlete,
Evlenince âşinâ olsun mehâmm-i hizmete.
Vâlide vâkıf bulunsun ihtiyâca servete,
Başka bir revnâk verir hâtun kişi sem'iyyete,
Pişdâr olsun kadın her sahâ-i imrâna, Türk!

Kükremiş bunca ..... var ümmet-i merhûmede,
Eyliyor arz-ı salâbet sâhâ-ı ma'lûmede.
Anlamam hikmet nedir şu âdet-i meş'ûmede?
Mantık olmaz böyle bir hürriyet-i mahkûmede,
Duymamıştı böyle derdi sorsalar Lokman'a Türk!

Her muattal ..... kudurmuş pür lehib-i ihtirâs,
İhtilâc-ı kahr-ı hasretten diler dâim halâs.
Bir sefârethâne-i gamdır ki yok bekçi, kavas,
Bir cehennemdir ki vuslât yutkunur hicrâna has,
Bir belâdır ki musallat derd ile dermâna Türk!

Olmalı hâtun kişi zor-i ...le, zarta-keş,
Ufk-ı aşkı yakmalı hicrânlı bir kızgın güneş,
..... velhâsılı, esmer, beyaz, zencî, habeş,
Vardır istiğna eden bir çok eşek, abdal, gebeş,
Bunları teşbîh eder erbâb-ı dil hayvana, Türk!

Düşmesin ...in zebûn mekkârede kuyruk gibi,
Şanla sallansın ..... top gibi, tomruk gibi,
..... yumruk alt ..... marpuç, ... pulluk gibi,
..... yer kalmalı vîrâne bir ... gibi.
Dikkat et, bak, sıhhatında bu gibi noksana Türk!

..... haysiyyet temeldir dildeki cem'iyyete,
Mensec-i vuslat modeldir san'at-ı nesviyyete,
Düşmesin Mûsâ gibi ol nesne Tûr-ı şehvete,
Bir şereftir bu şerîat unsur-ı milliyyete,
Karşı durmaktır hüner enfüsdeki tûfâna Türk!

Evvelâ lâzım çobanlık hikmet-i matlab ile,
Sâniyen san'at, zirâat feyz-i rûz ü şeb ile,
Sonra karnın doydu mu Türkâne bir meşreb ile,
Balta, tırpan, manda, kağnı, pangodoz merkeb ile,
Git ..... berdûş-ı istilâ Fregistan'a Türk!

Beyzâ-i ankayı anla, boş tavuk kehkehleme,
Ehli takdir eylesin sen kendini pehpehleme,
Alt yanından kaydırıp da mâverâya dehleme,
Lâ-yukalî bir hata-yı hırs ile yestehleme
Sapma şehrân-ı safâdan vâdi-i isyana Türk!

İ'tilâ-yı mülk için millî ..... kartalmalı,
Mor ..... maplak gibi tâ kâ'r-ı ..... dalmalı,
.... zorla her santimde gümrük almalı,
Aşıkan sırt üstü saatlerce baygın kalmalı,
Böyle gir dinî zaferle ravza-i Rıdvâna Türk!

Bastığın anda gıcırtı kağnıyı andırmalı,
Bâde-i vuslât ..... mest edüb kandırmalı,
Dehledikçe hırs ile yekdiğerin kızdırmalı,
..... safâdan bâhs açarken ..... fındık kırmalı
Böyle yap asma kulak hakkındaki bühtâna Türk!

Saykal-i sâ'yinle olsun sıhhatın kalbin temiz,
Gıbta etsin aşkının emvâcına coşkun deniz,
Böyle duyduk böyle gördük hikmet-i ecdâdı biz.
Sağlam ol da örs gibi .... kır ceviz,
Hürmet et sînendeki sevdâ denen mihmâna Türk!

Yâsemini, sîneyi tezyîn eder bir çift turunç,
Çizmeden versin nişan ... ki yapışsın ... konç,
Öyle zannetsin görenler ... bir dökme tunç,
İlk nazarda ... gıdıklansın ... kırsın kulunç
Nesl-i âtî aşkına ... minnet et canâna Türk!

Verdim Etlik Bağları'ndan pendime işte hitâm,
İstemez bundan ziyâde halka tatvîl-i kelâm,
Affedin, yoktur sözümde intizâm ü insicâm,
Serserî bir Neyzen'im, âşıklara ba'de's-selâm,
Yâdigâr olsun bu nazmım meclis-i ihvâna Türk!

Ankara-Etlik,
1 Ağustos 1339 / 1923

TÜRK'E BİRİNCİ ÖĞÜD'E ZEYL

Ey yârân-ı bâ-safâ! Kemâl-i huzû' ve huşû' ile sizlere arz-ı beyân ederim ki bu «Türk'e Birinci Öğüd» sahâ-i vatanda hudâpesendâne bir niyet-i sâfiye ile yazılmıştır. Lâkin tatbikatta bazı gûnâ, mezâhîr-i mühlike müşâhede olunuyor. Kelimelerin medlûlü olan maâni-i hakikiye, mevzûa lehine yerleştirilemiyor, bu sebepten nâşî şu iki parçayı zeylen ilâve ediyorum:

Mes'ele gayetle yanlış anlaşılmış hey oğul!
Hars-ı milliyette bil ki, bu gacırtı başka yol,
Tahta kırmakla murâdın bir zaman bulmaz husûl,
Halka karşı çam devirmek... Böyle şey etmem kabûl,
Düşme derbend-i haterden vartâ-i nisyâna Türk!

Bu gacırtıyla çatırdı birbirinden ayrıdır,
Sesteki tonlar bile yekdiğerinden gayrıdır.
Sanma oğlum bastığın yol bir Hac'osman bayrıdır
Belki ol mah-pârenin lûtfu, sana bir hayrıdır,
İş sanıp ekme darı her girdiğin bostana Türk!

Ankara, 1923

ÜÇÜNCÜ ARZ-I HAL

Bu umman-ı belâya yok mu sahil yâ Rasûl-Allâh?
Bu körlükle selâmet gayr-ı kabil yâ Rasûl-Allâh.
Cehâlet mâ'nevî bir şahs-ı fâil yâ Rasûl-Allâh.
Niçin Türk'e aman vermez bu hâil yâ Rasûl-Allâh?
Bu millet olmasın mı hakka nâil yâ Rasûl-Allâh?

Bu seylâb-ı ihânet i'timâden Türk'ü yıkmıştır,
Yalandan, vâ'd-i ferdâdan ahâli gayri bıkmıştır.
Cehâlet her devirde husyesinden Türk'ü sıkmıştır,
Mekâtibden, medâristen taşıp ayyûka çıkmıştır,
Maârif nâmı altında rezâil yâ Rasûl-Allâh!

Nasıl arzeyleyim bilmem, eğer ta'bir câizse
Kıçından başladık milliyeti tesbît ü te'sîse.
Alışmış vâdi-i gaflette millet cehli takdîse,
Riyâ vü kizb ü gılzetle çıkıp kürsî-i tedrîse,
Apışmış dev gibi binlerce câhil yâ Rasûl-Allâh!

Maârif şirketi olmuştur isti'dâd için maktel,
Taşır omzunda millet leşle dolmuş bir ağır
mahmel,
Bakar mâziye, hâle iğrenir ümmîd-i müstakbel,
Refâh-ı millete Cem'iyyet-i İlmiyye'dir engel,
Terâkkiye bu .....ler mi kâfil yâ Rasûl-Allâh?

Görülmez hiç birinde merhâmet asârı insanca,
Avurdundan takılmış milletin bunlar birer
kanca!
Koşarlar mefsedet pîşinde bin hiyleyle
Mervân'ca,
Hudûd-ı ilme karşı menfaât uğrunda hayvanca
Bu ellerle çekilmiş hatt-ı fâsıl yâ Rasûl-Allâh!

Asırlarca vatan çırpındı hummâ-yı siyâsetle,
Bugün Tarih-i Osmânî lebâleb hûn ü şehvetle,
Ölen Bâb-ı meşîhât müşterekti her hıyânetle,
Bakâyâdır bakın, Cem'iyyet-i İlmiyye'ye, dikkatle,
Tarîk-i i'tisâfa hepsi mâil yâ Rasûl-Allâh!

Maâş almak için bunlar hamiyyetle telâş eyler
İlimle korkutur halkı verâ-yı cehli fâş eyler,
Çerâğ-ı hikmeti Darülfünûn'da şû'le-pâş eyler,
Maârif koltuğunda milleti dipden tırâş eyler,
Kazır mâliyyeyi bir çok avâmil yâ Rasûl-Allâh!

Utanmaktan eser yok hiç birinde hep
kaşarlanmış,
Yazık şu millete, âlim diye câhillere kanmış,
Asılsız safsatayla gençliğin efkârı yıpranmış,
Zekâ tehdîd ile cebren bu menkulâta aldanmış,
Sürer ahkâmını her fikr-i bâtıl yâ Rasûl-Allâh!

Dayandıkça mürettipler, eğildi işte patronlar;
Ağır bastı kifâf-ı nefs için mâfevke ma'dunlar,
Fakat Cem'iyyet-i İlmiyye'nin erkânı mel'unlar,
Birer timsâl-i zillettir, fezâil namına bunlar,
Tekâya, medrese, mektep de dâhil
yâ Rasûl-Allâh!

Eserler yazmışız ki hiç kalır Tefsîr-i Beyzâvî,
Şerîat namına fihristi bin Behnâme'yi hâvi!
.....de mutlaka olmak gerek mi kelle kallâvi?
Husûsen hullede zîk-ı havâdan bahs açan râvî
Şakırtı şartını senden mi nâkil yâ Rasûl-Allâh?

Domuzdan kıl koparmak bizde kanun-ı ticârettir,
Bilâ-mâ'nâ mebânî, kışla satmak bir ferâsettir,
Refâh-ı istikamet Kaf Dağı'ndan bir rivâyettir,
Geçen şu devre-i ilhâda bakmak ders-i ibrettir,
Köre mir'ât-ı hikmetten ne hâsıl yâ Rasûl-Allâh?

Nice evrak-ı nakdiyye kesildi asl-ı servetten,
Karar aldı hükûmet cümle Meb'ûsân-ı Millet'ten,
Tanınmıştır bu bir tılsım gibi eyadî-i kudretten
Emîn olmak için cinden, polisten, her musîbetten,
Taşırlar bankanottan bir hamâil yâ Rasûl-Allâh!

Ne mutlu ehl-i aşka Türk Ocağı'ndan ateş almak
O bahr-i vuslata cânân ile uryân olup dalmak,
Bugün millî ibâdettir binânın şekline bakmak,
Ne anlar bizdeki ulviyyeti Cevdet gibi ahmak?
Ocak'da yan gelir her merd-i âkil
yâ Rasûl-Allâh!

Ocak'dan bir kıvılcım sıçrasa Kutb-ı Şimâlî'ye,
Cehennemler yağar gökten, Cumudistân-ı halîye!
Açıkken sahnesi her bir kelâm-ı lâübâlîye
Nedir hikmet bu yer gayet soğuk gelsin ahâliye?
Sıcaklık burda hammama muâdil yâ Rasûl-Allâh!

Bugün ümmid-i âtîdir yanan millet çerağında,
Böğürtlen nazlanır nerkis misâli işve bâğında!
Ne mutlu dikmeden incir yetişti Türk Ocağı'nda!
Münevver kısmının hissiz karanlık boş
dimağında!
Gezen mefkûredir bir semm-i katil
yâ Rasûl-Allâh!

Cehâlet içtimâiyyâtımızda açtı bir dehlîz,
Lâzım etmemiştir ihtiyâc-ı milleti temyîz,
Tabiî halka yol vermez bu girdâb-ı belâ-engîz,
Abes şeylerle gafletler içinde uğraşırken biz
Kalır yüz üstü ciddî bin meşâgil yâ Rasûl-Allâh!

Bu vâdi-i cehâletle adetsiz kaltabanlarla,
Maârif vâ'd eder tahsîli bin türlü planlarla.
Şu boş torbayla at tutmak kabîlinden yalanlarla
Bizi kandırdı Osmanlı asırlarla zamanlarla,
Fezâhat saldı kök fenne mukabil yâ Rasûl-Allâh!

Geçende geldi bir İrân Sefîri Efhamüddevle,
Usul-ı debdebe ile pek müşekkeldi kulak kelle,
Dedi: Osmanlı'nın tâ Çin'e düştü attığı gülle,
Şehinşâh-ı Acem'den itimadım yahşidir belle;
Sanır bir köydür Arjantin'de Kâbil
yâ Rasûl-Allâh!

Cehâlet de hayâ eyler bugün İran ü Tûrân'dan,
Loyd Corc'u murahhas zannederler Çin'e
Havran'dan,
Meded ummaktadır ümmet bu vâdi-i
beyâbândan,
Müverrih bahs açar Darülfünûn'da devr-i
Sâsân'dan
Sanır Haccac'ı Nûşırvân-ı Âdil yâ Rasûl-Allâh!

Neler gördüm vatanda ilme rağmen asr-ı
hâzırda?
Ta hilkatten beri yoktur tebeddül hiç menâzırda!
Çıkan aylık, dolan portföy, olan masraf
havâtırda,
Okur şerh-i mütûnı ben gibi her akl-ı kasır da
Olur üç günde bir dehşetli fâzıl yâ Rasûl-Allâh!

Açar Şeyh-i Ledün bir anda bin perde kerâmetten,
Yanında bahs olunmaz sahâ-i fenn ü tabîatten.
Hesab eyler, bulur gâibleri tarîh-i hicretten,
Eder keşf-i serâir mâverâ-yı sırr-ı hikmetten,
Elinden düşmez Evrâd-ı Delâil yâ Rasûl-Allâh!

«Mefâtihi'l-guyub ind-i ilâhîde» diyor, Kur'an.
Bunu isbâta bir mâ'kes olur âyine-i devrân.
O rütbe tefrika düşmüş ki ümmet beynine el'ân,
Keser Şi'î ü Sünnî birbirin ger bulsalar meydân,
Kapanmaz mı bu uydurma mesâil
yâ Rasûl-Allâh?

Gedikli bir belâdır memlekette Nedve-i Evkâf,
Eder Kur'an'a rağmen servet-i milliyyeyi israf,
Kelâm-ullah'a karşı sarkıtır bir gûş-ı istihfâf,
Taşır bu illeti cebren bütün eslâf ile ahlâf,
Şerî'at mı bu israfâta kail yâ Rasûl-Allâh?

Bugünkü hüsn-i niyyet doğrusu şâyân-ı tahsîndir,
Bu hayratın esâsı hikmet-i vicdânı tebyîndir,
Müberrâta tecâvüz eyliyenler düşmen-i dindir,
Bakılmış olsa evkâfa, hükûmetten de zengindir,
Zarûret çekmez eytâm ü erâmil yâ Rasûl-Allâh!

Bu mülk ü milletin rûhu çobanlık, iktisâdiyyât,
Eder san'at, ziraat müddeâmı her zaman isbât,
Bugün aç hasta, düşkün halka lâzım mı
bedi'iyyât?
Yazık Dârrülfünûn'a bunca masraflar olur heyhât,
Çıkan bî-çâre gençler hepsi âtıl yâ Rasûl-Allâh!

Kesib almış vatanda ilm ü irfânı Ziya Gökalp
Mesîl-i hâmesinden süzmüş ezmânı Ziya Gökalp,
Bugün fevk-as-semâ ilmin hükümrânı
Ziya Gökalp,
Yarın taht-es-serâ fennin bedestânı Ziya Gökalp,
Bu Nemrûd'a bugün Tûrân mı Bâbil
yâ Rasûl-Allâh?!

Oturmuş midesinde lök gibi âsârı ebyâtın,
Makarr-ı süfresi âtiye ait her beliyyâtın
Gezer cevfinde ilmen gayr-i mer'i cümle zerrâtın,
Leb a-lebdir bu dâmen dermeyanı eski hayrâtın
Koğulmaz bâb-ı lûtfundan bu sâil
yâ Rasûl-Allâh!

Reis-i encümen irşâd için Yahya Kemal oldu,
Huzûrunda melâik ins ü cin mebhût ü lâl oldu,
Meâbidde, mekâbirde büyük bir ihtifâl oldu,
Nefes ettikçe Meb'usân serü'l-intikal oldu,
Vatanda kalmadı tek ferd-i gafil yâ Rasûl-Allâh!

Kolaylaştı yolu ehl-i tarîka hakkı temînin,
Mükâfatı cenâb-ı şeyhe kevserdir bu telkînin,
Görüldü encümende hikmet ü te'sîri Yâsîn'in,
O gün Dârülfünûn'dan infikâkile o kürsînin,
Vücûdundan ağırlık oldu zâil yâ Rasûl-Allâh!

Evet şerh-i mütûnun sahibi divân-ı millette,
Misilsiz bir kütüktür sahâ-i ilm ü belâgatte,
Verir ders-i hâfâya dehre enginlerde zulmette,
Eder keşf-i serâir şimdi okyânus-ı hikmette,
Bu âlim âlem-i imkânı hâmil yâ Rasûl-Allâh!

Saman yer sap ... darbımeseldir hikmeti varmış.
Bunun şerh-i mütûn kürsîsine bir nisbeti varmış,
Bugün Dârülfünûn'da pek büyük kıymeti varmış,
Bütün eş'âr-ı eslâfa ... hizmeti varmış,
Nevakıs bahş-ı millettir bu kâmil
yâ Rasûl-Allâh!

Makale yazdı ...'a bir ... küfre daldıkça,
Hudud-ı dine saldırdı şerî'atten bunaldıkça,
Cehâlet artar eksilmez denîler böyle kaldıkça,
Sahur vakti davul gümbürtüsünden bekçi
çaldıkça,
Olurmuş muztarib bazı esâfil yâ Rasûl-Allâh!

Niçün etmez bu ... çan sesinden iştikâ bilmem?
Bu cami' avlusunda Türk'e salyangoz satan
âdem,
Teres Bâb-ı Âli'de fitraten bir zâde-i Mülcem,
Ezân gülbank-i tevhidin senin yâ mehâr-ı âlem.
Esîr-i aşkın en vahşi kabâil yâ Rasûl-Allâh!

Davuldan ürken ...le bugün fahreylesin Mardin,
Bu ... ibn-i ...sa ederler ins ü cin tel'in
Şeb-i kadrî'de doğmuş bir kaza-yı hâcet-i tekvîn
Ederdim aşikâr-ı sırrı irfân ben ana lâkin
Tutulmaz küfre mir'ât-ı şemâil yâ Rasûl-Allâh!

Sekiz milyon Türk'e bu vâsi' memleket az mı?
Ahâli aç, çırıl çıplak, bir iş yok, köylü haylâz mı?
Soyar resmen maârif milleti, mâliyyemiz kaz mı?
Köroğlu nâmına Cem'iyyet-i İlmiyye ayvaz mı?
Bulunmaz mı buna tedbir-i âcil yâ Rasûl-Allâh?

Kemâl'in kuddise sırruh salıp İslâm için tedbîr,
Cenâb-ı hazret-i Gazi'ye uydu hikmet-i takdîr,
Değildir kimsenin haddi bu cengi eylemek tasvîr,
Firengin ihtir'âtı bu Türk'e etmedi te'sîr,
Gemi, taht-el-bahîr, tayyare, torpil
yâ Rasûl-Allâh!

Gelir kâfi düşünmek şu geçen edvâr-ı meş'ûmu,
Kaçırdık tac ü tahtıyla vatandan müstebid bûmu,
Bu asrî mu'cize kurtardı mülkü, halk-ı ma'sûmu,
Livâ-yı İsmetî altında Türk'ün sulh-ı ma'lûmu,
Kabul etti bütün resmî mehâfil yâ Rasûl-Allâh!

Habîbin Mustafa'nın himmetile ey Şeh-i Levlâk!
Muazzam bir zaferle sîne-i a'dâyı ettin çâk,
Bu nev' ikbâl-i İslâmiyyete pervânedir eflâk,
Bu millî mu'cizeyle fahr edüb sergeştedir idrâk,
Bu icâd-ı hikem Gazi'ye şâmil yâ Rasûl-Allâh!

Şikâyetnâme-i millet sana çâk-i girîbândır,
Şebâbın nûr-ı istî'dadı pâmâl-i harîsandır,
Eşek Dâ'vâsı'na Cem'iyyet-i İlmiyye bürhândır,
Bugün fakr ü cehâletle müsecceldir,
hükümrândır,
Vatanda vak'â-i Hâbil'le Kabil yâ Rasûl-Allâh!

Zavallı halka karşı merhamet yoktur tababette,
Bedâyi namına matem tutar vâdi-i gaflette,
Yaşar emrâz-ı efrenciye, sıtma, sâhn-ı sıhhatte,
Tasavvurlar teşebbüsler kalır hep hüsn-i niyyette,
Yıkılmış bunca âsar-ı celâil yâ Rasûl-Allâh!

Garibim, serserîyim, Neyzen-i âvaredir nâmım,
Yazılmıştır kapında gamla kırk yıllık
serencâmım,
Bulunsun derdime çâre,tükensin dilde âlâmım,
Eminim çok görülmez böyle istirhâm ü ibrâmım,
Üçüncü arz-ı halim bu sana bil yâ Rasûl-Allâh!

Ankara, 1923

YOBAZ

Bir güneş görmesi kabil değil erbâb-ı dile,
Kaplamış sis gibi etrafı gürûh-ı hazele.

..... ümmet denilen şu haşere
.....dır bence huzûr-ı beşere.

Cennet'i fasl-ı tahâret iledir isbatı,
Sanki yutmuş gibidir mebhas-ı kazuratı.

Yakışır şekline timsâl-i fezâyih dense,
Bir yıkık eski kenef künküne benzer ense.

Koku aldıkça koşar hırs ile mevtâ peşine,
Benzemiştir yüzü sırtlan derisinden meşine.

Sû-i hazım olsa gerek bilmediği varsa onun.
Mîdesi iskele sanki odun oğlu odunun!

Ankara, 1923

DÜŞÜNDÜKÇE

Dışından halka baktıkça, şu dünyâyı düşündükçe,
İçinden hakkı gördükçe, o ukbâyı düşündükçe,
Bu düzme altı bin yıllık muammâyı düşündükçe,
Hurâfat uğruna bu kanlı da'vâyı düşündükçe,
Döner beynim fezâ-yı va'd-i ferdâyı düşündükçe.

Tevellüd ettiğim gün aklımı kabz eylemiş dînim,
Şu menkulâta aldanmış bütün ef'âl ü temkînim.
Nasıl bir mes'ele bilmem gönülce hakkı te'minim!
Yalandan halk olunmuş bir cehennem ehline
kinim,
Sıçılmaz mı o mâziye şu rû'yâyı düşündükçe?

Hurâfata eşeklik devresinde öyle kandım ki,
O kızgın sacda bin rek'at namaza bir inandım ki!
Kılarken dans ederdik, ben tabandan öyle
yandım ki.
Kafam çarpmış semâya sıçrayınca uyandım ki
Açık kalmış kıçım cevv-i hafâyayı düşündükçe!

Teceddüd etmeyen bir zerre yoktur cevv-i
ekvânda,
Akar enhâr şeklinde ölen mâzi bu ummânda.
Elinle gömme kabre kalbini sahrâ-yı küfrânda,
Gözün hâlâ mı cennet bahçesinde, hûr ü
gılmanda,
Anan cidden .....miştir sen bu hulyâyı
düşündükçe!

Tereddüsüz teceddüd sahâsında bir Süleyman'ım,
Şu var ki tâc ü tahtım yok fakîrim lâkin
insanım,
Muallâktır ebed bâbında ahkâmımla fermânım.
Demirbaş bir çelik yumruklıdır tahrîk-i
devrânım,
Harîm-i ismetimden kahr-ı a'dâyı düşündükçe.

Cehâlet vecde geldikçe meâbidde kopar tûfan,
Görürsün Nûh'un rûhunda kürek çekmektedir
el'an.
Ateşten bir tel örgü dâhilinde merkez-i îm'ân,
Nice peygamberi çelmeyle yıkmış bir topal
şeytan,
Düşerlermiş kıç üstüne gam-ı Leylâ-yı
düşündükçe!

Dehâ-yı Gazi-i Ekber'de Türk aşkı nümâyandır,
Bugün de cevher-i milliyetin bürhânı pür-şândır,
Teceddüd devrine isnâd-ı mâzi mahz-ı küfrândır,
O mâzî ki zulümle Türk'ü kesmiş ehl-i îm'ândır,
Bin üç yüz yıl kan emmiş Bâb-ı Fetvâ'yı
düşündükçe!

Arardım bir nişâne ka'r-ı imânımda kendimden,
Bakardım var mı bir iz râh-ı cânânımda kendimden,
Görürdüm milleti hâl-i perîşânımda kendimden,
Geçerdim yerlere mihrâb-ı vicdânımda kendimden
Zelîlâne kızıl fese temennâyı düşündükçe!

Semahâtlû, faziletlû nice hak düşmeni, a'dâ,
Örümcekli, salâtin bir kenefte resm-i istibrâ
Ederlerken yıkılmıştı düşümde Mescîd-i Aksâ,
Sanırdım bir suratsız ders-i âmın mülküdür gayyâ,
Akaid şekline girmiş heyûlâyı düşündükçe!

Arardık mâverâ-yı sırr-ı kevni Sûre-i Cin'de,
Sanırdık Hazret-i Ya'kub'u doğmuş şehr-i Mardin'de.
Bulursan almamazlık etme ilmi git de bak Çin'de,
Siyâsi bir tezellül sahâsında, arsa-i dînde,
Yatardım kaldırımda Arş-ı Mevlânâ'yı düşündükçe!

Akaid mülkünün hatt-ı istivâsı kîr-i zıll-ullâh,
Düşün, bak milletin ahvâline, içyüzden ol agâh,
Birer derbend-i izmihlâl imiş millet için eyvâh,
Manastır, havra, mescid, kilise, tekke, zâviye, dergah,
Yürek yanmazmış şer'an Hak Taâlâ'yı düşündükçe!

Eşeklikten bahis açtıkça mâzi ders-i hikmette,
Arardım nokta-i mefrûzâyı enzâr-ı ümmette,
Fezâyih irtikâb etmek için Bâb-ı Meşîhat'te,
Eşeklik gayreti coşkundu rû'yâ-yı cehâlette,
Koşardık tersine Firdevs-i Âlâ'yı düşündükçe!

Bitirdim, kalmadı, içtim bütün meyhâne-i aşkı,
Dolaştım aç, yayan kâşâne ü vîrâne-i aşkı,
Ezelden yâr edindim âkil ü dîvâne-i aşkı,
Şarâb-ı lâyezâlî'den dolan peymâne-i aşkı,
Sunardım Yûsuf'a fikr-i Züleyhâ'yı düşündükçe!

Hudâ bir püfle deyr-i Meryem'e İsâ'yı kondurmuş,
Hübût etmiş yere, kendi eliyle çarmıha vurmuş,
Çıkarmış göklere, dördüncü katta dur demiş,
durmuş.
Sanırdım Şam yolunda eski bir Dürzî çadır
kurmuş.
Havârî azmanı râhip Buheyrâ'yı düşündükçe!

Pendik, 1925

AÇMAZ

Ulu Tanrım, bu Arab açmazı Türk'ü yendi,
Tam bin üç yüz sene bîçâreye Müslim dendi!

Altı bin yıl bu maval gezdi ağızdan ağıza,
Kapılan yandı bu îmân denilen mıhladıza!

Aslı yok, astarı yok, esteri yok, kervanı var,
Aklı yok, rehberi yok, varlığı yok, şeytanı var!

Bu uğurda sürünenler tamam üç yüz milyon,
Hepsi de birbirinin zıddı ve şer'an mel'un!

Bin bir uçlu kazığı çak diye verdin deliye,
Bağladın hem de yularsız bizi kal ü belî'ye!

Gece bastı, kara kaplı kitap oldu hâkim,
Anırırken tepişen bunca eşek hep âlim!

Hepsi de kendisinin gittiği yol doğru sanır,
Râzıdır yaptığına az buçuk elden utanır!

Utanırdan garazım menfaatinden korkar,
Yoksa her şeye müsâit o sarık, kanlı yular!

Sargı sarmış gibi bir kör çıbana, manzarası,
O kızıl fes, o Grek damgası, yüzler karası!

Taşıdı yüz sene bu illeti bîçâre vatan,
O cinâyet sürüsü gitti sılaya karadan!

Âdemin hasleti temsil edemez bu piyesi,
Türk'e düştü beşerin zâviye-i tesviyesi.

Balıkesir, 1926

HEKİMLERE NAZ

Bir hazâkat-zedeyim, mîdemi tıp tepti benim,
Kırk katır tepse yıkılmazda şu âciz bedenim.

Kapladı her yanımı sancı, elem, ağrı, bere,
Bir mezâr oldu cihan, sanki etibbâ haşere!

Hastahane sanarak çok yere girdim çıktım,
İbret aldım oralardan ve canımdan bıktım.

Avnî'nin himmeti erdi yine imdâdımıza,
Hâtime çekti bir er nâle vü feryâdımıza.

Kalmamıştır gibi âciz bedenimde bir şey,
Yaşasın sîne-i millette Hasan Vâsıf Bey!

1933

KOŞMA

Rûhuma sunduğum mukaddes günâh,
Kanımda âteşten bir şarab oldu.
Sevdânın şimşeği çakınca, gönlüm
Nağmesi alevden bir rebâb oldu.

Gökyüzü yıkıldı, yıldızlar söndü,
Güneş hiç doğmadı, ay geri döndü.
Kâinat gayb oldu hîçe büründü,
Aşkından başkası hep harâb oldu.

O hırçın hayâlin ey sarhoş melek,
Serencâm besteler bana gülerek,
Son gece verdiğin zehirli çiçek,
Hicrânlar şerheden bir kitâb oldu.

Vefâsız tali'im bir kara kaya,
Yalvardım, söylettim bu sırrı naya,
Varlığım yok oldu gün saya saya,
İçinden çıkılmaz bir hesab oldu.

Beyoğlu, 1933

BANA NE

Serserî bir herifim, kevn ü mekândan bana ne,
Ezelî derbederim, hükm-i zamandan bana ne,
Kendimi ...lemedim, pîr ü civandan bana ne,
Bir mümessel ölümüm kâr ü ziyandan bana ne,
Kaniim hiçliğe, âsâr-ı cihandan bana ne?

Nefsimin ecnebisi olduğumu anlayalı,
İlmi, fenni hiçe saydım ve bütün mâ-hasalı,
Medeniyyet benim indimde bi gün bakla falı,
Sen gözetle bitecektir köse derin sakalı,
Bu oyundan, o koyundan, karamandan bana ne?

Baş siyasetçi olan şu Klemanso, Askit,*
Alaman, Yunan, İtalyan sürerek her yere fit,
Ördüler serhadd-ı vicdana ölümden bir çit
Beşeri soymak için dalga ile bir sürü it,
Hırlaşırlar o o yandan, bu bu yandan bana ne?

Edemez felsefemin aksini kimse isbât,
Mahvolan servete, umrâna, zekâya heyhât!..
İsm-i kahhar ile dâvet olunur dîv-i memât,
İşte yer, işte semâ, işte kader, işte hayat,
O batandan, bu çıkandan, boğulandan bana ne?

Gerçi gittim ...imin doğrusuna ben kırk yıl,
Gel götün varsa humarından o sahbânın ayıl.
Bir boğaz tokluğuna her şeye oldum da kail.
Serserisin diye iş vermediler; gül de bayıl,
Muktezâsı bu olan arz ü beyândan bana ne?

Berk-i aşkın ..... oldu siper-i sâikası,
Nefsimin santralında babamın hârikası,
Ne vakit geçmiş ise, destime fırsat yakası,
Kendimi sanmış idim âb-ı hayâtın sakası,
Şimdi vuslat arayan serv-i revândan bana ne?

Olmuşum vâdi-i hayretteki aczimle alîl,
Edemez hikmet-i esrârını insan-ı kavîl,
Göremez gördüğümü, şerh-i beyân-ı tafsîl
Bu muallim, bu muharrir, bu muhacir, bu asîl,
Bu zavallı, bu siyasî, bu yamandan bana ne?

Bulamaz derdime çare babam olsa Lokmân,
Satılır beş paraya din pazarında îmân,
Düşünün halimi bir kere ne çektim ihvân
Romatizma, metelik yok, rakısız aç ve yayan.
Kanlı tâcı taşıyan taht-ı revândan bana ne?

(*) I. Dünya Savaşı sırasında Clemenceau Fransa, Asquith İngiltere başbakanıydı.

Gün olur ki bulamazsın ne bir ekmek, ne tütün,
Parçalanmış ceketin, belki açıktır da götün,
Bana ne bundan efendim? Beni dinle ve bütün
Nâz-ı ibdâ-i zaferle bizim illerde bu gün,
Esiyor bâd-ı sabâ toz koparandan bana ne?

.....yim kalp dinini kahpe, gâvur Avrupa'nın,
Onu ıslâh-ı adalet diye hâkim yapanın
Vatikan'da öperken götünü kart papanın,
Ararım aslını İncil'e gönülsüz tapanın,
Çekemezsin beni, bu sendeki kandan bana ne?

Çalab'ın birliğine cân ü gönülden taparım,
Töremin gayrısı hiç bir yola gitmem saparım,
Karımı Salih Efendi diye dursun yaparım,
Yakasından, sakalından o gün elbet kaparım,
Bu yavuklum var iken o Kezban'dan bana ne?

Derd-i mâzi ile bir köseye kasden bastık,
Vatanı, halkı cehaletle kavurduk, kastık,
San'atı, ilmi siyaset ile boğduk, astık,
Yoksa şimdi başımı koymak için bir yastık,
O fırından, şu hamamdan ve bu candan bana ne?

Müslümanlıkta tasavvûf geriyor cehle göğüs,
Râfızî, Şiî ve Sünnî tanıma hepsine küs.
Bunların sûret-i zâhirdeki alâyişi süs
Kerbelâ, Mekke, Medîne, Horasan, Kilis , Kudüs,
Medrese, tekke, manastır, Vatikan'dan bana ne?

Mayıs, 1933

ÇOPUR OLGA

Olamaz bence şümûlü hayr ü şerin,
Her ölü yükselir omzunda sufûf-ı beşerin.

Rolünü yapar demektir, gidene bulma kusûr,
Onu var sen piyesi oynatandan sor!

Bir misâfir olarak kaldı beş on gün kürrede,
Rahmet-i Rab ile Olga coşup aktı ebede.

Beyoğlu, 1936

İSTANBUL RADYOSUNDA MÛSİKİ

Tüylerim ürperiyor duydukça
Mûsiki namına zillet şu sazı.

Yurdumuzda azametle yayılır
Cehlin âfâk-ı cihâna avâzı!

Okuyuşta daha hâlâ tecvid,
Ağzına ..... madrabazı!

Telsizin işlemesinden maksat,
Çıksın üç beş ..... boğazı!

Radyodan her gece Garb'ın yüzüne
Geyirir zannederim bu yobazı!

Beyoğlu, 1936

KOŞMA

Dudağında yangın varmış dediler,
Tâ ezelden yayan koşarak geldim.
Alev yanaklara sarmış dediler,
Sevdâ seli oldum; taşarak geldim.

Kapılmışım ak oduna bir kere,
Katlanırım her bir cefâya, cevre
Uğraya uğraya devirden devre
Bütün kâinatı aşarak geldim.

Yapmak, yıkmak senin bu gamlı ömrü.
Ben gönlümü sana verdim götürü.
Sana meftûn olduğumdan ötürü
Sarhoş oldum Neyzen, coşarak geldim.

24 Temmuz 1937

ŞÜBHE

Şübhemin dalgaları her dini boğdu, aştı,
Gönlümün yolları gittikçe karanlıklaştı.

Bir tesellî veremez bilgi denen şu kötürüm,
Hele im'ân ise, o köhne yular, mahz-ı cürüm.

Sû-i kasd eylemeyen aklına, imân edemez,
Takılıp bir masalın ardına mantık gidemez.

İşte şu nâ-mütenâhî denilen varlıklar,
Sevdiğim fâhişenin bir piçi dersem ne çıkar?

Kâinatı doğuran kahbe bilir iç yüzünü,
Önü zulmet, sonu zulmet, nideyim gündüzünü?

Sen takıl da peşine bir sürü ehl-i tarabın,
Korkmadan gir kanına hikmetin, aşkın, şarabın!

Beyoğlu, 1938

O ÖLMEDİ

Tanrı ölmez, O dilerse görünür bir müddet,
Kaybolunca O'nu kalbinde bulur her millet.

Biliyormuş kaderin cilvesini evvelce,
Bütün ecrâm-ı semâ yasla büründü o gece.

Yaklaşan bir acı önce güneşi korkuttu,
Ay tutuldu diyemem gökyüzü mâtem tuttu.

Ata geçti ebedin mevki'-i müstahkemine,
Bir direktif veriyor arza, beşer âlemine!

Bize ilhâm ile isâl ediyor her haberi,
Ki O'nun kudret-i külliyye, emirber neferi.

Bağladı dâr-ı fenânın ebede telsizini,
Güdelim açtığı yollardan mübârek izini.

Atatürk'ün beşere sunduğu peymânı budur:
Atatürk'e inananlar er olur, sulhu korur!

Beyoğlu, 13 Kasım 1936

SÖZÜM YABANA

Fâtih .... Neron'u,
Asrî Fehim Paşa*, sivil .....
Fâtih onun bir emirber kuludur,
Hazer edin ki lâf değil .....!

Dilediği şahsı azabla ezer,
Onun emri altında hükm-i kader,
Yer gök secde eyler, esnaf baş eğer,
Hangi kâra etse meyil .....!

Eşeklikte şu kırdığın rekordur,
Fi'lin yakar seni, ateştir, kordur,
Bu tuttuğun yolun sonu çukurdur,
Gelecek var başına, bil .....!

Çok pot kırdı çam devirdi Bartın'da,
Dümenciydi madrabazın yanında,
Zâbıtanın ayağının altında,
Tam basacak yerde siğil .....!

İstanbul-Fatih, 1941

GEÇER

Iztırabın sonu yok sanma, bu âlem de geçer,
Ömr-i fâni gibidir, gün de geçer, dem de geçer,
Gam karar eyliyemez hânde-i hurrem de geçer,
Devr-i şâdî de geçer gussa-i mâtem de geçer,
Gece gündüz yok olur, ân-ı demâdem de geçer.

(*) II. Abdülhamid döneminde hir çeşit kirli işe bulaşan, zorbalığıyla ünlü «sivil» paşa.

Bu tecellî-i hayat aşk ile büktü belimi,
Çağlıyan göz yaşı mı, yoksa ki hicrân seli mi?
İnleyen sâz-ı kazânın acaba bam teli mi?
Çevrilir dest-i kaderle bu şu'ûnun filimi,
Ney susar, mey dökülür, gulgûle-i Cem de geçer.

İbret aldın, okudunsa şu yaman dünyadan,
Nefsini kurtaragör mısyâd-ı mâ-fihâdan.
Niyyet-i hilkâtı bu aşk-ı cihân-arâdan,
Önü yokdan, sonu boktan, bu kuru da'vâdan
Utanır gayret-i gufrânla cehennem de geçer.

Ne şarîat, ne tarîkat, ne hakîkat, ne türe,
Süremez hükmünü bunlar yaşadıkça bu küre
Câhilin korku kokan defterini Tanrı düre!
Mâ'rifet mahkemesinde verilen hükme göre,
Cennet iflâs eder, efsâne-i Âdem de geçer.

Serserî Neyzen'in aşkınla kulak ver sözüne,
Girmemiştir bu avâlim, bu bedî' gözüne.
Cehlinin kudreti baktırmadı kendi özüne.
Pîr olur sakî-i gül-çehre bakılmaz yüzüne,
Hâk olur pîr-i mugan, sohbet-i hemdem de geçer.

İstanbul-Fatih,
11 Aralık 1943

GÖRÜNMÜŞTÜR BANA

Fazl-ı Yezdân, kâinat olmuş, görünmüştür bana,
Câvidânî mümkinât olmuş, görünmüştür bana,
«Sîv ü dü» âb-ı hayât olmuş, görünmüştür bana[1],
Hatt-ı menşûr, iltifât olmuş, görünmüştür bana
Her sadâ bir esselât olmuş, görünmüştür bana.

Gönlümün yoktur şerîki, rûh ü fikrim müstakil,
Bir âlev içtim ki ben, ismi şarab-ı Selsebîl[2]
Varlığım bir âteş olmuştur, şu'urum müzmâhîl,
«Sû»ya secde eylerim ben çünkü kıblem bir
değil,[3]
Cümle eşyâ mahz-ı zat olmuş, görünmüştür bana.

Aşkımın bir nassıdır gönlümdeki feyz-i cünûn
Sarhoşum bez-i ezelden, erganunum Kâf ü
Nûn,[4]
Uğramaz meyhâneme, peymâneme reyb ü zünûn,
Nâz ile def-i nikab ettikçe ahkâm-ı şû'ûn,
Sırr-ı esmâ' beyyinât olmuş, görünmüştür bana.

Neyzen tevfik'in *Azâb-ı Mukaddes*'teki notları:

(1) Hind-i Kadîm'den Mısır'a geçen ve Fisagor vasıtasıyla Yunanistan'a yayılan, bilâhare Yahudilik'te, Hıristiyanlık'ta ve Müslümanlık'ta bariz izleri bulunan harflerin sayılarla ve sayılarla harflerin münasebeti, eşyayı ve nefsi tanımak için kablî (önsel, a priori) adet mefhumunun bulunmasının zarurî olduğu ve binnetice kâinatın müşahhas adet bulunduğu fikirlerini İslamî «Vahdet-i vücut» çerçevesi içinde tedvin ederek dinî hükümleri, kurduğu esas prensiplere göre tevil eden ve bu suretle «Hurûfîlik» adlı mezhebi meydana getiren Esterâbâdlı Fazlullah, Hurûfî'ler tarafından en meşhur olarak «Fazl-ı Yezdân» adı ile anılır.

1394'te Timurleng'in oğlu Mirânşâh tarafından öldürtülmüştür. Bu zatın mezhebinin esaslarını gösteren Farsça kitabının adı Cavidân'dır. Bu mezhepte insanın yüzündeki iki kaş, dört sıra kirpik ve saçlar yedi hat sayılır. Herbiri Yunan felsefesine göre dört unsurdan mürekkep olduğu için yirmi sekiz olur ki, Kur'an bu yirmi sekiz harften meydana gelmiştir. Bunları Hurûfîler «Bist ü heşt» diye Farsça söylerler ve kitaplarında bir işaretle yazarlar. Saç ortadan ikiye ayrılınca, yâni Hurûfî tâbirince üstüva edilince yedi hat sekiz olur ki, dört unsurla otuz iki eder. Otuz iki, fars dilinde «siv ü dü»dür. Cavidân bu

Vâdi-i hayretteyim, ummân-ı acze dalmışım,
Ben bu sonsuzlukla serhadd-ı fenâda kalmışım.
Fazl-ı Yezdân devletinde fakr ile ün salmışım,
Nağme-i aşk-ı ilâhîden işâret almışım,
Her tecellî Muhkemât olmuş, görünmüştür bana.

Cebr ile tatbîk eder Neyzen kader ahkâmını,
Hal diliyle söyler eşyâ cümle-i ifhâmını,
Hırz edindim sakînin son cür'a-i ikrâmını,
İçtiğim günden beri pîr-i muganın câmını,
İlm-i sûrî türrehât olmuş, görünmüştür bana.

Bakırköy Tımarhanesi
1 Ağustos 1944

---

otuz iki harften meydana gelmiştir, yâni Farsçada otuz iki harf vardır. Yirmi sekiz harfe ve yedi hatta «Hâtem harfleri ve ana hatları», otuz iki harfe ve sekiz hatta «Âdem harfleri ve adları» denir.

(2) Kur'an'da, İmran sûresinde, 17. âyette «Cennette Selsebil denen bir kaynak vardır» deniyor.

(3) Hurûfiler, «Sîv ü dü»yü Arap yazısı ile «su» şeklinde yazarlar.

(4) Kâf ve Nûn, «Kün» olur ki, Arapçada «Ol» demektir. Yasîn sûresinin 82. âyetinde «Tanrı bir şeyin olmasını irade edince ona ol der, o da olur» denmektedir. Bu «kün» kelimesiyle Tanrı iradesinin bir şeye taallûku kastedilir.

GÖNLÜMÜN MEYHÂNESİNDEN HİTÂB

Dinleyen her zerreye bin bir hitâbım var benim,
Kâinat isminde hiçden bir kitâbım var benim!

Ya hitâbımdan okursun, ya kitâbımdan beni,
Yazdığım efsânede on altı bâbım var benim!

Hey'etimde müttefik mağrıbla maşrık, veche yok,
Gayr-ı mer'î zerrede bin âftâbım var benim!

Hüsn-i mutlak bir yudumda kendini gayb eyledi,
Günlümün hum-hânesinde böyle nâbım var benim!

Varlığımdan intihâsızlık terennüm eyleyen
Bezm-i hîçîde adem adlı rebâbım var benim!

Neşvemiz bî-ibtidadır, işvemiz bî-intihâ,
Böyle bir sâkîye candan intisâbım var benim!

Meyve-i memnua'dan çekmiş bizim pîr-i mugan,
Neyzen'im, gönlümde bin bir küp şarâbım var benim!

İstanbul, 1944

ÖLÇÜ

İ'timâdım belki kalmıştır diye insanlığa
Günde bin bir kerre şeytan kalbimi yoklar benim.

Bizde cavidanî telâkkîler bu yolda ölçülür:
Zevk alır görse perîşân hâlimi toklar benim.

Cavidânî sözlerim sanma isabât eylemez,
Saplıdır kalb-i hedefte attığım oklar benim.

Her ..... benzedi bin bir Apis'li mâ'bede,
Heykel-i Fir'avn'a döndü sıçtığım b.klar benim.

Ez-kazâ bin lokma et yersem hayâlen vergici,
Rüzgâr altından geçerken zartamı koklar benim.

Fatih, 20 Eylül 1946

AY DEDE

Takdîrin, tasvîbin bollaşır oldu,
Husûfa uğrama, aman ay dede!
Nîmetler, hizmetler kapalı geçsin,
Şübheye düşmesin zaman, ay dede!

Saptın mı acaba tuttuğun yoldan,
Dualar almışsın yetimden, duldan,
İşaret feneri görünmez oldu,
Şu dümen kırışın yaman, ay dede!

O pembe bulutlar sarardı soldu,
Muhtelif rüzgârlarla yelkenler doldu,
İşâret feneri görünmez oldu,
Her yanı bastırdı duman, ay dede!

Yetişir gurbetten aldığın öğüt,
Kim sola yanaştıysa kalmıştır züğürt,
Sen suya yular tak, altından yürüt,
Sesini çıkarmaz saman, ay dede!

1948

EŞŞOLU

Ne için boş durursun
Çalış eşşolu, eşşolu!
Yiyecek yok mu dedin ha?
Alış eşşolu, eşşolu!

Anırıp durma çemende,
Ara bul ilim ile fen de,
Olma bir ..... *sen de*,
Karı eşşolu, eşşolu!

Uyuyan menzili bulmaz,
O bağın gülleri solmaz,
Topal eşşekle olmaz
Yarış eşşolu, eşşolu!

Bırakıp kîl ile kali,
Unutup ol emr-i muhâli,
Sana dargın ise vâli,
Barış eşşolu, eşşolu!

1952

HAYAT ARMONİSİ

Suçlu elbette cezâ-dîde olur, olsa bile
Çiftliği, fabrikası, bankası, hattâ vapuru.

Onu mahkûm edemez emr-i adâlet bile,
Var ise şâyet elinde mütehassıs raporu.

Anladın ya bu işin iç yüzünü, kes sesini,
Kimseye açma sakın, nefsini dikkatle koru...

Sözüme ver de kulak, git sazını eyle akort,
Bil hayat armonisinde şu minor'la major'u.

Böyledir şartı hayâtın şu cihân-ı gamda,
Para verdinse yerinme, vapuru sanma boru.

Alınır taht-ı tedâvîye âzâb-ı vicdan,
Korkmasın katil ve gaddarın eğer varsa zoru.

Fahr-ı üstâd-ı cihân olsa gerektir Neyzen,
Ki onun san'atıdır sahne-i tıbbın dekoru.

NE DESEM?

Acaba bugün ben de kendime insan mı desem,
Yoksa emsâlimi temsîl ile hayvan mı desem?

Her yanından kemirir yurdumuzu azgın bir hırs,
Çekilen kahra lütûf, çileye ihsân mı desem?

Dahli yok kimseciğin, hep kabâhat kendimde
Delilik min-taraf-illâh bana bir şân mı desem?

Gözünü açma da sen var elin efkârına uy,
Eli dinle, ele bak, el sözüne kan mı desem?

Şu sadâkat denilen köhne tuzak yok mu bugün,
Yeni dinde buna ben sûre-i şeytân mı desem?

Dalkavukluk denilen ilm-i hulûlün sırrı
Bilinirse apışır servet ü sâmân mi desem?

İşte yüz bulduların yaptığı iş, bildiği söz,
İstikamet karaborsa, çala-tırpan mı desem?

Gizlidir bir el izi var dolabın çarhında,
Ser-dümen dalgada, gel bak şuna kaptan mı desem?

Soramaz kimse cesâretle şerîrin işini,
Astığı astık olur, kestiği kurban mı desem?

Yedi Eylül ile fethetti refâhın yolunu,
Top-atan kal'asına işte kumandan mı desem?

Eski bir ekzamadır şimdiki Van mes'elesi,
Çok karıştırma yalandır, bu da bühtân mı desem?

Karagözcü ne komuş perdeye, göstermeğe bak,
Sen bırak da sözü git dertlerine yan mı desem?

İsterim ben de öğünmek, hani bilgi nerede?
Her kelin perçeminde sünbül ü reyhân mı desem?

Vâizin sunduğu kevserle cemaat sarhoş
Câmie bar mı desem, mescîde dükkân mı desem?

Yaptırır âdeme her şeyi geçim dünyası,
Kara kaplı kitabın falları fermân mı desem?

Sonu yoktur, bu didişmek ezelîdir Neyzen,
Hikmetin buyruğu el'an kemâ-kân mı desem?

BİLİR

Hakîkat çıkmazı şu kahpe dühyâ,
Bu çok kısa yoldan dönenler bilir;
Bu yolun sırrıdır fırsatlar, sevdâ,
Tutuşup parlayıp sönenler bilir.

Aldana aldana gevredi dinim,
Kalmadı düşmana, feleğe kinim,
Doğruyu söylersem çarpar yeminim,
Bu cengi, pusuya sinenler bilir.

Durma sor hâlini hastanın, sağın,
Tabiî solacak gülleri bağın,
Hayatın içini kara toprağın
Üstünden altına inenler bilir.

Geniştir, ölçülmez hayalin çölü,
Karşımda her diri söylenen ölü,
Çok güçtür geçmesi bu sakar gölü,
Dümensiz gemiye binenler bilir.

NEYZEN TEVFİK'İN YAZMADIKLARI

Çeşitli yerlerde Neyzen Tevfik imzasıyla yayımlanan ya da onun tarafından yazıldığı öne sürülen, gerçekte Neyzen Tevfik'in kaleminden çıkmayan dörtlükler, ikilikler vardır. Saptayabildiklerimizi aşağıda belirtiyoruz.

• Çok partili rejime geçişin ilk aylarında, *Vatan* gazetesinde CHP'nin tek parti iktidarına yönelik yayınlara yer verilmesi, kimi CHP'lilerin Ahmet Emin Yalman'a karşı bir kampanyaya girişmelerine yol açar. Aşağıdaki dörtlük de 1 Kasım 1945 tarihli *Akbaba* dergisinde Neyzen Tevfik imzasıyla yayımlanır. (Bir söylentiye göre, dörtlüğü Nurettin Artam yazmış ve *Akbaba*'yı yayımlayan Yusuf Ziya Ortaç'a Ankara'da, Karpiç gazinosunda, Neyzen Tevfik'in olduğunu öne sürerek vermiş, Yusuf Ziya da «oyuna gelmiş»tir.)

Şu haham-zade bizim Ahmet Emin
Din ve imanımıza çatmadadır.
Başımız ağrımaz etsek de yemin,
«Vatan»ı on kuruşa satmadadır.

Neyzen Tevfik, 26 Kasım 1945 günlü *Vatan* gazetesinin ilk sayfasında yayımlanan mektubunda, bu dörtlüğü kendisinin yazmadığını belirtir.*

Buna karşın, günümüzde de kimi yerlerde bu dörtlük Neyzen Tevfik'e ait gösterilmektedir.

(*) Ayrıca bkz.: Ahmet Emin Yalman: *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, C. 4, s. 46-47.

• Neyzen Tevfik, 2 Ocak 1948 tarihli *Vatan* gazetesinde yayımlanan bir mektubunda da şu açıklamayı yapmıştır:

«Okuyucularıma:

1 — *Borazan* adlı haftalık gazetenin birinci ve üçüncü sayılarında benim adımla iki kıt'a ve bir beyit neşredildiğini dostlarım göstermişlerdi. Bu hususu tekzip için mezkûr gazeteye mektup gönderdim, gazete kapandığından mektubum çıkmadı.

2 — Yine *Türk Musikisi Dergisi*'nin ikinci sayısında, 'Başka yer kalmamış' serlevhalı (başlıklı) fıkrada, bir dostumun yüzüne tükürdüğümden bahsedilmektedir. Bana izafe edilen bu hareketi reddederim.

Kendime ait şiir, kıt'a ve hareketleri kabul etmekte hiçbir zaman tereddüt etmem. Fakat başkalarına ait şiir ve kıt'aların bana mal edilmesine de müsamaha edemem. Esasen bunlara ihtiyaç duyacak kadar da edebiyatta fakir değilim.»

• İstanbul Valisi Dr. Lütfi Kırdar'ı hedef alan ve

İstanbul'a vali olarak her gelenin
Kimi dağdan, kimi kırdan geldi

dizeleriyle başlayan yerginin de Neyzen Tevfik'e ait olduğu öne sürülmüştür. Bu yüzden, Neyzen Tevfik'in İstanbul Belediye Konservatuarı'ndan aldığı aylık kesilmiştir. Bu yergi Neyzen Tevfik'e değil, Hüseyin Rıfat Işıl'a aittir.

Söylentiye göre, aylığının kesilmesine sinirlenen Neyzen Tevfik, valiyle görüşmek istemiş, valinin özel kalemi görüşmesine engel olunca da bir sigara paketinin arkasına

Allah senin hamurunu necâsetle yoğurmuş,
Anan seni .....ken yanlışlıkla doğurmuş!

ikiliğini yazıp valiye iletilmesini isteyerek vilâyetten ayrılmıştır.

Yine bu olay dolayısıyla yazılan ve «Sıçdın İstanbul'a K... Lütfi'yi vali diye» dizesiyle başlayan dörtlüğünü «Dörtlükler» bölümünde vermiştik. Olayla ilgili bir başka hicviyesi de şöyledir:

Bağrıma bir tekme savurdu vali,
Acısından avlu, dere, kır dar geldi.
Koşacaktım doğru mahkemeye, fakat
Bu teşebbüs yüce milliyetime ar geldi.

Bu eşek cilvesini, sanma eşek dâvası,
Zannedersem katıra devre-i idbâr geldi.
Tanrı'nın lûtfu sanırken olağan işlerini,
Öksüz İstanbul'u katletmeğe barbar geldi.

Belediye dubarayla yemimi kesti benim.
Neyleyeyim kancık katıra tavlada zâr geldi.

Neyzen Tevfik, bu olay dolayısıyla Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye seslenen bir ikilik de yazar:

Et de şifa İnönü, eyleme âzurde beni,
*Ezdirirsin ne için beş paralık K..... beni?**

• «Hilmi Yücebaş'ın Yedi Sekiz Hasan Paşa için yazıldığını belirttiği,

Gelecek olduğunu bilse idi neslinden
Almadan Hazret-i Havvâ'yı boşardı Âdem

(*) Hilmi Yücebaş, agy, s. 26.

dizeleri Neyzen Tevfik'in değil, Eşrefin Bahriye Nâzırı Celâl Paşa için yazdığı dörtlüğün son iki dizesidir.

Şimdiki Nâzır-ı Bahriyye Celâl Paşa'yı
Şöyle ta'rif ediyor vak'a-nüvisân-ı ümem;
Gelecek olduğunu bilse idi neslinden
*Almadan Hazret'i Havvâ'yı boşardı Âdem.»**

• 18 Mayıs 2003 günlü *Hürriyet* gazetesinin manşeti, "Bu dava tam Aziz Nesin'lik"ti. Manşetten verilen habere göre, Ankara C. Savcılarından Vahit Civelek, Mutlu Çelik adlı polis müdürünün Atatürk düşmanlarını eleştirmek amacıyla yazdığı şiiri Atatürk'e hakaret sanıp, "Behey Dürzü" başlıklı şiiri vitrinine asan çiçekçi Bülent Ulusoy hakkında "Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun" uyarınca dava açmıştı. Şiirin altında Neyzen Tevfik imzası vardı; ancak polis müdürü Mutlu Çelik, "Cevaben" başlıklı bu şiiri kendisinin yazdığını ve 1994 yılında yayımladığı *Yalnızlık Pusuda Bekler* adlı kitabına koyduğunu belirtiyordu. Dört dörtlükten oluşan manzumenin ilk dörtlüğü şöyleydi:

Ne ararsın Tanrı ile aramda
Sen kimsin ki orucumu sorarsın?
Hakikaten gözün yoksa haramda
Başı açığa niye türban sorarsın!

Aynı gün *Akşam* gazetesi, bu haberi "Aziz Nesin'lik şiir davası" manşetiyle verdi. Ancak burada şiirin Neyzen Tevfik'e ait olduğu öne sürülüyordu. *Akşam*, ertesi gün (19 Mayıs 2003) yayımladığı haberde, bu şiirden dolayı yargılanan çiçekçi Bülent Ulusoy'un avukatının mahkemeye sunduğu savunmada "şiirin

(*) Mehmet Ergün, agy, s. 325.

hiciv ustası Neyzen Tevfik'e ait olduğunu" öne sürdüğü ve şiirde "şairin Atatürk hayranlığının anlatıldığı" belirtiliyordu. *Akşam,* Mutlu Çelik'le görüşmüştü: "Çelik, Barış Partisi'nin şiiri Neyzen Tevfik imzasıyla poster ve kartpostal yaparak sattığını, bu tarihten itibaren şiirin Tevfik'e mal edildiğini kaydetti. Şiiri izinsiz kullandığı için Barış Partisi'ne dava açtığını ifade eden Mutlu Çelik, Ankara 5. Asliye Hukuk Mahkemesi'nden tedbir kararı aldığını vurguladı." Gazete, Alpay Kabacalı ve Ataol Behramoğlu'ndan da görüş almıştı; her iki yazar da şiirin Neyzen Tevfik'e ait olmadığını belirtiyorlardı. Kabacalı, "Daha önce de bu şiirin Neyzen Tevfik'e ait olduğu söylenmişti, hatta bu konuda tartışmalar da yaşanmıştı. Ben o zaman da bu şiirin Neyzen Tevfik'e ait olmadığını söylemiştim," diyordu. *Akşam*, bu haberin altına bir düzeltme ve özür yazısı eklemişti; yazıda "Sayın Mutlu Çelik, şiirin kendisine ait olduğunu 1997 yılında Ankara 5. Asliye Hukuk Mahkemesi'nden aldığı kararla kanıtladı. Düzeltir, okurlarımız ve Sayın Çelik'ten özür dileriz," deniliyordu.

KİTAPLARA GİRMEYEN İKİ ŞİİRİ*

GEÇERİM

Geçen gençlik günlerine yanmayan
Yok gibidir, bense yanar geçerim.
Yoku vara, varı hiçe gömerek
Her solukta bir gam yakar geçerim.

Durulmadı gitti belirsiz başım,
Kardeşimden başka herkes kardeşim
Kader, zaman, keder, hicran yoldaşım,
Dertli ırmak olur akar geçerim.

Devrin siyaseti pek saçma sapan,
Pişirdiği pazarlıklar pek yavan,
Matbuatın ocağında kaynayan
Kazanlara bir kulp takar geçerim.

Araştırdım hakikat notlarında,
Yok bir manâ dehrin vur tutlarında,
Şiirimdeki duygu bulutlarında
Bir şimşeğim irfan çakar geçerim.

Göz kapamam hiçbir turun nuruna,
Perde açtım İsrafil'in sûruna,
Kalbimdeki yanan aşkın uğruna
Cehennemi yakar, yıkar geçerim.

Anladın mı beri yakan o "pîr"i
"Ney"le, "mey"le bak ne yaptı fakiri!
Ebedleri kucaklayan "esîr"i
Manâ gibi deler, çıkar geçerim.

(*) İlk kez bu kitabın 5. basımına eklendi.

Bulamazsın cevherimi bir kânda!
Gömülüyüm bir mukaddes nihanda.
Gönlümdeki ışığımla bir anda
Yüz bin Leyla sever, yıkar geçerim.

Neyzen gibi serserinin, fakirin,
Mihrabıyım içindeki hacerin.
"Mârabbüke" diyen Münkir, Nekirin
Defterini dürer, tıkar geçerim.

(Yarın gazetesi,
Sayı 598-1, 4 Kasım 1946)

OLDUKÇA

İncizâbınla senin bir başka hal oldukça ben,
Hasretinle ney eder feryâd-ı lâl oldukça ben,
Dinleyen eşyâda rûh-ı hasbihal oldukça ben,
Inleyen dağlarda sırr-ı infiâl oldukça ben,
Şerh-i devrân eylerim neyde meâl oldukça ben.

Nağmeler halk eyliyor rûhumda fikr-i intizâr,
Sızlıyor kalbim gibi sazımdaki o târ ü zâr,
Serseri çılgın terennümler değildir perdedâr,
Her tulu'un neşr-i ibdâ'ından sen ol aşikâr,
Her guruba, gizlenen reng-i melâl oldukça ben.

Anladım var cümle-i eşyâda sâbit bir şuur,
Şerh eder metni cemâdı cilve-i deycûrı nûr,
Ağlayan her dem beşiktir bak mezera pür-gurûr,
Derd-i aşkınla gülerdi her harâbe bi-fütûr,
Ba'lbek sahralarında Danyal oldukça ben.

Ma'bedi hicrânımın mihrâb-ı sahba-yı adem,
Sarhoşuz aşkınla hem ben, hem de şu nay-ı adem,
Sunduğun peymâneyi nûş etti derya-yı adem,
Her husûfu ref için âmade simâ-yı adem,
Âsmân hikmetinde bir hilâl oldukça ben.

Neyzen'i gök kandil etti câm-ı zerrin-i dehâ,
Bâb-ı imânda yıkıldım, secde ettim bir daha,
Destgîr-i rûh-ı millet ey büyük Gazi Baba!
Serserî tayfin izinden bir zaman olmaz cüdâ,
Âşinâ dillerde bakî bir hayâl oldukça ben.

(Vatan, 20 Ocak 1948;
İşte Türkiye, Şubat 1948)

SÖZLÜK

A

Âbad: Bayındır.
Abd: Kul, köle.
Âbid: Tapınan.
Aceb: Şaşılacak şey.
Acz: Güçsüzlük.
A'dâ: Düşmanlar.
Adât: Âdetler.
Adem: Yokluk.
Adem-âbâd: Yokluk diyarı.
Adem-alûd: Yokluğa bulaşmış.
Adû: Düşman.
Adüvv: Düşmanlık.
Âfâk: Ufuklar.
Afîl: Batan.
Âftâb, âfîtâb: Güneş.
Agâh: Bilgili, bilen; anlayışlı.
Agrâz: Kötü niyetler.
Ağyâr: Yabancılar.
Ahd: Ant, söz verme.
Ahen: Demir.
Ahkâm: Kurallar, buyruklar.
Ahker: Kor.
Ahsen: En güzel.
Ahsen-i takvîm: Tam kıvamında; insan.
Ahzân: Kederler.
Ahzar: Yeşil.
Akaid: İnanılan şeyler.
Akdem: Daha önce, çok önceki.
Akdes: Kutsal.
Akdesiyyet: Kutsallık.
Aklâm: Kalemler, daireler.
Aks-âver: Yansıyan; etkileyen.
Akse: Herhangi bir şeyin insanın psikolojik yapısında bıraktığı etki.
Akur: Yaralayan; azgın.
Akvâm: Kavimler, uluslar.
Alâm: Elemler, acılar.
Alâ zikrü'l-habîb: Tanrıyı anarak.
Ale-l-ıtlak: Genellikle; mutlaka; rasgele.
Âlem: Dünya.
Âl-i Abâ: Peygamber (Hz. Muhammed) ailesi
Alîl: Kör.
Âlişân: Yüce, şanlı.
Âm: Yıl.
A'mâk: Derinlikler.
Âmâl: Emeller, istekler.
A'mâl: İşler.
Amden: İnadına, bilerek.
Amesos: Hazır (Grekçeden).

Amûd: Sütun, direk.

Amûd-ı fıkarî: Belkemiği.

Anâsır: Unsurlar, ögeler.

Andelîb: Bülbül.

Anha minha: Şundan bundan.

Anka: Efsanelerde sözü geçen kuş; *ismi olup cismi olmayan* nesne.

Ârâm: Dinlenme; huzur.

Araz: Kendi kendine oluşmayan, başka bir tözle meydana gelen durum ya da oluşum.

Aref: Çok bilinen; daha anlayışlı, daha bilgili.

Arızî: Sonradan ortaya çıkan.

Ârif: Bilen, bilgili.

Arş: *Göğün en yüksek* katı.

Arş: Taht, oturulan şey.

Arûs: Gelin.

Arz-ı hâl: Dilekçe.

Arz-ı lika-yı sükûnet: Dinginliğin yüzünü göstermesi, başlaması.

Arz-ı meram: Derdini anlatma.

A'sâr: Yüzyıllar.

Âsâr: Eserler.

Asâr: Belirtiler.

Asâr-ı izmihlâl: Çöküş belirtisi.

Asâr-ı liyâkat: Lâyık olma, değerlilik belirtileri.

Ashâb-ı Kehef, Ashâb-ı Kehf: Kur'an'da sözü edilen, bir mağarada uzun süre uyuyan yedi kişi ile köpekleri Kıtmir. Mernûş, Debernûş, Yemliha Yedi Uyurlardan üçünün adlarıdır.

Asîr: Zor, güç

Assalât: Namaza çağrı; namaz.

Âstân, âsitân: Eşik, makam.

Astân-ı Haydar: Hz. Ali'nin «manevi» eşiği.

Âstân-ı molla: Dergâh, tekke.

Âsumân, âsmân: Gökyüzü.

Âsyâb, Âsiyâb: Su değirmeni.

Âşık-ı şeydâ: Aşktan deliye dönmüş kişi.

Âşiyân, âşyân: Ev.

Aşk-alûd: Âşık.

Atâlet: Tembellik.

Ateş-zâd: Ateşten doğmuş.

Âtî: Gelecek.

Avâlim: Âlemler, dünyalar.

Avâmil: Sebepler, nedenler.

Avâre-dil: Serseri gönüllü.

Avdet: Dönüş.

Avn: Yardım.

Avn-ı Bârî: Tanrı yardımı.

Âyân: Belli, açık; görünen.

Âyîne: Ayna.

Âyin-i cem: Tarikattan kişilerin kendi aralarında toplanıp eğlenmesi.

Ayn: Göz.

Ayn-el-yakîn: Kesin, gözle görülmüş gibi.

A'zâ: Organlar.

Azâb-ı mukaddes: Kutsal işkence.

Azad, azâde: Özgür; mutlak.

Âzal: Ezeller.

Âzim: Kesin karar veren.

Azîmet: Gidiş.

Azm: Karar, niyet.

Azm-ı râh: Yola gelme; yola düşme.

B

Bâde: İçki, şarap.
Ba'dehû: Sonra, ondan sonra.
Ba'de-mâ: Bundan sonra, bundan böyle.
Ba'de'l-mevt: Ölümden sonra.
Bâdî: Sebep, neden.
Bahr: Deniz.
Bahr-ı Sefîd: Akdeniz.
Bahren: Denizden.
Bâis: Sebep, neden; sebep olan, yol açan.
Bâit: Uzak.
Bakarî: Sığır cinsiyle ilgili.
Bâl: Gönül, hatır.
Bâl: Kanat.
Bâlâ vü pes: Yukarı ve aşağı (derecedeki kişiler).
Bang, bank: Yüksek ses, haykırış.
Bâr: Yük.
Bârek-Allah: Kutlu olsun, Tanrı hayırlı kılsın.
Bârî: Yaratıcı, Tanrı.
Bârî-i: Hudâ: Tanrı.
Bârid: Soğuk.
Ba's: Tanrı'nın ölüleri diriltmesi.
Bâsır: Gören.
Başpâre: Neyin yukarı ucunda bulunan ve üflemek üzere dokundurulan bölümü. Sağlam ağaçlardan ya da fildişi, boynuz, kehribar gibi maddelerden yapılır.
Batâet: Tembellik, yavaş davranma.
Batın: İç, iç yüz.
Bâtmen: İçyüzünde; içinden.
Bay: Zengin.
Bâziçe: Oyuncak.
Bed: Kötü, fena.
Bedâyi': Güzel şeyler, eşsiz şeyler.
Bedî': Eşsiz.
Bedîa: Güzel şey, eşsiz şey.
Bed-mest: Sarhoş, kendinden geçmiş.
Begal: Koltuk.
Behîc: Şen, güzel; güleryüzlü.
Behre-mend: Kısmetli, hisseli.
Beis: Sakınma; zarar.
Beka: Kalım, kalımlılık.
Be-kef: Elde.
Belâhet: Bönlük, kalın kafalılık.
Belî: Evet.
Beliğ: Güzel söz; güzel söz söyleyen.
Beliyye: Belâ, musibet.
Benât: Kız çocuklar.
Bend: Bağ, düğüm; şiirde parça.
Bende: Kul.
Ber, berr: Kara, yeryüzü.
Berâhîn: Kanıtlar, tanıtlar.
Berây: İçin, amacıyla.
Berây-ı intikam: Öç almak için.
Berây-ı seyr ü tenezzüh: Gezip görmek amacıyla.
Berf: Kar.
Berî: Kurtulmuş; ayrılmış; uzak.
Berk: Şimşek.
Berk: Yaprak.
Ber-mu'tad: Alışıldığı, âdet olduğu gibi.

Beşer: İnsan, insanoğlu.
Beyâbân: Çöl.
Beyân: Bildirme, söyleme.
Beyân-ı hâl: Durumunu anlatma.
Beyn: Ara.
Beyyinât: Kanıtlar.
Beyzâ: Yumurta; beyaz.
Bezm: Topluluk.
Bî-aded: Sayısız.
Bî-çâre: Çaresiz.
Bî-dâd: Zulüm, işkence.
Bîdâr: Uykusuz, uyanık.
Bidayet: Başlangıç.
Bigâne: Aldırışsız.
Bî-hânümân: Evsiz.
Bihâr: Denizler.
Bî-hilaf: Yalansız.
Bîhuş: Kendinden geçmiş, aklı başında olmayan.
Bilâ-fütûr: Aldırışsız.
Bî-karar: Kararsız.
Bî-kes: Kimsesiz.
Bi'l-fâiz: Faizle.
Bîm: Korku; tehlike.
Bîmâr: Hasta.
Bî-meâl: Anlamsız.
Bî-misal: Benzersiz.
Bînâ: Gören.
Bî-nevâ: Umutsuz.
Bî-payân: Sonsuz.
Bî-şek: Kuşkusuz, şüphesiz.
Bî-şerm: Utanmaz.
Bi't-tasdîr: Yazılarak, yazarak.
Bi't-tatbîk: Uygulayarak.
Bi't-tedric: Yavaş yavaş.
Bi't-tesâdüf: Rastlantıyla.
Bî-vâye: Nasipsiz, yoksun.
Bî-vefâ: Vefasız.
Bû: Koku.
Bucuk: Domuz yavrusu.
Bûm: Baykuş.
Burka': Yüz örtüsü, peçe.
Bûs, bûsiş: Öpme, öpüş.
Bûstan: Şeyh Sadi'nin ünlü eseri; gül ve çiçek kokularının çok olduğu yer, bahçe.
Bühtân: Yalan, iftira.
Büka': Ağlama.
Bülend: Yüce.
Bünyân: Temel; yapılış, kuruluş.
Bürhân: Kanıt, tanıt.
Büyût: Evler.

C

Câh: Saygınlık; makam, yer.
Cahîm: Cehennem.
Câlib: Kendine çeken.
Câlis: Cülus eden, oturan.
Câm: Kadeh.
Câmi': Toplayan.
Câmiâ: Topluluk.
Câmiü'l-ezdâd: Zıtları kendinde toplayan.
Cânişîn: Yerine geçen, vekil.
Cavidânî: Kalımlı, sonsuza dek kalan.
Cây: Yer, mevki.
Ceberût: Büyüklük; kibir.
Cebîn: Korkak.
Cebîn: Alın.
Cehân: Cihan, dünya.

Cehil, cehl: Bilgisizlik.
Cehren: Açıkça.
Cehrî: Açıktan; yüksek sesle.
Celâil: Büyükler.
Celâl: Yücelik, ululuk; kızgınlık.
Celî: Görünen, açık.
Cem': Toplama, birleştirme.
Cemâd: Cansız varlıklar.
Cemâl: Güzellik.
Cenâh: Yön; kanat.
Cerâid: Gazeteler.
Cerâim: Cürümler, suçlar.
Cerrâr: Cerre çıkan; «dini alet ederek para çeken hoca».
Cevân: Genç.
Cevâne: Gençlik.
Cevâmi': Camiler.
Cevlân: Dolaşma, gezinme.
Cevr: Eziyet.
Cevv: Hava, sonsuzluk.
Ceyyid: Yeni.
Cezâlet: Konuşmada düzgünlük.
Cezbe: Esriklik, kendinden geçme; çekicilik.
Cibâl: Dağlar.
Cidâl: Kavga, savaş.
Cidâr: Duvar.
Cihâd-ı ekber: Büyük savaş.
Cihân: Dünya, evren.
Cihân-ârâ: Cihanı besleyen.
Cû: Açlık.
Cûd: Cömertlik.
Cûş, çûşa gelme: Coşma.
Cûşan: Taşmış, köpürmüş, coşmuş.
Cûy, cûybâr: Nehir, akarsu.
Cüdâ: Ayrı düşmüş.
Cümûdistân: Kutup.
Cünûn: Delilik.
Cür'a: Kadeh dibindeki artık.

Ç

Çâh: Kuyu.
Çâk: Yırtık, yarık; yırtılmış, yarılmış.
Çalab: Tanrı.
Çâre-cûy: Çare arayan.
Çâresâz: Çare bulan.
Çarh: Dünya, felek.
Çehre-i fezâil: Erdemli kişiler.
Çerağ: Mum, çıra, ışık.
Çerh: Çark.
Çerkî: Çadır.
Çeşm: Göz.
Çeşm-i âhû: Ceylan gözü.
Çille: Çile.
Çîn: Kıvrım, büklüm.
Çîn-i teessür: Üzüntünün burukluğu.
Çirk: Kir; irin.

D

Dalâl, dalâlet: Sapkınlık.
Dâm: Tuzak.
Dâme: İyi dilek sözü.
Dâmen: Etek.
Dânâ: Bilen, bilgiç.
Dâr: Konak, ev.
Dâr: Ağaç, darağacı.
Dâr-ı siyâset: Darağacı.

Dârü'l-Hikme, Dârü'l-Hikmet: Mütareke döneminde açılan felsefe okulu, fakültesi.

Dârü'n-Nedve: Müslümanlıktan önce Kureyş kabilesinin tartışmak için toplandığı yer. Sonradan, Hz. Muhammed'e karşı olanların toplanmasından dolayı, «münâfık»ların toplandığı yer anlamında kullanılmıştır.

Dârü'ş-şifâ: Akıl hastanesi.

Dâstân: Destan; ün.

Dâyin: Alacaklı.

Def': Savma, savuşturma; ortadan kaldırma.

Def'-i ekdâr: Kederleri savuşturma, kederlerden kurtulma.

Dehân, dehen: Ağız.

Dehr: Dünya; çağ, dönem, zaman.

Delâil: Kanıtlar.

Delîl: Yol gösteren, kılavuz.

Dem: İçki.

Dem: Zaman.

Dem-â-dem: Her zaman, sık sık.

Dem-ger: Vakit geçiren.

Dem-güzâr: Vakit geçiren, yaşayan.

Dem-keş: Ayyaş.

Dem-i mâzi: Geçmiş dönem, dönemler.

Dem-i sabâvet: Çocukluk dönemi.

Dendân: Diş.

Denî: Alçak.

Der: Kapı.

Derc: Toplama, biriktirme.

Derbend: Geçit.

Der-firâk: Ayrılma.

Dergeh: Dergâh

Derîçe: Pencere.

Derk: Anlama, kavrama.

Derk: En aşağı, dip.

Derpîş: Öngörme.

Ders-i âm: En yüksek payede medrese hocası.

Dervâze: Kapı.

Dervişân: Dervişler.

Deryâ-dil: Yüce gönüllü, olgun kişi.

Desâyis: Hileler.

Dest: El.

Destâr: Sarık.

Dest-gâh: Tezgâh.

Dest-gîr: Elden tutan, yardım eden.

Devâir: Daireler, yönetim birimleri.

Devrân: Dünya; kader; zaman.

Deycûr: Karanlık.

Deyn: Borç.

Deyr: Manastır, kilise; meyhane.

Dîdâr: Yüz; görüşme.

Dîde: Göz.

Dil: Gönül.

Dil-ârâ: Gönül okşayan, gönül alan.

Dil-bâz: Gönül eğlendiren; güzel söz söyleyen.

Dil-dâde: Gönül veren.

Dil-gîr: Kalbe sıkıntı veren.

Dil-hûn: İçi kan ağlayan.

Dil-rübâ: Gönül çeken.

Dil-şikâr: Gönül avlayan.

Dimağ: Beyin; akıl, bilinç.

Dîrin, dîrîne: Çok eski.
Dîv: Şeytan; dev.
Dûd: Duman.
Duhûl: Girme.
Dûhûr: Dönemler, zamanlar.
Dumu': Gözyaşları.
Dumu'-ı firâk: Ayrılık gözyaşları.
Dûr: Uzak.
Dûz, düz: Rakı.
Dûzah, dûzeh: Cehennem.
Dü-bâlâ: İki kat.
Dürre: İnci tanesi.
Dürre-i şebnem: Çiy tanesi.
Düstûr: Kural, temel kural; kanun.
Düşmen: Düşman.
Düvel: Devletler.

E

Eâzım: Büyükler.
Eb'ad: Boyutlar
Ebkem: Susmuş; dilsiz.
Ebr: Bulut.
Ebrû: Kaş.
Ebvâb: Bölümler, kısımlar.
Ebyât: Beyitler, ikilikler.
Ecrâm: Yıldızlar.
Eczâ: Parçalar.
Edânî: Alçaklar, en alçaklar.
Edevât: Araçlar, avadanlıklar.
Edille: Kanıtlar; kılavuzlar, rehberler.
Ednâ: Alçak, en alçak; pek az.
Edvâr: Çağlar, dönemler, yüzyıllar.
Edviye: İlaçlar.
Edyân: Dinler.
Ef'al: Fiiller, işler.
Efazıl: Erdemli kişiler.
Eflâk: Gökler.
Efser: Taç.
Efsûs: Eyvah, yazık.
Efzûn: Çok, fazla.
Ehibbâ: Dostlar.
Ehl-i dil: Gönül adamı, gönül dilinden anlayan.
Ehl-i garâm: Âşık.
Ehl-i hevâ: Hırslı, benliğine düşkün kişiler.
Ehl-i himmet: Yardımsever.
Ehl-i irfân: Bilgili, kültürlü kişiler.
Ehl-i vefâ: Vefalı kişi.
Ehl-i vukuf: Bilirkişi.
Eizze: Azizler, erenler.
Ekdâr: Kederler.
Ekmel: En olgun.
Ekvân: Varlıklar; âlemler, dünyalar.
Elfâz: Sözler.
Elhân: Ezgiler.
Elsine: Diller, lisanlar.
Eltâf: Lütuflar, iyilikler.
Elvâh: Levhalar.
Emâkin: Mekânlar, yerler.
Emr: İş; buyruk.
Emr-i hak: Ölüm.
Emr-i mutlak: Tanrı buyruğu.
Emr-i müşkîl: Güç iş.
Emmâre: Emreden; günah işlemeye yönelten.
Emrâz: Hastalıklar.

Emsîle: Örnekler.
Emvâc: Dalgalar.
Emvât: Ölüler.
Endûh: Tasa, üzüntü.
Eneiyyet: Bencillik, kendini beğenmişlik.
Enfâs: Nefesler, soluklar.
Enfüs: İç dünya; ruhlar, canlar, yaşayanlar.
Enhâr: Irmaklar.
Enîn: İnilti.
Enîs, enîse: Yakın olan, yakınlık gösteren.
Envâr: Nurlar, ışıklar, aydınlıklar.
Erâcif: Yalanlar, düzmece şeyler.
Erâmil: Dullar.
Erâzil: Reziller.
Ervâh: Ruhlar.
Esâfil: Aşağılık, bayağı kişiler.
Esâtir: Mitoloji.
Esâtiz, esâtize: Üstadlar.
Esbâb: Sebepler, nedenler.
Esfel: Pek aşağı, çok bayağı.
Esîr: Evreni doldurduğu varsayılan akışkan cisim.
Eslâf: Önceller, selefler.
Esmâ: İsimler, adlar.
Esrâr: Sırlar, gizler.
Esvâk: Çarşılar, pazarlar; sokaklar.
Eş'âr: Şiirler.
Eşbâh: Hayaller, karaltılar.
Eşbâh: Cesetler, bedenler.
Eşbâh: Benzerler.
Eşhâs: Kişiler.
Eşk: Gözyaşı.
Eşrâr: Kötülük işleyenler, fesatçılar.
Eşvâk: Tutkular, istekler.
Etibbâ: Tabibler, doktorlar.
Evâmir: Emirler, buyruklar.
Evâil: Önceler, ilk zamanlar.
Evân: Vakit, zaman, dönem.
Evc: En yüksek yer.
Evrâd: Okunması âdet olan dualar; her zaman dilde dolaşan sözler.
Evtâr: Teller.
Evzân: Vezinler, şiir ölçüleri.
Eyâd, eyâdî: Eller.
Eytâm: Yetimler.
Eyyâm: Günler.
Ezdâd: Zıtlar, karşıtlar.
Ezel: Zamanın önsüzlüğü.
Ezhân: Zihinler.
Ezhâr: Çiçekler.
Ezhâr: Yüzeyler.
Ezher: Pek güzel, beyaz ve parlak.
Ezmân: Anlar, çağlar, zamanlar.

F

Fâcir: Günahkâr, kötü huylu, rezil.
Fahr: Yücelik; onur, kıvanç.
Fanî: Geçici.
Fânûs: Lamba, ışık.
Farîza: Farz, Tanrı buyruğu; görev.
Fart: Fazlalık.

Fâsık: Sapkın, günah işleyen.

Fâsıl: Ayıran.

Fâş etmek: Ortaya çıkarmak, açığa vurmak.

Fazahât: Edepsizlik, alçaklık.

Fazail: Erdemler.

Fazayih: Utanmazlıklar, rezillikler.

Fazl: Erdem.

Fecâyi: Musibetler, belâlar.

Fecîa: Belâ, âfet.

Fehm: Anlama, anlayış.

Fenâ: Ölümlülük, yokluk, yok olmak.

Fer: Işık.

Ferâset: Anlayış.

Ferâş: Döşenmiş; yatak.

Fermân-ber: Aldığı buyruğu yerine getiren; boyun eğen.

Fesâd: Bozukluk; kötülük; anlaşmazlık.

Fesâne: Masal.

Fesâne-i şübehât: Kuşkulardan kaynaklanan asılsız hikâyeler.

Fettân: Ayartan, baştan çıkaran; düzenbaz.

Fevâhiş: Fuhuşlar.

Fevâkih: Yemişler, meyveler.

Fevk: Üst.

Fevk - as - semâ: Gökyüzünün üstü, göğün üstünde.

Fevt: Elden çıkma, elden kaçma; ölüm.

Fevz: Zafer, üstünlük; kurtuluş.

Feyfâ: Çöl.

Feyyâz: Bereketli, bolluk sağlayan.

Feyz: Bolluk, verimlilik; bilgi, kültür.

Feyz-âbâd: Bereketli.

Fısk: Ahlaksızlık; Tanrı'ya isyan etme; sefahete dalma.

Fıtrat: Yaratılış.

Fıtrî: Doğuştan, yaratılıştan.

Fikret: Düşünce; tasarım; inanma.

Fi'l: İş.

Firâk, firkat: Ayrılık.

-firib: Aldatan, aldatıcı.

Fiten: Fitneler.

Fitne: Ara bozma; karışıklık; dinsizlik, belâ.

Fusûk: Ahlaksızlıklar; Tanrı'ya isyan edişler.

Fusûl-i erba'a: Dört mevsim.

Fülk: Tekne, kayık.

Fünûn: Fenler, bilimler.

Fürug: Işık.

Füsûn: Sihir, büyü; pek güzel varlık.

Fütûr: Bıkkınlık.

Füyûz, füyûzat: Bilimler, kültürler, ilerlemeler; bolluklar, verimlilikler.

G

Gadr, gadir: Hainlik, acımasızlık, haksızlık.

Gaib: Hazır bulunmayan; kayıp.

Galat: Yanlış; yanılgı.

Gam, gamm: Tasa, kaygı.

Gam-âbâd: Hüzün ve keder veren yer.

Gam-isâr: Acı veren, kaygı veren.

Gamze: Süzgün bakış; çene ya da yanak çukurluğu.

Garâm: Sevinç; aşk.

Garîk: Dalmış, boğulmuş, düşmüş.

Garîk-i melâl: Sıkıntıya düşmüş.

Garîk-i rahmet-i Mevlâ: Tanrı'mın esirgemesine, ihsanına uğramış.

Gaşy: Kendinden geçme.

Gaybî: Görünmezlik dünyasından; görülmeyen şeylere ilişkin.

Gâye-i maksûd: Erişilmek istenen amaç.

Gayya: Kuyu; cehennemde bulunduğuna inanılan kuyu.

Gayz: Öfke, kızgınlık.

Gedâ: Yoksul; dilenci.

Genc: Hazine.

Ger: Eğer.

Gerden: Gerdan, boyun.

Gerdiş: Dönme, dolaşma.

Germ: Sıcak.

Germ ü serd: İyilik kötülük; acı tatlı.

Germî: Isı.

Geşt, geşt ü güzâr: Geçmek, gezinmek, dolaşmak.

Gılmân: «Cennetteki genç ve güzel oğlanlar».

Gınâ: Usanç, bıkkınlık; zenginlik.

Gınâ: Ezgi.

Gılzet: Kabalık.

Girân: Ağır; bıktırıcı, usandırıcı.

Girîbân: Yaka.

Girîbân-çâk: Kederli.

Girift: Karmaşık.

Girîve: Çıkmaz yol; içinden çıkılması zor durum.

Giryân: Ağlayan.

Girye: Ağlama, ağlayış; gözyaşı.

Girye-rîzan: Ağlayan.

Grift: Bir müzik âleti.

Gîsû: Yana sarkan uzun saç; kâkül; saç örgüsü.

Gubâr: Toz.

Gufrân: Bağışlama, merhamet etme.

Gûl: Hortlak, hayal.

Gulâm: Delikanlı; köle.

Gulâmân: Delikanlılar, köleler.

Gulgule: Gürültü.

Gulüvv, gulu: Hücum, saldırı, döğüş.

Gumûm: Gamlar, acılar.

Gûnâ: Gidiş, yol, tarz.

Gûna-gûn: Çeşit çeşit.

Gusn: Dal, filiz.

Gussa: Keder, tasa.

Gusûn: Dallar, filizler.

Gûş: Kulak.

Gûş, gûşe: Köşe.

Gûş-ı can: Can kulağı.

Gûşiş: Çalışma, çabalama.

Guyûb: Kayıplar; hazır bulunmayanlar.

Güft ü gû: Dedikodu.

Gülistân: Gül bahçesi.

Gülistân: Şeyh Sadi'nin ünlü eseri.

Gümân: Sanı, sanma.

Güm-râh: Bol.
Güm-râh: Yolunu şaşırmış.
Gürisne: Aç, yoksul.
Gürûh: Sürü, topluluk.
Gürîz: Sığınılacak yer.
Gülzâr, gülşen: Gül bahçesi.
Güzâf: Boş, yararsız (söz).
Güzâr etmek: Geçmek.
Güzâriş: Geçiş.
Güzâriş-i eyyâm: Günlerin geçişi.
Güzîn: Seçkin.

H

Hâb: Uyku.
Habâb: Su üzerindeki hava kabarcıkları.
Habîra, habîrâne: Haberli.
Hacâlet: Utanma, utangaçlık.
Hâcet: Gereksinim, gereklik, zorunluk.
Hacîl: Utanan.
Hacle: Gelin odası, gerdek odası.
Hadâset: Gençlik; yaş küçüklüğü.
Hadîd: Öfkeli, titiz.
Hadîka: Bahçe.
Hafâ: Gizlilik, kapalılık.
Hafâyâ: Sırlar.
Hafî: Gizli.
Hâhiş: İstek.
Hâif: Korkan.
Hâil, hâile: Engel.
Hak: Tanrı.
Hâk: Toprak.
Hâk-i feyz-âbâd: Bereketli toprak.
Hakîm: Filozof.
Halâs: Kurtulma, kurtuluş.
Halecân: Çarpıntı.
Hâlet, hâlât: Durumlar; nitelikler.
Halî: Boş.
Halîk: Yaratan, Tanrı.
Halîku'l-icâd: Yaratıp ortaya getiren.
Halk: Yaratma, var etme.
Halka-i gîsû: Saç örgüsü.
Hallâk: Yaratan, Tanrı.
Hamâil: Muska.
Hamâset: Kahramanlık.
Hâme: Kalem.
Hâmil: Yüklü, yüklenmiş.
Hamiyyet: Yurtseverlik; ulusal onur.
Hâmuş: Suskun.
Hand, hande: Gülüş, gülme.
Hande-günân: Gülen, gülmekte olan.
Hannâs: Şeytan.
Har: Eşek.
Hâr: Diken.
Harâbât: Yıkıntılar; meyhaneler.
Harâbe-zar: Yıkıntı.
Harf-i medd: Arapçada bir yazım işareti olan "hemze" ile elif harfinin birleşmesi. Vav (v), ya (y) ve elif (a, e) harfleri de «harf-i medd» diye anılır.
Hâric-i kısmet: Bölüm; bölme işleminde arta kalan sayı.
Harîk: Yangın.

Harîm-i hikmet: Bilgeliğin kapalı bölgesi.
Hâris: Çok hırslı.
Harîs: Hırslı, tutkulu, bir şeye düşkün olan.
Hasen: Güzel.
Hasep: Soy sop.
Hasîr: Özlem çeken.
Haslet: Kişinin yaratılışındaki huy, mizaç.
Hâsıl ü nâ-hâsıl: Elde edilen ve edilmeyen.
Haşr: Mahşer günü.
Haşyet: Korku; çekinme.
Hatar: Tehlike.
Hatt-ı istivâ: Ekvator.
Hatve: Adım.
Havâfil: Korkular.
Havâss: Duygular.
Havâtır: Akla gelenler.
Havf: Korku.
Hâvî: Kapsayan.
Hayâlât: Hayaller.
Hayâl-i âfil ü zâil: Görülmez olmuş hayal.
Hayme: Çadır.
Hayr-hâh: İyilik isteyen.
Hayr-hâhî: İyilik ister tarzda; iyilik isteyiş.
Hazâîn: Hazineler.
Hazâkat: Üstadlık; hekimler için tedavide ustalık.
Hazân: Sonbahar.
Hazen: Kederler, tasalar.
Hazer: Sakınma, kaçınma.
Hazîz: Mutlu.
Hebâ: Boşuna, boş yere.
Hecr, hicr: Ayrılık.
Heder: Boşa gitme.
Hedm: Yıkma.
Heman: Hemen.
Hem-dem: Sıkı fıkı.
Hem-dem-i ömr: Canciğer arkadaş, hayat arkadaşı.
Hem-râz: Sıkı fıkı arkadaş, sırdaş.
Hem-sinn: Yaşıt.
Hengâm: Zaman, vakit.
Herçi-bâd-âbâd: İster istemez, ne olursa olsun.
Herkiz: Asla.
Herze-vekîl: Her işe karışıp boşboğazlık eden; saçma sapan konuşan.
Hestî: Varoluş.
Hetâfet: Fısıltı.
Hevâ: İstek, tutku.
Hevesât: Hevesler, istekler, tutkular.
Hey'et: Şekil, görünüş, durum.
Heyhât: Yazık.
Hezâr: Bülbül.
Hezâr: Bin.
Hezâr-fen: Çok bilen, elinden çok iş gelen.
Hıfz: Koruma, saklama.
Hırâm: Salına salına gidiş; nazlı, edalı.
Hırâm-ı sâkiyân: İçki sunanların salına salına gidişi.
Hırz: Sığınak.
Hicr: Ayrılık; sayıklama.
Hicrân: Ayrılık.
Hîçî: Hiçlik, yokluk.

Hidemât: Hizmetler.
Hikem: Hikmetler, bilgelikler, felsefeyle ilgili söz ve düşünceler.
Hilkat: Yaratılış.
Himmet: Çaba, emek; ermiş kimsenin etkisi.
Hissiyât: Duygular.
Hitam: Son; tükenme.
Hizb: Kısım, bölüm.
Hûb: Güzel.
Hubb: Sevgi.
Hubb-ı vatan: Vatan sevgisi.
Hûd: Zırh, başlık, miğfer.
Hudâ: Tanrı.
Hud'a: Hile.
Huffâş: Yarasa.
Hufre: Çukur.
Hulk: Huy.
Hulk-ı Nebî: Peygamberin (güzel) huyu.
Hulûl: Gelip çatma; geçme.
Hulûs-ı niyyet: İyiniyet.
Humâr: İçkinin verdiği rahatsızlık.
Hum-hâne: Meyhane.
Humûl: Yükler.
Humûm: Hummalar, hastalık nöbetleri.
Hûn: Kan.
Hûnîn: Kanlı.
Hûr: Huri (kızı).
Hur, hurşîd: Güneş.
Hurâfât: Yalan hikâye ve söylentiler.
Hurrem: Sevinçli, güleryüzlü
Hurûc: Çıkış; ayaklanma.
Hurûş: Coşkunluk.
Hurûşân: Coşan, çağlayan.
Husûf: Ay tutulması.
Husûl: Türeme, kaynaklanma.
Huşû': Gönül alçaklığı; «korkma, çekinme».
Huşyâr: Akıllı.
Hutût: Hatlar, çizgiler.
Huveyn, huveyne: Pek küçük hayvancık, mikrop.
Huzû': Alçakgönüllülük.
Huzûz, huzûzât: Hazlar.
Hübût: Yukardan inme, düşme.
Hüccet: Kanıt, tanıt, belge, senet.
Hükm-i takdirî: Tanrı yargısı.
Hümâ: Masal ve efsanelerdeki, yalnız kemikle beslenen kuş.
Hümûm: Kederler, kaygılar.
Hüsn: Güzellik.
Hüsrân: Düş kırıklığı nedeniyle duyulan acı; zarar, ziyan.
Hüve: Üçüncü tekil kişi zamiri: o; Tanrı.
Hüviyyet-i ulâ: Tanrı.

I

Idlâl: Doğru yoldan saptırma, azdırma.
Iskat: Ölü için dağıtılan sadaka.
Iskat: Düşürme.
Iskat-ı cenîn: Çocuk düşürme.
Istifâ': Seçme, ayıklama.
Işk: Aşk.
Ittılâ: Öğrenme, bilme, haberi olma.

İ

İbdâ': İcat.
İbka': Sürekli kılma; yerinde bırakma.
İbka'-yı nam: Ad bırakma.
İbrâm: Aşırı ısrar, zorlama.
İbrâz: Gösterme, ortaya çıkarma.
İcmâl: Özet; genel toplam.
İdbâr: Talihsizlik.
İdlâl: Nazlanma.
İdrâk: Anlayış, anlama; olgunlaşma; algı.
İfhâm: Anlatma, bildirme.
İfrât: Aşırı gitme.
İfsâd: Bozma.
İftikar: Yakınlık gösterme; alçakgönüllük.
İftikariyye: İdealizm.
İftirâk: Ayrılma, dağılma; ayrılık.
İftirâs: Yırtma.
İgtirâb: Batma, gurub.
İğvâ: Aldatma.
İhâfe: Korkutma.
İhmirâr: Kızarma, kızartı.
İhrâk: Yakma.
İhsân: İyilik etme; bağışlama.
İhsâs: Duyum.
İhsâsât: Duyumlar.
İhtifâ: Saklanma, gizlenme.
İhtilâc: Kıvranma.
İhtimâm: Özen.
İhtirâz: Çekinme.
İhtizâz: Titreme.
İhvân: Can yoldaşları; tarikat yoldaşları.
İhyâ: Canlandırma.
İhzâr: Hazırlama.
İkbâl: Talih.
İkdâr: Güç verme; doyurma, besleme, geçimini sağlama.
İkrâr: Söyleme, bildirme; onaylama, kabul etme.
İksâ: Sıkıntı verme, kasvet verilme.
İksâ: Giydirme.
İlâ: Yükseltme, yüceltme.
İlcâât: Zorlamalar, zorunlu kılmalar.
İlhâd: Gerçek inançtan dönme.
İlm: Bilim.
İlm ü haber: Birinin durumunu bildirir kâğıt; resmi belge.
İlticagâh: Sığınma yeri.
İltimâ': Parıldama.
İltivâ': Sarılma; büklüm büklüm olma; dalgalanma.
İm'ân: Dikkatli olma; inceden inceye araştırma.
Îmân: İnanma; İslam dinini kabul etme.
İmtizâc: Uyuşma, kaynaşma.
İncizâb: Çekim gücü.
İndince: Ona göre.
İnfi'al: Gücenme, darılma.
İnfikâk: Yerinden ayrılma.
İnfirâd: Yalnız olma, tekleşme.
İnhimâk: Aşırı düşkünlük.
İnhimâk: Ahmak gibi görünme.
İnhinâ: Eğim, kıvrım.
İnhirâf: Sapma; doğru yoldan çıkma.
İnkıhar: Kahretme.

İnkıraz: Tükenme, çökme.

İnkısam: Bölünme, parçalara ayrılma.

İnnahü şeyü'n-kalîl: «Şüphe yok ki o, azıcık bir şeyden ibaret».

İnne kaydekünne azîm: «Şüphe yok ki sizin hileniz, düzeniniz pek büyüktür. — Kur'anda Yûsuf suresindedir. Kadınlara karşı söylenmiş bir söz.»

İns: İnsan, insanlar.

İnsicâm: Tutarlılık.

İnşâd: Şiir söyleme, şiir okuma.

İnşirâh: İç ferahlığı.

İntifâ': Yok olma; sönme.

İntihâ: Son; sona erme.

İntihâb: Seçim.

İntisâb: Bağlanma.

İrâdet: Gönül isteği.

İrâe: Gösterme.

İrfân: Bilgi, kültür; bilme, anlama.

İrmek: Ermek.

İrşâd: Doğru yola yöneltme.

İrtiâş: Titreme.

İrtika: Yukarı çıkma, yükselme; yüksek dereceye ulaşma.

İrvâ: Suya kandırma.

İs'af: Bir isteği yerine getirme.

İsâl: Ulaştırma, eriştirme.

İsâr: İkram, bahşiş; cömertlik.

İ'sâr: Yoksullaşma.

İsmâ': Duyurma.

İsmet: Günahsızlık, temizlik.

İstib'âd: Uzak görme; ihtimal vermeme.

İstibrâ: İşedikten sonra son damlaları da akıtma.

İsti'câl: Acelecilik.

İsti'dâd: Yetenek; aklıllılık; anlayışlılık.

İstidlâl: Akıl yürütme; bir kanıta dayanarak sonuç çıkarma.

İstifâ': Elde etme; ödetme.

İstifrâş: Birisini yatağına alma.

İstiğna: Nazlanma.

İstihâle: Değişme, gelişme, evrim.

İstihfâf: Küçümseme.

İstihsâl: Üretme, elde etme.

İstimdâd: Yardım isteme.

İstinsâh: Kopya etme.

İstitrâd: Asıl konuyla ilgisi olmayan, yeri gelmişken söylenen ya da yazılan.

İstivâ': Eşit olma.

İştiâl: Tutuşma.

İştika': Şikâyet etme.

İştiyâk: Özlem; tutku.

İşve: Gönül çekici tavır.

İtfâ: Söndürme.

İtilâ: Yücelme.

İ'tisâf: Doğru yoldan sapma.

İtmî'nân: İnanma, güvenme; emin olma.

İz'ac: Rahatsız etme.

İzâfî: Görece.

İzâm: Büyükler, ulular.

İz'an: Anlama yeteneği; söz dinleme, boyun eğme.

İ'zâz: Ağırlama; saygı gösterme.

İzhâr: Ortaya çıkarma, gösterme, açıklama.

İzmihlâl: Yok olma, çökme.
İzzet: Yücelik; değer.

J

Jâle: Çiy, kırağı.

K

Kabâil: Kabileler.
Kabîh: Çirkin; fena, ayıp.
Kabil: Kabul eden.
Kabl: Önce, önceki.
Kadem-zen: Ayak basan.
Kadîm: Eski.
Kadir: Güçlü; Tanrı.
Kâfil: Kefil olan.
Kâfir-i Tagut: İslam'dan önce Mekke'deki Lât ve Uzzâ putları.
Kahhar, kahir: Kahreden.
Kâhil: Olgun.
Kahir: Üstün gelen, ezici; zorlayan.
Kail: Boyun eğen; söyleyen.
Kal'a-bend: Kale içinde yaşamaya hükümlü, hapis.
Kallaş: Kalleş, sözünde durmayan.
Kalûbelâ, kal ü belî: «Tanrı kıyamete kadar ne kadar insan geçecekse hepsini mücerret ruh veya zerre halinde Âdem atanın sulbünden çıkarmış ve 'Ben sizin Rabbınız değil miyim?' diye sormuş. Onlar da 'Belâ' (belî), yani 'Evet' diye tasdik etmişler. Kalûbelâ 'Evet, dediler' mânâsındadır. Kur'anda bunu anlatan âyetten bir söz.»
Kâm: Lezzet; istek.
Kamer: Ay.
Kamet: Boy, boy bos.
Kâmil: Olgun.
Kamûs: Sözlük.
Kân: Kaynak, temel.
Kânun: Aralık ve Ocak ayları.
Ka'r: Dip.
Kari': Okur, okuyucu.
Karîb: Yakın.
Kârvân: Kervan.
Kasır (kaasır): Kısa; kusurlu.
Kaşr: Köşk, saray, kasır.
Kasr, kasır: Kısa kesme, daraltma.
Kassâm: Pay eden. Şeriat mahkemelerinde miras işlerine bakan daire.
Kat': Kesme.
Kat'-ı ümmîd: Umut kesme.
Katra, katre: Damla.
Kavâfî: Kafiyeler, uyaklar.
Kavâfil: Kefiller.
Kavâld: Kurallar.
Kavî: güçlü, sağlam.
Kavil, kavl: Söz; sözleşme.
Kavseyn: Kaşlar.
Kazâ-yı hâcet: Abdest bozma.
Kaziyye: Önerme.
Kebed: Karaciğer.
Kebûd: Mavi, lacivert.
Kebûter: Güvercin.
Kef: Avuç; el.

Kef, keffe: Kefe.
Kehkeşân: Samanyolu.
Kelâl, kelâlet: Yorgunluk, bıkkınlık.
Kem: Kötü, fena.
Kemâ-kân: Eskisi gibi.
Kemâl: Olgunluk, yetkinlik.
Kemâlât: Bilgi ve ahlak bakımından olgunluk.
Kenz: Hazine.
Kenz-i mahfî: Gizli hazine.
Kerîh: İğrenç, tiksinç.
Kerîm: Cömert, verimli; ulu.
Kesâlet: Tembellik, uyuşukluk.
Kesret: Çokluk, bolluk.
Keştî: Gemi.
Ketm: Gizleme.
Kevâkib: Yıldızlar.
Kevkeb: Yıldız.
Kevn: Olma, oluş.
Kıyâm: Ayaklanma; ölümden sonra dirilme.
Kifâf-ı nefs: Ölmeyecek kadar geçim.
Kîl ü kal: Dedikodu.
Kilk: Kamış kalem.
Kilye: Böbrek.
Kîr: Erkeklik organı.
Kiyâh: Ot.
Kiyân: Yıldız.
Kizb: Yalan.
Kubh: Çirkinlik.
Kubûr: Mezarlar.
Kuddüse sırrahu: Ermişler için «sırrı kutsal olsun» anlamında dua.
Kudret-i fıtriyye: Yaratma gücü.
Kudsî: Kutsal.
Kudûm: Ayak basma; uzak yerden gelme.
Kûh: Dağ.
Kûh-sâr: Dağlık; dağ tepesi.
Kulûb: Kalpler.
Kurb: Yakınlık.
Kûşe: Köşe.
Kûşiş: Çalışma.
Kûteh: Kısa.
Kuvve: Kuvvetler, güçler.
Kûy: Yer, köy.
Kuyûd: Kayıtlar.
Kuzât: Kadılar.
Küdûret: Tasalar.
Küfrân: Nankörlük; Tanrı'yı inkâr; dinsizlik; sövgü.
Kün: «Ol, olsun».
Künc: Köşe bucak; kambur.
Künh: Temel, öz, kök.
Küşâd: Açma.

L

Lâfız, lâf: Söz.
Lâhn: Ses, ezgi.
Lâhût: Tanrısal âlem.
Lâhutî: Tanrısal.
Lâîn: Nefret edilen, alçak.
Lâ'l: Kırmızı; dudak.
Lâl: Dilsiz.
Lâne: Yuva.
Lâ-taayyün: «Mutlak varlık» âlemini *ifade eden tasavvuf terimi.*
Lâtif: *Lûtfeden, iyilik yapan.*

Lâyetenahî: Sonsuz.
Lâyetenahiyyet: Sonsuzluk.
Lâ-yukal: Erkek cinsel organı.
Lâ-yüsel: Sorumsuz.
Leb: Kıyı; dudak.
Leb a-leb: Dudağına kadar (dolu).
Leb be-leb: Dudak dudağa.
Ledün: Tanrı katı.
Lefîf: Sarılmış, dürülmüş.
Lefîf-i gayr-ı makrûn: Arapçada ses benzeşmesiyle ilgili bir dilbilgisi kuralı.
Lehib: Alev.
Leîm: Çok aşağı, bayağı.
Lemha: Parıltı.
Lem-yezel: Kalımlı (Tanrı'nın sıfatlarından).
Lenterânî: «'Katiyyen beni göremezsin'. Hz. Mûsa Tanrı'yı görmek isteyince, Tanrı kendisine böyle hitap etmiştir. Bu söz bir âyetten alınmadır.»
Lerzân: Titreyen.
Lerzîş: Titreme, titreyiş.
Leşker: Asker.
Levlâk: «Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım» anlamında Arapça söz.
Levs: Pislik.
Levs-alûd: Pislik bulaşmış.
Leyâl: Geceler.
Leyl: Gece.
Leyl ü nehâr: Gece ve gündüz.
Leyle-i deycûr: Çok karanlık gece.
Liâm: Aşağılık, alçak kişiler.
Libâs: Giysi.
Lihye: Sakal.
Likâ': Yüz, çehre.
Lisân-ı hal: Görünüşten, duruştan anlaşılan şey.
Lök: Yapıştırıcı bir madde.

M

Maabid: Tapınaklar.
Meâliyât: Derin düşünceler; onurlar, ululuklar.
Maan: Mekân, yer.
Maânî: Anlamlar.
Maârif: Bilimler; bilgi, kültür.
Maâyib: Ayıplar, kusurlar, lekeler.
Mâdâm: Madem, mademki.
Ma'delet: Adillik, insaflılık; eşitlik.
Mâder: Anne.
Ma'dûd: Belli; sayılı.
Madûmü'l-hayât: Ömür boyunca.
Madûn: Aşağı derecede olan.
Mâ-fîhâ: Dünyada bulunanlar.
Mağz: Beyin; öz.
Mağz-ı Hazret-i Kur'an: Mevlânâ'nın Mesnevî'si.
Mâh: Ay.
Mahâkim: Mahkemeler.
Mahâret: Beceriklilik.
Mâ-hasal: Sonuç.
Mahbes: Hapishane.
Mahbûb: Sevgili, sevilen.
Mahfe: Bkz. Mahmil.
Mahfî: Gizli.

Mahfil: Oturulacak yer, toplantı yeri.

Mâhitâb: Mehtap.

Mahmidet: Övme.

Mahmil, mahmel: Deve üzerine konan binek.

Mahmûn: Ateşli, hummalı.

Mah-pâre: Ay parçası (güzel).

Mah-rû: Ay yüzlü (güzel).

Mahrûs: Korunan, gözetilen.

Mahviyyet: Alçakgönüllülük.

Mahz: Katkısız; tam.

Mâil: Eğilimli, istekli.

Maîşet: Geçim.

Makarr: Durulan yer; başkent.

Makâsid: Amaçlar, istekler.

Ma'kes: Yankı yeri.

Makrûn: Yakınlaştırılmış; kavuşmuş.

Maksûd: Amaç, istek.

Maktel: Öldürülen yer.

Ma'kum: Kapalı.

Mâmelek: Malvarlığı.

Mâ-mezâ: Geçen şey, olup biten.

Mansûr: Neyin büyüğü.

Mâr: Yılan.

Maraz: Hastalık.

Ma'raz: Bir şeyin bildirildiği, arzedildiği yer; sergi.

Ma'rifet: Ustalık, sanat; bilme.

Masdar: Bir şeyin çıktığı yer, temel, kaynak.

Masivâ: Dünya ile ilgili şeyler.

Maslahat: İş; buyruk; durum; barış.

Masrû', masrua: Saralı, saraya tutulmuş.

Mastaba: Meyhane peykesi.

Ma'şer: Topluluk.

Maşrık: Doğu.

Matâf: Tavaf edilen, çevresi dolaşılan yer.

Matla': Doğma, doğuş.

Matla'-ı dil: Gönüle doğma; gönülden doğma.

Matlab: İstenen şey; konu; sorun.

Mat'ûn: Ayıplanmış, kınanmış.

Mâverâ: Bir şeyin ardı, ötesi.

Mevzûa: Konut, postulat.

Mazhar: Nâil olma, onurlanma.

Mazınne: Erimiş sanılan; bir şeyin var sanıldığı yer.

Mazmûn: Anlam, kavram; nükteli, sanatlı ince söz.

Meâl: Anlam.

Mebâni: Binalar, yapılar.

Mebde: Başlangıç.

Mebhas: Bölüm.

Mebhût: Şaşmış.

Meclis-i sahbâ: İçki sofrası.

Mecmâ': Toplantı yeri; kavuşulan yer.

Mecrûh: Yaralı.

Meczûb: Deli; cezbeye tutulmuş, kendinden geçmiş.

Medâr: Çevresinde dönülen konu.

Medâris: Medreseler.

Medd ü cezr: Gelgit.

Medfûn: Gömülü.

Medlûl: Anlam; kanıt getirilmiş.

Mefâhir: Övünülecek şeyler.

Mefâsid: Fesatlıklar, bozgunculuklar.

Mefâtih: Anahtarlar.

Mefhar: Övünme, övünmeye yol açan.

Mefkûd: Kayıp, yok.

Mefrûz: Farz kılınmış; varsayılan.

Mefsedet: Fesatlık, bozgunculuk.

Meftûn: Gönül vermiş, tutkun; hayran.

Mehâbet: Ululuk, yücelik.

Mehâmm: Önemli şeyler, düşündürücü şeyler.

Mehâsin: Güzellikler.

Mehâzır: Sakıncalar.

Mehbit: İnilen yer.

Mehd: Beşik.

Mekâbir: Mezarlar.

Mekâtib: Okullar.

Me'kel: Geçim yeri, yiyim evi.

Mekşûf, mekşûfe: Açık, belli; keşfedilmiş.

Mektûm, mektûme: Gizlenen, gizli.

Melâhat: Güzellik.

Melâl: Usanç; sıkıntı.

Melâmet: Ayıplama, kınama; azarlama.

Mel'anet: Lânetli olma, lânete yol açma; lânet edilecek.

Mel'anet-kes: Lânet edilecek kişi.

Melâz: Sığınak.

Melekût: Melekler, melekler dünyası.

Melûl: Elemli, kederli.

Mel'ûn, mel'ûne: Lânetlenmiş.

Memâlik: Ülkeler.

Memât: Ölüm.

Me'men: Güvenilen yer, sığınılacak yer.

Memerr: Geçilecek yer; cadde, sokak vb.

Memnû: Yasak.

Men': Yasaklama.

Menâhic: Açık, geniş yollar.

Menâkıb: Tarihe geçmiş kişilere ilişkin hikâyeler, fıkralar.

Men-a'ref: «'Nefsini bilen, rabbini bilir' diye Ali'nin olduğu halde hadis diye şöhret bulan bir söz vardır ki, Arapçası bu kelimelerle başlar.»

Menâzır: Manzaralar, görünümler.

Menfûr: İğrenç.

Menkulât: Ağızdan ağıza aktarılan şeyler.

Mensec: Dokuma yeri, trikotaj atölyesi.

Mensî: Unutulmuş.

Menşûr: Prizma.

Men'ûs: Alışılmış, alışık.

Menût: Bağlı.

Menzile: Konak yeri; inecek yer.

Merâret: Acılık, tatsızlık.

Merdân: Mertler; erkekler.

Merfû': Kaldırılmış, yükseltilmiş, yükselmiş.

Merkûz: Dikilmiş, saplanmış.

Mersâ: Liman

Mesâbe: Derece, rütbe.

Mesâdet: Mutluluk, kutluluk.

Mesâ'î: Çalışma.
Mesâlih: İşler; sorunlar.
Mescûd: Tapılan.
Mescûn: Haspsedilmiş, tutuklanmış.
Mesdûd: Kapalı, tıkalı.
Meshûf: Susamış.
Mesîl: Suyun geçtiği yer, ark.
Meskenet: Yoksulluk; miskinlik.
Mest-âne: Sarhoşçasına, kendinden geçmişçesine.
Mestûr: Gizli, saklı, örtülü.
Meşâgil: Uğraşılar.
Meş'al: Meşale, lamba.
Meşbû': Ağzına kadar dolu.
Meşhûd: Gözle görülen.
Meşhûdât: Gözle görülenler.
Meşhûn: Dolu, dolmuş.
Meşîhat: Şeyhülislamlık.
Meşîme: Dölyatağı; tomurcuk.
Meşiyyet: İstek, dilek; irade; yürüyüş.
Meşiyyet-i edvâr: Çağların, yüzyılların akışı.
Meşk: Çalışma, alıştırma yapma (müzik ya da yazı için).
Meş'um, meş'ume: Uğursuz, kutsuz.
Metâ': Mal, eşya.
Metîn: Güçlü, dayanıklı.
Me'vâ: Yurt, mesken, yer; sığınılacak yer.
Mevc, mevce: Dalga.
Meveddet: Sevgi, dostluk.
Mevt: Ölüm.
Mevtâ: Ölüler.
Mey-ked, mey-kede: Meyhane.
Meyl: Eğilim.
Mezâhim: Eziyetler, sıkıntılar.
Mezâhir: Otlar.
Mezâhir: Ortaya çıkmalar, görünüşler.
Mezâk: Zevk.
Mezâlim: Eziyetler, zulümler.
Mezc: Karıştırma.
Mezmûm, mezmûme: Kınanmış, yerilmiş, beğenilmemiş; ayıp.
Mısyâd, mısyed: Avlanmakta kullanılan bir araç.
Mihmân: Konuk.
Mihnet: Sıkıntı.
Mihr: Güneş.
Mihr: Sevgi.
Mihrâk: Odak.
Min-ezel: Ezelden beri.
Min-taraf-illâh: Tanrı tarafından.
Minvâl: Yol, yöntem, şekil.
Minvâl-i meşrûh üzere: Açıklandığı gibi.
Mir'ât: Ayna.
Mîrî, mîriyye: Beylik, devlete ait.
Misbah: Işık.
Mişver: Tarz, eda.
Miyân: Bel; ara, orta.
Mîzan: Terazi; ölçü.
Mizmâr: Ney, düdük, kaval, flüt; kamışlar.
Muâdil: Karşılık olan.
Muâf: Bağışık.
Muakkib: İzleyen, takip eden.
Muallâk: Asılmış, askıda.

Muannid: İnatçı.
Muâted: Azarlayan, paylanan.
Muattal: İşlevsiz bırakılmış, kullanılmayan.
Mû'ciz: Acze düşüren.
Mufassal: Ayrıntılı.
Mugaffel: Gaflete düşmüş.
Muhâceret: Göç.
Muhâcirîn: Göçmenler.
Muhakkar: Aşağı görülmüş, aşağılanmış.
Muhâl: Olmayacak, olmaz.
Muhalledât: Kalıcı şeyler; baş yapıtlar.
Mûhibb: Seven, sevgi besleyen; Mevleviliğe ya da Bektaşiliğe girmiş, ama dervişliğe yükselmemiş kimseler.
Muhtasar: Kısaltılmış, özetlenmiş.
Muhtekin: Kana boğulmuş.
Muhtekir: Vurguncu.
Muhtelic: Titreyen, kıvranan.
Muhtelis: Çalan.
Muhteris: Hırslı, tutkulu.
Muhyî: Canlandıran.
Muîn: Yardımcı.
Mukâbele: Ayakta halka karşı Kur'an okuma ya da ibadet etme.
Mukaddem, mukaddemâ: Önce.
Mukadderât: Alınyazısı.
Mukaffel: Kilitli.
Mukâtele: Birbirini öldürme, vuruşma.
Mukavves: Eğri, yay gibi.
Muktezâ: Gereken.
Muktezâ: İlan eden.
Mu'lin: İlan eden.
Munsabb: Denize ya da ırmağa karışan; ırmağın denize döküldüğü yer.
Muntazır: Bekleyen.
Mûr: Karınca.
Musaddak: Onaylı.
Musanna': Sanatlı, güzel, süslü.
Muş: Küçük gezinti vapuru.
Mu'tâd, mu'tâde: Alışılmış; alışkanlık.
Mutalsam: Tılsımlı, büyülü.
Mu'terif: İtiraf eden.
Mutmaîn: İnanmış.
Mutrîb: Çalgıcı, şarkıcı; çalgı çalma, şarkı okuma.
Muttasıl: Bitişik.
Muzâaf: Kat kat, katmerli.
Muzâf: Katılmış; bağlanmış; (dilbilgisinde) belirtilen.
Muzlim: Karanlık.
Muztarib: Istırabı olan, sıkıntı çeken.
Mübelliğ: Tebliğ eden, bildiren; eskiden büyük camilerde imamın söylediğini tekrarlayan kimse.
Müberrât: Bağışlar.
Mübeyyîn: Gösteren, ortaya koyan.
Mübhemî: Belirsizlik.
Mübrem: Kaçınılmaz.
Mücehhez: Donanmış; hazırlanmış.
Mücerreb: Denenmiş, sınanmış.

Müctehid: Âyet ve hadislerden şer'î yargılar çıkaran din bilgini.

Müctemi: Toplanan, toplanmış; biriken, birikmiş.

Müdâm: Süren, sürekli.

Müdâm: Şarap.

Müdde-i umumî: Savcı.

Müdekkik: İnceleyen, inceden inceye araştıran.

Müellim: Elem verici, üzücü.

Müftehir: Övünen.

Mühâm: Önemliler.

Müheyyâ: Hazır, hazırlanmış.

Mühlik: Helâk eden, öldürücü.

Mühlike: Öldürücü; tehlike; tehlikeli yer.

Müje: Kirpik.

Mükerreren: Yeniden, bir daha.

Mükevvenât: Yaratıklar.

Mükteseb: Kazanılmış, elde edilmiş.

Mül: Şarap.

Mülemma': Bulaşmış.

Mülemma': Bir bölümü Türkçe, bir bölümü Arapça ya da Farsça şiir.

Mülhem: İlham edilmiş, esinli.

Mülhid: Dinsiz.

Mülevves: Kirli, pis.

Mülk: Ülke, devlet.

Mümtezic: Kaynaşmış, karışmış.

Münakkaş: Nakş edilmiş, işlenmiş.

Müncelî: Açık, belli olan.

Müncerr: Sebep olan.

Müncî: Kurtarıcı.

Münfaîl: Gücenen; kin duyan.

Münîr, münîre: Işık veren, parlak.

Münkeşif: Keşfedilmiş.

Münkirân: İnkâr edenler, Tanrı'ya inanmayanlar.

Münmekîn: Mekânı olan, bir yerde oturan.

Münselib: Kaçmış, kaçırılmış, kalmamış.

Müntehâ: Son; sonuç.

Müntesibîn: Girenler, kapılananlar; ilişkisi olanlar.

Münzelât: Gökten indirilmiş şeyler.

Mürg: Kuş.

Mürtekîb: Rüşvet alan.

Müsellâh: Silahlı, silahlanmış.

Müselles: Üçgen.

Müsemmâ: Adı olan, adlandırılmış, adlı.

Müsmîr: Verimli, yararlı.

Müstagrak: Dalmış.

Müstakbel: Gelecek, gelecekte.

Müstefîd: Yararlanan.

Müsfehîl: Gerçekleşmesi olanaksız şey; anlamsız, saçma.

Müstenid: Dayanan.

Müstetir: Gizli, saklı.

Müstevî: Düz.

Müşâbih: Benzer.

Müşekkel: Şekil verilmiş; gösterişli, iri.

Müş'ir: Bildiren, haber veren.

Müşkil: Engel, güçlük; güç, zor.

Müşkin: «Mis kokulu».

Müştak: Özleyen.

Müteâl: Yüksek, yüce; Tanrı.
Mütebeddil: Değişen; kararsız.
Mütecennîn: Delirmiş, çıldırmış.
Mütegayyir: Değişmiş, başkalaşmış.
Mütehayyir: Hayran kalmış, şaşmış.
Mütenevvi: Bol, çeşitli.
Müteselsil: Zincirleme.
Mütevakkıf: Bağlı; vakfedilmiş.
Mütevaliyen: Birbiri ardınca; ara vermeden.
Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.
Mütûn: Metinler.
Müverrih: Tarih yazarı.
Müzâhir: Yardımcı.
Müzahrefât: Pislikler, süprüntüler.
Müzeyyen: Bezenmiş, süslenmiş.
Müz'ic: Rahatsız edici.

N

Naâm: Evet.
Nâb: Halis, arı, katıksız; berrak.
Nâ-bedîd: Yok, görünmez.
Nâ-bûd: Yok, bulunmayan.
Nâ-çâr: Çaresiz.
Nâdân: Bilmez; nobran, kaba, terbiyesiz.
Nâdim: Pişman.
Nâfiz: Etkileyen, içe işleyen; delen.
Nâgâh, nâgehân, nâgehânî: Ansızın; vakitsiz.
Nagamât: Ezgiler.
Nâhun: Tırnak.
Naîm: Bollukta yaşayış; «nimet veren».
Nâire: Ateş, alev; ısı.
Nâkes: Nekes, cimri; alçak.
Nakz: Bozma; yok sayma.
Nâlân: Ağlayan; inleyen.
Nâle: Ağlama; inleyiş.
Nâle-ger, nâlende, nâle-zen: Ağlayan, inleyen, feryat eden.
Nâm: İsim.
Nâ-malûm: Bilinmeyen, bilinmez.
Nâ-mekşûf: Keşfedilmemiş.
Nâme: Mektup.
Nâ-merd: Alçak; korkak.
Nâ-pezîr: Kabul etmez; olmaz, olamaz.
Nâr: Ateş.
Nâs: İnsanlar.
Nass: Dogma.
Nâsır: Yardım eden, yardımcı
Nasîbe-çîn: Nasibini alan.
Nâsih: Öğüt veren.
Nâsiye: Alın.
Nâsut: İnsanlık, yaratıklar âlemi.
Nâşâd: Gamlı, elemli.
Nâşâdî: Gamlılık.
Nâşî: Dolayı, ötürü, sebebiyle.
Nâ't: Peygamberi öven şiir.
Nâv-dân, nâvedân: Oluk.
Nazarî: Kuramsal.
Nâzenîn: İnce yapılı; cilveli, oynak; şımarık.
Nazm: Ölçülü uyaklı söz, şiir.
Nazra: Bakış.

Nebbaş: Mezar soyucu, kefen soyucu.

Necâset: Pislik.

Necât: Kurtuluş.

Necib: Soylu, temiz.

Necis: Pis.

Necm: Yıldız.

Nedâmet: Pişmanlık.

Nedîm: Arkadaş, yoldaş.

Nedve: Toplanma yeri. «Hz. Muhammed'i öldürmek için Kureyş'in toplandığı yer. Müslümanlıktan evvel Mekke aristokratlarından mürekkep olup, şehri idare edenlerin toplandığı yer.»

Nefahât: Esintiler.

Nefh, nefha: Esinti; üfürük.

Nefiy, nefy: Sürgün.

Nefs-i emmâre: Kişiyi kötülüğe yönelten benlik.

Negam: Ezgiler.

Nehâr: Gün; gündüz.

Nehiy, nehy: Yasaklama; önleme.

Nerm: Yumuşak.

Nermî vü sahtî: Yumuşaklık ve sertlik.

Nesc: Doku.

Nesîm: Hafif rüzgâr.

Nesviyyet: Kadınlık.

Neşât: Neşe, sevinç.

Neş'et: Doğma, çıkma, kaynaklanma.

Neşîde: Şiir; müzik parçası.

Neşve: Sevinç, neşe.

Neşve-yâb: Sevinçli, neşeli.

Netîce-i ser-mâye: Ustalığın özü.

Nev: Yeni.

Nevâ: Ezgi.

Nevâhî: Sırlar, gizler.

Nevâkıs: Eksikler.

Neval: Yiyecek içecek, nevale.

Nevâziş: Okşama, gönül alma.

Neverd: Dönüp dolaşan.

Nev'-i âdem: İnsanoğlu.

Nev-bahâr: İlkbahar.

Nevey: Tohumlar, çekirdekler.

Nevmîd: Umutsuz.

Nevmîdî: Umutsuzluk.

Neyyîre: Parlak, ışıklı.

Nezahet: Temizlik; incelik.

Nısfiye: Küçük ney.

Niâm: Nimetler.

Nigâh, nigeh: Bakış.

Nigâr: Sevgili; çok güzel.

Nigeh-bân: Gözcü.

Nihâd: Yaratılış, huy.

Nihâl: Fidan; sürgün.

Nihân: Gizli.

Nijâd: Soy; yaratılış, tabiat.

Nîk: İyi, güzel.

Nîk ü bed: İyi kötü; iyilik ve kötülük.

Nikâb: Örtü.

Nikât: Nükteler.

Nîm: Yarım.

Ni'me'l-meâb: Ne güzel yer.

Nirân: Cehennemler.

Nisâr: Saçan, saçma.

Nisvân: Kadınlar.

Nisyân: Unutuş, unutma.

Nişâne: İz, belirti.

Nîşe: Ney, kaval.
Nîşe: «Hançer; hayvanların iğnesi.»
Niyâz: Yakarma; Tanrı'ya yalvarma.
Nizâr: Zayıf, bitkin.
Nukuş: Nakışlar.
Nûn: Arap-Osmanlı alfabesinde «n» harfi; mecazi anlamda kadın cinsel organı; bir balık türü.
Nush: Öğüt.
Nusret: Üstünlük, yardım; Tanrı yardımı.
Nûş: İçki içme.
Nücûm: Yıldızlar.
Nühüfte: Gizli; Türk müziğinde bir makam.
Nükât: Nükteler.
Nükhet: Koku.
Nükûl: Döneklik.
Nümâyân: Görünen, görünür.
Nüsha: Muska.
Nüsha-i kübrâ: İnsan.
Nüvâziş: Gönül alma.
Nüve: Öz, çekirdek.
Nüzûl: Aşağı inme; konaklama; Kur'an'ın vahyedilmesi.

O

Od: Ateş.
Ol: Üçüncü tekil kişi, o.

Ö

Ömr-i derbeder: Başıboş hayat, başıboş yaşama.

P

Pâkî: Temizlik, temiz oluş.
Pâ-mâl: Ayak altında kalmış, çiğnenmiş.
Pangodoz: Sünepe, ayyaş (argo).
Pas-bân: Gece bekçisi.
Pâyân: Son.
Pây-dâr: Sağlam; sürekli.
Pelâs: Eski kilim, keçe vb.; bez parçası.
Pelâs-pâre: Eski püskü, yırtık pırtık.
Penâh: Sığınacak yer.
Pend: Öğüt.
Pend ü nasîhât: Öğütler.
Per, perr: Kanat.
-perdâz: Düzenleyen, yapan anlamında bileşik kelimeler kurar.
Perrân: Uçan, uçucu.
Perrâz: Uçuş.
Pertev: Parlaklık, ışık.
Perûkâr: Berber.
Perverd, perverde: Beslenmiş, eğitilip yetiştirilmiş.
Pes: Arka; aşağı.
Pes ü bâlâ: Arka ve ön; alçak ve yüce.
Peşîman: Pişman.
Pey: Art, arka.
-peymâ: Ölçen, ölçücü anlamında bileşik kelimeler yapar.
Peymân: Yemin, ant.
Peymâne: Kadeh
Pezîrâ: Kabul eden.
Pinhân: Gizli.

Pîr-i tarikat: Tarikat kurucusu, tarikat önderi.

Pîr-i mugan: Meyhaneci, meyhanecibaşı; içki verenlerin en eskisi.

Pirî: Yaşlılık.

Pirehen: Gömlek.

Pîş, pîşgâh: Ön.

Pîşdâr: Öncü.

Piyâle: Kadeh.

Pûş: Örtü.

Pûyan: Koşan.

Pür-adavet: Pek kinli.

Pür-gam: Çok üzüntülü.

Pür-hûn: Kan içinde.

Pür-hurûş: Çok gürültülü.

Pür-i'tina: Çok özenli, büyük özenle.

Pür-safâ: Pek sevinçli.

R

Rab, rabb: Tanrı.

Rabbe'l-Âlemin: Tanrı.

Râci': Geri dönen; ilişkisi olan.

Ra'd: Yıldırım, gök gürlemesi.

Râh, reh: Yol.

Râha sâlik olmak: Tarikat yoluna girmek.

Rahm, rahmet: Acıma, esirgeme.

Rahmân: Acıyan, esirgeyen; Tanrı.

Rahnümûn, rehnümûn: Yol gösterici.

Rahne-dâr: Eksiği, bozuğu olan; zarara uğramış.

Rahşân: Parlak.

Raî: Çoban.

Rakîk: İnce, yufka yürekli.

Raksân: Raks eden, oynayan.

Ra'nâ: Güzel; hoş görünen.

Rasânet: Güçlülük, sağlamlık, dayanıklılık.

Râsıd: Gözetleyen.

Ra'şe: Ürperti.

Ra'şe-dâr: Titreyen, ürperen.

Râvi: Rivayet eden, söylenti aktaran.

Râz: Sır.

Ravza-i Rıdvân: Cennet.

Rebâb, rübâb: Bir çeşit kemençe.

Recâ: Rica.

Redâet: Kötülük, fenalık, bayağılık.

Redî: Kötü, fena, bayağı.

Ref': Kaldırma; giderme.

Ref'-i destâr: Sarığı çıkarma.

Ref'-i resmiyet: Senli benli davranma.

Re'fet: Acıma, esirgeme.

Refref: Bir melek.

Refref: Döşek, minder, yastık gibi yumuşak şeyler; çimenlik.

Refrefe: Kuşun kanat açması.

Reftâr: Yürüyüş, salınarak edalı yürüyüş.

Reh: Yol.

Rehâ: Kurtulma, kurtuluş; kurtarılmış.

Reh-güzâr: Geçit; uğrak.

Reh-nümûn: Yol gösteren.
Reh-zen: Yol kesen.
Rek: Damar.
Rekîk: Peltek, kekeme.
Renc: Sıkıntı.
Resm: Tavır, davranış.
Resm: Tören.
Revân: Yürüyen, giden; ruh, can.
Revhâniyyet: Gönül açıcılık.
Revîş: Gidiş, tarz, tutum.
Revzen: Pencere.
Reyb: Kuşku, şüphe.
Reyhân: Fesleğen.
Rezâil: Utanılacak işler, alçakça işler.
Rezîlet: Utanmazlık, alçaklık.
Rızâullah: Tanrı rızası.
Ricâl: İleri gelenler.
Ricâl-i guyûb: Hazır bulunmayan, görünmeyen kişiler.
Ric'at: Geri dönme, çekilme.
Ridâ: Örtü.
Rîk: Kum.
Rind: Hoşgörülü, açık yürekli kimse.
Rindân: Rindler.
Rişmân: İp.
Rişte: İplik.
Riyâz: Bahçeler.
Riyâh: Rüzgârlar; ağrılar.
Riyazî: Matematikle ilgili.
Riyazîyye: Matematik.
Rîzân: Dökülen, döken, akan.
Rû, rûy: Yüz.
Ru'b: Korku.
Rub': Dörtte bir.
Ruhsâr: Yüz.
Rûm: Anadolu.
Rû-nümâ: Yüz gösteren, ortaya çıkan.
Rû-siyâh: Yüzü kara, ayıbı olan.
Rûşen: Aydın, aydınlık, parlak.
Rûz: Gün.
Rûz-ı cezâ, rûz-ı mahşer: Kıyamet günü.
Rücû': Geri dönme, cayma.
Rüsvâ: Rezil, onursuz.

S

Sabâ: Sabah rüzgârı.
Sabavet: Çocukluk.
Sad hezâr: Yüz bin.
Sâdât: Ulular.
Sadâ: Ses.
Saded: Konu, asıl konu; düşünce, amaç.
Sâdegî: Yalınlık.
Sademât: Çarpmalar, patlamalar; ansızın başa gelen belâlar.
Sadr: Göğüs, yürek.
Safâ: Gönül şenliği.
Safâ': Saflık, berraklık.
Safâ-yâb: Gönlü şen.
Saf be-sâf: Sıra sıra, dizi dizi.
Safha: Evre.
Safha: Yüz, yüzey; üst.
Safir: Islık; ince ses.
Sâfiyet: Temizlik, saflık
Sagâr: Kadeh.
Sahâib: Sahipler.
Sahâif: Sayfalar.
Sahbâ: İçki, şarap.

Sâhib-kırân: Her zaman başarı, üstünlük kazanan hükümdar.
Sahn: Orta, orta yer; avlu.
Sahrâ: Çöl.
Sahrâ-neverd: Çöllerde gezen (mecnun, deli).
Sahtî: Katılık, sertlik
Sâika: Yıldırım.
Sâil: Dilenci.
Sâir-fîl-menâm: Uyurgezer.
Sakf: Dam, çatı, tavan.
Sâkıb: Delen, delip geçen; ışıklı.
Sâkî: İçki sunan.
Sâkit: Sessiz, suskun.
Sâl: Yıl.
Salâbet: Sertlik, katılık.
Salât: Namaz.
Sâlib: Haç.
Sâlib: Yok eden; olumsuzlaştıran.
Sâlik: Bir tarikata giren.
Sâm: Ateş.
Sâmân: Zenginlik, servet.
Samed: Kimseye gereksinim duymayan; Tanrı.
Samîm: İç, öz; kalp.
Sâmit: Sessiz, suskun.
San'at-ı ibdâ': Güzel söz söyleme sanatı.
Sânihât: Akla gelenler; esin.
Sar'avî: Saralı.
Sarih: Açık, belli.
Satvet: Saldırı; ezici güç.
Savt: Ses.
Sa'y: Çalışma.
Sayd: Avlanma; av.
Sâye: Gölge.
Sâye-bân: Gölgelik; koruyucu.
Sâye-güzîn: Gölgeleyen.
Sayf: Yaz.
Sayyâd: Avcı.
Sebât: İşi sonuna kadar götürme; kararından dönmeme.
Sebb: Sövme; sövgü.
Sedd: Kapama, engelleme; engel.
Sehâb: Bulut.
Sekr: Sarhoşluk.
Sekte: Bozukluk.
Selâsil: Zincirleme giden şeyler.
Selîm: Doğru; kusursuz.
Selmân: Niyaz (sadaka) kabul eden derviş.
Selsebîl: Kaynak suyu; cennettte bulunduğuna inanılan su.
Sem': Kulak; işitme.
Semâhat: Gökler.
Sem-dâr: Kulak veren.
Semm: Zehir.
Seng: Taş.
Ser: Baş.
Serâir: Gizli şeyler, sırlar.
Serâpâ: Baştan ayağa.
Ser-deste: Kalabalık bir grubun başı, önderi; Alevilerin kutsal sopası.
Serencâm: Serüven, macera.
Ser-geşte: Sersem, şaşkın, perişan.
Serhadd: Sınır.
Serîr: Taht.
Sermâ: Kış.
Sermâ-dîde: Çok üşümüş.
Sermed: Sürekli.

Sermest: Sarhoş, kendinden geçmiş.

Ser-nigûn: Başaşağı olmuş; talihsiz, bahtsız.

Ser-şâr: Ağzına kadar dolmuş, taşmak üzere (kadeh).

Ser-tâ-pâ: Baştan ayağa.

Serteser: Baştan başa.

Servet ü sâmân: Zenginlik ve rahatlık, bolluk.

Serv-i revân: Uzun boylu sevgili.

Serv-i sîmîn: Ay ışığının denizde yaptığı ışıklı yol.

Setr: Gizleme, örtme.

Sevâid: Kolun dirsekten bileğe kadar bölümü.

Sevânih: İçe doğan şeyler, esinler.

Sevdâ-ger: Sevdalı, âşık.

Sevdâ-penâh: Sevginin koruyucusu, sığınağı.

Seyf: Kılıç.

Seylâb: Sel.

Seyrân-gâh: Gezinti yeri.

Seyyâl: Akışkan, bir yerde durmayan.

Seyyâle: Sıvı; akıntı.

Seyyie: Kötülük, suç, günah; sıkıntı.

Sıdk: Doğruluk, gerçeklik.

Sımâh: Kulak; kulak deliği.

Sırâc: Lamba, ışık, kandil.

Sırrûh: Tanrı sırları.

Siccil: «Toprağın kurumasından meydana gelen parçalar».

Sicn: Zindan.

Sidre: İslam inanışında Sidretü'l-Müntehâ da denilen, arş'ın (göğün en yüksek katı) sağ yanında bulunan, hiçbir yaratığın ötesine geçemediği ağaç.

Silk: Tutulan yol, meslek.

Sîm: Gümüş.

Simât: Sofra, şölen.

Sin: Yaş.

Sîne: Göğüs.

Sîne-çâk: Yüreği yaralı.

Siper-i sâika: Paratoner.

Sîret: Karakter, tavır, hareket.

Sirişk: Gözyaşı.

Sirkat: Hırsızlık, çalma.

Sivâ: Başka, gayri.

Sû: Taraf, yön.

Sû be-sû: Taraf taraf.

Subh: Sabah.

Subret: Beniz solukluğu.

Sufûf: Saflar, sıralar.

Sû-i fi'l: Kötü iş.

Sûk: Dallar.

Sun': Yapma, yapış.

Sun'-ı Hak: Tanrı eseri, Tanrı yapısı.

Sûr: Şenlik.

Sûr: Kıyamet günü Hz. İsrafil' in üfleyeceğine inanılan boru; boynuzdan yapılmış büyük boru.

Sûrah: Delik.

Sûret: Görünüş, biçim.

Sûretâ: Görünüşte.

Sutûh: Yüzeyler.

Sûz: Ateş, ısı; yanma, tutuşma.

Sûzân: Yakıcı, yakan.

Sücûd: Secdeler.

Südde: Eşik.
Süfehâ: Zevk ve eğlenceye düşkün kişiler.
Süfre: Sofra.
Süfûf: Toz halinde ilaçlar.
Sühân: Söz.
Sükkân: Sakin olan, oturan.
Sürûr: Neşe, sevinç.
Süveydâ: Kalpteki suçluluk duygusu, gizli günah.

Ş

Şâdî: Sevinç.
Şafi: İyileştiren.
Şagaf-dâr: Kalbin sahibi.
Şâh-râh: Anayol.
Şakk: Yarma, yarık, çatlak; yarılma.
Şâm: Akşam.
Şâne: Tarak.
Şâyân: Yaraşır, değer.
Şâyeste: Yaraşır, uygun.
Şeb: Gece.
Şebâb, şebâbet: Gençlik.
Şebnem: Çiy.
Şecaat: Yiğitlik.
Şecer: Ağaç.
Şegaf-dâr: Delirtici.
Şehbâl: Kuş kanadının en uzun tüyü.
Şekâvet: Haydutluk.
Şekk: Şüphe, kuşku.
Şekvâ-bâr: Yakınan; hoşnutsuz.
Şem', şem'a: Mum.
Şemâil: Huylar, tavırlar; ahlaki durum.
Şemîm: Güzel kokan.
Şenaât: Kötülük, fenalık.
Şenâyi': Kötü işler.
Şerh-i mütûn: Metinlerin şerhi, açıklanması; aynı adı taşıyan ders.
Şer'-i şerîf: İslâm şeriatı, dinin koyduğu kurallar.
Şerîr: Kötülük yapan, kötü.
Şerm: Utanma.
Şerzime: «Olmayan topluluk».
Şevâib: Lekeler, ayıplar, kusurlar; izler, eserler; kuşkular.
Şevket-penâh: Ululuğun bulunduğu yer anlamına gelir; padişahın sıfatıdır.
Şeydâ: Âşık.
Şeyn: Leke, ayıp, kusur.
Şiâr: İz, simge; ayırıcı işaret.
Şifâ-bahş, şifâ-bâr: İyilik veren, iyileştirici.
Şihâb: Kıvılcım.
Şikâk: Uyuşmazlık, anlaşmazlık.
Şikâr: Av.
Şikeste: Kırık, kırılmış.
Şimşîr: Kılıç.
Şin: Yüz karası.
Şîr: Aslan.
Şirk: Tanrı'ya ortak koşma.
Şiryân: Atardamar.
Şitâ: Kış.
Şitâb: Acele etme, koşma.
Şîve: Naz, eda, işve.
Şîvekâr: Nazlı, işveli.
Şû'le: Işık; alev

Şû'le-pâş: Işık saçan; alev saçan.
Şûm: Şom, uğursuz.
Şumûs: Güneşler.
Şu'ûn: Olaylar.
Şübehât: Kuşkular.
Şükûfe: Çiçek.
Şümûl: Kapsam.

T

Taabdâr: Yorgun; sıkıntılı; sancı çeken.
Taaccüb: Şaşma.
Taaddüd: Çoğalma.
Taallûk: İlişkisi bulunma; ait olma.
Taayyün: Ortaya çıkma, belli olma.
Tab': Yaratılış, huy.
Tâb: Güç; ışık, parlaklık.
Tâbân: Işıklı, parlak.
Tâbiş: Parlayış.
Tagallüb: Zorbalık.
Tagayyür: Değişme, başkalaşma.
Tâgut: Şeytan; put.
Tahakküm: Zorbalık etme; egemen tutum takınma.
Taharri: Arama.
Tahassür: Özleme, özlem.
Tahattur: Hatırlama, anma.
Tahavvülât: Değişmeler.
Tahayyülât: Hayalde canlandırmalar; hayale dalmalar.
Tahdîd: Sınırlama.
Tahkîr: Aşağılama.
Tahlîs: Kurtarma.
Tahrîm: Haram kılma.
Tahriş: Tırmalama; azdırma.
Tahsîn: Güzelleştirme.
Taht: Alt.
Taht-el-bahir: Denizaltı.
Taht-es-serâ: Yer altı.
Tâir: Uçan, uçucu.
Takarrüb: Yaklaşma.
Takdîr: Beğenme; değer biçme.
Takdîs: Kutsama.
Taksîm: Bölme; bölme işlemi.
Talâk: Boşanma.
Tali': Talih, baht, kısmet.
Tâlib: İsteyen.
Ta'lîm: Öğrenme, öğretme; alıştırma.
Ta'mik: Araştırma, inceleme; derinleştirme.
Tanzîr: Tazeleştirme.
Târ: Karanlık.
Tarâb: Çalgı.
Tarâc: Yağma, çapul.
Tarafeyn: Taraflar.
Tarassud: Gözetleme.
Tarh ü zâid: Çıkarma ve toplama.
Tarîk: Yol.
Tarîk-i muhtasar: Kısa yol.
Tarsîn: Berkitme, sağlamlaştırma.
Tasallut: Musallat olma, sataşma.
Tasdi': Baş ağrıtma, rahatsız etme.
Tathîr: Temizleme.
Tatvîl: Uzatma.

Tavâli': Talihler, bahtlar.

Tavassut: Araya girme, aracılık etme.

Tavattun: Yurt edinme.

Tavk: Tasma.

Tavk-ı esâret: Tutsaklık tasması.

Tayf: Hayal, hayalet.

Ta'yib: Ayıblama.

Ta'yîn: Ayırma; belli etme, belirleme.

Tayy: Kaldırma, yok etme; atlama, üzerinden geçme.

Tazarru': Kendini alçaltarak yalvarma.

Ta'zim: Saygı gösterme.

Teâliyât: Yükselmeler.

Tebâh: Tükenme.

Tebcîl: Ululama.

Tebdîl: Değiştirme.

Tebeddül: Değişme, başkalaşım.

Tebşîr: Müjdeleme.

Tebyin: Ortaya çıkarma; belli etme.

Tecâhül: Bilmezlikten gelme.

Tecâhül-i ârifâne: Bir sözü, bir nükteye dayanarak, aslını bilmiyormuş gibi söylemeye dayanan söz sanatı.

Tecdîd: Yenileme; yenileşme.

Teceddüd: Yenilenme; yenileşme.

Tecellâ, tecellî: Görünme; Tanrı'nın iyiliğine nail olma.

Tecellî-i nûr: Tasavvufta, «Hak nûrunun tesiriyle makbul kulların kalbinde ilâhî sırların ayân olması hali.»

Tecelliyât: Tecellî'nin çoğulu.

Tecemmu': Toplanma, birikme.

Tecessüs: Araştırma; gözetleme.

Tedâbîr: Önlemler.

Tedâî: Çağrışım.

Te'dib: Edeplendirme; haddini bildirme; eğitme.

Teellüf: Hoş geçinme; bağdaşma; alışma.

Teellüm: Elemlenme; tasalanma.

Teennî: Acelesiz, dikkatli davranma.

Tessürât: Üzüntüler, kederler.

Tefânî: Ölümlülük, ölümlü oluş.

Tefekkürât: Düşünmeler.

Tefe'ül: Fal bakma.

Tefevvüh: Uygunsuz söz söyleme.

Tefrik: Ayırma, ayırt etme.

Tefrika: Ayrılık, ikilik.

Tefrit: Aşırılık.

Tehâlük: Can atma.

Teheyyüc: Coşma, heyecanlanma.

Teheyyücât: Coşkular.

Tehî: Boş, boşuna.

Tehyî': Hazırlama, hazırlanma.

Tekâyâ: Tekkeler.

Tekellüf: Gösteriş, yapmacık.

Tekfîn: Kefenleme.

Tekfîr: Kâfir olarak niteleme; ortadan kaldırma.

Telâkki: Kişisel görü, anlayış.

Telehhüf: Özlem ve kederle yanıp yakılma; «gam yeme».

Tel'în: Lânetleme.

Telkîh: Aşılama.

Telkîn: Fikir aşılama.

Telmîh: Anıştırma, imalı konuşma.

Temâyül: Eğilim.

Temennâ: Dilek; elle selâm verme.

Temeddün: Uygarlaşma, uygarlaştırma.

Temerküz: Merkezleşme, toplanma.

Temessül: Bir biçim ve görünüşe girme; benzeşme.

Temettu': Kâr etme; kâr, yarar.

Temevvücât: Dalgalanmalar.

Temkîn: Önlem; ağırbaşlılık.

Temmet: Bitti, son.

Temsîl: Benzetme.

Tenezzüh: Gezinti.

Teng: Dar.

Tenk: Denk, eşya, yük.

Tensikât: Düzenlemeler.

Tenvîr: Aydınlatma.

Ter: Taze.

Terâcim-i hal: Biyografi, yaşam - öyküsü.

Terakki: İlerleme.

Terâne: Ezgi.

Tereddüdât: Kararsızlıklar, ikircikliklenmeler.

Terkin: Kaydını silme.

Teshîr: Büyüleme; aldatma.

Te'sîr: Etki, etkileme; iz bırakma.

Te'sîs: Kurma, temel atma.

Teslîs: Hıristiyanlıkta Tanrı' nın Baba, Oğul ve Kutsal Ruh olmak üzere üç ögeden oluştuğu inancı.

Tesviye: Düzleme; ödeme.

Teşne: İstekli.

Teşnî: Ayıplama.

Teşrîh: Açma, açımlama.

Tetvîc: Taç giydirme.

Tevakkî: Kaçınma.

Tevârüs: Kalıtım yoluyla birinden ötekine geçme.

Tevbîh: Azarlama.

Tevehhümât: Kuruntular; kuruntuya kapılmalar.

Tevhîd: Birleştirme; Tanrı'nın birliğine inanma.

Tevlîd: Doğurma, yol açma.

Tezâd: Çelişki.

Tezellül: Alçalma; alçalmaya katlanma.

Tezelzül: Titreme.

Tezvîr: Yalan dolan.

Tezyîd: Artırma.

Tezyîn: Süsleme.

Tılâ: Cila, yaldız; altın suyu.

Tîg: Kılıç.

Timsâl: Örnek; simge.

Tîre: Bulanık; bulama.

Tirhâl: Yola çıkma; göç etme.

Tîşe: Kazma.

Tufeylî: Asalak.

Tuhfe-i Vehbî: Sünbülzade Vehbî'nin Farsçadan Türkçeye manzum sözlüğü. Ders Kitabı olarak okutulurdu.

Tulû': Doğuş.

Turfa, turfe: Taze; yeni.

Turra, turre: Alın üzerine düşen saç.

Tûşe: Azık, yiyecek.

Tuyûf: Hayaller, tayflar.
Türrehât: Saçma sapan sözler.
Tüvân: Güç, direnme gücü.

U

Ufk: Ufuk.
Uhde: Sorumluluk; üzerine alma.
Uhrâ: Başka, öteki.
Uhuvvet: Kardeşlik, dostluk.
Ukab: Kartal.
Ukâb: Toz duman.
Ukad: Boğumlar, düğümler.
Ukbâ: Ahiret, öteki dünya.
Ulâ: Yüce kişi.
Ûlâ: İlk, birinci.
Ulûm: Bilimler.
Ulüvv: Yücelik.
Ulüvv-i haslet: İyi huyluluk.
Ulviyyet: Yücelik, temizlik.
Umde: İlke.
Umk: Derinlik.
Umrân: Bayındırlık; ilerleme.
Umûr: İşler.
Urmak: Vurmak.
Urûc: Yukarı çıkma, yükselme.
Uryân: Çıplak.
Uşşak: Âşıklar.
Uyûn: Gözler.

Ü

Ümem: Ümmetler, inanan kişiler.
Ümmehât: Temeller, esaslar; bilimsel eserler.
Ümmîd: Umut.
Ünsiyyet: Yakınlık.
Üss: Temel, kök, asıl.
Üstâdân: Üstadlar.

V

Vâbeste: Bağlı.
Va'd: Vaat, söz verme.
Vahdet: Birlik.
Vâhid, vâhide: Tek, bir.
Vakâyi: Olaylar.
Vakf: Ayırma, bağlama.
Vâkıf: Bir işten haberli olan; bir şeyi vakfeden; bir şeyi elde eden.
Vartâ: Tehlike.
Vasî: Geniş, açık.
Vaty, vatıy: Cinsel ilişkide bulunma.
Vâye: Nasip, kısmet; kâr.
Vaz'-ı yed: El koyma.
Vecd: Coşku.
Vecd-âver: Coşku veren, coşkuyu artıran.
Vech: Yüz.
Vega: Kavga, savaş.
Ve helümme cerrâ: «Bundan ötesi de böyle.»
Vehm, vehim: Kuruntu.
Velî: Ermiş.
Vely: Birbiri ardı sıra gelme.
Verâ: Arka, öte.
Verd: Gül.
Veş: Gibi.
Veyl: Vah, yazık.

Virâne: Yıkıntı, yıkılmış yer.
Vird: Hep dilde bulunan dua.
Visâl: Kavuşma.
Vuhûş: Vahşiler, ilkeller.
Vukûât: Olanlar, olaylar.
Vuslat, vuslet: Kavuşma.
Vusûl: Ulaşma.
Vücûh: Yüzler.
Vürûd: Ulaşma, varma; gelme.
Vüs'at: Genişlik, bolluk.

Y

Yâd: Anma.
Yâda gelme: Hatırlama, anımsama.
Yâ ey-yühe's-sâkî: Ey içki sunan.
Ya muvahhilü'l-ahvâl: Ey durumları değiştiren Tanrı.
Yârân: Dostlar.
Yârân-ı bâ-safâ: Temiz dostlar.
Yâver: Yardımcı.
Yâver-i baht: Talihin yardımı.
Yed: El.
Yek-dest: Aynı cins.
Yek-renk: Aynı renkte.
Yek-şebe: Bir gecelik.
Ye's, yeis: Üzüntü, keder.
Yezdân: Tanrı.

Z

Zâhir: Görünen.
Zahm: Yara.
Zâid: Gereksiz.
Zâil: Ortadan kalkan, sona eren; geçici.
Zalâm: Karanlıklar.
Zaleme: Zalimler.
Zâlimân: Zalimler.
Zalûm: Çok zalim olan.
Zamîr: İç, iç yüz.
Zâr: Ağlayan, inleyen.
Zâviye: Açı; köşe.
Zebân: Dil, lisan.
Zeber: Üst.
Zebûn: Zayıf.
Zebûn-ı hükm-i ezel: Yazgıya boyun eğmek zorunda bulunan.
Zebûn-küş: Zayıfı ezen.
Zehr-âb: Zehirli su; sidik.
Zeker: Erkeklik organı.
Zelîl: Alçak; aşağılanan.
Zemâim: Kötü haller, kötü davranışlar.
Zemân: Zaman, çağ; mevsim.
Zemîn: Yeryüzü.
Zemzeme: Ezgi.
Zemzeme-zen: Müzikle uğraşan; çalgı çalan.
Zen: Kadın.
Zenbûr, zenbûr-ı har: Eşekarısı.
Zer: Altın.
Zerrât: Zerreler, pek ufak parçalar.
Zerrîn: Altından yapılmış; altın sarısı.
Zevâhir: Görünüş.
Zevâl: Sona erme; güneşin en yüksekte bulunduğu zaman, öğle.

Zevk-yâb: Zevk alan.
Zılâl: Gölgeler.
Zıll: Gölge.
Zîb: Süs.
Zîk: Darlık, sıkıntı.
Zikrü'l-Habîb: Tanrı'yı anma.
Zillet: Alçaklık, aşağılık.
Zimâm: Yular.
Zimem: Zimmetler, borçlar.
Zinhâr: Sakın, asla, aman.
Zîr: Alt.
Zîr-i begal: Koltuk altı.
Zîr ü zeber: Alt üst.
Zucret: İç sıkıntısı.
Zûd: Çabuk; hemen.
Zuhûr: Ortaya çıkma.
Zuhûrât: Beklenmedik olaylar, beklenmedik şeyler.
Zulmet: Karanlık.
Zulumât: Karanlıklar.
Zu'm: Kuşku; sanı; boş inanış.
Zunûn: Sanılar, zanlar.
Zûr: Yalan, uydurma.
Zühd: Kendini ibadete verme.
Zülâl: Saf su, tatlı su.
Zül-Celâl: Tanrı.
Zülf: Saç.
Züll: Alçalma.
Zünnâr: Rahiplerin bellerine bağladıkları uçları sarkık kuşak.

NEYZEN TEVFİK KAYNAKÇASI

(Neyzen N, Neyzen Tevfik NT olarak kısaltılmıştır)

I. KENDİ KİTAPLARI:

- *Hiç!..*, Halk Kitaphanesi, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1335/1919, 56 sayfa.
- *Azâb-ı Mukaddes,* Forma 1, Neyzen Bucağı Külliyâtından, Şems Matbaası (İstanbul), bty (1924), 16 sayfa.
- *Azâb-ı Mukaddes,* Forma 2. Neyzen Bucağı Külliyâtından, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1340/1924, 16 sayfa.
- *Azâb-ı Mukaddes,* Birinci Kitap, Hazırlayan: İhsan Ada, Onan Yayınevi, Kardeşler Basımevi, İstanbul 1949, XVI + 340 sayfa.

II. NT'İ KONU ALAN KİTAPLAR:

Akdoğu, Onur: *Müzik Yönüyle Neyzen Tevfik,* İzmir 1999, (VI) + 76 sayfa.

Baştunç, Yüksel: *Uçtaki Adam Neyzen Tevfik,* Yılmaz Yayınları, İstanbul 1991, 136 sayfa.

Çapanoğlu, Münir Süleyman: *Neyzen Tevfik Hayatı, Eserleri, Nükteleri ve Bilinmeyen Tarafları,* Özakar Yayınevi, İstanbul 1953, 264 sayfa. (İlk baskısı: *Neyzen Tevfik - Hayatı ve Eserleri,* Çığır Kitabevi, İstanbul 1942).

Ergün, Mehmet: *Neyzen Tevfik ve «Azâb-ı Mukaddes»i,* Tunca Yayınları, Güryay Matbaacılık, İstanbul 1983; VIII + 432 sayfa.

Karaalioğlu, Seyit Kemal: *Neyzen Tevfik Hayatı ve Şiirleri,* İnkılâp Yayınevi, İnkılâp-Aka Basımevi, İstanbul 1984, 179 sayfa.

Mehmed Kemal (Kurşunlu): *Yergi Nükte ve Fıkralarıyla Neyzen Tevfik,* Milliyet Yayınları, Teknografik Matbaacılık A.Ş., İstanbul 1983, 63 sayfa.

Onan, K(emal): *Hiciv Üstadları Neyzen Tevfik-Şair Eşref,* Bütün Kitabevi, Dizerkonca Matbaası, İstanbul 1961, 112 sayfa.

Usta, Recep: *Neyzen Tevfik Hayatı Sanatı ve Eserleri,* Kastaş Yayınları, Dizerkonca Matbaası, İstanbul 1985, 400 sayfa.

Yücebaş, Hilmi: *Neyzen Tevfik Hayatı Hatıraları Şiirleri,* Memleket Yayınları, Arpaz Matbaacılık, (İstanbul) 1983, 416 sayfa. (Başka baskıları da var.)

III. KİTAPLARDA NT:

Alpman, Hafi Kadri: *Portreler,* İstanbul 1972.

Batur, Enis: *Kara Mizah Antolojisi,* İstanbul 1987.

(Bodrumlu), Avram Galanti: *Bodrum Tarihi,* İstanbul 1945.

Dino, Abidin - Ara Güler: *Fikret Muallâ,* İstanbul 1980.

Ersoy, Mehmed Akif: *Safahât («Derviş Ahmed»),* 15. bas., İstanbul 1982.

Eşref Edib (Fergan): *Mehmed Akif,* 2. bas., İstanbul 1960.

(Göktulga), Fahri Celâl: *Eldebir Mustafendi («İfşa»),* İstanbul, 1943. (*Bütün Hikâyeler,* İstanbul 1973).

Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı): *Merhaba Akdeniz («Neyzen»),* 1. bas., İzmir 1947. (*Ege'den,* İstanbul, 1972).

İnal, İbnülemin Mahmut Kemal: *Son Asır Türk Şairleri,* İstanbul 1939.

Kuntay, Mithat Cemal: *Mehmet Akif,* 1. bas., İstanbul 1939.

Özgören, Ferit: *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı ve Hicvi,* Ankara 1983. (İlk bas.: *50 Yılın Türk Mizahı,* İstanbul 1973).

Sevengil, Refik Ahmet: *Eski Şiirimizin Ustaları,* İstanbul 1964.

(Üçok), Çankırılı Hacı Şeyhoğlu Ahmet Kemal: *Görüp İşittiklerim,* C. 5, Çankırı 1936, S. 108.

Yücebaş, Hilmi: *Hiciv ve Mizah Edebiyatı Antolojisi,* 3. bas., İstanbul 1976.

IV. SÜRELİ YAYINLARDA NT:

Ada, İhsan: «Halkın Kucakladığı Adam 75 Yaşında», *Vatan,* 6 Mayıs 1952.

_____ : «Bir İnsan Göçtü», *Vatan,* 30 Ocak 1953.

Adil, Fikret: «NT Yeni Koşmalarını Okuyor», *Tan,* 26 Mayıs 1936.

_____ : «N'i Anarken», *Son Havadis,* 31 Ocak 1963.

Aka Gündüz: «İlâhî NT'çiğim», *Gece Postası,* 15 Eylül 1943.

Akbal, Oktay: «NT'i Okurken», *Cumhuriyet,* 21 Kasım 1985.

Akdağ, Mehmet Zeki: «Ney ile Şiir Söyleyen... NT», *Mızrap,* Sayı 4, 1983.

(Akın), Osman Nihad: «NT», *Demokrat İzmir* (Radyo İlâvesi), 4 Şubat 1953.

_____ : «N'le Rumeli Lokantası'nda Konuştum», *Radyo Magazin,* 17 Mart 1953.

Altan, Çetin: «N», *Hürses,* 30 Ocak 1953.

Artam, Nurettin: «Kaybettiğimiz N», *Ulus,* 30 Ocak-2 Şubat 1953.

_____ : «N ve Ney», *Ulus,* 12 Mart 1953.

_____ : «NT», *Ulus,* 18 Ocak 1953.

(Atabeyoğlu), Selâhaddin Enis: «N», *İkdam,* 8 Eylül ve 13 Eylül 1924.

Avnî, Ali Rıza: «NT Kolaylı», *Yeni Asır,* 25 ve 27 Ocak 1970.

_____ : «Geçmiş Zaman Olur ki», *Yeni Asır,* 11 Kasım 1970.

_____ : «Geçmiş Zaman Olur ki», *Yeni Asır,* 25 Ocak 1971.

_____ : «N Anlatıyor», *Yeni Asır,* 14 Temmuz 1972.

_____ : «Rakıdan Çatlayan N», *Yeni Asır,* 9 Haziran 1972.

Banoğlu, Niyazi Ahmet: «NT Neler Anlattı?», *Ulus,* 30 Mart-1 Nisan 1947.

Baştunç, Yüksel: «Neyi, Meyi, Sohbeti ile NT», *Anadolu,* 21 Eylül- 3 Ekim 1960.

_____ : «En uçtaki Adam», *Tercüman,* 16 Ocak 1989 vd.

Baydar, Mustafa: «NT», *Gece Postası,* 4 Şubat 1953.

Belli, Şemsi: «NT'i Anarken», *Yelpaze,* 12 Haziran 1963.

Berk, Alaaddin: «NT Çilekeş Bir İnsandı ve Öyle Öldü», *Son Telgraf,* 29 Ocak 1953.

Bilginer, Recep: «NT'le Konuşurken», *Hafta,* 20 Ekim 1953.

_____ : «NT», *Yazko Edebiyat,* Ekim 1982.

Binyazar, Adnan: «NT», *Halkçı,* 12 Aralık 1973.

Bürün, Vecdi: «N: Ruh Adam», *Son Saat,* 2 Şubat 1953.

Çağlar, Behçet Kemal: «Hicvimizde N'in Yeri», *Yirminci Asır,* 14 Şubat 1953.

Çapanoğlu, Münir Süleyman: «NT Beyi Dinlerken», *Yedigün,* 13 Eylül 1933.

_____ : «Büyük Hiciv Şairi NT», *Radyo Dünyası,* Sayı 31, 1951.

_____ : «NT'e Dair», *Türk Sesi,* 31 Ocak 1956.

Danış, Naci Sadullah: «NT», *Akbaba,* 5 Şubat 1969.

Duman, Dr. Rahmi: «Şair ve Feylesof NT», *Şehir,* 9 Kasım 1956.

M.E.: «NT'in Son Seneleri ve Son Hatıraları», *Hafta,* 13 Şubat 1953.

Ebcioğlu, Hikmet Münir: «NT'in Ney Çalışmasını Nasıl Plağa Almıştık?», *Radyo Haftası,* Sayı 145, 1953.

_____ : «NT'le Beraber», *Mızrap,* Sayı 38, 1985.

Efe, Necdet Rüştü: «NT», *Zafer,* 18 Temmuz 1954.

Ekmekçi, Mustafa: «Atatürk'ün N'e Bir Sorusu», *Yeni Ortam,* 20 Mayıs 1973.

Ergün, Mehmet: «Eşref ya da 'Özgürlük Tutkusu'», *Türkiye Yazıları,* Ocak 1982.

Ertop, Konur: «NT Akılcı, Gerçekçi Bir Yergi Ustasıydı», *Milliyet Sanat Dergisi,* 30 Ocak 1978.

Felek, Burhan: «Derbeder Dehâ», *Cumhuriyet,* 30 Ocak 1953.

_____ : «NT», *Milliyet* pazar eki, 20 Temmuz 1980.

Fenik, Adviye: «N!», *Zafer,* 31 Ocak 1953.

Gezgin, Hakkı Süha: «NT», *Yeni Mecmua,* 21 Aralık 1939.

_____ : «NT», *Vakit,* 30 Aralık 1942.

_____ : «N», *Vakit,* 29-31 Ocak 1953.

_____ : «N'in Cemaati», *Vakit,* 2 Şubat 1953.

_____ : «N», *Aydabir,* Mart 1953.

Gökşen, Enver Naci: «NT'e Dair»„ *Gündüz,* 3 Şubat 1958.

(Göktulga), Fahri Celâl: «NT», *Cumhuriyet,* 12 Eylül 1954.

_____ : «Bit Kıran», *Cumhuriyet,,* 26 Eylül 1954.

_____ : «NT'ten Bir Hikâye», *Cumhuriyet,* 1 Mart 1959.

Gölpınarlı, Abdülbakî: «N», *Vatan,* 30 Ocak 1955.

Güvemli, Zahir: «Sınırsız Sanatkâr»,*Vakit,* 28 Aralık 1942.

_____ : «75'inci Yıldönümü Dolayısıyla NT», *Cumhuriyet* eki, 4 Mayıs 1952.

Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı): «NT'in Ölümü İle...», *Demokrat İzmir,* 31 Ocak 1953.

_____ : «NT», *Demokrat İzmir* (Radyo İlâvesi), 4 Şubat 1953.

Halman, Talat Sait: «Yarım Yüzyıldır Dorukta», *Milliyet,* 28 Ocak 1985.

Irgat, Cahit: «Tımarhane Bana NT'i Tanıttı», *Akşam,* 7 Temmuz 1968.

Kaflı, Kadircan: «NT», *Yeni Sabah,* 30 Ocak 1953.

_____ : «NT'ten Nükteler», *Tercüman,* 9 Şubat 1958.

Kandemir, Feridun (K. Feridun): «NT ve Evlilik», *İnci,* 22 Mart 1952.

Kaygılı, Osman Celal: «NT», *Son Telgraf,* 8 Ocak 1943.

Kemal Sülker (Okur): «Benzeri Olmayan Bir Şair: NT», *Edebiyat 81,* Ocak 1982.

Keskin, Atiye: «Dört Sokak», *Tercüman,* 12 Nisan 1969.

Koçu, Reşat Ekrem: «N'in Kaybı Karşısında», *Son Posta,* 30 Ocak 1953.

_____ : «N Baba», *Yeni Tanin,* 9 Haziran 1966.

_____ : «Roma İmparatoru Gibi Yaşayan N», *Tercüman,* 26 Mart 1973.

Kolaylı, Şefik: «Kardeşim NT Demişti ki», *Vatan,* 1 Eylül 1953.

_____ : «Kardeşim NT», *Yeni Tanin,* 28 Ocak-7 Şubat 1966 ve 9 Şubat 1966.

Konuralp, Erkan: «NT En Büyük Eserini Sızıp Kaldığı Bir Yalakta Bestelemişti», *Günaydın,* 12 Ekim 1973.

Kuntay, Mithat Cemal: «NT», *Son Posta,* 5 Şubat 1953.

Kutbay, Muhittin: «NT Hayatını Anlatıyor», *En Son Dakika,* 29 Ekim 1946-8 Ekim 1947.

Kültür, Asım: «N İçin», *Yeni Asır,* 3 Şubat 1953.

M.E.: «NT'in Son Seneleri ve Son Hatıraları», *Hafta,* 13 Şubat 1953.

Mehmed Kemal (Kurşunlu): «NT Ankara Yollarında», *Barış, 21 Kasım 1973.*

_____ : «NT», *Cumhuriyet,* 24 Mart 1979.

Nâzım Kemal: «NT», *Yeni Sabah,* 29 Ocak 1953.

_____ : «N ve Cinnet», *Yeni Sabah.*

Oraloğlu, Lâle: «Susan Neyin Arkasından», *İstanbul Ekspres,* 31 Ocak 1953.

Orhon, Orhan Seyfi: «NT», *Havadis,* 22 Ocak 1961.

(Ozanoğlu), Yahya Saim: «Şarkın Rind Dâhisi», *Resimli Şark,* 1931.

Ökte, Burhanettin: «NT de Göçtü», *İstanbul Ekspres,* 31 Ocak 1953.

Öner, Ferdi: «NT», *Cumhuriyet,* 30 Ocak 1953.

Perk, Ekrem: «Yetmiş Yıllık Rind: NT», *Türk Musikisi Dergisi,* Şubat 1950.

Regü, Şükrü Enis: «NT'ten Hatıralar», *Şehir,* 28 Ocak 1961.

Revî, Şinasi: «Şair N'i de Kaybettik», *Demokrat İzmir,* 30 Ocak 1953.

_____ : «NT'in Kızı Babasını Anlatıyor», *Demokrat İzmir* (Radyo İlâvesi), 4 Şubat 1953.

Revnakoğlu, Cemaleddin Server: «N'in Kabri Başında», *En Son Dakika,* 31 Ocak 1953.

Savcı, Sadun Galip: «Basının Konseri», *Vatan,* 10 Mart 1946.

_____ : «N», *Vatan,* 30 Ocak 1953.

Selçuker, Nedret: «N'in Beşiktaş'taki Odasında», *Yeni Sabah,* 26 Aralık 1952.

Sevengil, Refik Ahmet: «NT 70 Yaşında» (radyo konuşmasının metni), *Sanat Yıllığı 1950.*

Sılay, Celal (Ahmet Selami Sel): «Ölümsüz N», *Çiftçi,* 31 Ocak 1953.

Şehsuvaroğlu, Bedii: «Yetmiş Yıllık N'den», *Türk Musikisi Dergisi,* Ekim 1949.

Şehsuvar (oğlu), Hüseyin: «Ahmet Rasim ve N'e Dair», *Radyo Mecmuası,* 20 Ocak 1954.

_____ : «NT'le Hasbihal», *Zafer,* 3 Şubat 1955.

_____ : «Büyük N'den Küçük Hatıralar», *Yeni İnci,* S. 34 vd.

Talu, Ercüment Ekrem: «N'in Kaybı Karşısında», *Son Posta,* 30 Ocak 1953.

Tanyol, Cahit: «NT», *Cumhuriyet,* 28 Ocak 1955.

Tarı, Gültekin: «Dr. Rahmi Duman Anlatıyor: Ney, Mey ve NT», *Milliyet Sanat Dergisi,* 26 Ocak 1973.

Tont, Cevdet: «N'in Ölümü», *Türk Sesi,* 30 Ocak 1955.

_____ : «NT», *Son Havadis,* 28 Ocak 1977.

Toros, Taha: «Fikret Muallâ ve N», *Hayat,* 23 Eylül 1971.

Tuna, Bedri: «NT», *Gece Postası,* 1 Ocak 1953.

(Tuncor, Ferit Ragıp): «Ölümünün 24. Yılında NT Kolaylı'yı Anıyoruz», *Millet,* 28 Ocak 1977.

Ulunay, (Refi Cevat): «N'in Kitabı», *Tan,* 2 Ocak 1943.

_____ : (Arı takma adıyla): «Hicvin Mâtemi», *Milliyet,* 1 Şubat 1953.

_____ : «NT», *Milliyet,* 30 Ocak 1953.

_____ : «NT», *Milliyet,* 12 Şubat 1968.

Ülgen, H. Bedreddin: «NT'in Evinde», *Hürriyet,* 11 Ocak 1953.

Yağcıoğlu, Halim: «NT», *Dünya,* 30 Eylal 1968.

Yenigün, Hayri: «N Tabut İçinde Yatardı», *Dünya,* 19 Haziran 1966.

Yücel, Hasan Âli: «Üç Hür Tip», *Cumhuriyet,* 13 Şubat 1953.

_____ : «Eşsiz N'den Mezarsız Mozart'a», *Cumhuriyet,* 5 Şubat 1956.

(Yüzüncü), Reşat Feyzi: «NT», *Son Telgraf,* 9 Ocak 1943.

«Bir Şair», *Yarın,* 28 Mayıs 1922.

«Meşhur Bir Alman Sanatkârının NT Hakkındaki Fikirleri», *Cumhuriyet,* 24 Temmuz 1928.

«NT Mısır Musikisi Hakkında Ne Diyor», *Cumhuriyet,* 1 Aralık 1930.

«Ney, N ve 75 Yıl», *Yeni İstanbul,* 6 Mayıs 1952.

«NT», *Yeni İstanbul,* 30 Ocak 1953.

«NT», *Ulus,* 28 Ocak 1965.

«NT ve Sövme Hürriyeti», *Yeni Sabah* eki, 5 Ağustos 1962.

«N'in Hayatı», *Son Havadis,* 29 Ekim 1969.

«O Çitlembik Altında Yine 'N' Adı», *Cumhuriyet,* 5 Şubat 1990.

ÖZGÜR YAYIN-DAĞITIM

TÜRK KLASİKLERİ DİZİSİ

BEKİR KARADENİZ
- KÖMÜR GÖZLÜM (Türküler)
- ELA GÖZLÜM (Türküler)

CAHİT ÖZTELLİ
- EVLERİNİN ÖNÜ / Türküler
- PİR SULTAN ABDAL / Yaşamı ve Bütün Şiirleri
- KARACAOĞLAN / Yaşamı ve Bütün Şiirleri
- YUNUS EMRE / Yaşamı ve Bütün Şiirleri
- PİR SULTAN'IN DOSTLARI
- KÖROĞLU, DADALOĞLU, KULOĞLU
- BEKTAŞİ GÜLLERİ

NEJAT BİRDOĞAN
- NOTALARIYLA HALK TÜRKÜLERİMİZ

ALPAY KABACALI
- NEYZEN TEVFİK / Çeşitli Yönleriyle
- ŞAİR EŞREF / Çeşitli Yönleriyle
- FIKRALAR SEÇKİSİ
- NASREDDİN HOCA / Hayatı, Kişiliği, Fıkraları

İSMET ZEKİ EYUBOĞLU
- MEVLANA CELALEDDİN
  Yaşamı, Felsefesi, Düşünceleri, Şiirleri
- HACI BEKTAŞ VELİ / Yaşamı, Düşünceleri
- SÖMÜRÜLEN ALEVİLİK
- KAYGUSUZ ABDAL

ORHAN URAL
- ERZURUMLU EMRAH / Yaşamı ve Bütün Şiirleri

NEZİHE ARAZ
- ANADOLU ERENLERİ
- ANADOLU'NUN KADIN ERENLERİ
- SEN LATİFE DEĞİL LATİFSİN
- AŞK PEYGAMBERİ (Hz. Mevlana)

B. BABÜR TURNA
- BÜTÜN ÖYKÜLERİYLE MESNEVİ-İ ŞERİF

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ

RÜŞTÜ ŞARDAĞ
- BÜTÜN YÖNLERİYLE HAYYAM / Rubaileri

kapak: reha yalnızok

Neyzen Tevfik, keskin yergi ve küfürleri, yanından hiç eksik etmediği ney'i, dilden dile dolaşan nükte ve fıkraları, saraylarla tımarhaneler, köşklerle çöplükler arasında akıp giden hayatı ve renkli kişiliğiyle, benzersiz bir insandı. Başka bir deyişle o, şiirlerinin, yergi ve nüktelerinin, ney'inin, ölçü ve tanımlara sığmayan yaşayış biçiminin ve renkli kişiliğinin bir toplamıydı. Hattâ, bu toplamın da ötesine uzanan, dile getirilip açıklanması pek güç bir kişiliği vardı...

Yarım yüzyıl boyunca ardı sıra sürüklediği ünü, 1953'te ölümünden sonra da ayakta kaldı, günümüze kadar geldi. Bugün de, toplumumuzun hemen her kesimi, onu çeşitli yönleriyle tanımak istiyor.

Elinizdeki kitap bu gözlemden doğdu ve -bu isteği karşılamak amacıyla- değişik bir yöntemle hazırlandı: Neyzen Tevfik'in hayatı, kişiliği ve ölçüye, tanıma gelmez yönleri usta-lıklı bir kurguyla, ama araya girilmeden, onu okurla karşı karşıya getirmek yoluyla, ayrıntılı olarak tanıtıldı. Neyzen Tevfik'in dilden dile aktarılan nükte ve fıkralarını da biraraya getiren kitapta ayrıca onun yergi ve şiirleri inceleniyor, bunların önemli bir bölümü gerekli açıklamalarla birlikte sunuluyor.

ISBN 975-447-003-0